SADOVEANU

148

BPT

SADOVEANU

Nicoară Potcoavă

148

BIBLIOTECA
PENTRU TOȚI

De acelaşi autor
în
Colecţia BIBLIOTECA PENTRU TOŢI

Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi-Vodă
roman
nr. 8, XIV+330 pag. — 5 lei

Soarele în Baltă * Divanul Persian
povestiri
nr. 29, XXVI+256 pag. — 4 lei

Istorisiri despre vînători şi pescari
nr. 44, XXVIII+460 pag. — 5 lei

Locul unde nu s-a întîmplat nimic * Însemnările lui Neculai Manea
romane
nr. 60, XIV+338 pag. — 5 lei

Mitrea Cocor * Aventură în Lunca Dunării
romane
nr. 78, XXVIII+358 pag. — 5 lei

Venea o moară pe Siret
roman
nr. 103, XVII+374 pag. — 5 lei

Lei 5

MIHAIL SADOVEANU

Nicoară Potcoavă

ROMAN

1962

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Textul a fost reprodus după: Mihail Sadoveanu — *Opere*, vol. 18, pp. 5—451, E.S.P.L.A., 1959

TABEL CRONOLOGIC

1880 *5 noiembrie.* Se naşte la Paşcani Mihail Sadoveanu, ca fiu al lui Alexandru Sadoveanu, avocat, de origine oltenească, şi al Profirei Ursaki, fiică de răzeş din satul Verşeni de pe apa Moldovei.

1876, octombrie. Naşterea sculptorului Constantin Brîncuşi.
1880, 21 mai. Naşterea lui Tudor Arghezi.
1880, 30 noiembrie. Naşterea lui N. D. Cocea.
1881, 1 aprilie. Naşterea lui Octavian Goga.
1881, 19 august. Naşterea lui George Enescu.
1882, 19 septembrie. Naşterea lui Ion Agîrbiceanu.
1885, 27 noiembrie. Naşterea lui Liviu Rebreanu.

1888 Intră la şcoala primară avînd ca învăţător pe domnul Busuioc, evocat sub numele de domnul Trandafir în vol. *La noi în Viişoara* (1907), şi cu numele său în *Anii de ucenicie.*

1892 Devine elev al gimnaziului „Alecu Donici" din Fălticeni. Aci stă în gazdă la domnul Cracalescu, „vagmistru" şi „subcomisar", care-l ţine pe elev sub o disciplină severă.

La Fălticeni cunoaşte lunca Şomuzului, pe care o va evoca în 1928 în *Împărăţia apelor*, şi în 1951, în *Nada florilor*. Ascultă poveşti de la moş Şeptilici, pescar.
Are ca profesor de romînă pe Niculae Apostol, care-i face cunoştinţă cu opera lui Eminescu, şi ca profesor de franceză pe domnul Stino.

1893—1896 Încearcă să scrie un fel de roman, *Florea Corbeanu haiducul*, al cărui erou era destinat „să voinicească nu numai în Moldova, Buceag şi Muntenia, dar şi în Ardeal şi Pind" *(Anii de ucenicie)*. Scria în acelaşi timp versuri pe care, în *Anii de ucenicie*, le considera „divagaţii sentimentale şi imitaţii fără valoare".
În sărbătorile iernii 1893—1894 scrie, pentru colegii din gimnaziu, un scenariu în versuri despre vestitul haiduc Iancu Jianu.

1897 Toamna intră ca elev la „Liceul Naţional" din Iaşi, unde începe să-şi formeze o cultură temeinică, în spirit democrat şi progresist. Citeşte cu pasiune din autorii francezi şi ruşi.
S. împrieteneşte cu N. Beldiceanu şi N. Dunăreanu.
Într-un săptămînal umoristic, *Dracu*, îi apar cîteva încercări semnate „Mihai din Paşcani".

1898 În luna februarie începe să publice în *Viaţa nouă*, revistă de orientare macedonskiană, povestiri scurte, sub semnătură proprie.

1899 Sub pseudonimul M. S. Cobuz publică poezii şi povestiri, în revista *Pagini literare*, condusă de Artur Stavri şi Ion Gorun. Scrie *Imnul liceului*,

pus pe note de Enrico Mezetti, profesorul de muzică.

Colaborează la ziarul *Opinia*, cu însemnări privitoare la viața plicticoasă a Pașcanilor.

Încearcă să scoată, împreună cu publicistul Matei Rusu, o revistă, *Lumea*, din care au apărut doar cîteva numere, și împreună cu un coleg, Constantin Moțet, o revistă centigrafiată, pe nume *Aurora*.

1900 Termină „Liceul Național" și, toamna, devine student la Facultatea de drept din București, împreună cu N. N. Beldiceanu și N. Dunăreanu.

1901 Se întoarce la Pașcani și apoi la Fălticeni, căsătorindu-se cu Ecaterina Bălu.

Publică povestiri, poezii și traduceri în *Revista modernă*, unde apare și nuvela *Ion Ursu*.

Apare, la 2 decembrie, revista *Sămănătorul* din București.

1902 Este încorporat în armată, mai întîi la Suceava, apoi la Tg.-Ocna și Fălticeni. Viața din armată va fi oglindită în *Amintirile căprarului Gheorghiță* scrise în 1903 și apărute în anul 1906.

În revista *Pagini alese* începe să publice povestirea istorică *Frații Potcoavă*.

În această vreme locuiește la Fălticeni, pe str. Rădășeni nr. 45.

Se împrietenește cu Artur Gorovei, care scoate, la Fălticeni, revista *Șezătoarea*. În cercul lui Gorovei citește unele povestiri, între care *Cîntecul de dragoste*, apreciată de participanți.

1903 În luna octombrie este chemat de către St. O. Iosif la redacția revistei *Sămănătorul*, și în același an se va stabili la București împreună cu familia, locuind în str. Toamnei nr. 89. Acum cunoaște pe Nicolae Iorga și leagă o strînsă prietenie cu St. O. Iosif, Dimitrie Anghel, Ilarie Chendi, Ion Scurtu, Zaharia Bîrsan.

1904 Îi apar în editura „Minerva" primele patru volume :

Povestiri, cuprinzînd un număr de povestiri dintre care cităm : *Ivanciu Leul, Cîntecul de dragoste, Moarta, Cosma Răcoare* etc.

Șoimii, povestire istorică, reluare a *Fraților Potcoavă.*

Dureri înăbușite, cuprinzînd, între altele, povestirile *Ion Ursu* și *Petrea Străinul.*

Crîșma lui moș Precu, culegere de povestiri din mediul țărănesc : *Crîșma lui moș Precu, Botezul, La moară, Claca, Luna, Cînele, Două firi* etc.

În același an este angajat la Casa școalelor de către Spiru Haret.

1905. La 15 noiembrie apare, la Galați, revista poporanistă *Curentul nou*, condusă de H. Sanielevici. În primul număr al acestei publicații Sanielevici se ocupă, în articolul *Morala d-lui Sadoveanu*, de literatura acestuia acuzînd-o de „imoralitate". În nr. 2 al revistei, din 15 decembrie, Ibrăileanu răspunde prin articolul *Doi critici și mai mulți scriitori*, luînd apărarea literaturii sadoveniene.

E avansat ca subșef de birou în Ministerul Artelor.

Îi apar volumele :

Povestiri de război, cuprinzînd povestiri din războiul independenței,

Comoara dorobanțului.

1906 Colaborează la *Convorbiri literare*, între altele cu povestirea *Păcat boieresc*, căreia refuzase să-i schimbe titlul în *Iezerul*, după cum propusese Duiliu Zamfirescu.

Apare, la 1 februarie, la Iași, revista *Viața romînească*, avînd în cuprinsul primului număr povestirea lui Sadoveanu *Pustiul*, care fusese citită de autor în cenaclul revistei. Sadoveanu se va atașa pentru totdeauna *Vieții romînești*, unde va publica o mare parte a operei sale. Aci se va împrieteni cu Ibrăileanu, C. Stere, D. Botez, G. Topîrceanu etc.

Nemulțumit de viața din București, pleacă din nou la Fălticeni, unde stă pînă-n preajma primului război mondial.

Îi apar volumele:

Amintirile căprarului Gheorghiță,

Floare ofilită, roman din viața tîrgului de provincie,

Mormîntul unui copil, în care, în afara povestirii ce dă titlul volumului, mai întîlnim și altele ca: *Păcat boieresc*, *Pustiul*, *Străjerul* etc.,

Povestiri de sărbători.

1907. Anul marilor răscoale țărănești.

Sadoveanu este permanent preocupat de soarta țăranilor.

În același an scoate, împreună cu Artur Gorovei, o foaie pentru țărani, intitulată *Răvașul poporului*, care intenționa să devină un sprijin util pentru țărani. Pentru atitudinea sa este denunțat ca „instigator" la răscoală. Locuința scriitorului este supusă percheziției polițienești. Povestirea *Un instigator*, apărută în 1912, reia un astfel de episod. O altă povestire, *În ziua aceea de mart 1907*, evoca un moment al marii răscoale.

(Povestirea va apărea în 1916, în volumul *Foi de toamnă.*)
Apar volumele :
La noi în Viişoara, cu povestiri ca : *Ţapul, Un rămăşag, Morarul*, evocarea *Domnul Trandafir* etc.,
Vremuri de bejenie, care mai cuprinde în afară de povestirea ce dă titlul volumului şi altele ca : *O umbră, În pădurea Petrişorului, Botolan, Înecatul* etc.,
Însemnările lui Neculai Manea, roman din viaţa tîrgului de provincie.

1908 Îi apar volumele :
O istorie de demult, cuprinzînd povestirile : *O istorie de demult, Balta liniştii, Mergînd spre Hîrlău, Codrul* etc., precum şi puternica nuvelă : *Emigranţii la Brazilia*,
Duduia Margareta, roman pe tema vieţii erotice de provincie,
Oameni şi locuri, cuprinzînd evocări ca : *Bistriţa, Humuleştii lui Creangă, Cetatea Neamţului, Rădăşenii, Agapia, Văratecul* etc.

1909 Colaborează, alături de St. O. Iosif şi D. Anghel, la revista *Cumpăna*, cu însemnări care vor genera *Bordeenii* (1912). Apare volumul *Cîntecul amintirii*, din care fac parte, între altele : *Prisaca de altădată, Hoţul, O zi ca altele*, precum şi puternica nuvelă *Haia Sanis*, inspirată din viaţa tîrgului provincial.

1910 Preia conducerea Teatrului Naţional din Iaşi. Scoate volumul *Povestiri de sară*, care cuprinde bucăţi ca : *Un singuratic, O mică cercetare, Cuza-Vodă, Un om pierdut, Un păgîn* etc.

1911 Editează *Apa morților*, roman din viața tîrgului provincial. Mai scrie *Povestiri de petrecere și de folos*, care n-au o valoare literară.

1912. Moartea lui I. L. Caragiale, la 22 iunie. Într-un articol din *Universul* Sadoveanu elogiază pe autorul *Scrisorii pierdute*.
Războiul balcanic. Sadoveanu ia parte la campania din Bulgaria.

Apar culegerile :
Un instigator, cuprinzînd un număr de bucăți, cele mai reprezentative fiind : *Un instigator, Ion Rusu Ungureanu, Rătăcirea lui Cuconu Toderaș*, *Bordeenii*, care, în afara puternicei povestiri ce dă titlul volumului, mai cuprinde : *O amintire, Drum la moș Anania, Într-o poiană* etc.

1913. Moare, la 2 iunie, în vîrstă de 38 de ani, St. O. Iosif, unul din cei mai buni prieteni ai lui Sadoveanu.

1914. Izbucnește primul război mondial imperialist.

Apariția notelor de călătorie din Dobrogea sub titlul *Priveliști dobrogene*, cuprinzînd peste 20 de bucăți, din care cităm : *Pe Razelm, Lipovenii, O cherhana, Popas, Un cîntec* etc.

1915 Apare *Neamul Șoimăreștilor*, unul din cele mai izbutite romane istorice sadoveniene, în care sînt evocate vremurile vechi în ceea ce au avut mai specific : lupta dintre boieri și răzeși.

1916. România intră în primul război mondial alături de Rusia, Franța, Anglia.

Apare volumul :
Foi de toamnă, cuprinzînd peste 30 de evocări, între care cităm : *În ziua aceea de mart 1907, Tolstoi, Cum am cunoscut pe Eminescu, Doi mari prieteni : Eminescu și Creangă* etc.

1917. Izbucnește și se termină victorioasă Marea Revoluție Socialistă. Simpatia scriitorului privind acest mare eveniment este ilustrată prin romanul *Strada Lăpușneanu*, din 1921.

Apare volumul *File sîngerate*.

Revista *Viața romînească* încetează să apară pe timpul războiului.

1918 Sadoveanu își aduce familia la Iași, în casele de la Copou ce aparținuseră lui Kogălniceanu.

1919 În locul *Vieții romînești*, M. Sadoveanu și G. Topîrceanu scot revista *Însemnări literare*, apărută de la 2 februarie la 21 decembrie și care strîngea în jurul ei vechii colaboratori ai *Vieții romînești*.

Ia sfîrșit primul război mondial.

1920 Îi apar volumele :
Frunze-n furtună, în care găsim însemnări de pe front ca :
Ordonanța. Mărăști, Mărășești, La cota 536 etc.,
Umbre, cuprinzînd evocări ca : *Întîia iubire, Primăvara, Pe ploaie, Doi vecini ai mei* etc.
Tot acum scoate, în foi volante, evocarea : *În amintirea lui Creangă*.

1921. Ia naştere, la 8 mai, Partidul Comunist Romîn.

Apar :

Strada Lăpuşneanu, roman de atitudine critică pe tema războiului, în care apare, pentru întiia oară în literatura noastră, chipul unui comunist rus, pe nume Plotnicov,
Cocostîrcul albastru, cuprinzînd, în afara frumoasei evocări care denumeşte volumul, şi povestirea *Bulboana lui Vălinaş.*

1922 Îi apar culegerile :
Neagra Şarului, în care întîlnim, între altele, *Dumbrava minunată,*
Pildele lui Cuconu Vichentie.

1923 La 9 iunie Sadoveanu ţine discursul de recepţie la Academia Romînă, cu un elogiu despre *Poezia populară.*
Apar :
Ţi-aduci aminte, volum în care întîlnim : *Ţi-aduci aminte, Teofile.., Orbul, Isac Zidaru, Mărţişor, Căluţul* etc.,
Oameni din lună, roman balzacian, semnat cu pseudonimul Silviu Deleanu.

1924 Colaborează cu istorisiri cinegetice la revista ieşeană *Lumea.*

1925 Cunoaşte pe Panait Istrati, pe care îl apreciază ca pe un scriitor cu un puternic specific romînesc (*Lumea,* 4 ianuarie).
Apare romanul *Venea o moară pe Siret.*

1926 Apare *Ţara de dincolo de negură*, minunată evocare a naturii patriei, elogiată îndată de Ibrăileanu.
Apare *Lacrimile ieromonahului Veniamin*, volum fără o valoare deosebită.

1927 Călătoreşte în Olanda, după care în anul următor va scoate culegerea *Olanda, note de călătorie*. Publică volumul *Comoara dorobanţului*.

1928 An fecund, în care ies de sub tipar :
Hanu Ancuţei, capodoperă a literaturii sadoveniene, cuprinzînd : *Iapa lui Vodă, Haralambie, Balaurul, Fîntîna dintre plopi, Cealaltă Ancuţă, Judeţ al sărmanilor, Negustor lipscan, Orb sărac, Istorisirea Zahariei Fîntînarul,*
Demonul tinereţii, roman erotic,
Împărăţia apelor, încîntătoare descriere a văii Şomuzului.

1929 Apar :
O întîmplare ciudată, volum cuprinzînd, între altele : *Primăvara nouă, Scrisoare lui Brătescu-Voineşti, Monument lui Eminescu, Bătrînul Radu Rosetti, Amintiri despre St. O. Iosif,*
Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi-Vodă, roman istoric de o mare valoare artistică.

1930 Întreprinde o călătorie la Constantinopol pentru a cunoaşte „privelişti şi locuri în legătură cu istoria Moldovei" (*Fantazii răsăritene*, 1946).
5 noiembrie. Împlineşte 50 de ani, prilej cu care e sărbătorit.
Scoate de sub tipar :

Depărtări, culegere cu însemnări de călătorie dobrogene,
Baltagul, cea mai puternică povestire sadoveniană,
Istoria Sfinților Varlaam și Ioasaf de India.

1931 Iese de sub tipar *Măria sa Puiul Pădurii*, prelucrare după povestea medievală a Genovevei de Brabant.

În ultimele zile ale anului are loc Congresul al V-lea al P.C.R.

1932 Apar :
Nunta domniței Ruxanda, roman istoric oglindind vremea lui Vasile Lupu,
Uvar, povestire.

1933. Au loc, în februarie, puternicele greve de la Grivița.

Apar următoarele cărți :
Locul unde nu s-a întîmplat nimic, roman pe tema vieții tîrgului provincial,
Soarele în baltă sau Aventurile șahului, povestire de atmosferă orientală,
Creanga de aur, roman evocînd vremea Daciei sub Buerebista.

1934 Publică :
Viața lui Ștefan cel Mare, un fel de viață romanțată a marelui voievod,
Nopțile de Sînziene, roman de influență sămănătoristă.

1935 Apar :
Cele mai vechi amintiri, volum memorialistic : *Otrava, Cuțitul, Băiețel, În noaptea cînd grăiesc dobitoacele, Bădița Mihai* etc.,
Ucenicia lui Ionuț, întîia carte a trilogiei *Frații Jderi*,
Paștele blajinilor, roman de influență sămănătoristă.

1936 Participă la redactarea revistei *Însemnări ieșene*, care va apărea pînă în 1940.
Vine din Iași la București, stabilindu-se în strada Barbu Delavrancea 47.
Devine director al ziarelor *Adevărul* și *Dimineața*.
Apar :
Izvorul Alb, al doilea volum al *Fraților Jderi*.
Cazul Eugeniței Costea, roman al nefericirii unei fete.

1937. Presa reacționară și fascistă deschide o campanie de denigrare a marelui scriitor, care-și dovedise în atîtea rînduri atitudinea democratică. La 1 aprilie apare un *Protest al intelectualilor*, în care se ia apărarea lui Sadoveanu. Protestul e semnat, între alții, de : L. Rebreanu, M. Ralea, E. Lovinescu, G. Topîrceanu, D. Botez, Petru Groza, G. Călinescu, Zaharia Stancu etc.

7 mai. Moare, în vîrstă de 42 de ani, G. Topîrceanu.

Apar *Istorisiri de vînătoare*.

1938 La 6 februarie i se decernează titlul de *doctor honoris causa* al Universității din Iași.
Apar :
Valea Frumoasei, cuprinzînd povestiri ca : *Ursul, Badea Toma, Raiul, Ceasul păstrăvilor*,

Cuc și păstrăvi, Dramă în marginea pădurii etc., *Ochi de urs*, două povestiri vînătorești.

1939 Apare volumul *Morminte*, cu caracter evocator. Revista *Însemnări ieșene* închină lui Sadoveanu numărul din mai 1940. În ședința Academiei din 12 ianuarie Sadoveanu ține o comunicare cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la moartea lui Ion Creangă.

1940 La 5 noiembrie, cu prilejul împlinirii a 60 de ani, e sărbătorit.

La „Editura Fundațiilor" începe editarea *Operelor* lui Sadoveanu, din care văd lumina tiparului numai 8 volume.

Îi apar:

Vechime, volum memorialistic: *Făgăraș, Lacul roș, Histria, Rădășenii, Delta, Neajlov, Adelaida, Sălbăticiune* etc.,
Divanul persian, prelucrare a poveștii orientale despre Sindipa.

1941 Apare *Ostrovul lupilor*, povestire vînătorească.

1942 Apare al treilea volum al *Fraților Jderi: Oamenii Măriei Sale*.

1944, 23 august. Eliberarea Romîniei de sub jugul fascist.

Apare volumul autobiografic *Anii de ucenicie*.

1945 Vizitează Uniunea Sovietică, luînd contact, pentru întîia oară, cu realitatea socialistă. Rodul acestei călătorii îl formează volumul *Caleidoscop*, apărut în 1946.
Ține conferința *Lumina vine de la Răsărit*, tipărită și în broșură, în care îndemna pe intelectuali să se atașeze regimului democratic instaurat după 23 august 1944.

1946 Apar volumele:
Caleidoscop,
Fantazii răsăritene.

1947 Publică, în tipografia *Universul*, un ciclu de *Legende sfinte*.

1948. Publică romanul *Păuna Mică*, în care viziunea asupra transformărilor din viața satului este utopică.

1949 Apare romanul *Mitrea Cocor* — distins în 1950 cu medalia de Aur a Păcii — care ilustrează, pentru întîia oară în creația lui Sadoveanu și în literatura noastră de după Eliberare, metoda realismului socialist.

1950 70 de ani de la nașterea scriitorului, sărbătorit cu mare cinste. Apare, cu acest prilej, o culegere de *Studii și articole*. Întreaga presă din țara noastră consacră numeroase pagini scriitorului.

1951 Apare povestirea *Nada florilor*, o reluare prin prisma realismului socialist a *Împărăției apelor* din 1928

1952 Este ales membru în Consiliul Mondial al Păcii. Apare romanul *Nicoară Potcoavă*, versiune superioară a *Şoimilor* din 1904. Cartea e distinsă cu Premiul de Stat clasa I.

1954 Apar volumele:
Evocări,
Aventură în lunca Dunării, povestire pe tema noilor realităţi din ţara noastră.

Începe editarea seriei de *Opere*, din care au apărut, în timpul vieţii scriitorului, 18 volume.

1955 La 5 noiembrie, cu prilejul împlinirii a 75 de ani, i se conferă înaltul titlu de „Erou al muncii socialiste". Este sărbătorit la Academia R.P.R. Apare culegerea *Omagiu lui Sadoveanu la 75 de ani*, cuprinzînd studii şi articole despre marele scriitor.

1960 La 5 noiembrie, împlinind 80 de ani, este sărbătorit, cu mare cinste, la Academia R.P.R. Conducătorii de partid şi de stat, în frunte cu tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej, felicită pe sărbătorit. Revistele *Viaţa romînească*, *Gazeta literară*, *Luceafărul*, *Contemporanul*, *Iaşul literar*, *Tribuna*, *Steaua*, *Scrisul bănăţean* închină numere întregi lui Sadoveanu.

1961, 20 mai. I se conferă — pentru merite deosebite în lupta pentru pace — înalta distincţie de

„Laureat al Premiului internaţional *Lenin* pentru întărirea păcii între popoare".
19 octombrie. Sadoveanu moare, la locuinţa sa din str. Barbu Delavrancea 47.
21 octombrie. Zi blîndă de toamnă. Înmormîntarea la cimitirul „Belu". Sicriul a fost urmat de sute de mii de locuitori din capitală şi din întreaga ţară. La solemnitatea înhumării au vorbit între alţii: tov. Ştefan Voitec, din partea C.C. al P.M.R. şi guvernului; acad. Zaharia Stancu, acad. A. Joja, V. Em. Galan, scriitorul sovietic Serghei Mihalkov etc. Într-o tabletă din *Contemporanul* (3 noiembrie) Arghezi îl numeşte pe Sadoveanu „al treilea mare Mihai".

CAPITOLUL I

La hanul lui Gorașcu Haramin

De la adormirea bătrînului Ștefan-voievod, părintele Moldovei, trecuseră șaptezeci și doi de ani. Urgii felurite se abătuseră asupra țării: foametea și ciuma se dovedeau tot așa de cumplite cît și războaiele pentru stăpînirea țării. Ca și cu un veac mai nainte, se perindaseră feciori legiuiți ori copii din flori ai domniei, care rîvneau să ia puterea, stîrnind tăieri, pustiiri și pojaruri, cu ajutor de la munteni, leși ori tatari, și gloabele le plăteau bieții pămînteni. Aceștia de mult scorniseră vorba potrivită pentru asemenea împrejurări despre schimbarea domnilor și bucuria nebunilor. Săraciți și prigoniți de poghiazuri[1] și bulucuri de pradă, se îngrețoșau și moldovenii de asemenea viață; puneau și ei mîna pe sabie și se amestecau în războaiele timpului. Ajutau la ieșirea în asemenea treburi și asupririle cnejilor, care își sporeau tot mai mult lăcomia de a apuca silnic ocinile răzășilor și storceau fără nici o cumpătare pe țăranii plugari.

---

[1] *Poghiaz* — expediție, incursiune.

În acea vreme s-a stîrnit o altă zicală a norodului :

Lăcomia
Vinde neamul și moșia...

Cătră sfîrșitul primăverii anului 1576, la hanul lui Gorașcu, poreclit Haramin, se găsea, ca într-o zi de sărbătoare ca aceea a Rusaliilor, adunare de oameni în trecere.

Hanul lui Haramin se afla așezat la o răspîntene de drumuri care apucau spre Roman și Piatra, spre Baia, spre valea Siretului și scaunul țării. La Tuchilați, unde era și pod de șăici la apa Moldovei, fusese în acea zi iarmaroc ; și unii dintre oamenii de prin sate făcuseră popas la Gorașcu Haramin, în calea întoarcerii ; deshămaseră caii de la căruțe și stăteau la sfat, unii în soarele amiezii, alții subt niște nuci vechi ce împodobeau dîmbul oblu de la cotitură. Hanul, care era în același timp și cinstită crîșmă, fusese bine adăpostit și dinspre miezul-nopții și dinspre răsărit : îl durase, din bîrne și vălătuci, bunicul lui Gorașcu — unul popa Ilie. Îi mai zicea Popa-lui-vodă, pentru că ieșise c-o bute de vin în calea alaiului lui Ștefan-voievod ș-o închinase măriei-sale și curtenilor săi. Atunci măria-sa i-a mulțămit zîmbind și l-a bătut pe spate. Gorașcu Haramin se fudulea că seamănă la vrednicia băuturii cu bunicul său Popa-lui-vodă.

În adunare petreceau, cu minciuni înțelepte culese de la iarmaroc, vreo zece-doisprezece gospodari ; și, pe lîngă minciuni înțelepte, fără de care nu poate fi divan în Țara Moldovei, nu uitau să-și împărtășească veștile din primăvara aceea despre nacazurile țării, pomenind și patimile din altă vară ale lui Ion-vodă, cel ce se prăpădise în războiul cu ismailitenii.

Gorașcu Haramin închinase a treia oară ulcica lui cu vin acru, vărsînd încă o picătură întru pomenirea

voievodului Ion. Picăturile închinate i se prelingeau pe barbă și apoi în sîn pe pîntece, căci era un bătrîn mare, spătos și gros. La a treia închinare, cu picăturile de vin i s-au prelins și lacrimile aducerii-aminte. Gospodarii l-au împresurat și au ridicat spre el ulcelele de lut.

Moș Leonte Spînu de la Miroslăvești, ștergîndu-și cu mînica ochii înroșiți de alean și obrazul uscățiv, a gîngăvit cu jale:

— Măria-sa Ion-vodă a fo-fost domnitorul norodului. Dumnezeu să-să-l ierte pentru cîte va fi păcătuit; că multor asupriți le-a dat carte dreaptă de judecată și pe mulți sărmani a miluit. Un an și nouă luni s-au petrecut de la pieirea lui. Îl mai pomenesc popi la biserici ferite.

— Numai la domnia lui Ștefan-voievod a fost tot astfel, s-a împieptoșat, foindu-se cu mărire, Haramin. Sabia lui vodă a ocrotit pe mișei. Dar eu aș putea spune cu dreptate că a lui Ion-vodă sabie a tăiat mai mulți boieri decît a bătrînului. Căci în vremea bătrînului, boierii n-au cutezat să facă atîtea blăstămății cîte se văd săvîrșindu-se în zilele noastre.

— De-drept, drept cuvînt, a gîngăvit mazîlul de la Miroslăvești.

— Bun și drept! au încuviințat alți gospodari trăitori pe lîngă apa Moldovei.

Savu Frăsinel de la Mitești a bătut cu talpa ciubotei în pămînt. Pe cît era de mic și de tupilat, pe atît mai tare i se zbîrlise ariciul bărbii pe care i-l tușina baba Cireașa în fiecare săptămînă.

— De aceea mi s-au dus în pribegie doi feciori ce-am avut! Se mai afla pe lume un capăt de răzășie din partea bătrînului nostru Ipate. Și toți ceilalți răzăși Ipătești fiind împresurați și călcați de cneazul Bîrlădeanu, vornicul lui Petru-vodă, numai eu am stat în picioare. Și cînd a venit și asupra mea cneazul

Ursu Bîrlădeanu cu poruncă și călărași de la vornicie ca să mă scoată din ocina părintească, feciorii mei Gavril și Naftanail au ieșit la codru. Toată lumea știe de pătimirea mea. Și plîngea baba mea Cireașa de cîte ori își aducea aminte că feciorii noștri trăiseră împăcați în pămîntul rămas de la bătrînul nostru Ipate, iar acuma umblă prin lume cîștigîndu-și pînea cu baltagul. Amară pîne în țară străină, oameni buni! Ș-au umblat ei, în vremea lui Bogdănuț-vodă, să-l răpuie cu puterea pe cneaz; dar erau să-și piardă capetele. Pînă ce iaca, a adus Dumnezeu stăpînitor în Țara Moldovei pe Ion-vodă al nostru; el ne-a fost frate; la dînsul am găsit ascultare. S-au sculat feciorii mei și l-au pîrît pe Bîrlădeanu, și ne-a venit poruncă să ne ducem tot satul la domnie; și ne-am înfățișat la scaunul lui Ion-vodă toți Ipăteștii. Așa că a ieșit pentru noi dreptate și pieire pentru cneaz. Dacă n-ar fi fost atunci pieirea lui, apoi s-ar fi întors iar acel Bîrlădeanu asupra Ipăteștilor. Căci acuma nu mai avem cu noi puterea săbiei lui vodă Ion; căci vodă Ion al nostru și-a pus capul pentru Țara Moldovei.

— Ș-acuma unde ți-s feciorii, Savule? a întrebat Haramin privind de sus, din trufia lui, pe răzășul cel măruntel.

— D-apoi unde pot fi! S-au pustiit prin Țara-de-Jos, unde l-au urmat pe măria-sa Ion-vodă. Poate s-or întoarce, poate nu s-or întoarce. Dacă s-or întoarce, bine ne-a părea mie și babei Cireașa. Dacă nu s-or întoarce, după război cum a fost acela de anțerț, apoi pomeni-i-va și pe dînșii norodul, alăturea cu toți credincioșii care s-au prăpădit cu măria-sa.

— Fost-a mare cumpăt, creștinilor... s-a dezumflat crîșmarul, clătinîndu-și fruntea pleșuvă la dreapta și la stînga.

— Într-adevăr, cum spui... s-a umilit bătrînelul de la Miteşti. Spune baba mea Cireaşa că aşa i-i dat ţării aceştia şi norodului din ţara asta, să aibă hodina vîntului şi tihna valurilor. Dacă nu ni s-or mai întoarce feciorii, ne-om duce şi noi, eu şi cu baba Cireaşa, unde se duc toate... unde se duc ş-aceste frunze de frasin, zburate de vînt...

Moş Savu a privit cu mîhnire pe fratele său copacul, care îşi scutura în boarea vîntului de asfinţit frunzele pălite de seceta acelei primăveri. Privirea lui s-a dus mai departe, spre oglinzile rîului, care scînteiau printre lunci, şi spre munţii încununaţi de ceţuri albăstrii.

Coborîseră de subt nuci şi ceilalţi gospodari, ascultînd tînguirea bătrînelului de la Miteşti.

Moş Savu Frăsinel a oftat şi a rămas tăcut; apoi, ridicînd nasul, a zîmbit cu blîndeţă oamenilor din jurul său, frecîndu-şi cu palmele negre şi arse ariciul bărbii.

— Mă îndeamnă azi baba Cireaşa — a urmat el — să mai ies la iarmaroc, ca s-aud ce vorbe mai umblă prin lume. Eu ştiu că, în lipsa mea, baba îi boceşte în voie pe feciori. Din cîte am auzit la Tuchilaţi, nu-i pot duce nici de data asta veste bună. De un an şi nouă luni tot aşteptăm.

Oamenii păstrau tăcere; se auzea numai susurul frunzelor arse pe care vîntul le purta în vîrtej spre culmea dîmbului.

— Zice baba mea Cireaşa, a suspinat moş Savu, cine oare ne-a putea spune nouă cîte s-au petrecut acolo unde au picat feciorii noştri şi ţara, cu măriasa? Nu s-a găsi nimene să ne spuie, se tînguie ea; nu s-a găsi nimene să ne spuie cum s-au petrecut toate! A trecut atîta vreme şi noi tot ne întunecăm, fără a şti.

S-a auzit răspuns de la un barbat, după cîte se vedea, străin :

— Ba, dacă este întrebare, se va răspunde.

Acel barbat înalt, bine legat și cu mustața porumbă nu vorbise pînă în acea clipă cu oamenii din partea locului. Ținuse tainic sfat cu tovarășul său, om mai tînăr decît el, sprinten, smead la față și cu puf creț de barbă neagră. Nu se depărtaseră de căruța ferecată și de cei doi cai roibi bine hrăniți, cu care sosiseră la vremea prînzișorului. Păreau a duce marfă și se înțelegea că aveau pentru paza ei arme la îndămînă.

Oamenii din popas au întors ochi holbați cătră acel drumeț străin care vorbise.

— Prietine drumeț — s-a umflat din foale Gorașcu Haramin — dacă știi, nu ne pedepsi ; spune, ca să ne izbăvești de neștiință. Om umplea iar ulcelele și te-om asculta ca pe un proroc. Poate ai trecut prin acele locuri din Țara-de-Jos și ai cules vorbe.

— Ba am fost cu acest soț al meu la Roșcani și la Cahul și am văzut cu ochii toate cîte s-au întîmplat.

— Fosta-ți poate chiar în oastea lui Ion-vodă ?

— Fost, și Dumnezeu a binevoit să nu ne prăpădim.

— Ș-acuma unde vă duceți ?

— Acuma ne ducem la ale noastre. Să nu întrebați unde.

— După cît bag samă, s-a poticnit cu voce mai moale Haramin crîșmarul, domnia-ta nu ești moldovan de-ai noștri ; după viersul vorbirii, pari muntean.

— Ai ureche bună, nene Gorașcule, a zîmbit străinul. Ești cîntăreț la biserică ?

— Sînt și nu mă laud. Glas ca al meu nu se află în nouă hotare.

— Ai ghicit ; sînt de subt Întorsura Buzăului, mă chiamă Radu Suliță și am stat ucenic la episcopie.

Iar după aia, umblînd după procopseală prin lume, am fost oștean în leafă la domnia Moldovei, și am ajuns în vremea lui Ion-vodă diac[1] la logofeția cea mare. Ascultați, oameni buni, povestea mea adevărată...

— Spune-ne, prietine străine, a mai strigat un glas subțiratic ; însetați sîntem ca cerbii depărtați de izvor.

Cel care strigase a venit la Radu diacul și s-a părut că vrea să-l împungă cu nasul ; dar numai l-a cuprins de după grumaz și l-a sărutat pe tîmplă.

— L-ai sărutat pentru noi to-toți, bade Ghiță, a gîngăvit Leonte, răzășul de la Miroslăvești.

A făcut rînduială Gorașcu Haramin :

— Bine este, înainte de toate, să bem vinul. Să curgă picușul pentru măria-sa și luptătorii măriei-sale, care toți se află acum în loc de verdeață și tihnă, cu sfinții. Al doilea, să-i spunem prietinului nostru drumețul că acest vrednic barbat, care l-a sărutat la tîmpla stîngă sub cușma domniei-sale brumărie, are nume Ghiță Botgros și trăiește singur ca un monah schivnic în sat la Dăvideni, subt aripa unui mazîl. Badea Ghiță n-are nici casă, nici jupîneasă. Și vine uneori la mine și-mi spune unde ar vrea el să se ducă, să se oștească cu Alisandru Machidon în țara lui Por-împărat. Să se știe că e mare viteaz, dar nu s-a urnit mai departe decît tîrgu Romanului.

Barbatul deșirat cu numele Ghiță și-a mîngîiat puțina barbă balaie ; zîmbind, după aceea, a apucat în palmele lui mîna dreaptă a străinului drumeț.

După ce rînduiala închinării vinului s-a săvîrșit, străinul a stat un timp, parcă privind cu ochii deschiși o nălucă. Apoi a grăit astfel :

— Să știți, domniile-voastre, că Ion-vodă a fost dintre acei viteji care ies rar în lume și apoi îi pomenesc în veac noroadele. Dar măria-sa n-a ținut

---

[1] *Diac* — mic dregător care slujea ca copist în cancelarii.

numai sabie în mînă; ci a fost vrednic şi cu înţelepciunea. Ani şi ani, chibzuind să agonisească aur cu neguţătorie de pietre scumpe, a ţinut să ajungă stăpîn în moşia Moldovei nu pentru vinovat folos al său, ci ca să dea ţării slobozenia ei cea veche şi ca să scoată de subt sabia boierimii pe birnicii şi credincioşii săi. Uitaţi de Dumnezeu, asemenea obijduiţi numai la un voievod al lor puteau găsi milă.

«Cei mulţi care robotesc sînt sarea pămîntului», a zis măria-sa la praznicul cel mare de Sfîntu Ion Botezătorul în mitropolia de la Iaşi. Iar la ospăţul de la palatul domnesc din aceeaşi zi ar fi spus rîzînd o prorocire, cum că va veni o vreme cînd va să schimbe domnul-Dumnezeu oaspeţii raiului, şi vor fi acolo numai boieri, iar mişeii se vor bucura aicea pe pămînt de bunurile acestei vieţi.

«Sula de aur zidul străpunge», mai spunea măria-sa în pofida turcilor. Le-a vărsat aur şi a încăput la domnie. Şi cum a venit în ţară, n-a avut stare pe loc nici cu stăpînirea dinlăuntru a boierilor, nici cu stăpînirea din afară a ismailitenilor.

Dădea tot ce avea la sine năimind oşteni, şi degetul său ameninţa pe gîdea să nu ostenească, să-i fie paloşul totdeauna gata şi cu tăiuşul ager. Pe unii cneji i-a scurtat, pe alţii i-a surghiunit. Averile lor le-au scris diecii vistieriei în condicile ţării. Şi astfel, în doi ani a dobîndit puterea ce rîvnise. Şi cînd a adunat oştenii în leafă şi ţara în jurul său, şi cînd a alungat beii şi beglerbeii şi a închis vadurile Dunării, s-a cunoscut că s-a ridicat un leu la miazănoaptea împărăţiei.

— ...un leu la marginea împărăţiei... a mormăit cu înfiorare moş Savu bătrînelul.

— Ion-vodă îşi punea nădejdea în norod, care se sculase de pretutindeni la chemarea măriei-sale. Ion-vodă avea o credinţă şi o socotinţă: că ţara-i

mai tare decît oştile năimite. Acestea se împrăştie ca pulberile; ţara rămîne statornică, ştiind că-şi apără ale sale. Astfel măria-sa a biruit multe oşti ale asupritorilor, albind cu oasele lor cîmpurile de bătălie de la Jilişte, Bender, Brăila şi Cetatea-Albă.

Dar împărăţia ridica alte puhoaie de oşti din Rumelia şi Anadol, îmbulzindu-le la noi în Ţara-de-Jos. Ahmed-paşa aducea o sută de mii de ismailiteni, şi Adel Ghirai altă sută de mii de crîmleni, şi măria-sa cu aceiaşi luptători, mai puţini şi mai îndîrjiţi, legase tabără între codri şi smîrcuri, într-o pustie, în domnia zimbrilor.

Moşneagul a şoptit iar:

— ...babă Cireaşă, în domnia zimbrilor au stătut şi feciorii noştri...

— Mai era cu măria-sa şi un steag de călărime a boierilor de ţară care juraseră credinţă; şi şaptesprezece sotnii de zaporojeni de la Pragurile Dniprului. Cu aceştia venise şi Nicoară Potcoavă-hatman, frate de mamă al măriei-sale, viteaz tare, căruia îi stîrnise cîntece de slavă căzăcimea. Au venit şi alte săbii vestite de la Praguri, ca să se bată împotriva păgînilor asupritori.

Înaintea bătăliei de la Cahul, vodă chemase la sfat de război căpiteniile şi au stat alături faţă de măria-sa «neamurile» cot la cot cu vatamanii ţărănimii.

A şoptit la urechea lui Ion-vodă reimentar Buzenchea:

— Potrivit ar fi fost, mărite stăpîne, să nu ne pui alături de aceşti ţărani cu mînile ciotoroase.

— Într-adevăr ciotoroase, a răspuns măria-sa; dar bine mînuiesc suliţa şi coasa, şi dacă n-ar fi ţara, n-ar fi nici boierii.

Poate de la aceste vorbe ar fi luat aminte pîrcalabul Irimia să se ajungă prin solii ascunse cu păgînii,

și cînd a pălit Ahmed-beglerbei tabăra legată a creștinilor dinspre partea Cornului Dumbrăvii, călărimea boierilor a trecut cu flamurile fîlfîind la năvrapii[1] împărăției.

Cu mare mînie atunci măria-sa, numai cu zaporojenii și răzășii, a pălit din săbii pe năvălitori, despicîndu-i, iar pedestrimea a proțăpit sulițele într-o parte și-n alta, stropșind bulucurile și dîndu-le îndărăt. Cînd s-a făcut seară, domnul s-a găsit cu ai săi mai împuținați, iar în zare s-au aprins focurile ordiei, clipind ca stelele cerului.

— ...babă Cireașă, focurile ordiei erau ca stelele cerului...

— Așa-i, Savule uncheșule; ș-atunci a poruncit măria-sa credincioșilor săi să se tragă cătră Roșcani. Cînd s-au oprit în Fința, la parcane[2] de mai nainte pregătite, au venit la vodă Ion prietinii săi asaulii[3] zaporojeni și țăranii și l-au sfătuit să-și scape capul, pe cărări ascunse, știute de ei.

— Doamne, du-te și ne lasă, au zis. Osteni ca noi se mai găsesc; voievod ca măria-ta, ba.

— Ba cu voi am să mor, fraților. Cadă capul meu unde vor cădea capetele voastre!

Așa, ordiile au legat împresurare de pretutindeni. Șase zile și șase nopți a stătut oștirea creștinilor fără pită și mai ales fără apă. Oamenii își întindeau noaptea cămășile pe iarbă, ca să se moaie de rouă, să-și poată umezi buzele arse.

Vodă a încercat ieșiri năprasnice. N-a izbutit. Ș-atunci, la soliile ce-i tot trimetea beglerbei Ahmed, s-a înduplecat, ca să-și scape pe credincioșii săi.

Pe măria-sa Ion-vodă să-l ducă viu la împărăție, în fața lui sultan Selim.

---

[1] *Năvrapi* — cete de jefuitori, cavalerie neregulată turcească.

[2] *Parcan* — împrejmuire de lemn.

[3] *Asaul* — căpetenie de oaste la zaporojeni.

A intrat măria-sa în cortul lui beglerbei.

— Ai jurat, Ahmed-bei, să-mi lași viața.

— Am jurat să nu te ating, viteazule... a zîmbit Ahmed, pe cînd Cigala turcitul, blestemat să fie în veci, îl pălea pe la spate cu jungherul.

— ...blăstămat să fie în veci și să nu mai putrezească; atunci vor fi pierit și feciorii noștri, babă Cireașă...

Răzășul bătrînel de la Mitești lăcrăma cu fruntea plecată pe umărul stîng, ca un răstignit.

— Astfel a pierit Ion-vodă al nostru, și Ahmed-beglerbei a poruncit să-i fie legat leșul cu patru odgoane și patru cămile să tragă în patru părți, sfîrtecîndu-l.

Cînd glasul străinului drumeț a contenit, oamenii din popasul lui Haramin au rămas un răstimp tăcuți, ascultînd parcă din fundul ființii lor un vechi cîntec al întristării.

S-a auzit o muiere suspinînd și bocind mai la o parte.

Badea Ghiță cel spînatic a sughițat cu amar și, cuprinzînd pe străin de după grumaz, l-a sărutat pe umărul drept; părea scăzut și cu neputință de a ajunge mai sus.

— Atîta-i? a întrebat el cu glasu-i subțiratic.

Diacul a tăcut, cu sprînceana nouroasă.

— Dar noroadele, și zaporojenii, și fratele lui Ion-vodă ce-au făcut?

— Au petrecut fiecare după norocul său; mulți și-au lăsat acolo capetele. Cele șaptesprezece sotnii[1] au ajuns în bună stare la Pragurile Dniprului; cu ele a hălăduit și Nicoară, fratele lui Ion-vodă, și ce-

---

[1] *Sotnie* — escadron căzăcesc alcătuit din aproximativ o sută de oameni.

lălalt frate mai mic, Alexandru; au ajuns acolo şi alţi puţini credincioşi ai măriei-sale.

— Apoi stăi, frăţioare dragă, a răsărit zbîrlindu-şi ariciul bărbii Savu Frăsinel. Ce zvonuri am auzit eu în iarmaroc la Tuchilaţi? Că Nicoară Potcoavă, fratele măriei-sale, a pălit acum patru zile la Iaşi...

— Se poate... a răspuns diacul, zîmbind subţire.

— Ar fi pălit la Iaşi cu multă oaste.

— Ştiu eu?

— Ar fi tăiat străjile palatului domnesc, şi au căutat pe Petru-vodă, care ar fi uneltit la împăratul turcesc pieirea lui Ion-vodă al nostru.

— Poate fi şi asta. Se vede că vodă, oricît de şchiop ar fi, a scăpat şi nu l-au putut ajunge; a intrat la cetăţuia Galatei, speriind din somn bulucul de ismailiteni care-l păzesc. Dar poate să fi căutat Nicoară Potcoavă pe domnia-sa pîrcălabul Irimia.

— Numai asta poate fi! s-a dezumflat cu uimire crîşmarul Haramin; căci pîrcalabul Irimie a vîndut pe domnul său.

— Întocmai precum spui, nene Goraşcule, a lămurit străinul. Pîrcălabul Irimia l-a vîndut pe domnul său turcilor, pe treizeci de pungi... ca Iuda, carele a vîndut pe Hristos fariseilor pe treizeci de arginţi. Dar nu s-aude să fi fost prins Irimia, cum n-a fost prins nici vodă Şchiopul.

— Atuncea cum? s-a mirat crîşmarul cu măreţie; n-a pălit Nicoară, fratele măriei-sale, cu oaste la Iaşi? De şase săptămîni umblă zvon cum că va să vie voievod de la Praguri...

— N-aş putea să-ţi răspund bine, neică Haramine... şi-a încreţit fruntea diacul.

— Nici tovarăşul domniei-tale nu ştie? Poate să fi oblicit[1] el ceva.

[1] *A oblici* — a da de urma cuiva, a afla, a descoperi.

Crîşmarul băgase de samă că tînărul cel smead scăpăra de neastîmpăr în chilna[1] de dinapoi a căruţii căzăceşti, unde stătea ascultînd.

— Cine-i dumnealui şi cum îl chiamă? stărui Haramin.

— Ăsta-i Ile Caraiman de la Runc, tovarăş de cărăuşie cu mine. Dar el cunoaşte mai mult cîntări din gură şi strune decît veşti care vă trebuiesc domniilor-voastre.

— Apoi de ce nu spui aşa? Dacă nu ne poate spune veştile de care avem nevoie, macar să ne zică din alăută.

Barbatul cel tînăr din căruţă a părut a alunga o muscă supărătoare de dinaintea ochilor.

— Ba! a îngînat el c-un glas dulce de cîntăreţ. Nu mi-i inima a cînta, mi-i inima a plînge. Să nu spun minciună: ştiu că a pălit la Iaşi măria-sa Nicoară cu puţini tovarăşi.

Adunarea a ciulit urechile, ascuţindu-şi auzul.

— Ei? l-a îndemnat crîşmarul.

— Atîta ştiu.

— Cît de puţini tovarăşi?

— Apoi cam cîţi ar fi mers în petrecere, la o vînătoare.

— Ce spui, omule? a strigat cu spaimă Haramin.

— Spun ce-am auzit, a urmat Caraiman cu acelaşi viers de blîndeţă; zice că la Praguri s-ar fi aflînd voinici care uneori se mînie că nu le-a izbîndit bine o treabă, şi apoi trag cu săgeata în nouri.

— Împotriva pajurilor?

— Ba împotriva lui Dumnezeu.

— Maică-măiculiţă, aşa de păgîni să fie?

— Ba nu-s păgîni; îs drept-credincioşi; fac cruce ca mine şi ca dumneata; da-s aprigi ca săneţele

[1] *Chilnă* — despărţitură în partea din faţă sau din spate a căruţii.

care au ieşit acuma la curţile crailor şi împăraţilor: iau foc dintr-o scînteie.

— Am auzit. Să fie adevărat? Ai văzut dumneata cu ochii dumitale?

— Văzut.

— Au cumva şi cazacii asemenea meşteşuguri?

— Au. Dobîndite cînd au fost cu dubasurile[1] lor dincolo de mare, la Anadol.

— Măi, măi — poznă mare! Dacă au venit cu săneţe de acelea, cine să le steie împotrivă? Şi după ce-au pălit la Iaşi ce isprăvi au mai săvîrşit?

— N-aş putea nici eu spune.

— Apoi dacă n-au găsit ce căutau, s-or fi întors înapoi, şi-or veni altădată.

— Aşa socot şi eu.

Sfatul a contenit un răstimp la popasul de la Haramin, şi gospodarii cei mai grăbiţi au măsurat vremea trecută privind chiorîş soarele de amiază. S-au scîrbit, socotind cît e de scurtă acea zi a vieţii lor. Toate trec ca ceasurile, toate curg ca apa Moldovei, numai codrii rămîn în putere pe opcina[2] zării.

Bătrînelul de la Miteşti a prins a se foi.

— Mai stau un pic, a hotărît el, ş-apoi mă duc la surul meu să-i strîng chinga tarniţei.

Leonte de la Miroslăveşti a rîs:

— Da' acel pi-pic de ce-l mai ză-zăboveşti?

— Mai zăbovesc, căci vreau să mai întreb ceva pe aist prietin drumeţ. Vreau să-l întreb dacă Ion-vodă, domnul nostru, fost-a au ba arman.

— Asta-i o vorbă, a răspuns diacul cel străin. Maica măriei-sale a fost pămînteancă.

— Aşa e, după cum spune şi baba mea Cireaşa: că feciorul e drept al mamei, iar pe tată îl cunoaşte numai ea şi ades lunca înflorită.

---

[1] *Dubas* — luntre mare cu multe lopeţi.

[2] *Opcină* — culme.

Badea Ghiță Botgros a dat și el semn că vrea să se ridice, cumpănind în sinea lui graba. Diacul i-a atins umărul cu palma.

— Aș vrea să te întreb ceva, prietine...

— Întreabă-mă cît de multe, ca să mai pot sta.

— Aș vrea să știu dacă este în acest colț de lume un loc care se chiamă Boura.

— Este ; îl vezi în piscul codrului, cînd ajungi drept semnul de hotar al Păstrăvenilor, pe acest drum mare, care duce la Baia și la Gura-Humorului.

— Mulțumesc frumos, prietine, și rău îmi pare că ne despărțim. Eu și tovarășul meu Ile ne-om duce spre Boura.

— Apoi, dacă n-aș avea treaba blăstămului, m-aș întoarce cu domnia-ta, să-ți arăt calea. Căci și eu mă aflu trăitor în acele locuri cătră care te duci. Pe lîngă treaba blăstămului, mai am de adus și anafură de la vlădica Istatie. De ce aduc anafură, știu unii dintre gospodarii de față. Căci popa nostru Ciotică e oprit de vlădica Istatie să săvîrșească taina împărtășaniei, fiind neștiutor de carte. Bun slujitor popa nostru, nu avem ce spune ; știe pe de rost toate slujbele : le-a învățat la mănăstirea Neamțu ; însă nu cunoaște buchile. Pentru evangheliile duminicilor și sărbători, mai ales cele schimbătoare, se duce să ia învățătură de la o presviteră bătrînă, Olimbiada văduva, care trăiește în satul Filipenilor, frați cu noi. Pe lîngă împărtășanie, mai are nacaz popa nostru Ciotică cu cazania : asta n-a mai putut-o dezbate și învăța pe de rost. Sînt atîția sfinți cîte are cerul stele. Așa că popa nostru Ciotică ne-a întrebat dintru început, cînd a venit să slujească la noi : «Oameni buni, creștinilor, știți domniile-voastre ce scrie în cartea asta groasă ? Poate știți unii, iar alții nu știți. Apoi faceți bine și cei care știți spuneți celor care nu știu. Și pe mine să mă iertați, că n-am putut dovedi atîta liotă

de sfinţi părinţi ai ortodoxiei. Dac-oi învăţa pe de rost şi asta, apoi crăp şi mă duc la Belzebut!» Nu zîmbi a rîde, prietine drumeţ; povestea asta o ştie o lume, mai ales lumea care vine în petrecere la Haramin. Iar de blăstăm, ţi-oi spune şi de blăstăm şi n-ai să mai rîzi. Mă duc să-l poftesc pe vlădica Istatie de la Roman să mai strige o dată anaftima împotriva ginerelui nostru, cel care şi-a lepădat soţia, fiică a mazîlului nostru, de s-a prăpădit. Şi să întărească blăstămul vlădica Istatie, arzînd treizeci şi trei de făclii de ceară pe care i le duc la ciochine [1], ca să se prăvale acel treclet [2] în gura balaurului ghehenei. Aşa că eu mă despart acum de domnia-ta poftindu-ţi sănătate. Poate ne-om mai întîlni; dacă nu în rai, unde s-or îmbulzi boierii după prorocia lui Ion-vodă, batîr pe lîngă parcanele raiului, unde se găsesc turme de berbeci, izvoare cu ape reci, şi cad mere domneşti din pomul cel vechi de la începutul lumii.

CAPITOLUL II

Sfat în doi şi întîlnire cu mai mulţi

Cînd s-au văzut singuri în căruţa lor, subt coverga de papură împletită, diacul Radu şi Ile Caraiman s-au uitat cu zîmbete mîhnite unul la altul. Nu îndrăzneau a grăi, le erau inimile apăsate de jale. Le părea totuşi rău că se despărţiseră de adunarea acelor oameni buni de la popas. Dar ei nu se aflau singuri pe lume, şi aveau datorie de împlinit către tovarăşii de la care primiseră porunci anumite.

[1] *Ciochine* — cîrlige prinse la şa.
[2] *Treclet* — de trei ori blestemat, afurisit.

Caii mergeau spornic pe drumul cel mare al Humorului. Moldova curgea la vale de la munții din miazănoapte, prin stînga pe undeva, prin locuri acoperite de lunci bătrîne. Ei se duceau în sus spre obîrșie, dar nu aveau a umbla prea mult, după îndreptările ce dăduse badea Ghiță Botgros la popas și după alte socoteli ce le făcuse unul dintre soțiile de care se despărțiseră în ajun — Alexa Totîrnac, băștinaș din partea locului, luptător dintre puținii rămași lui Nicoară Potcoavă, după întîmplarea cea năprasnică de la Iași.

Căruța ușoară pe roate nalte, sunînd ca din clopote din obezile ferecate, era alcătuită în depărtate locuri, de meșteri de la Kiu ; însă caii erau înhămați la oiște cu șleauri și guri de ham după rînduiala moldovenească, spre a nu fi bănuială pentru nimeni că ar veni din ținutul cazacilor.

— Soarele încă-i sus, a grăit într-o vreme diacul Radu ; și codrii merei[1], unde se află într-un pisc pleșuv crucea care se chiamă Boura, se văd spre dreapta cam la un ceas de cale. Socot că măria-sa Nicoară cu ai săi n-or fi avut nici o sminteală pe cale, căci îi poartă om cuminte, pe poteci ferite. De la Căpotești au ținut tot pe subt poală de pădure, prin singurătăți, umblînd cu fereală. Alexa îi duce bine ; de asta n-am grijă.

— Pentru asta nu-i îndoială, diece, și-a dat răspunsul Caraiman, întorcîndu-și albul ochilor ; mie nu mi-i în grijă decît de pălitura de sabie cu care a ieșit măria-sa Nicoară din fiertura ce am avut subt Galata.

— Da, a încuviințat diacul. Norocul oștenilor e de obște schimbător, între viață și moarte. Puțintel-puțintel mai aveam și-l prindeam pe Șchiopu-vodă.

---

[1] *Merei* — neîntrerupți, continui.

Şi diacul şi Caraiman au avut nălucirea acelei nopţi.

...Şchiopul fugea iepureşte cu pieptul pe coama calului. Rămăsese răzleţ de curteni într-o lature; Alexandru, fratele măriei-sale Nicoară, îşi şi pregătise arcanul. Ieşise luna din nour, cu lucire prielnică. Numaicît năvrapii din Galata fuseseră înştiinţaţi. Tocmai atunci au năboit[1] din cetăţuie dînd glas — şi curtea, nădăjduind sprijin, a chiuit punînd pinteni cailor, iar o slugă de la grajd a dat cu harapnicul, şfichiuind şi harmasarul, şi pe vodă. În clipă, Potcoavă şi ai săi s-au aflat în primejdie...

— Am rămas puţini, a oftat Caraiman.

— Asta zic, a adaos diacul; în primăvara asta ne-a secătuit norocul.

...După ce au prăpădit pe Ion-vodă, se poate spune că au rămas orfani... N-au găsit nici pe Maria Săsoaica, ţiitoarea măriei-sale, ca să-i apere copilul ce-l avea de la măria-sa. Os domnesc, de la Ştefan bătrînul, şi de la Ştefăniţă. N-au avut parte; n-au găsit nici pe maică, nici pe copil. Pierit-au în furtuna acelor zile. După aceea de două ori s-au pus pe urmele lui Irimia hainul. Nu l-au putut vîna.

Iar acuma, la Iaşi, s-au prăpădit cincisprezece feciori; patru dintre căruţe le-au prăvălit în Bahlui, ş-au rămas numai cu căruţa în care se aflau...

În căruţă aveau baltagele şi săneţele cu cinci sute de încărcături pulbere.

— Cu asta, şi-a făcut socoteală diacul, avînd de partea noastră iscusinţa, cred c-om răzbi. În partea în care am apucat nici nu se gîndesc curtenii lui Şchiopu să ne urmărească; ei aţin vadurile răsăritene, iar noi, dacă răzbim în munte, nu ne mai te-

[1] *A năboi* — a năpădi, a năvăli.

mem de nimic. Numai să nu se învenineze rana măriei-sale Nicoară. Asta-i grija mea cea mare.

Ile Caraiman ţiganul a oftat cu mare sfîşiere a inimii :

— Cînd a dat măria-sa Ion-vodă slobozenie satului nostru Runcu, a cîntat el, l-am urmat de bunăvoie pe măria-sa şi, slobod, i-am fost cu credinţă mai mare decît cînd erau ai noştri robi domneşti. Acu dragostea şi credinţa mea le-am mutat către măria-sa Nicoară, fratele lui Ion-vodă. Zic eu, diece, că nu se cuvine să cadă cei vrednici şi să rămîie pe lume numai răi...

Nicoară Potcoavă, cu tovarăşii ce-i avea pe lîngă sine se oprise în ajun pentru odihna omului şi calului, cîteva ceasuri, la o pădurărie părăsită. După noaptea cea cu nacaz, rupseseră legătura cu năvrapii. Veniseră nouri asupra lunii, ocrotindu-i. Ocoliseră prin Bîrnova ; apoi apucaseră calea întîmplării, spre asfinţit. Umblaseră feriţi ziua, cu mare pază. La pădurăria părăsită din Căpoteşti, aflaseră şi apă, la o fîntînă cu cumpănă. Găsiseră şi fîn vechi pentru dobitoace. Aflaseră şi un sac de orz într-o camară. După ce au prins caii putere, au ospătat şi oamenii puţină pită şi brînză.

După porunca lui Potcoavă şi sfaturile lui Alexa Totîrnac, căruţa de preţ pe care o mai aveau s-a dus nainte pe căi umblate, ca să iasă dincolo de Siret, în calea Romanului.

Au umblat şi de la odihna asta noaptea întreagă, pe potecile ştiute lui Alexa ; şi trecînd vadul Siretului la Cozmeşti, tot pe subt pădure, tot pe subt pădure, s-au furişat în piscurile de unde se vedeau ici şi colo, clipind, oglinzile Moldovei.

De-acolo s-au văzut nevoiţi a umbla în pas. Lui Potcoavă îi luceau ochii de arşiţa ce-avea în el. Se

părea că rana ce primise nu merge bine. «Bubă ce se cățălește», cugeta în sine cu mare spaimă unchешul Petrea, care era cel mai bătrîn dintre toți.

— Să mai poposim, să deslegăm rana, măria-ta?

— Să nu poposim și să nu deslegăm... a mormăit Potcoavă.

Bătrînul Petrea Gînj urma a cugeta: «Cum se poate ca un barbat ca acesta, care s-a bătut în multe locuri și a fost de șapte ori rănit, să slăbească într-atîta? Adevărat este, cum glăsuiește o vorbă veche, că omul e tare ca fierul și slab ca oul.»

Uncheşul Petrea călărea alăturea de Potcoavă și-l ispitea cu coada ochiului. Își trăgea către urechi mustățile și-l cumpănea cît mai poate răbda. «Cînd te gîndești că-i barbat care rupe potcoava în două...»

— Sînt asemenea barbat, a zîmbit Nicoară, întorcîndu-se spre uncheşul său. Vorbești singur, moș Petrea.

— Să fiu iertat, măria-ta. M-am spăriet și eu că-mi sună vorba fără voie.

— Sînt barbatul care spui, moș Petrea, și rup potcoava, dar numai cu amîndouă mînile. Altfel nu pot.

— Mă aflu mulțămit de răspuns, măria-ta. Șaga măriei-tale îmi dă nădejde. Mai pune și soarele care strălucește și miroazna care adie de către apa Moldovei... E vremea cînd înflorește sulfina.

În afară de uncheș și de Alexandru, fratele mezin, care călărea de cealaltă parte a lui Potcoavă, se mai aflau cinci tovarăși oșteni în plaiul unde umblau domol în pasul cailor.

Alexa Totîrnac înainte, călăuză. Om ager și priceput, ceilalți îi ziceau «Vulpea».

Patru — doi cîte doi — veneau în urma lui Nicoară: Ștefan a Mariei și Gheorghe Stîngaciu, frați de cruce din ținutul Sorocii; Toader Ursu și Crăciun

Harbuz, mustăcioșii; alții întrebuințau arme ușoare — ei nu-și lepădau de la oblînc buzduganele.

După îmbrăcăminte, nu se vedea a fi străini. Pentru vînătoarea lor, intraseră în Moldova ca niște negustori ori răzăși mai înstăriți. Numai pintenii le erau la vedere; dar pinteni de fier purta pe vremea aceea orice călăreț. Pe lîngă pinteni, era nevoie de sabie, ca să nu le cate pricină oarecare oameni ce se uită pe subt sprînceană. Iată jungherele cele lungi și agere le țineau subt dulamele[1] de noaten. Numai Nicoară purta încălțări de marochin pînă la genunchi, ca unul ce părea stăpîn; iar ceilalți aveau ciubote de rînd. Căciula de pielcea de Crîm o aveau toți, fără surguci[2] și fără pană. Erau vînători dibaci; dar se întorceau înșelați în nădejdile lor.

Nici chiar uncheșul Petrea, care era mai bătrîn, nu purta barbă. Se rădea și el c-o custură de coasă, ca să fie în rînd cu tinerii. Așa se alintau pe atunci barbații și în Moldova. Sămînța lor se împuținase de atîtea războaie.

Către amiază au prins a pogorî pe un drumeag ce se strecura în cîrjoaie pe subt muncele. Ici-colo pîraie pe subt sălcii încremenite în mîhnirea singurătăților.

Soarele de primavară pîrjolise cu putere, iar subt streașina codrului căldura prindea a se potoli. La dreapta și la stînga se înălțau fagi uriași care deasupra își împreunau cununile, într-o pace de biserică. Lumina tremura printre trunchiuri ca umbrele schițelor unei roate. Granguri galbeni speriați săltau din țîhlișuri[3]; se auzea mai încolo frîntura lor de cîntec fluierat.

---

[1] *Dulamă* — haină veche, boierească, de origine poloneză.

[2] *Surguci* — moț de pene (egretă) împodobit cu nestimate pe care-l purtau la căciulă domnitorii, sultanii, pașalele etc...

[3] *Țîhliș* — desiș.

Totîrnac descălicase şi-i aştepta într-un ponor. Potcoavă strînse frîul şi opri.

— Ce este, Alexa ?

— Pînă acu e bine, măria-ta. Ia uitaţi-vă : se vede de aici în piscul cel mare crucea de la Boura. Acolo, zice-se, a doborît Dragoş-vodă vaca sălbatică. Pe urmă a pus stăpînire pe moşia părinţilor săi.

— Da. Locuri tari, care au rămas neschimbate de la începutul zidirii... zise mişcat Nicoară. Aici trebuie să ne întîlnim cu Radu diacul ?

— Aici, măria-ta : înţelegerea a fost să ne aştepte la drumul Păstrăvenilor. Soarele scapătă către chindie, coborîm şi noi din ponor şi dăm glas de înştiinţare.

— Bine, aşa să facem. Socoţi tu, Alexa, că găsim la Dăvideni, după prepusurile tale, pe cel pe care îl căutăm ?

— Ştiu eu, măria-ta ? Poate să fie numai închipuire. Dar dacă îl găsim la socrul său pe Irimia pîrcalabul, cum prepun eu, atunci socot că asemenea întîmplare fi-va leacul cel mai bun pentru măria-ta.

— Să i-l plecăm măriei-sale la picioare, mormăi cu mînie unchesul Petrea, şi să-l judece măria-sa cu paloşul, pentru vînzarea şi pieirea domnului său.

— Mă îndoiesc, unchesule, că va fi aşa. De la o vreme ne ies toate împotrivă.

— Ba, măria-ta, şi întîmplările neprielnice au sfîrşit. Se sfîrşesc ciumele, puhoaiele, secetele. Vine şi ceasul boierilor haini. Doar în cer să se suie, ori să se cufunde în pămînt ; dar în această viaţă ne-om întîlni, aşa-i cu dreptate

— Îmi spui bune vorbe, unchesule, şi vreau să le cred. Iar dacă nu-l găsim, ce facem ?

Alexa Totîrnac puse piciorul în scară şi se zvîrli pe cal ; apoi îşi plecă nasul ascuţit spre domnul său :

— Dacă nu-l găsim aici, măria-ta, zîmbi el, căutăm un loc tainic pentru hodina măriei-tale și, pînă ce te faci sănătos, întindem mreajă și-l chemăm cu răvaș. Trăiește, măria-ta, aicea, un neam de oameni care au fost călcați în ocina lor, loviți și sărăciți de acel Irimia. Chiar dac-or afla de ființa noastră, nu vor da pe față taina. Răzășii de aici se stăpînesc cu fălcile încleștate și așteaptă ceas potrivit ca să plătească dușmanului după cuviință. Cum vor avea sprijinul nostru, nu se mai tem de slujitorii Șchiopului.

— Ai dreptate, Alexa, murmură Potcoavă trudnic. Alcătuirea ta e bună pentru un braț care nu mai poate ține paloșul.

Uncheșul Petrea Gînj își întindea mustățile albe spre ureche, cînd de o parte, cînd de alta.

— Fi-vom noi vrednici să facem județ cu brațele noastre, măria-ta. Dar dacă nu va fi nici azi, nici mîni, apoi în trei zile vei putea ridica singur, măria-ta, paloșul judecății.

— Bine, să coborîm! hotărî Nicoară.

Cînd au coborît, pînă ce au prins să zărească printre lunci gîrlele Moldovei pline de jaraticul apusului, Alexa Vulpea a dat chiot prelung, care a hăulit pe vale și a sunat din rîpă în rîpă pînă la Boura.

S-au oprit și au așteptat răspuns.

A hăulit undeva glas cîntat, care li s-a părut celor ce coborau viers al bucuriei.

— Încep a se jîmba spre noi întîmplări plăcute, a fost de părere uncheșul.

— Să vedem, să vedem, a răspuns Totîrnac. Popriți, pînă ce mă reped și mă întorc.

Întoarcerea Vulpei n-a fost cu întîrziere.

— Se întoarce rînjind și lingîndu-se pe bot ca de bunătăți... s-a veselit ca un copilandru uncheșul.

— Se vede că l-a găsit pe diac, a rîs întăia oară în ziua aceea fratele mezin Alexandru.

— Domnilor şi fraţilor, după mine! a repezit îndemn Totîrnac. Stăpîne, s-a tînguit el spre Nicoară, cînd om ajunge la drum, cată să facem săritura căprioarei; şi apoi în lunca Moldovei poposim şi ţinem sfat. Am aflat de la diac veşti nouă.

Pornind cu mare însufleţire, cei opt drepţi judecători şi-au uitat oboseala, foamea, setea şi au rupt painjenişul de aur către luncile Moldovei, intrînd ca într-un basm.

CAPITOLUL III

Popas la apa Moldovei

Mai întăi s-a întîmplat minunea care bucură pe călătorii singuratici de mii şi mii de ani. Dintr-o bucată de criţă cît degetul cel mic şi dintr-o zburătură de cremene neagră, Caraiman a prins o scînteuţă într-un firişor de iască, şi cu acea scînteuţă, mult mai mică decît semincioara de mac, c-un meşteşug pe care puţini muritori îl cunosc, a aprins focuşor slăbuţ din cîteva vreascuri mărunte şi muşchi uscat, după care au izbucnit limbile de aur ale pojarului, cel dintăi Dumnezeu al oamenilor.

La vatra pe care or spulbera-o vînturile şi în puţină vreme nu şi-or mai aduce aminte de ea, pribegii şi-au petrecut înserarea. Lunca de sălcii vechi deschidea bolţi în jur; pe subt ele unii din ei duseseră caii la păscut. Pe cei rămaşi, pîlpîirile focului îi descopereau cînd şi cînd, apoi umbra îi cufunda ca într-un necunoscut. Venea pînă la foc sunet de ape de la un vad al Moldovei. Subt malul nalt, rîul sclipea lin într-o bulboană, în care dintrodată şi-a oglindit

globul luna în scădere, răsărită deasupra piscului Bourei.

Diacul Radu își isprăvea istorisirea către măria-sa Nicoară despre întîlnirea de la hanul lui Haramin, cu acel barbat ciudat și spînatic, cu nas ascuțit cît și al lui Alexa Totîrnac. Slujitorul acela al mazîlului din Dăvideni ducea la episcopia de Roman blăstămuri împotriva Irimiei pîrcalabului.

— Poate om găsi aici prietinie, a zis Potcoavă cu glas de trudă.

— Dar dacă acel om al mazîlului, s-a împotrivit uncheșul Gînj, e un barbat care grăiește în dodii? Moldovenii au acest obicei la băutură: spun și văd închipuiri.

— S-ar putea; de aceea, cu învoirea măriei-sale, fratele Alexa și cu mine om intra chiar în seara asta în sat la Dăvideni ș-om iscodi printre oameni.

— Bun cuvînt; așa să fie, ca să-mi iau de-o grijă. Nu-mi plac ochii măriei-sale Nicoară. M-aș teme să-i dezvălesc rana; nu mai avem scamă la căruță. Chiar în noaptea asta, cînd gospodarii dorm, trebuie să-l vîrîm pe măria-sa într-o casă și s-aducem pe vrăcița de care s-a vorbit.

— Bădiță Nicoară, a șoptit mezinul Alexandru, să facem cum zice uncheșul.

— Într-adevăr, e bine cum spune uncheșul, a încuviințat Potcoavă; așa să se facă.

— Apucăm în taină satul, fără știința nimănui, a urmat bătrînul; străji or veghea; despre cine sîntem, de unde venim și unde ne ducem, să nu se afle nimic. Iar pînă la acel ceas tîrziu, măria-ta, cînd ne-om mișca de aici, îți pregătim așternut în căruță, pe iarbă și flori. Hodinește-te; te-om duce și te-om scoate în taină, la casa pe care om alege-o.

— Să se facă precum spui, uncheșule, s-a învoit Nicoară, și pleoapele i s-au coborît pe arșița ochilor.

Bătrînul, Alexandru şi diacul au sărit, sprijinindu-l, şi l-au călăuzit la căruţă. Caraiman, din chilnă, l-a apucat cu fereală de subsuori pe stăpînul său şi l-a ajutat să se aşeze pe pologul pregătit, acoperindu-l cu poclada. Înainte de a-l lăsa singur pe măria-sa, slujitorul cel oacheş a scos cu grijă din lada sănețelor o straiță, a strîns-o subsuoară şi s-a tras cu luare-aminte din căruță în bătătura focului.

— Am scos ornicul, a rînjit Caraiman, ca să nu-l supere pe măria-sa.

S-a furişat sub sălcii destul de departe de căruţă şi a aninat straița cît mai sus, într-un clomb de răchită. Apoi a venit iar la vatră, furiş, ca o dihanie a umbrei.

Mezinul şi Radu s-au vîrît subt căruţă, ca să prindă în gene un crîmpei de somn. Au rămas la foc uncheşul Petrea şi Caraiman. Au lăsat să se potolească jarul. Ascultau de departe, din fundul poienii, pufniturile cailor la păşune, care se tot depărtau pînă ce nu s-au mai auzit. Lumina lunii a fugit de deasupra bulboanei de subt malul nalt. S-au uitat către Boura. Se ridicase în fundul răsăritului o sprînceană de nour.

Era aşa de mare tăcerea serii, încît, o clipă, cei de la foc şi-au auzit inimile bătînd.

Moş Petrea şi-a scos beşica de porc în care îşi ţinea tutunul şi a tras din tureatca ciubotei luleaua scurtă. Caraiman îi urmărea toate mişcările, mirîndu-se ca totdeauna de îndeletnicirea aceea ciudată a bătrînului. Nimeni dintre ceilalţi tovarăşi ai lui Potcoavă nu întrebuința doftoria lui moş Petrea pentru alinarea nacazului şi adormirea gîndului. Numai el îşi aprindea astfel pipa şi sta neclintit în capul oaselor, trăgînd din cînd în cînd «iarba dracului» şi

slobozind pe nări fum. Era ca o minune a vremurilor nouă, care îi dădea lui moş Petrea un fel de putere asupra celorlalţi muritori. Căci tutunul, arăta el, curăţă măruntaiele omului ; cu fumul, ies din trup toate răutăţile. Foloseşte la răceli, te apără de frigurile de baltă, potoleşte tusa de dimineaţă. Acest tutun, în păpuşi de cîte un sfert de ocă, moş Petrea îl dobîndea de la un ovrei de la Braţlau, căruia i-l aduceau neguţători bătrîni tatari tocmai de la Baccè-Sarai din Crîm.

— Ce s-aude ? a şoptit într-o vreme bătrînul. Are de gînd să se schimbe vremea ?

Parcă se înfiora în afundul luncilor un susur de vînt.

— N-aş crede... a adăogat tot el. Căci avem treabă în noaptea asta.

A tras iar adînc din pipă. Apoi a pufăit fumul în afară, învăluindu-se în nouri, ca Savaot.

— Ba tot s-aude ceva, a şoptit şi Caraiman. Caii noştri îs către amiază, în curgerea apei ; s-aude ceva din sus.

Şi-au aţintit urechile cu luare-aminte în susul apei. Au înţeles curînd ce era acel zvon de glasuri subţirele : au ieşit băieţi în prundul Moldovei cu caii. De cînd e lumea, la noi moldovenii, asta e plăcerea cea mai mare a copilandrilor.

Unchesul a zîmbit la lucirea domolită a jarului, aducîndu-şi aminte de petrecerile tineretului, în nopţile de vară, cînd se afla şi domnia-sa prunc fericit în ţinutul Fălciului, pe valea Ialanului.

Au stat tăcuţi, aşteptînd oaspeţi ; căci de bună samă copiii simţiseră că se mai află cineva în sara aceea în poienile lor. S-au furişat paşi în preajmă.

Doi copii au cutezat să intre în poiana bulboanei. Au pășit cu băgare de samă spre foc. Au văzut oameni stînd neclintiți ca două stane de piatră la vatră.

— Buna sara, bădică.

Cel mai tînăr le-a făcut semn tainic de tăcere cu degetul la gură, arătîndu-le apoi căruța. Hodineau acolo oameni. Au venit mai aproape, șoptind:

— Avem nevoie de un cărbune, s-aprindem și noi foc. Am prăpădit scăpărătorile. Ne-a trimes bădița Costin, care-i vataman peste toți...

Caraiman, în tăcere, a mișcat brațul, a tras din vatră un tăciune și l-a întins. Cînd unul din cei doi țînci, păzitori ai tabunului, a pășit să ia focul, dinspre Boura a scăpărat fulger. Bătrînul s-a mișcat ducînd mîna la obraz, după care a zlobozit pe nas un nour de fum. Copiii au apucat-o la goană cu tăciunele, fără a mai întoarce capul.

O suflare de vînt a spulberat spuza de pe jar, luminînd dinții albi ai stanelor care rîdeau una la alta.

Nu tîrzie vreme după întîmplarea asta, din straița aninată în clombul de răchită, cucoșul a cîntat, vestind straja întăia a nopții. Diacul a ieșit de subt căruță strîngînd pe sine brîul.

— Mă duc să-l caut pe Totîrnac, a șoptit el către cei de la foc; încălecăm, trecem dincolo și intrăm în sat. Îndemn și pe ceilalți să vie aici cu caii.

— Nu întîrziați, diece, a grăit moș Petrea. Căci către miezul nopții poate să vremuiască.

Diacul a privit cerul întunecat de pîlcuri de nouri și și-a încătărămat mai tare dulama. Îi era foame. Uncheșul a înțeles, s-a jîmbat și i-a făcut semn cu luleaua să se ducă. Căruța a rămas iar singură, cu focul și cu cele două momîi neclintite.

Cînd s-au simţit paşii cailor şi ai celorlalţi tovarăşi intrînd în poiana bulboanei, Caraiman a crescut cu găteje vîlvătaia.

Lunca a început a suna de zvonul unui vînt grabnic. Într-un sfert de ceas s-a auzit freamătul ploii, au clipit fulgere, au detunat trăsnete în rîpele dealului Bourei. Nourii repeziţi de furtună s-au scuturat cu grăbire şi, apoi, după asemenea lucrare, s-au dus către asfinţit, lăsînd cerul spălat curat şi iarăşi luminat de lună.

Cei din poiană s-au adăpostit subt streaşina luncii. Diacul şi Alexa s-au întors cu dulamele sclipind de apa cerului. Au descălecat, s-au apropiat de foc. Uncheşul i-a întrebat numai cu ochii.

— Vestea-i bună, a rostit diacul ; omul acela al mazîlului nu s-a spurcat cu nici o minciună. Am intrat întîi la Iorgu Samson, logofătul, şi i-am spus că sîntem cîţiva oşteni, care ducem cu noi un rănit de sabie, mai-marele nostru ; şi căutăm un loc de odihnă şi tămăduire. Să se ştie însă că ne-am supăra foarte dacă am cădea între oameni care nu ne sînt cu priinţă. «Da ce fel de oameni nu vă sînt domniilor-voastre cu priinţă ?» a întrebat Iorgu Samson. «Apoi, creştin bun, nouă nu ne sînt cu priinţă trîntorii şi şchiopii de la domnie. Dacă boierul dumitale mazîl e încleştat de curtea lui vodă acesta, carele asupreşte acuma Ţara Moldovei, ne-om lipsi de bunătatea domniei-sale... Cu toate acestea mai-marele nostru are nevoie de popas şi de milă. Noi ştim că boierul dumitale e socrul acelei Iude blestemate cu numele Irimia.» «Apoi dumneavoastră veţi fi ştiind ; dar eu vă duc chiar în acest ceas la stăpînul meu mazîlul, ca s-auziţi cu urechile domniilor-voastre cît i-i de drag Iuda.»

Aşa că a intrat numaidecît în casa cea mare şi cît am fi rostit «Tatăl nostru» de douăsprezece ori, s-a întors şi ne-a poftit la stăpînul său. E un om cuvios, cu barbă albă, şi ne-a îndemnat să aducem pe maimarele nostru. Că-i bucuros să ne primească frăţeşte. Iar dacă nouă nu ni-i drag pîrcalabul Irimia, să se ştie că acel pîrcalab e otrava vieţii mazîlilor.

«Socot, am răspuns eu, că nu-i casă mai potrivită decît aceea, ca să se priboleascǎ[1] stăpînul meu. Numaicît m-aş ruga să nu se afle că şi-a căutat adăpost acolo, ca să nu se ducă vreo vestire unde nu trebuie. Iar noi, tovarăşii măriei-sale domnul nostru, ne-om aşeza pe unde s-o putea, la logofăt, ori la odaie, unde sînt căruţele şi caii mazîlului; şi nu ne vom arăta la vedere decît prea puţin; însă vom fi cu ochii deschişi asupra domnului nostru. Pentru măriasa avem în mînile noastre tunete şi fulgere.»

I-a plăcut mazîlului ce i-am spus.

«Unde-i bolnavul domniei-voastre?» a întrebat. «Aproape, cinstite frate, şi noi aduce-l-am chiar în noaptea asta; nu te supăra, căci numai aşa e bine, ca să nu se simtă intrarea noastră aici şi ca să-i putem da cît mai degrabă îngrijirile de cuviinţă.»

Diacul a tăcut; Alexa şi-a scuturat de ploaie dulama.

— Multe s-au schimbat în sat la noi, a grăit Vulpea. Iorgu Samson nu m-a cunoscut pînă ce nu m-am vădit cine sînt. Atunci mi-a spus că acum doisprezece ani, cînd am ieşit eu din Dăvideni, oamenii mîncau pită; iar acum se nevoiesc cu terci de mei. Unii boieri de treabă au ajuns mazîli, iar răzăşii s-au vîndut bogătanilor şi au intrat în şerbie. Eu zic, uncheşule Petrea, să nu mai pregetăm. Chiar în această

---

[1] *A se priboli* — a se vindeca.

clipă să ne sculăm şi să-l ducem la Dăvideni pe măria-sa.

— Plecăm, a strigat de subt căruţă un glas bucuros, şi fratele mezin a ieşit lîngă vatra focului.

— Numaidecît, numaidecît... a mormăit bătrînul, bătîndu-şi de un pinten luleaua, ca s-o descarce de scrum. Şi te-aş pofti pe domnia-ta, Alexandre, să-l rogi pe măria-sa, din partea noastră a tuturora, să nu coboare din căruţă. L-om duce cu băgare de samă, ca într-un leagăn, scutindu-l de trudă.

Moş Petrea a mormăit poruncă de încălărare; mezinul a cercetat căruţa şi s-a întors.

— Bădiţa Nicoară doarme... a zis el; dar pare că-l chinuiesc visuri. L-am văzut cu obrazul pălit în lucirea lunii.

— Să mai adăstăm?

S-a auzit din căruţă glasul lui Potcoavă:

— Nu, uncheşule. Poruncesc chiar în această clipă plecarea. În noaptea asta, se alege între viaţă şi moarte.

Oştenii au rămas tăcuţi de uimire, pînă ce Caraiman s-a mişcat ca să-şi caute ornicul în clombul de răchită. Asta a fost semnul plecării.

CAPITOLUL IV

Casa mazîlului

Vulpea şi diacul au fost călăuză, călărind înainte, pe drumeagul luncii, către vadul Sasului. Caraiman purta de dîrlogi, în pas, roibii căruţei. Mezinul se suise în polog, lîngă Nicoară. Uncheşul şi Toader Ursu umblau în laturile domnului lor. Ceilalţi trei, în urmă. Cu asemenea rînduială şi cu armele la îndă-

mînă, s-au strecurat printre ostroavele de verdeaţă subt luciul lunii. Cînd apăreau, cînd dispăreau. În negura munţilor, deasupra asfinţitului, fluturau în răstimpuri fulgere, ca naframe de aur. Tunetul nu se mai auzea.

Acea vale a Moldovei fusese pentru pămîntenii care se statorniciseră aici de veacuri un fel de rai al lumii, aşa era de înflorit pămîntul şi de luminat văzduhul. O vreme, localnicii trăiseră întru desmierdare, pînă ce au venit asupra lor nacazuri fierbinţi de le-au opărit bucuria, şi amărăciuni de le-au otrăvit dulceaţa.

— De aceea am fugit eu de-aici, zicea Alexa Totîrnac diacului. Dacă s-or îmblînzi vremile, tare m-aş întoarce, să-mi sfîrşesc la apa Moldovei zilele. Dar eu ştiu că mi-i dat să mor aiurea.

— De unde ştii? s-a mirat diacul Radu.

— Ştiu de la presviţera Olimbiada. Acea bătrînă cuminte are învăţătură veche. Alină durerile trupului, descurcă mîhnirile inimii.

Diacul a rîs.

— Va fi fiind o filosoafă, cu învăţătură de la Eghipet şi de la Bizanţ.

— Nu rîde, diece, căci e întocmai aşa. Soţul ei a fost preot, spune ea, ucenic al părintelui Amfilohie arhimandrit, mai-marele cămării de taină a lui Ştefan-voievod bătrînul. Preaînvăţat preot s-a dovedit Dionis Filipeanul în zilele lui, şi de la acest soţ al său a deprins presvitera Olimbiada meşteşugul scrisorii şi al cetitului în cărţi. E de mirare s-o asculţi cum spune întîmplările de demult. Şi mai de mirare cum poate pătrunde gîndul omului şi sorţii lui de viaţă.

Diacul a luat aminte, şi rîsul i s-a stîns:

— Spune-mi, frate Alexa, cum ţi-a prorocit domniei-tale?

— Eram tînăr şi zbrehui atuncea, diece; abia plinisem douăzeci şi cinci de ani, şi pe tatăl meu, jude la Filipeni, îl oborîseră cu buzduganele vorniceii Sucevii, căci se împotrivise a primi în hotarul nostru om străin. După datina noastră a pămîntenilor, partea de ocină rămasă stearpă n-o poate cumpăra decît tot un răzăş din acelaşi bătrîn, şi, numai după ce se leapădă toţi ceilalţi răzăşi de cumpărătură, poate fi vorba să fie primit în obşte răzăş străin — însă tot de neam, coborîtor din fraţii vechi, bătrînii de la început. Atunci, la acea moarte a părintelui meu, a fost răzmeriţă, şi vorniceii au stropşit pe Filipeni şi au pus pe un bătrîn slăbănog să înfieze cu de-a sila pe Scîrlat Neamţu, omul lui Eraclid-vodă Despota; şi aşa mai toţi Filipenii au intrat în şerbie la acel căpitan de lefegii la domnie. Atuncea m-am dus eu la presvitera Olimbiada şi m-am mărturisit ei tînguindu-mă; şi presvitera Olimbiada s-a uitat lung la mine, cercetîndu-mă cu ochii pînă în măruntaiele fiinţei mele. Şi m-a întrebat:

— Ai aici o dragoste, Alexa?

— N-am, cuvioasă presviteră. Şi chiar de-aş fi avut, aş lepăda-o.

— Şi te duci în răzvrătire şi la pieirea capului?

— Mă duc.

— Cu jurămînt?

— Cu jurămînt, între douăzeci şi nouă de feciori ai Filipenilor, care se pustiesc şi ei în lume. Toţi am rămas sărmani şi nu mai avem nimic.

— Atunci du-te, Alexa; cetesc în ochii tăi că eşti neînduplecat, şi să ştii că ai să trăieşti ani şaptezeci şi, macar că te vei mai întoarce la cuib, popasul morţii îl vei avea în altă parte de lume.

— Văd că, în adevăr, te-ai întors, Alexa.

— Da, diece, dar mă duc iar cu domnul nostru Nicoară. Pînă la plinirea vieţii mai am mult, şi mormîntul îmi va fi aiurea.

— Poate.

— Asta e credinţa mea, diece. Şi cineva trebuie numaidecît să aducă, în răsăritul soarelui, pe presvitera Olimbiada, la căpătîiul măriei-sale Nicoară.

Grăind aşa domol prin pacea nopţii, s-au apropiat de prunduri pustii, şi în fund s-au văzut licărind solzii de valuri ai vadului.

— Drumul nostru dintăi, în sara asta, zicea Alexa, l-am făcut prin altă parte, tăind de-a dreptul cursul Moldovei. Căruţa numai pe dincoace poate trece; şi, de la vad, în pas, să tot avem un ceas pînă la Dăvideni. Aici, la acest vad, s-a petrecut cea dintăi ispravă a noastră, a celor douăzeci şi nouă de feciori ce ne însoţisem. Am împresurat carăle cu poveri ale căpitanului Scîrlat şi le-am îngrămădit mînîndu-le la vale, pînă într-o bulboană nouă a Moldovei, pe care o cunoşteam numai noi. Iar pe vatamanul carălor, Ferenţ, l-am tăiat cu topoarele chiar pe loc, în vad. Acest sas fusese gîdea părinţilor noştri. Multe capete căzuseră sub paloşul lui. De acum doisprezece ani vadul îi poartă numele.

— Dar căpitanul Scîrlat mai trăieşte ?

— N-a fost chip să-l prindem decît după pieirea lui Eraclid Despota. Iar după aceea, oamenii Filipenilor nu s-au mai putut scula din mişelie ; şi noi cei douăzeci şi nouă ne-am risipit prin lume...

La vad s-au oprit. Alexa Vulpea a rămas cu ochii aţintiţi în licărirea undelor.

Apa zvonea domol ca într-o somnie. Răzbeau din fînaţurile de dincolo de apă cîrîirile acelor paseri sălbatice sfioase care se chiamă cristei.

De tăcerea plină de gînduri a lui Alexa, diacul Radu stătea oarecum deoparte, simţindu-şi inima jal-

nică. Şi el era un pribeag şi un străin în oricare colţ al lumii se ducea, ca şi acest moldovean; şi tot pentru aceleaşi urgii şi neaşezări ale Ţării Romîneşti, unde noroadele se aflau îngenunchiate în aceleaşi suferinţi ca şi în Moldova.

Căruţa cu bolnavul sosi din urmă, sunînd din obezi ca din clopote. Cei doi călăreţi înaintaşi îndemnară caii şi străbătură pînza largă a apei, avînd adîncime nu mai mult decît două palme domneşti. Căruţa şi ceilalţi călăreţi îi urmară şi, cînd ajunseră în mijlocul vadului, ornicul lui Caraiman, din straiţa pe care acesta o ducea pe umăr, dădu vestirea pentru miezul nopţii. Între oamenii încălăraţi la urmă, veneau şi caii fraţilor: murgul lui Potcoavă şi surul lui Alexandru. Îşi purtau şăile şi tărhatul[1] cu capetele plecate ca într-o umilinţă.

— Caraiman nu mai are viers de cînd măria-sa e bolnav, clătină din cap diacul. Acum s-ar potrivi acele stihuri pe care uneori le îngîna la popasuri.

Vulpea zîmbi cu mîhnire. După un răstimp de trap, ca să fie iarăşi la depărtarea de pază ce se cuvenea, stăpîniră caii în pas, şi Alexa ascultă cu acelaşi zîmbet de mîhnire îngînarea dulce a diacului:

— Murguleţ, murguleţ, căluţul meu,
Ce-mi oftezi aşa de greu?
Ori ţi-i foame, ori ţi-i sete?
Ori ţi-i greu de trupul meu?

— Nu mi-i foame, nu mi-i sete,
Holteiaş stăpînul meu,
Nici mi-i greu de trupul tău,
Dar mi-i greu de ce văd eu...

---

[1] *Tărhat* — bagaj, calabalîc.

— Socoţi domnia-ta, diece, că acel cal, pe care măria-sa Nicoară îl încalecă de patru ani, nu înţelege că ce se petrece nu-i bine ?

— Ba socot că înţelege.

În aceeaşi clipă, cînd călăreţii din urmă, străbătînd vadul, au ajuns la malul Dăvidenilor, calul lui Nicoară a slobozit un nechezat prelung.

— Acum el bate cu copita în prund şi întreabă... a zis uimit Vulpea către diac.

Deodată s-a auzit, dintr-un pîlc de sălcii de aproape, glas gros care căuta să pară grozav :

— Care-i acolo, oamenilor ? Cine bate cu copita în prund şi întreabă ?

S-a auzit şi un dulău mormăind cu înverşunare şi scheunînd ca să se smulgă din lanţug.

— Dar tu, care întrebi, cine eşti ? Pas la drum şi-ţi dă sama !

— Eu îs Iorgu Samson, prietinul dumneavoastră.

— Să fii sănătos !

— Bine-mi pare că sînteţi acei pe care-i aştept. Dacă era cumva un neprietin, apoi dădeam drumul acestei haite Vidra de-l rupea !

Omul ieşise din păpuriş, c-o bîtă mare în dreapta, trăgînd cu stînga după sine în lanţug o căţea mare ciobănească, împodobită cu ragilă la grumaz.

A dat drumul bîtei la pămînt, sprijinind-o în umăr, şi a bătut palma cu oaspeţii ce-i căzuseră la înserat.

Era un barbat nu prea nalt, însă lat în spete. Purta subt cuşmă plete pe care şi le scutura de bucurie, rînjind prin mustaţa-i zbîrlită.

— Îţi mulţumesc că ne întîmpini, a zis Radu diacul.

— Vă întîmpin, ca să vă arăt calea cea mai bună după sfatul nostru de-asară. Ca să nu intrăm printre casele oamenilor, vă rog să îndrumaţi căruţa dumilorvoastră după mine pe un drumeag care ocoleşte

prin țarină, pe la capetele ogoarelor, și dă de-a dreptul la hambarele stăpînului nostru mazîlul. Altfel s-ar fi putut să stîrniți un răzăș și s-ar fi făcut numaidecît laie în jurul dumilorvoastră.

— Ai dreptate și așa vom face, cinstite logofete, a încuviințat diacul Radu.

Diacul și Alexa au făcut semnele de înștiințare cu mîna; căruța și călăreții ei au ocolit și au mers lung răstimp în tăcere, pe dincolo de casele răzlețe ale răzășilor dăvideni. Tocmai în fund, departe, cei doi din frunte călăreau cîte-o toană și se opreau, iar între ei și căruță logofătul Iorgu întindea de lănțugul Vidrei și înălța bîta, ca un duh păgînd al acelor locuri.

Astfel, la un ceas după miezul nopții, au ajuns. S-au tras zăvoare, s-au deschis porți, căruța și călăreții au intrat; porțile s-au închis și au sunat zăvoarele iar. Într-o minută de ceas soții lui Nicoară Potcoavă au descălecat și și-au dus caii la locurile lor cu fîn proaspăt și grăunțe, în vreme ce li se slobozeau chingile și se luau de pe ei tarnițile de către doi oameni tăcuți ai logofătului. Căruța a cotit la casa mazîlului, unde ardeau în ferestre candele și făclii. Mezinul l-a sprijinit pe fratele său pe trepte: au pătruns prin uși deschise de mîni nevăzute. Într-o chilie au găsit pat așternut, apă într-o covată, pe o laiță, și ștergare. Uncheșul Petrea Gînj a ajutat pe stăpînul Nicoară să se descingă, să se dezbrace, să se spele. Nu se zărea nimeni; nu s-auzea nimic; făcliile și candelele s-au tras de la ferestrele dinspre ogradă. Două făclii de ceară luminau de pe o masă chilia bolnavului. Uncheșul Petrea Gînj se mira de asemenea casă fermecată și, ieșind în tindă, scotocea cu ochii prin colțuri, trăgea cu urechea, aștepta pe logofătul Iorgu. Cînd, deodată, s-a deschis o ușă chiar lîngă tîmpla lui, și stăpînul locului a

ieşit ca o umbră. Îi era încununat obrazul de barbă şi plete ca neaua.

— Dumneata eşti mazîlul? l-a întrebat uncheşul fără prietinie, punîndu-i mîna grea în piept.

— Eu sînt, cinstite oştene, şi vă poftesc tuturor celor care aţi intrat subt acoperămîntul meu sănătate şi pace. Am aşteptat să vă faceţi rînduielile, şi doresc să cunosc pe mai-marele dumilorvoastră, care se zice că-i rănit.

— Întăi să vie domnia-sa Lixandru.

Mezinul a ieşit în prag cu mîna întinsă:

— Pofteşte, cinstită gazdă, şi ne iartă pentru tulburarea ce-ţi pricinuim.

— Mă bucur de oaspeţi şi mai ales că vă pot fi de folosinţă, a răspuns cuviincios bătrînul Andrei Dăvideanu.

Avea ochi negri şi ageri. Uncheşul se trăsese mai la o parte, cercetîndu-l furiş şi cercînd, cu clipiri de gene, să atragă luarea-aminte a lui Alexandru.

— Eu şi cu domnia-sa Lixandru stăm strajă aici, în pragul mai-marelui nostru, a grăit el cu glasul cel neprietinos. Şi afară avem şi alte străji. Să nu fie cu supărare, dacă înştiinţăm pe cinstita gazdă să nu treacă slujitori ai săi prin tinda asta.

— Din ceasul acesta, casa mea e a dumneavoastră, a răspuns zîmbind bătrînul.

Mezinul l-a apucat de mînă şi l-a tras după sine poftindu-l la divanul pe care zăcea, obosit şi cu ochii închişi, Nicoară Potcoavă.

Făcliile îi luminau faţa pălită de trudă. După bîzîitul de bondar al vorbelor schimbate la pragul chiliei, se făcuse deodată tăcere. Ca lovit de ceva, bolnavul a deschis ochii învăpăiaţi, şi obrazul i s-a rumenit.

— Mărite doamne, a şoptit el cu glas de rugă, cercînd să întoarcă fruntea spre arătarea cu plete şi

barbă ca neaua; nu fi aspru cu umilit robul tău ce se înfățișează la scaunul dreptului județ. Legămîntul ce-am făcut către măria-sa Ion-vodă nu l-am putut îndeplini, și vrăjmașii țării sînt încă tari... Iartă-mă, doamne, că am fost lovit înainte de vreme; anii vieții mele nu sînt decît patruzeci.

Bătrînul nu s-a înfricoșat decît în clipa întăia de nedumerire.

— Aiurează... a șoptit el către Alexandru.

Uncheșul Petrea își ridicase cu spaimă pumnii la tîmple și simțea ghiață în locul inimii.

— Doamne, luptat-am după puterile mele, a urmat cu glas mai slab rănitul. Am apărat pe sărmanii lumii și am ridicat sabia împotriva nedrepților diregători ai țării acestia, după cum a fost diata bătrînului Ștefan-voievod... Și am fost hatman la Dnipru, purtînd război împotriva dușmanilor creștinătății.

Rănitul s-a oprit, privind înfricoșat la fantasma nălucirii sale. Apoi a oftat și a închis ochii.

— Trebuie să trimet înainte de a se face ziuă după presvitera Olimbiada, a șoptit gazda.

— Cinstite mazîl, s-a trezit din uimirea sa uncheșul, iartă-mă pentru slăbăciunile mele de oștean bătrîn, care vede numai dușmani și primejdii în toate, căci numai dușmanii și primejdiile au fost partea vieții mele.

Bătrînul Dăvideanu i-a apucat mîna dreaptă, strîngîndu-i-o și arătîndu-i cu fruntea către rănit, care deschisese iar pleoapele. De data asta ochii îi erau senini.

— Bun găsit, cinstite domn... a vorbit el către stăpînul casei surîzînd. Am visat vis de mîhnire, că murisem. De-acuma nădăjduiesc să mă fac sănătos.

— Să nu te îndoiești de asta nici o clipă, măria-ta, i-a răspuns bătrînul Dăvideanu.

CAPITOLUL V

Presvitera Olimbiada

Cînd sună la urechea noastră povestiri din vechime ori din locuri depărtate, noi moldovenii petrecem ca într-o clipă nopţile. Astfel unii dintre oştenii lui Potcoavă, dintre cei mai tăcuţi, cum erau cei doi soroceni şi Toader Ursu, găzduiţi la logofătul Iorgu, parcă nici n-au avut vreme să se şteargă la ochi şi numai ce-au văzut în răsărit, deasupra codrilor, revărsîndu-se zorile.

Întîmplările ce povestea, Iorgu Samson le avusese, cu ani în urmă, subt privirile domniei-sale în spătăria domnească, la scaunul ţării, cînd Alexandru-vodă a slobozit slujitorii curţii asupra boierilor, de le-au tăiat capetele şi le-au clădit apoi ca pe o movilă pe masa ospăţului.

— Aşa a gîndit măria-sa Lăpuşneanu-vodă să stîrpească din ţară lăcomia către norod şi viclenia către domn. Tot astfel la Moldova s-a iscat de la o vreme o buruiană îndărătnică şi păgubitoare, căreia îi zice chir. Greu s-o stîrpească plugarul, oricît ar tăia-o. Ba, de ce o tai, de ce odrăsleşte mai vîrtos. Odată şi odată poate tot s-a cunoaşte un meşteşug ce l-or scorni filosofii lumii să facă din chir buruiană bună şi din boier om ; ori să facă să nu mai fie. Mult pătimeşte această ţară de răul lor. Iară pînă atuncea să ne mîngîiem, fraţilor, cu nădejdea şi cu acest vin cam acru din viile ciangăilor, de la ţinutul Bacăului. Iaca, bine trăim noi cu aceşti ciangăi de lege şi limbă străină. Şi ei plugari, şi noi plugari, sîntem ca fraţii. Dar boierul, limbă şi lege cu noi, e duşman norodului şi domniei. Cînd se scoală ţara împotriva lui, apoi şi ciangăii se adună cu noi ca să-l dezbatem

din rădăcină. Iar noi le plătim ciangăilor pe două vedre de vin un ban de aramă, ca acesta care a ieşit la domnia lui Ion-vodă, cu chipul măriei-sale.

Iorgu Samson a scos din chimir un bănuţ de la Ion-vodă şi l-a aruncat pe masă.

— Au acolea cîştig bun ungurenii, a întîmpinat Toader Ursu; dar la noi în Ţara-de-Jos, la ţinutul Tecuciului, ies oamenii din podgorii la vremea culesului şi poftesc pe trecătorii creştini de la drumul mare să vie să beie fără parale, de pomana răposaţilor părinţi. Aşa era cînd am ieşit eu în lume; iar de atunci am auzit că au intrat unii boieri în vii, cotropindu-le, ca să nu se mai facă atîta risipă, lipsind de darea vinăriciului vistieria.

Iorgu Samson a rîs:

— Căci podgorenii ţărani plătesc dajdie, însă boierii nu.

Logofeteasa şi-a arătat în pridvor obrazul oţărît. Atunci se sculase şi era cam înnourată. Şi-a ridicat în brîu poala catrinţei, s-a frecat la ochi ca s-alunge aburii somnului neîmplinit, potrivindu-şi apoi pe frunte casînca[1] de borangic.

— Dumneata, Iorgule, zise ea c-un glas ce părea blînd, ai uitat că am hotărît să tăiem un viţel pentru prînzare?

— N-am uitat, a răspuns logofătul. Să fii dumneata sănătoasă, logofeteasă Marie; viţelul e jupuit şi spînzurat în chiler.

— Şi n-ai uitat că aveai a te duce în vremea asta să aduci de la Filipeni pe presvitera Olimbiada?

— Ba asta am uitat, Marie, şi văd că-mi eşti nevastă cu priinţă.

— Dumnealui, diacul Radu, e gata. Pavăl Potronic grăjdarul a înhamat cei doi cai bătrîni la căruţă.

[1] *Casîncă* — basma, broboadă.

N-aş înţelege ce mai aştepţi domnia-ta, Iorgule; ori fără poveştile domniei-tale, nu înfrăţeşte şi nu dă spic grîul, şi rămîn fără frupt oile, şi nu pot roi albinele din prisacă?...

Logofeteasa Maria rîdea şi-şi arăta dinţii frumoşi. Era o muiere care îşi mai păstra încă tinereţa. Dăduse domnului său patru feciori: cel mai micuţ de doi ani, şi cel mai mărişor de zece.

— Las', că de cinstiţii oaspeţi am eu grijă să nu le lipsească nimic. Găteşte-te. Ia-ţi pe dumneata ilicul cel albastru cu căptuşală roşă. Poftim: ţi l-am adus eu.

— Într-o clipală îs gata, logofeteasă Marie.

— Iaca, chiuie de la grajd Pavăl Potronic. Pînă ce trage aici căruţa, vreau să-ţi spun o întîmplare minunată. Astă-noapte, Corniţă al nostru, fiind cu alţi copii şi cu tabunul[1] de cai în lunca bulboanei peste Moldova, a văzut pe Sîntilie.

— Ascultaţi, oameni buni, a rîs Iorgu logofătul. Poveştile nevestei sînt mai presus decît ale mele.

— Nu rîde, logofete, l-a ameninţat femeia cu fruntea. A fost cu băietul nostru şi Coman al surorii mele Aglaia; soră-mea a sărit mai nainte pîrleazul ş-a venit să-mi spuie. Scotea fum prin ochi şi prin nări.

— Cine, dragoste?

— Sfîntu Ilie, cine putea fi altul? Şi cînd a venit asupra luncii nourul cel negru din Boura cu fulgere şi trăsnete, el s-a suit cu căruţa în nouri şi s-a dus. Nu s-a mai ştiut de urma lui. Cînd s-au apropiat copiii ceilalţi, după vîrtejul ploii, ca să vadă şi ei ce văzuseră Corniţă şi Coman, n-au mai găsit nimic.

Logofătul Iorgu nu s-a mirat, cum s-aştepta femeia.

---

[1] *Tabun* — herghelie.

— Marie, a grăit el, minunile sînt ale nopții și, la lumina zilei, se dovedesc a nu mai fi minuni.

— Așa socoți domnia-ta, Iorgule?

— Așa socot eu, dragoste.

— Atuncea nu mai spun nimic, s-a oțărît muierea; și iaca diacul Radu; du-te cu el unde ți-i poruncit.

Cînd s-au aflat singuri, în căruța ușoară, pe drumeagul drept care ducea în lungul hotarului Dăvidenilor spre colțul de moșie ce fusese odinioară devălmășia Filipenilor, diacul Radu Suliță și logofătul Iorgu au căutat sămînță de vorbă, adică de prietinie. Și logofătul, înțelegînd că ascuțimea diacului tinde să afle toate cîte se petrec în acele locuri, l-a îndestulat cu prisosință.

Era cel mai de mirare lucru la Dăvideni că mazîlul nu ajunsese cel mai înstărit dintre toți răzășii și vecinii din acel hotar. Stînjenii bătrînului Andrei din ogoarele hotărnicite îi lucrau vecinii, cei mai mulți fugari din alte locuri și oploșiți în această moșie cu pămînt roditor, și dădeau mazîlului stăpîn numai zeciuială. Îi mai curgea mazîlului mertic[1] de la moară, brînză de la oi și venit din ceara de la trei prisăci. Și vecinii îi ocroteau pe mazîlul lor în toate împrejurările, umplîndu-i cămările la Crăciun și la Paști, ca să se cunoască prietinia lor față de un stăpîn care avea mai puțin decît ei, fiind singur, cu puține brațe de ajutor. Astfel munca se cumpănea bine cu stăpînirea, mazîlul fiind jude al Dăvidenilor, după rînduielile cele vechi de la Ștefan-voievod. Casa lui Andrei judele umbla destul de bine, și răzășii toți îi căutau cinste, fiindu-i nu numai neamuri, ci și cumetri și fini. Apoi, în pădure, fînațuri și pă-

---

[1] *Mertic* — venit, produs.

șune, care se aflau în devălmășia răzășească, mazîlul își avea și el vitele, caii și oile.

— Pot zice că la noi viața încă se poate trăi, mai spunea Iorgu Samson; dar în alte părți s-au risipit răzășiile cum se risipesc cuiburile pitulicilor, cînd aduc în ele cuculesele ouă ale lor. Cînd s-a oploșit în asemenea cuib ou din care a ieșit cuc, acesta s-a înfoiat într-atît, după firea lui, încît a prăvălit puii drepți ai cuibului; ș-a rămas cucul singur, iar pitulicile cuibului n-au încetat de a-l hrăni, agonisind pentru el de dimineață pînă în sară.

Astfel s-au prăpădit Filipenii. N-au mai rămas în acea răzășie decît două curți slobode: a presviterii Olimbiada, la care ne ducem noi, și a lui Sandu Gîrbovu, care-și are ograda pînă în apa Moldovei și și-a tras gîrlă, clădind moară. Să nu crezi dumneata, diece Radule, că boierul de la Filipeni, care-i pîrcalab la Roman, nu umblă să-l poprească pe Sandu Gîrbovu de a avea moară.

Grăind astfel unul, iar celălalt ascultînd, a lucit deasupra ogoarelor și livezilor acelui cuprins soarele. Logofătul a cîrnit caii într-o vălcea, apoi i-a îndemnat să suie un pripor unde se afla o curte singuratică. Cînd au oprit, au și văzut, în vale de pripor, moara Gîrbovului.

— Cum răsare soarele, a dat lămurire logofătul după ce-au coborît din căruță, presvitera noastră iese și ea în prag să se-nchine luminii. Toți copiii dumnisale o așteaptă cu ochii boldiți. Copiii cuvioșiei-sale sînt jigănii ale codrului și văzduhului: un vătui de căprioară, un ursuleț, un lupan, o bufniță cu niște ochi ca ai presviterei, și altele pe care nu le știm, deoarece, cînd intră om aici în curte, toate se duc în ascunzișuri, nesuferind pe străini. Unora din prietinii stăpînei lor le primesc mîngîierea. Nu vorbesc de ucenica presviterei, o filipeancă ce vrea să învețe

meşteşugul tămăduirii bolilor. Mai intră aici cînd şi cînd Ilinca, nepoata noastră a mazîlului. O copilă care nu se mai află de isteaţă.

Vorbind, Iorgu Samson rînduia loc şi pentru vrăciţă, alcătuindu-i maldăr de fîn strîns în pocladă şi aşezat în fundul căruţei. Sfătuind caii cei bătrîni să aştepte liniştiţi, a făcut zece paşi pînă la zaplazul nalt, cu diacul după el, şi a bătut în portiţă.

Îndată s-a auzit lătrînd cu îndîrjire căţeluşa «cu dinţii de fier şi cu măselele de oţel», cum o poreclea şoptit logofătul.

— Cine-i? s-a auzit un glas fără frică şi fără blîndeţă.

— Noi sîntem, sfîntă Vineri, finul cuvioşiei-tale, a răspuns Samson.

— Aşteptaţi un pic, vine Safta să deschidă.

Au aşteptat un pic, ascultînd tropăitul mărunt al jigăniilor mînate la tainiţele lor. A sunat zăvorul; portiţa s-a deschis; s-a arătat întăi o bătrînă cît un mal, cu gura suptă şi clonţul nasului adus spre bărbie. S-a ploconit şi a lăsat pe oaspeţi să treacă. În cerdacul înălţat pe două trepte, presvitera Olimbiada sta dreaptă în strai sur şi broboadă neagră. Era uscată şi subţiratică, privind drept cu ochii ce păreau rotunzi, şi soarele îi încununa frumuseţea anilor ei tîrzii.

— Te-am cunoscut, fine Iorgule, după vorbele tale şăgalnice, a zîmbit ea dintrodată, şi diacul, la sunetul nou al cuvintelor ei şi la zîmbetu-i dulce cu dinţi curaţi, a simţit în fiinţa lui roua evlaviei.

Finul Iorgu a sărutat mîna întinsă, albă şi subţire. Diacul, deşi nu-i era fin, a făcut la fel, simţind în nări mireasmă de busuioc.

— Acesta-i Radu Suliţă, diacul.

— Să fie sănătos. Spune-mi, Iorgule, la ce nevoie voiţi să mă duceţi cu căruţa mazîlului? La o durere

a trupului, ori a sufletului? Pe mazîl îl știu sănătos. Atunci pentru un străin, stăpînul acestui diac?

— Întocmai, nînașă. Și te-am pofti să mergi cu noi în clipă. Mai-marele acestui diac așteaptă într-o chilie la casa mazîlului meu.

Bătrîna cu broboadă cernită a dispărut, parcă ar fi sorbit-o umbra chiliei deschise.

Diacul n-a mai văzut-o și s-a uimit.

— A intrat ca să ia toate de cîte are nevoie pentru un oștean rănit; acesta e cel mai mare meșteșug al ei, dădea lămurire logofătul.

— De ce-i spui «sînta Vineri»? a șoptit diacul.

— Căci vineri e ziua cînd presvitera ajunează și se duce să se închine în biserica Filipenilor pe lespedea subt care hodinește soțul său preotul Dionis.

Presvitera Olimbiada a ieșit din umbră tot pe neașteptate, cum intrase, și avea într-o corfă de mlajă[1] petrecută în cotul mînii stîngi cele de trebuință lucrării sale. A făcut un semn cu arătătorul mînii drepte către ucenică. Safta și-a închinat cu smerenie trupul ei greoi, fără a grăi cuvînt.

Cățelușa cu dinți de fier și măsele de oțel și-a scos botul subțire dintr-un cotlonaș și a adulmecat o clipă spre străini.

Au ieșit; poarta s-a izbit în urma lor în clanță. În clipă a fost fiecare la locul său în căruță; și, cînd au purces, au ieșit oameni de la moară din rîpă, care i-au petrecut cu ochii un timp.

«Aceia-s străjerii presviterei», a gîndit în sine, cu plăcere, diacul Radu.

S-au mișcat cu repejune pe drumeagul țarinii; le-a tăiat calea un popîndău ce-și aduna grîne în saraiul său subtpămîntean; un mierloi a trecut fluierînd spre

---

[1] *Corfă de mlajă* — panei de răchită.

livezi; se vedea aproape codrul de peste Moldova. Au ajuns.

Cu pași nesimțiți, în conduri moi de cordovan[1], presvitera Olimbiada a pătruns pe unde i se deschideau ușile pînă la căpătăiul lui Nicoară, unde s-a oprit. A țintit ochii bolnavului. Acei ochi o așteptau avînd lumina unui rîmnic[2] liniștit, dar într-o zi fără soare. Presvitera Olimbiada a zîmbit bolnavului și în același timp căutătura ei ageră a trecut fulgerat peste dreapta lui Nicoară, odihnită pe cerga mițoasă cu care era învălit pînă la subsuori. În degetul cel mic ea a băgat de samă pecetea cu bour pe verigă de aur. Jos, lîngă căpătăi, se afla șaua cu boturile de argint. Tot în acel loc a tărhatului domnesc, uncheșul Petrea și mezinul aduseseră un burduf de piele neagră ca o pungă țărănească, însă mult mai mare, legat strîns în băierile lui. Acolo nimeni nu putea ști ce se află; dar presvitera, urcînd și coborînd cu repejune scara înțelegerilor ascunse, a socotit că acolo s-ar afla vistieria de război a răposatului în sîngele său Ion-vodă, și măria-sa răposatul a lăsat-o în mînile fratelui său după mamă. Acolo poate să află și punga de matasă cu rubinurile și smaragdele din care Ion-vodă, schimbînd pe bani unele, la Liov, a putut acoperi cheltuiala oștilor țării.

Vrăcița și-a încrucișat pe piept brațele, închinîndu-se. Apoi, cu degetele-i subțiri, a ridicat ușor mîna mare a barbatului; și-a pus buzele uscate pe semnul bourului și a așezat brațul în lungul trupului. Descoperind pieptul, a pipăit la coasta stîngă legătura rănii, veche de trei zile.

Bolnavul a tresărit. A închis pleoapele. La pipăirea vrăciței, se simțea în trupul lui crîncenă suferință.

---

[1] *Cordovan* — piele de capră tăbăcită cu meșteșug.
[2] *Rîmnic* — iaz, eleșteu.

După rînduielile știute, și-au făcut loc bătrîna, stăpîna casei, ajutată de nepoată-sa Ilinca și logofeteasa Maria, aducînd o măsuță joasă cu trei picioare, cu fața de in atunci tăiată din val. Pe acea măsuță aburea o oală nouă de lut, cu apă neîncepută, atunci fiartă. Lîngă oală se înșirau trei puici ale ei de-un sfert de ocă, tot nouă ca și maica lor, și tot nesmălțuite.

Ajutoarele femeiești s-au tras puțin mai la o parte, fără a privi dincolo de prag, în tindă, unde se aflau mazîlul, uncheșul, mezinul și diacul Radu.

Totuși copila a strecurat o ochire pe care a primit-o în inimă Alexandru. Balaie și pieptănată lins. Subt întristarea pe care i-o poruncea în acea clipă cuviința, se bănuia clocotul vieții ; pe cînd bunica ei, mazîlița Zenovia, era cu găvanurile ochilor istovite de bocet pentru o singură fiică ce avusese.

Presvitera Olimbiada a tras din corfă cu mîna cealaltă, care-i era slobodă, scama pe care a lepădat-o în una din ulcele. La îndemnul ei mut, logofeteasa Maria a turnat uncrop peste scamă. Alegînd cu aceeași mînă, și tot din corfă, o lopățică ascuțită de criță[1], a prins a tăia și a desface legătoarea veche a rănii, năclăită în sînge uscat. Lucrînd cu grabă și luare-aminte, îndată a descoperit locul pătruns de fier în coastă, puțin deasupra deșertului. L-a muiat cu scamă udă din ulcea ; și atunci ajutoarele femeiești au auzit-o întîia oară suspinînd ușurată, și au întors unele către altele priviri luminate.

Presvitera și-a urmat lucrarea ei cu liniște, însoțind-o de șopot ca de un descîntec.

— Acuma, fină Ilincă, scoate din corfă gărăfioara verde.

---

[1] *Criță* — oțel.

Floare de pojarniță uscată la umbră, plămădită cu undelemn de candelă și ținută la soare nouă săptămîni de vară.

Strecurată după aceea prin pînză de borangic.

Și-n acest oleu, draga mamei, am picurat, de pe un vîrf de ac, venin de doamnă-mare mătrăgună.

Să-i fie leacul de folos măriei-sale.

Să doarmă somnul cîmpului.

Să-i cînte adierea vîntului.

Să intre în domnia-sa puterea pămîntului.

În vreme ce șoptea, vrăcița trecea pe subt mijlocul rănitului fața de in, înfășurînd de două ori legătura nouă.

— Dragele mele, a șoptit ea din nou, rana-i curată.

Să-l lăsăm liniștit pe domnia-sa.

Ne ducem și pregătim o fiertură de buruieni pe care le știu eu, îndulcite cu miere.

La al treilea ceas al dimineții se trezește.

Băutura, copilița noastră Ilinca i-a aduce-o în mîna stîngă, iar cu dreapta i-a închina o floare, ca să-i bucure ochii.

Presvitera Olimbiada și-a contenit vorbele șoptite și a suspinat iarăși adînc. A privit somnul lin al pribeagului străin, zîmbind, ca să se amestece acel zîmbet cu raza de soare strecurată prin perdele și să pătrundă la inima lui întristată.

Zîmbetul și soarele au străbătut și la barbații din tindă. Alexandru mezinul era, însă, în acel ceas, cercetat de un demon al neliniștii. Se simțea vinovat că n-are ochi numai pentru bădița său Nicoară. Ochii lui aprigi căutau întruna pe nepoata mazîlului, socotindu-i mișcările, prețuindu-i boiul și dorind dintrodată o singurătate în care s-ar afla numai el cu ea.

— Să lăsăm pe bădița meu singur... a zis el mai mult în neștire, văzînd pe presviteră că vine asupra sa.

— Îl lăsăm, a încuviințat ea.

Lui i s-a părut că-i prinsese într-o capcană nevăzută privirea și că avea mustrare în glas.

— Să intrăm, a hotărît ea, în ceastălaltă odaie, unde mazîlul ține cîteodată divan al înțelepciunii.

— Cu cine ?

— Cîteodată singur ; cîteodată eu și cumătra mea Zenovia ne punem împotriva lui. Vin și oameni care nu mai sînt, vin cînd ne aducem aminte de ei...

Diacul zîmbea ascultînd-o. Mezinul s-a înfiorat.

— Să vie și căpitanul Petrea, a urmat presvitera punînd mîna pe umărul uncheșului și îndemnîndu-l către un divan. Așază-te și domnia-ta, diece Radule. Și tu, fină Marie, dă-te mai lîngă mine. Stăpînii casei să stea în jilțurile în care îi văd totdeauna cînd vin aici. Ilinca rămîne dincolo, să păzească somnul bolnavului nostru. Domnia-ta, brad verde, stai cu noi, ca să-ți sporești învățătura.

«Baba asta îmi cunoaște taina», s-a mirat mezinul și a înțeles că i-i frică de zîmbetul ei.

Uncheșul Petrea Gînj își punea și el o întrebare, îngrijorat : «De unde mă cunoaște de-mi spune după numele de altădată ?» Presvitera i-a răspuns ca și cum i-ar fi auzit glasul :

— Căpitane Petrea, i-a cîntat ea blînd, eu te cunosc pe domnia-ta de acum treizeci și șapte de ani, cînd te aflai la Ștefan-vodă Lăcustă și erai mai-marele curții sale în cetatea Sucevii.

Bătrînul Gînj s-a cutremurat de amintiri. Ștefan-vodă Lăcustă era drept icoana voievodului celui bătrîn Ștefan, fiind copilul său. Era mic de stat și aprig, și punea ușor mîna pe sabie.

— Adevărat este... a mormăit uncheşul. Văd că vracii sînt cîteodată şi vrăjitori...

— N-ai de ce te teme, căpitane Petrea; te cunosc de-atunci; deoarece mă aflam şi eu la curtea lui Lăcustă-vodă, ducînd viaţa alintată de curteancă. Nu-ţi aduci aminte?

— Ba mi-aduc aminte, a răspuns uncheşul, cu glas dintrodată tulburat. Fost-a la acea domnie foamete în ţară; iar boierii măriei-sale petreceau fără grijă.

— Da, căpitane Petrea. Îţi mai aduci aminte că Ştefan-vodă a dobîndit de la boieri porecla lui după urgia acestor jivine care au pustiit pămîntul Moldovei, într-o vară de secetă. Şi Ştefan-vodă îi îndemna pe boieri să aibă milă de noroade; cei cu stare să deschidă jitniţele; iar alţii să uşureze macar de datorii pe sărmani. Ei s-au pus împotriva măriei-sale, şi Ştefan-vodă a început a-i tăia, după pilda ce-o avea de la Bogdan-vodă şi de la Ştefăniţă-vodă. Atunci cei mai apropiaţi dregători ai curţii, în noaptea Crăciunului, după ce-au ieşit din paraclis de la vecernia Naşterii Domnului, l-au dus cu ei pe măria-sa, zugrumîndu-l şi astrucîndu-l într-un loc pe care nu l-a mai aflat nimeni.

Uncheşul tăcea cu fruntea plecată, împovărat de vedenia aducerilor-aminte.

Glasul presviterei s-a coborît, ochii cu sprîncene încă negre i s-au înfierbîntat:

— Îmi spunea soţul meu preotul, ucenicul lui Amfilohie arhimandrit, că a aflat de la învăţătorul său taina blăstămului acestui pămînt. Legea domniei lui Ştefan-vodă a fost împuţinarea puterii boierilor: dreptăţile poporului să fie mai presus de îndîrjirea lor.

Deci Bogdan-voievod cel orb a făcut de tînăr precum i-a fost învăţătura; şi a fost grozav faţă de

nesațul dregătorilor. Acestui voievod i-a dat duhovnicul său anatură otrăvită în noaptea Paștilor anului 1517 de la Hristos.

Ștefăniță-vodă, feciorul legiuit al lui Bogdan-vodă, a cutezat să taie pe cel mai cu putere dintre boierii săi, jertfindu-i și feciorii, ca să nu se mai ridice în țară alți lupi, tot așa de colțați ca lupul cel bătrîn. Și după Arbore, portarul Sucevii, gîdea s-a trudit cu paloșul și asupra altor boieri. Doamna și cu neamurile ei i-au dat lui Ștefăniță otravă.

Pe Alexandru Cornea, copil din flori al lui Bogdan, boierii l-au înjunghiat la o vînătoare.

Lui Lăpușneanu-vodă i-a dat pocal de otravă chiar doamna sa, subt binecuvîntarea părintelui mitropolit Teofan.

Aceste lucruri, căpitane, le-am văzut cu ochii noștri. Boierimea nesătulă a țării aceștia a avut și ea cuvînt și diată să stîngă neamul acelui Ștefan-vodă, de care ea s-a înfricoșat patruzeci și opt de ani.

Acum doi ani, a pierit, prin viclenia boierilor, și Ion-vodă, os domnesc, feciorul lui Ștefăniță-vodă.

Astfel s-a săvîrșit stîngerea celor din osul lui Ștefan-voievod bătrînul, și fiarele lăcomiei mînîncă moșia.

Din locul său de unde nu se clintise, vorbi gros și mormăit uncheșul Petrea :

— He-he ! Dar de ce Rareș-vodă a adormit cu pace în crivat lîngă paraclisul cetății Sucevii ?

Presvitera a zîmbit :

— Căci Petru-vodă avea sabia duhului, care-i mai tare decît cea de fier. Și la curtea lui Petru-vodă mai erau și altele, după cum știi și domnia-ta, căpitane Petrea.

— He-he ! așa este, s-a bucurat uncheșul. La cetatea Sucevii se aflau două căpitănii ale străjerilor : patru sute de daimați sprîncenați și muți, căpitanul

lor fiind Batişte Negru; şi patru sute de moldoveni adunaţi de pe unde îi împrăştiase desnădejdea...

He-he! Rareş-voievod era un bătrînel hîtru, care se arăta numai cu această putere lîngă sine!

Presvitera Olimbiada şi-a înăbuşit glasul într-un suspin:

— Of! domnilor şi fraţilor, fiecare îşi poate găsi Tebaida, întru care să-şi aşeze sufletul său. Eu am găsit-o aici, unde a închis ochii soţul meu. Dar aud încă furtunile şi valurile...

Am cunoscut oameni vrednici pe care i-au copleşit răii. Văd în jurul meu căzînd şi pustiindu-se satele pămîntenilor.

Acest mazîl Andrei Dăvidean, văr de-al doilea cu noi, a fost în vremea lui staroste de Putna şi pe urmă de Neamţ, avînd cîrmă a corabiei sale dreptatea. Cei tari l-au surghiunit în acest mormînt înflorit.

Iarăşi s-a oprit.

— Nu vă miraţi că am avut acest ceas de nebunie, vorbind fără oprire. Dar am cunoscut pe cel care are de împlinit şi el o diată. Şi mi-am adus aminte de toate. Nicoară va ajunge poate voievod al acestui pămînt; şi paloşul lui va sluji dreptatea. Poate fi-va şi el unul dintre cei jertfiţi, dar după jertfe vine răscumpărarea şi biruinţa celor buni.

Întorcîndu-şi privirea în locul unde stătuse mezinul, presvitera a aflat scaunul gol şi a văzut în închipuirea sa că în umbra pardosului[1] scheaună un lupan de rînd.

— Vai, cumătră Zenovie, a îngînat ea către mazîliţă. N-ai dreptate cînd îţi stîngi ochii pentru cei duşi. Ţeasta fiicei tale e aşezată în gropniţa chinoviei de la Agapia din Deal; nu mai ai de ce-o plînge.

---

[1] *Pardos* — leopard.

Păstrează-ţi lacrimile ce ţi-au mai rămas pentru ţinereţile ce înfloresc acum.

Bătrîna mazîliţă a aţintit-o cu spaimă pe presviteră, fără a înţelege asprimea vorbelor ei şi primejdia acelei primăveri.

— Să mergem, i-a zis presvitera, să pregătim băutura de linişte pentru bolnavul nostru.

CAPITOLUL VI

Vorbe, la casa logofătului Iorgu

Cînd badea Ghiţă Botgros şi-a oprit calul lîngă foişorul casei logofătului Samson, a clipit din pleoape şi s-a holbat cu mirare.

— Minune ! a strigat el cu viers înalt şi voie-bună. Masa din foişorul casei lui Iorgu Samson era împresurată de oaspeţi şi acei oaspeţi ospătau. Printre dînşii badea Ghiţă a cunoscut numaidecît pe prietinul său nou, Radu diacul de la popasul lui Haramin. A văzut şi pe Caraiman, lîngă logofăt, în capătul celălalt. Dar dincoace, în istalalt capăt, diacul se afla aşezat la dreapta unui ostaş vechi şi cu înfăţişare aspră.

— Minune ! a strigat a doua oară badea Ghiţă, descălecînd grabnic. A ridicat braţele, şi-a lepădat cuşma, şi s-a dus cu paşi mari întru toată înălţimea şi uscăciunea sa, ca să cuprindă pe după grumaz pe diac, ce-i ieşise întru întîmpinare. L-a sărutat pe prietinul său de trei ori, l-a depărtat de sine ca să-l cunoască mai bine ; l-a mai îmbrăţişat o dată şi numai după aceea s-a potolit.

— Vra să zică te-ai adunat cu soţiile domniei-tale şi aţi nimerit aicea, la curtea mazîlului nostru ! Asta-i

după o rînduială mai presus de oameni, diece. Căci eu socoteam să nu te întîlnesc decît în altă viață. Așa, n-a trecut decît ziua de marți la mijloc. Am săvîrșit toate cîte-mi fuseseră poruncite de către mazîlul nostru. Și astăzi, miercuri, am purces de la episcopia Romanului după slujba utreniei; am primit anafura și, încălicînd, am umblat fără popas. N-am mai oprit la Gorașcu Haramin, ca să nu întîrzii.

Mă uit la acești barbați și-i cunosc că-s oșteni. Cine să fie? Cum îi chiamă?

— Sînt cei pe care m-am dus să-i aștept subt piscul Bourei, prietine Ghiță.

— A! așa-i pricina... păru el a se dumiri.

Dar nu știa încă nimic și obrazul lui spînatic se încrețea de nerăbdare.

Ascultînd numele acelor oșteni, badea Ghiță a poftit numaidecît să bată palma cu ei. La uncheș s-a oprit mai mult, cuprinzîndu-i palma cu amîndouă mînile, însă moș Petrea nu-și îmblînzi deocamdată ochii.

— Mai sînt unii lipsă, a dat lămurire diacul.

— Cine?

— Lipsește de la această masă mai-marele nostru, a grăit Radu Suliță, și lîngă el se află domnia-sa Alexandru.

— Mă duc atuncea să mă închin și domniilor-sale la casa mazîlului.

— Ba mai îngăduie, om bun, i-a zis pe neașteptate și cu blîndeță uncheșul. Înțeleg că ești barbat cu libov [1] și cu inima ca pînea; îți fac loc lîngă mine și te îndemn să cinstești cu un oștean bătrîn o ulcică de vin.

— Numaidecît! și din clipa asta-s robul dumnitale, a strigat badea Ghiță.

[1] *Barbat cu libov* — bărbat plăcut, cu vino-ncoace.

A venit la uncheş, pupîndu-i dreapta şi a băut după el din aceeaşi ulcică, istovind-o, şi apoi aruncînd-o peste parmaclîcul foişorului, în ogradă, între găini, unde pocnetul ei a stîrnit mare spaimă.

— Iată, se întorc de la mai-marele nostru, a răsărit din locul său uncheşul, cei doi tovarăşi ai noştri care au făcut la chilia domniei-sale strajă. Care vi-i vestea, prietinilor, şi cum îs ochii stăpînului nostru astăzi ?

— Vestea-i bună, uncheşule, a răspuns Toader Ursu.

A lămurit mai bine Alexa Totîrnac :

— L-am văzut pe măria-sa rîzînd, cînd a primit din mîna copiliţei stebla[1] de zburătoare[2] adusă de la pădure. A rîs şi a întrebat-o :

— Cum te chiamă ?

— Tot Ilinca, a îndrăznit ea a răspunde şi a ieşit în fugă, fluturînd într-o parte cu fruntea.

Cum şi-a sfîrşit Alexa vorba, s-a ridicat întru toată înălţimea sa uscată badea Ghiţă Botgros, s-a apropiat şi şi-a pus mîna dreaptă pe un umăr al oşteanului.

Totîrnac s-a întors, privindu-l. Părea că nu-şi mai aduce aminte de nimic din trecut.

— Cine eşti domnia-ta ? a întrebat el nedumerit.

— Nu mă mai cunoşti ?

— Nu.

— Nici după chip, nici după glas ?

— Nici după una, nici după alta.

— Uită-te bine.

— Mă uit.

— Şi nu ?...

---

[1] *Steblă* — fir.

[2] *Zburătoare* — plantă cu flori roşii-purpurii.

— Iaca nu. Ori, poate, nu-i fi dumneata Ghiţă pe care l-am iovit odinioară cu bîta, şi l-am brîncit în bulboana Moldovei?

— Tocmai acela sînt şi mă bucur că te văd.

— Dar de ce te bucuri? căci eu te-am ucis...

— Mă bucur, duşmane, căci am fost fraţi şi am trăit ca în sînul lui Avram, cum spune popa Ciotică, şi numai iată piază-rea asupra frăţiei noastre: muierea lui Anania, cel care a fost tăiat de năvrapi în războiul lui vodă Eraclid. Dragă mi-a fost şi tu mi-ai luat-o, şi eu am ieşit cu baltagul la potică în cararea ta, şi tu bine ai făcut lovindu-mă şi prăvălindu-mă în bulboană. Mai bine să-ţi fie ţie oprită intrarea raiului, iar eu să spun lui sfîntu Petru: «Lasă-l şi pe Totîrnac să intre aice, că eu l-am iertat».

— Apoi dac-ai scăpat, a răspuns Alexa, bine-mi pare; şi că m-ai iertat, deasemenea îmi pare bine. Să ştii că Mîndra lui Anania mi-a fost şi mie necredincioasă.

— Cunosc. S-a prăpădit pe cînd tu nu mai erai în sat. Ş-am îngropat-o în cornul ţintirimului spre miazănoapte, subt bradul cel vechi. Am plîns-o, căci mi-a bucurat zilele, şi am iertat-o şi pe dînsa.

— Tu eşti mai bun decît mine, Ghiţă. Eu, în locul tău, aş fi ars-o şi i-aş fi risipit în vînt cenuşa.

— Nu te cred, Alexa. Întru pomenirea muierii care ne-a fost dragă amîndurora, să bem din ulcica mea.

Totîrnac a gustat din ulcica lui badea Ghiţă. Vinul i s-a părut prea acru.

Amîndoi prietinii şi-au strîmbat nasurile unul către altul. S-au îmbrăţişat fără să-şi puie buzele pe ragilele obrazurilor. După care badea Ghiţă s-a tras la o parte, lăcrămînd, singur şi stînd la sfat şoptit cu sufletul său.

A intrat în foişor logofeteasa Maria, îmbujorată la obraz şi purtînd un chersin[1] de plăcinte poale-n brîu, chiar atunci scoase din cuptor. Badea Ghiţă i s-a închinat, şi-a primit partea şi s-a aşezat, mai domolit, între uncheşul Petrea şi diacul Radu.

Avea în acel timp trecere în Ţara Moldovei o vorbă de la turci :

«Dacă vrei treaba să-ţi iasă,
Nu grăi la lucru, nu grăi la masă.»

Cu rînduiala asta — «nu grăi la lucru, nu grăi la masă», ismailitenii cîştigaseră Bizanţul şi multe ţări şi ostroave ale creştinătăţii.

Aşa că acei moldoveni de la ospăţul logofătului au ţinut samă de rînduiala osmanliilor şi au stăpînit în ei toate vorbele, toate întrebările şi răspunsurile, un pătrar de ceas. După aceea au lăsat turcilor lumea, şi ei s-au bucurat în ţara lor cu multă zvoană de glasuri.

Mai au ismailitenii o rînduială : că nu beau vin. Ca să-şi aibă mintea limpede, cînd cîştigă cu sabia haraciurile şi plocoanele sultanului, precum şi dobînzile de război ce li se cuvin lor.

— Ba nouă nu ne trebuie, zic moldovenii, nici război, nici dobînda săbiei ; noi cu dulceaţă trăim în ţara noastră de podgorii.

În sfîrşit, mai au ismailitenii şi a treia rînduială : că la ei femeile îs ca găinile împrejurul cucoşului ; şi ei nu ştiu ce-i dragostea. Apoi de la asta are să le vie lor pieirea, că fiii lor sînt fiii roabelor, şi sămînţa vitejilor se va stînge. Pe cînd moldovanul se închină dragostei ca făt-frumos împărătiţei din poveste.

---

[1] *Chersin* — covată rotundă de lemn, scobită adînc.

Diacul Radu Suliță s-a ridicat, cu ulcica nouă:

— Eu zic așa, a rostit el cuvînt, că-s bune rînduielile domniilor-voastre de care a grăit fratele Alexa, pentru vorbă, vin și dragoste; și întocmai la fel sînt ale noastre, ale moșnenilor din Țara Romînească; deci să ne înfrățim. Să ne bucurăm un ceas. Scurtă-i bucuria, de aceea s-o prețuim. Bună-i vestea noastră de azi, că mai-marele nostru s-a odihnit bine și s-a trezit cu ochii înseninați, zîmbind unei flori și unei copile.

Logofeteasa Maria s-a strecurat furiș lîngă el și l-a sărutat pe tîmplă, fără a se rușina.

— Asta-i de la o răzășiță din Dăvideni, a rîs ea, pentru vestea bună ce ne dai, Radule vorbă-dulce. Închinați domniile-voastre și pentru presvitera noastră Olimbiada, care dă celor întristați bucurie și celor slăbiți putere.

Sfatul s-a oprit o clipeală, ca să se uite toată lumea din foișor la intrarea pe poarta deschisă a unui fecioraș de răzăș care aducea cîrdul de gîște de la păscut.

— Iaca și Corniță al nostru cel viteaz! s-a fudulit răzășița. Ce-i, dragul mamei?

Corniță a ridicat ochii de subt streașina de păr balan care-i umbrea fruntea.

— Mămucuță, a răspuns el; am adus gîștele și bobocii să le dau codină[1].

— Bine, dragul mamei; scoate cu căușul, din lădoiul din chiler.

Dar Corniță rămăsese cu ochii rotunzi ațintiți la lumea din foișor.

Lepădînd varga, a venit fuguța, a pășit treapta în foișor, a apucat-o pe logofeteasă de după gît, trăgînd-o înspre clonțișorul lui.

[1] *Codină* — rămășițe de la vînturatul grînelor.

— Mămucuţă, i-a şoptit el la ureche: văd aicea, în capul mesei, pe Sîntilie de as'noapte.

— Vai, dragul mamei, s-a crucit logofeteasa mîngîindu-l, nu mai spune asemenea vorbe, să nu ţi se întîmple vreun nacaz. Aista-i uncheşul Petrea. Du-te de-i pupă mîna, şi vezi-ţi de gîşte.

Bătrînul a mîngîiat creştetul copilului şi s-a înduplecat a zîmbi cînd acesta şi-a ridicat spre el ochii albaştri ca floarea de in.

— Iaca ş-o plăcintă, Corniţă, s-a aplecat cu dragoste logofeteasa Maria spre fiul său. Să-i spui şi lui Coman să-şi ţie gura. Înţeles-ai ?

— Înţeles, a răspuns copilul coborînd spre varga lui. Dar se vedea că nu-i bine dumerit.

Logofătul a clătinat din cap, în pofida logofetesei :

— Ce-i şi cu copiii noştri, a zîmbit el ; întocmai ca şi cu oamenii mari ! Am spus şi am vorbit să nu se facă zvoană în sat despre oaspeţii noştri. Nu-i îngăduit să se împrăştie ştiri prin lume, nevastă !

— Dar nu mai împrăştie nimeni ştiri, barbate, a întors cuvînt logofeteasa Maria. Despre cinstiţi oaspeţii noştri nu ştie nimenea nimic în Dăvideni ; iar Corniţă nu stă de vorbă decît cu bobocii. Deasemenea Coman al surorii mele, care, după cum ştii, e mai domol şi mai adormit decît Corniţă al nostru.

— Dar Bujor, cel mai măruţ dintre feciorii ce avem ?

— Apoi acela nici n-a fost cu caii în prund as' noapte. Nu l-ai trimes oare dumneata, ieri, la stînă, cu Cercel ? Încă nu s-au întors şi mi-i mai mare grija să nu li se fi întîmplat ceva.

— Da' nu li se mai întîmplă nimica, a liniştit-o logofătul pe soţia sa.

Apoi s-a întors spre oaspeţi, îndemnîndu-i să nu uite dajdia dinţăritului, pe care au a o plăti în acea zi cu soare.

— Socot, a adăogit el, că lumea din Dăvideni are altă grijă. Doar încolo, peste o săptămînă, dacă va răsufla ceva.

Abia își arătase logofătul Iorgu încredințarea asta, și la foișor s-au arătat, sosiți prin altă parte a ogrăzii, doi barbați : unul nalt, cu plete cărunte, cu torba de piele la șold și baltag în mîna sa dreaptă, iar al doilea, mai scund, dar mai vîrstnic, purtînd ilic cu bumbi rotunzi de argint și ciubote roșii.

— Aista-i vornicul nostru, a strigat de sus logofeteasa ; moș Evghenie, fratele mamei, Dumnezeu s-o ierte... De ce-o fi aducînd pe badea Nastasă pădurarul ?

— Dar nu-l aduc eu pe dînsul, nepoată Marie ; m-a adus el pe mine. Mai întăi, a urmat îndată vornicul, mă închin către cinstita adunare.

— Poftește la masa noastră... l-a îndemnat logofătul, din fundul foișorului.

— Om pofti, nepoate Iorgule ; dar nu pentru asta am venit. Eu dis-de-dimineață am aflat că avem oaspeți în sat la noi niște vrednici oșteni. Dar badea Nastasă, pădurarul din Urlătoarea, a oblicit mai dimineață decît mine, de la fecioru-său, vatamanul tabunului de cai ; a venit la mine acasă ; am stat noi și ne-am sfătuit ; și acum să vă spuie el nacazul ce avem. Eu îi stau mărturie și sprijin. Spune, bade Nastasă !

Uncheșul Petrea a rînjit :

— Intru mare taină ne aflăm noi aicea...

Vornicul Evghenie a ridicat fruntea, cu oarecare măreție :

— Este cumva pricină de supărare ? a întrebat domnia-sa.

— Ba nu, ba nu, s-a grăbit a răspunde uncheșul.

— Ei, atuncea-i bine. Bade Nastasă, spune ce ai de spus.

— Apoi eu ce să spun alta, a început pădurarul sprijinindu-se în baltag, decît că au pornit asupra noastră vajnic război nişte mistreţi din codru. Jale mare la ogoarele Dăvidenilor dinspre apa Moldovei. Vin la mine, la Urlătoare, neveste şi se tînguie că porcii sălbatici le calcă mazărea şi bobul. Tot la două nopţi răzbesc acolo şi clefăiesc în păstări. Mai mult împrăştie şi strică decît mînîncă.

Acu eu i-am pîndit la luna plină pe aceşti vrăjmaşi, să-i văd de unde şi cum vin.

Se află o rîpă în margine de codru pe unde coboară. Stau buluc în gura rîpei şi ascultă; stau, parcă ar fi bolovani. Şi numai unul, cel mai bătrîn şi mai cuminte, se mişcă spre apă. Cînd şi cînd se opreşte, ascultă, adulmecă vîntul. Numai ce trece apa, nu departe de poiana bulboanei. Cum a ajuns dincoace iar stă, ca să-şi ieie încredinţările. Şi odată porunceşte : broh !

Cum a poruncit, turma de dincolo intră în Moldova şi vine buluc dincoace, înotînd lin.

Iar se opresc şi stau o vreme. Apoi mistreţul cel mare se mişcă înainte singur, domol, cu opriri şi cu mare fereală. Trece la mazărea şi la bobul de care v-am spus. Mai face un pas ; rupe din păstări, clefăieşte, iar se opreşte şi ascultă. Ceilalţi nu se clintesc din prund. Îi luminează luna. Sînt vreo patruzeci de porci, scroafe şi godini.

Dintrodată iar s-aude porunca bătrînului : broh ! Şi turma se duce după el. Rup, mînîncă, mai ridică sfîrlele ş-ascultă ; iar mînîncă.

Apoi, înainte de a se arăta zările zilei, se întorc pe unde au venit, avînd căpitan şi călăuz tot pe bătrîn. Se năruie deodată în baltă, duruie după aceea în prund, şi cît ai scăpăra au ajuns în rîpa de unde au ieşit.

Asta am văzut, fraţilor oşteni; şi noi n-avem ce le face. Dacă se sparie de om ori de foc, contenesc de a veni cîteva zile; apoi pălesc în altă parte. Aşa că noi le lăsăm lor stricăciunea începută, ca să nu mai avem pagube şi aiurea.

Pădurarul s-a oprit, s-a îndreptat de şale, a ferit baltagul, şi-a mîngîiat mustăţile cărunte.

— Ce zic eu, domnilor şi fraţilor, a urmat la cuvînt vornicul Evghenie, mişcîndu-se un pas înainte. Ajutaţi-ne domniile-voastre cu sculele ce aveţi şi ne scăpaţi de aceşti hoţi vicleni. Numai cîţiva să cadă, ori să doborîm pe călăuzul cel bătrîn, şi nu se mai întorc aici; îşi caută loc de pradă în altă parte, peste şapte văi şi şapte pîraie.

— Şi cînd ai vrea domnia-ta să ieşim la asemenea vînătoare? Chiar acum?

— Nu, cinstite oştene, ci cînd va fi bunăvoinţa dumilorvoastră.

— Apoi, întăi trebuie sfat; şi după asta alegem ziua.

— Tot asemenea părere am şi eu. Prea mult să nu ne grăbim. Iar domniile-voastre vă luaţi îngăduinţa care-ţi socoti-o.

— Însă nici de întîrziat nu putem întîrzia.

— Ba mai zăboviţi, vă rog, cinstite oştene, s-a rugat vornicul, scoţîndu-şi cuşma bălţată de miel. Grija c-or afla oameni străini, lepădaţi-o. Răzăşii noştri de la Dăvideni sînt ca albinele care nu sufăr în ştiubei fluturele cu cap de mort şi-l străpung la urdiniş cu acele lor. Parcă numai cu aceşti mistreţi avem noi luptă? Avem multe altele; iar dăbilarii[1] şi jăcmănitorii de la domnie nu-i putem suferi între noi, cum nu pot suferi albinele fluturii cap-de-mort. Cum s-arată, cum ridicăm asupra lor boldu-

[1] *Dăbilar* — slugă domnească însărcinată cu încasarea dărilor.

rile! Să zicem c-om rîndui vînătoarea sîmbătă ori duminică înainte de leturghie.

— Pînă atuncea, noi pădurarii, s-a amestecat Nastasă, împresurăm locurile și le aflăm mistreților mocirla unde hălăduiesc. În ziua hotărîtă, o împresurăm cu oameni și mai ales cu cîni vrednici. Îl rugăm și pe logofătul Iorgu să ne deie atunci pe Vidra domniei-sale cu cei patru.

— Care patru? s-a mirat uncheșul Petrea.

— Asta-i altă poveste, căpitane Petrea, pe care ți-oi spune-o mai pe urmă. Se ridicase în aceste părți de lume, căpitane Petrea, un lup sur, cu părul aproape ca năgara. Și trăind el în preajma stînilor noastre, își lua de la turmă dobînda, cum e obiceiul acestei fiare. Nici păstori, nici zăvozi nu l-au putut birui. Și fiind acu patru ani la o cîșlărie haita noastră, Vidra, pe care ați văzut-o, iată că s-a pustiit o vreme cu acel lup sur; ș-apoi după aceea, cînd i-a venit vremea, a fătat patru căței care toți au avut părul fiarei, numai capul le era negru și sprîncenele roșcate ca ale mamei lor. Cînd s-au ridicat cățelandri, s-a văzut că «cei patru» — cum le spunem noi — au să fie mai mari și mai voinici decît mama lor. Trăiau bine la ciobani și păreau blînzi. Cînd au ajuns vîrstnici, au ieșit cu haita, ascultînd-o și bătîndu-se cu dînsa împotriva vrăjmașilor sărmanelor oi. Ciobanii le-au pus ragili și i-au mîngîiat pe ochi pentru isprăvile ce săvîrșeau. Iar în iarna care a trecut, cei patru au prins pe lupul cel sur în preajma haitei și l-au rupt.

— Ciudată poveste... s-a mirat diacul.

— Apoi, s-a înălțat de la locul său uncheșul Petrea, după vestea pe care ne-a adus-o Alexa despre mai-marele nostru, nu se poate să nu dăm răspuns bun acestui cinstit vornic și pădurarului. În

două zile binevoiţi a împlini cele de cuviinţă, iar noi ne-om struni arcele, ne-om ascuţi săgeţile, ş-om scoate întru slava măriei-sale şi alte meşteşuguri, de care se va pomeni la Dăvideni după plecarea noastră.

Toate cîte se petrecuseră la acel prînz, le privise diacul Radu, şi toate cîte se vorbiseră, le ascultase. Şi-i era sufletul luminat, căci încetase a fîlfîi în fiinţa lui fluturele negru al neliniştii.

Cucoşii ogrăzii au cîntat ceasul al nouălea al zilei şi ornicul lui Caraiman, din straiţa pe care o avea el atîrnată pe umăr, a dat deasemenea mărturie de trecerea timpului şi împuţinarea vieţii noastre.

— Eu zic, diece, a grăit uncheşul sculîndu-se din scaun, să nu-l lăsăm pe măria-sa fără strajă.

Cei doi oşteni s-au retras în colţul foişorului, ca pentru o vorbă tainică. După aceea s-au dus la chilia lui Nicoară, în casa mazîlului.

Nicoară aţipise. Mezinul Alexandru nu se vedea nicăieri.

Uncheşul Petrea a rămas neguros într-un jîlţ din tindă. În fiinţa lui încă nu se domoliseră neliniştile.

Diacul s-a întors pe treptele intrării. I s-a părut că vede ceva într-un colţ singuratic de grădină? Parcă ar fi trecut prin soare, o clipă, fruntea lui Alexandru. Poate să fi fost o părere; a auzit paşi pe sub teii înfloriţi şi a aşteptat să se arate cel pe care îl căuta. Dar nu era decît părintele Ciotică, îmbrăcat cuviincios cu rantie neagră şi cu potcap cum purtau clericii la Bizanţ. Avea ciubote roşe, pe care şi le privea umblînd. În stînga ţinea crucea cu mănunchi de busuioc, şi la subsuoara dreaptă strîngea un terfelog nefolositor.

— Domnul-Dumnezeu să te binecuvinteze, a zis el diacului. Şi-a adunat după urechi pletele şi şi-a

vîrît la ceafă, sub rantie, coada împletită. Dumneata eşti strajă la măria-sa?

— Întocmai cum spui, părinte.

— Şi te chiamă Radu? Adică Bucurie?

— Şi asta-i adevărat şi aş vrea să cunosc pe cine cauţi sfinţia-ta.

— Îl caut chiar pe măria-sa bolnavul. Nu m-a chemat, dar am socotit să vin singur, cu puterea mea, ca să-i cetesc măriei-sale moliftele cele de cuviinţă.

— Socot că n-ai făcut rău, părinte Vasile.

— Ba spune-mi, diece, cum îmi spun toţi. Eu îs popa Ciotică, cel cu faimă în răzăşia Dăvidenilor. Şi eu de carte n-am nevoie, maica domnului înzestrîndu-mă cu har de a şti toate pe de rost ca apa. Cînd am făcut slujbele de încercare în faţa preasfinţitului Istatie, îmi mergea gura de nu mă putea opri nimene; iar călugării şi popii ce erau de faţă numai crăpau de ciudă şi de demonul zavistiei care-i muncea.

Unchesul a poruncit gros din pragul chiliei lui Nicoară:

— Lasă-l să intre, diece, măria-sa îl primeşte.

Atunci, părintele Ciotică s-a bucurat şi, vîrînd mîna dreaptă subt rantie, a tras din sîn patrafirul. A lepădat pe-o măsuţă potcapul. Trecîndu-şi după grumaz patrafirul, s-a poticnit la prag, închinîndu-se adînc spre faţa luminată a lui Nicoară. A deschis terfelogul, a pus în el crucea mică de lemn de chiparos, adunînd o parte a terfelogului cu alta, şi a prins a murmura cu grăbire rugăciunile cele de obşte. Îşi făcea des semnul crucii, poposea şi pornea iarăşi. A isprăvit degrabă.

— Căci oamenii în ziua de azi n-au vreme, s-a dezvinovăţit el. Şi rugăciunile cuviincioase pe care

le-am rostit măriei-tale, a urmat sfinţia-sa, nimene nu le putea spune mai repede decît popa Ciotică, în toată lumea asta. Şi te rog pe măria-ta să-mi slobozi pentru treaba ce-am săvîrşit un firfiric de argint. Iar împărtăşania, măria-ta, nu-s volnic a o săvîrşi. La urma urmei, ce nevoie poate fi de împărtăşanie? Dumnezeu vede şi cercetează pe om pînă în rărunchi, şi gata!

Nicoară ascultase pe gînduri şi a căscat cu lacrimi.

— Mi-i somn, părinte, şi aş vrea să dorm.

— Tare bine, măria-ta, somnu-i sănătate. Aşa că mulţămesc pentru banul de argint pe care-l văd pe masă şi-ţi poftesc măriei-tale uşurare grabnică.

— Popa ista vorbeşte ca unei lehuze... a mormăit uncheşul.

— Şi-aş mai sta, a urmat popa Ciotică, dar mai am de făcut două rugăciuni la ţigani, şi trei la vecinii mazîlului nostru, şi încă una la o babă care trage să moară şi se ţine cu căngile de viaţă, pînă ce-oi veni eu s-o izbăvesc — s-o îndrum în loc de bucurie, în loc de verdeaţă, c-un dărăb de pită în fiecare dimineaţă.

CAPITOLUL VII

Poveşti vechi

Se află o privelişte încîntată cum nu e alta pe lume. Nu departe de locul unde puhoiul Sucevii intră ca un paloş de steclă în apa domoală a Siretului.

Acolo, la domnia lui Ştefăniţă-vodă, şi-a fost clădit curte cu turn de strajă un cneaz, cu numele

Iurg Litean. Nu era cneaz, dar așa-i zicea lumea, pentru pohfala[1] ce arăta.

Totuși curtea lui, afară de turn, n-avea nimic deosebit. Casa era clădită din bîrne de stejar, lipită cu lut și apoi stropită cu tencuială de var. Împrejmuire de șipci înalte. Numai la odăi și la saraiuri erau parcane. Chilii cu îndestulare pentru oaspeți și petreceri. De cîteva ori pe an aici se afla desfătarea boierilor curteni ai măriei-sale.

Avea acest Iurg Litean părul creț în cap și în barbă, și ochii mari. Umbletul îi era greoi, fiindu-i picioarele arcuite în afară; drept care viața lui, cît nu stătea în casă, era mai mult în șa. Lumea îl vedea numai îngemănat parcă, pe un cal alb, de aceea îi și scornise porecla cu care era de obște cunoscut, Iurg Calalb. Așa ca el erau schiții cei vechi care-și făceau viața călări, iar cînd coborau pe pămînt, umblau legănat ca rațele.

Pămînt și turme avea numai pentru hrana curții. Îndeletnicirea lui era să iasă de două ori pe an, cu învoirea domniei, dincolo de hotare, luînd cu el slujitori pașnici și două chervane de cele mari. Încărcătura era mai slabă la dus; iar la întors chervanele erau bucșite de blăni de sălbătăciuni rare de la miazănoapte, mai ales soboli, și de postavuri de Veneția. Cît stătea la Liov și cît umbla în împărăția nemțească, cumpăra și vindea de două și de trei ori cît aducea în țară; așa că-i era umflat chimirul, după o vorbă pe care o spunea el, uneori, prietinilor puțini ce avea: «Nu-i negoț bun, dacă nu cumperi ieftin și nu vinzi scump». Și totuși, nu mărturisea acelor prietini tot negoțul său. Căci cîștigul lui cel mare îl aduna în pietre scumpe; și nu era în țară om mai priceput decît el în asemenea

[1] *Pohfală* — strălucire, fală.

negoţ. Cu dibăcia lui ascunsă, n-aducea aur de la leşi şi de la nemţi, ci rubinuri şi smaragde. Aurul e primejdie. Iar pietrele rare le ţii într-o punguţă cît un ou, şi aceea o amistui într-un cotlon sfredelit în chervan, de n-o află şi nici n-o caută nimene.

Cînd a ajuns la patruzeci şi cinci de ani ai vîrstei sale, acel Iurg Litean, poreclit Calalb, s-a gîndit să facă cel mai plăcut popas al vieţii sale. A căutat şi a găsit o fecioară orfană, surghiunită la o mănăstire de maici de către fraţii săi, care au prădat-o de zestrea ei părintească. Fiind acea fecioară frumoasă şi înaltă în boi, după gustul său, a scos-o din mănăstirea Adam, unde se afla, plătind-o stăreţiei c-o icoană ferecată în argint, şi s-a cununat cu ea la Suceava, în vederea curtenilor şi a măriei-sale, şi apoi a adus-o cu alai la aşezarea sa cea cu turn de piatră.

Numai ce-a înflorit acea orfană şi i s-au dezvălit frumuseţi ce stătuseră pînă atunci ascunse în fiinţa ei. O chema Calomfira şi-i pusese soţul său Iurg verigă de aur la degetul cel mijlociu al mînii stîngi, cu piatră de opal cît un ou de pitulice. Şi-i închina straie scumpe. Numaicît acea însoţire a rămas cîţiva ani stearpă.

Erau locurile acelea din preajma curţii lui Iurg Litean nu numai ca o vedenie fericită. În oglinda sură a Siretului îşi plecau creştetele sălcii vechi, în care huruiau, vara, turturele. Şi în stecla creaţă a Sucevii năluceau cleni. Şi subt poalele codrului umblau cîrduri de căprioare. Se afla ş-o poiană veche, ce-i zicea Poiana Ursului, unde făceau obişnuit sobor vînătorii, toamna.

În toamna anului al treilea după nunta acelui cneaz neguţător, măria-sa Ştefăniţă-vodă a venit cu alai, la vînătoare. Au înţesat tăriile codrului de

dincolo de Siret cu voloc de oameni, au hăituit domol sălbătăciunile tot mînîndu-le spre locul unde aştepta măria-sa cu curtea şi vînătorii săi. Şi-n ziua întăia, sara, au rămas cerbii împresuraţi, şi toată lumea pe loc, la ospăţ, urmînd ca a doua zi pe la amiază să se sloboadă sălbătăciunile bulucite pe o vale, unde s-aţinea curtea.

Iată că, la cea dintăi strajă a nopţii, s-a auzit în Poiana Ursului freamătul grăbit al codrului, ca o viitură de ape mari. Huhurezii cu ochi de om au huhuit cu spaimă, şi potopul ploii n-a întîrziat.

Curtea s-a sculat de la focuri, fugind pe cai şi-n căruţe la aşezarea lui Iurg Calalb. Acolo măria-sa a ajuns cu şiroaiele curgîndu-i din plete. Şi i-au ieşit înainte cu făclii jupîneasa Calomfira şi slujitoarele ei, călăuzindu-l pînă la chilia gătită în pripă pentru măria-sa.

S-a făcut haz şi s-a băut vin vechi în cupe de cleştar. Iar măria-sa Ştefăniţă, deşi era băutor vrednic din fire, s-a simţit prea devreme cuprins de trudă şi a poftit să se ducă la culcare, îndemnîndu-şi însă curtea să nu-şi lese îndeletnicirea cea bună decît atunci cînd va conteni ploaia.

Noaptea aceea şi-au însemnat-o în mintea lor trei fiinţi : Ştefăniţă-vodă, jupîneasa Calomfira şi sotnicul Petrea, care era de strajă cu paloşul la uşa măriei-sale.

Apoi domnul a mai făcut cinste curţii lui Iurg şi la Anul Nou, cînd a găzduit în acea albă privelişte a codrilor trei zile, avînd cu sine pe slujitorul său preaiubit Petrea sotnicul. Era tinerel acest oştean, însă vrednic şi cu credinţă.

La şase luni după vînătoarea din toamnă, cînd huhurezii cu ochi de om chemaseră furtuna, au pornit dezgheţurile unei ierni cum nu se mai pomenise din bătrîni. Atît omăt s-a topit şi atîta s-au um-

flat Suceava și Siretul, împreunîndu-se în lunci, încît s-a întemeiat o vedere de la casa cneazului Iurg cum n-a mai fost într-un veac vechi și cum nu va mai fi decît într-o mie de ani. Într-acea mare spumată a revărsării, se adunaseră, din zborul lor de primăvară către miazănoapte, toate sălbătăciunile aripate, de la lebădă, babiță și gîscă pînă la cele douăsprezece soiuri de rațe și rățuște; bîtlani, cocori, și stirci, și țigănuși de la Eghipet, și mărunței cu pliscul lung care strigă chi-vi, chi-vi; și alte paseri ce grăbeau la cuibarele lor de baștină din ostroavele dezghețate de la marea albă.

Atunci a venit iarăși măria-sa Ștefăniță și s-a bucurat de acea vedenie, de care se desfătează poate și în somnul său veșnic; și a aflat, la ceasul de dragoste cu Calomfira, că i se va naște copil și poate fi-va barbat, moștenitor din osul său.

I-a spus așa Ștefăniță Calomfirei:

— Ascultă ce-ți spun eu, preaiubito, și ia aminte: la ceasul ușurării tale, soțul tău Iurg nu va fi aici; îi voi da slobozenie să se ducă cu chervanele lui în Lehia. Și voi trimete o moașă iscusită de la curtea mea, să primească pruncul. Va veni cu ea credinciosul meu, sotnicul. Și de va fi fecior, apoi credinciosul meu sotnicul îl va însemna cu foc, punîndu-i la umărul stîng pecete, ca să-l cunoască pe urmă norodul că-i din osul meu.

Așa s-a făcut. Și fiind la iulie în 21 nașterea pruncului domnesc, maica lui i-a pus numele Ion.

Iar cînd s-a întors Iurg din negoțul său, jupîneasa Calomfira i-a înfățișat pruncul îngenunchind și mărturisindu-și păcatul.

Fiind om înțelept, Iurg Litean și-a închinat fruntea și a primit darul de preț ce-i înfățișa nevasta și a rostit și domnia-sa aceste cuvinte:

— Ascultă ce-ţi spun eu, preaiubito, şi ia aminte. Nu-s taine care să nu se deslege şi lăcăţi care să nu se deschidă. Asupra acestui copil domnesc stă primejdia din clipa cînd a deschis ochii pe lume. Şi acea primejdie poartă într-o mînă sabie şi în alta jungher înveninat. Vrăjmaşii lui Ştefan-vodă, ai lui Bogdan-vodă şi ai lui Ştefăniţă-vodă sînt şi vrăjmaşii acestui prunc. De aceea trebuie să-l depărtăm şi să-l ascundem şi, cînd va împlini zece ani, îl trimetem la Liov, dîndu-i dascăl bun şi învăţătura ce se cuvine s-o aibă voievozii. Să-i văd semnul. Acest prunc fi-va poate, cîndva, domn ţării.

Desfăcînd pruncul din scutece, jupîneasa Calomfira a arătat soţului său semnul, şi Iurg Litean şi-a închinat asupra acelui semn fruntea.

Iar după aceea mult n-a trecut şi Ştefăniţă-vodă a pierit, adăogindu-se la strămoşii săi.

Şi cînd a sosit ceasul hotărît, Iurg şi jupîneasa Calomfira au căutat pe oşteanul care cunoştea taina şi i-au încredinţat pe pruncul Ion. L-au legat, cu jurămînt şi blăstăm, să-l ducă în casa lui Mati Harian, neguţător de pietre scumpe la Liov, văr de-al treilea al lui Iurg.

Astfel a fost dus în ţară străină copilul pe care Ştefăniţă-vodă îl făcuse jupînesei Calomfira.

Trecînd iar vreme, între valuri care bîntuiau ţara după alte valuri, într-o primăvară, după întoarcerea sa cu chervanele de la Liov, Iurg Litean, poreclit Calalb, a slăbit şi, simţindu-şi aproape ceasul sfîrşitului, a chemat pe doamna sa Calomfira şi i-a grăit astfel :

— Ascultă, preaiubito, şi ia aminte. Bine am trăit cu tine în această viaţă şi acum vine vremea să te părăsesc. Să ştii că-ţi las ţie o parte din tot ce-am agonisit, aur şi pietre scumpe. Partea ta se găseşte în tainiţa turnului, şi cheia tainiţii e în taşca de subt

perina pe care îmi zace fruntea în acest din urmă ceas al meu. Vei mai găsi în tașca de piele și însemnarea pentru rubinuri, olmazuri și smaragde ce se află în păstrarea vărului meu Mati Harian. Acelea sînt zestrea măriei-sale Ion, fiul răposatului Ștefăniță-vodă. Și tu să nu te temi, preaiubito, că Mati Harian e viclean cuvîntului său, căci Mati Harian e cel mai detreabă om din țara craiului și a înfiat pruncul în fața lui Dumnezeu și a judecătorilor de la Liov.

Contenindu-și vorba, Iurg Litean și-a contenit și răsufletul vieții.

După ce l-a îngropat cu cinste în paraclisul curții pe soțul său iubit, jupîneasa Calomfira a stat să cugete cum să se ducă să-și vadă fiul la Liov.

Prin slujitorii săi credincioși, s-a ajuns cu sotnicul Petrea, care trăia în Suceava, subt cetate, depărtat de la slujba domniei. Căci sotnicul Petrea slujise la Ștefăniță-vodă, iar vodă Rareș slobozise din leafă pe toți slujitorii nepotului său Ștefăniță.

S-a sfătuit jupîneasa Calomfira cu sotnicul Petrea și s-au înțeles s-o ducă sotnicul Petrea la Liov să-și vadă feciorul. S-au pregătit în vremea primăverii, au mai întîrziat o parte din vară pentru rînduielile curții de lîngă apa Sucevii și a Siretului; și pe la Sîntilie s-au dus la Liov, punînd subt ochii domniei-sale Mati Harian hîrtiile din tașca cneazului Iurg.

Tare s-a bucurat domnia-sa neguțătorul Harian de vederea jupînesei Calomfira, și a înfățișat-o fiastrului[1] său ca pe sora maicii lui drepte. Și jupîneasa Calomfira a plîns îmbrățișîndu-l, iar Ion-vodă copilandrul n-a știut că acea jupîneasă frumoasă e chiar maica lui.

---

[1] *Fiastru* — fiu vitreg.

Apoi în anul celălalt jupîneasa Calomfira nu s-a putut duce la Liov, căci a fost lehuză, din dragostile ce-o ameţiseră, cu prietinul său sotnicul Petrea. Însă în anul celălalt care a urmat, s-a dus iar la Liov şi a îmbrăţişat pe copilandrul Ion-vodă, mai marele său născut. Şi s-a tot dus aşa în toţi anii, pînă la domnia lui Lăcustă-vodă, cînd prietinul său oşteanul Petrea era căpitan la curte şi a însoţit-o pe doamna sa cu doisprezece călăreţi pînă în Lehia. Iar cînd a pierit Alexandru Cornea în luna lui faur, la o vînătoare, jupîneasa Calomfira a mai fost o dată lehuză în curtea cea veche dintre apa Sucevii şi Poiana Ursului.

Lucruri vechi, lucruri uitate, vorbe duse de faimă...

Presvitera îşi amintea de unele, stînd în scaun, la căpătăiul lui Nicoară. Era o dimineaţă leşietică, şi vîntul zvonea în grădină cu înmlădieri jalnice, împroşcînd stropi în geam.

Rănitul dormea adînc subt puterea băuturii de capete de mac pe care o primise la miezul nopţii. Se răsucise subt pocladă. Gemea încet; avea un vis tulbure.

A deschis deodată ochii:

— Presviteră Olimbiadă, am visat o întîmplare de demult.

— Şi eu deasemeni, măria-ta, stînd trează.

Însă Nicoară o privea ţintă fără s-o vadă. Şi-a lăsat iar ceafa în perină, închizînd strîns pleoapele.

— Am visat un vis... a bolborosit el.

A tăcut scurt răstimp; după aceea a rostit limpede:

— Se făcuse că mă aflam la Bar în Lehia, cu Alexandru. El de doisprezece ani, eu de douăzeci. Şi iată, m-am spăimîntat de o veste venită ca o pajură asupra noastră. A şoptit mai încet: Că pe maica

noastră au tăiat-o lotrii. Să le spuie unde î-s comorile. Ea nu le-a spus, ș-au tăiat-o.

Și noi ne-am dus s-o vedem...

Nu ne-am dus, că era pierită și îngropată... și curtea arsă...

Slujitorul de credință al mamei, uncheșul Petrea, ne-a înfățișat fratelui nostru Ion-vodă la Liov.

Atuncea a aflat Ion-vodă că sîntem frați drepți dintr-o mamă...

Și măria-sa a poruncit uncheșului să ne ducă în ostroavele zaporojenilor, să învățăm meșteșugul războiului.

Pribeagul rănit se frămînta, se frămînta, căutînd prin somn o așezare mai prielnică.

Presvitera Olimbiada s-a plecat asupra lui, suflîndu-i peste pleoape.

Nicoară s-a răsucit pe coasta dreaptă. A deschis deodată ochii limpezi și s-a liniștit.

— Vorbeam prin somn, presviteră, cum am uneori narav. Ce-am spus ?

— Că te-a trimes Ion-vodă la zaporojeni.

— Da, se poate ; însă dumneata să știi, presviteră, că-s numai niște năluciri.

— Nici nu le-am ascultat. Mă uitam la ploaia asta care nu mai stă de asară și-ți dă truda neliniștii. Dormi ; mai ai pînă ce-ți vei împlini somnul, ș-ai să uiți visul rău.

— Da, a șoptit Nicoară, ș-a adormit iarăși.

Presviterei i s-a părut că somnul i-i lin, ș-a oftat, așezîndu-se iarăși în scaun, cu brațele încrucișate pe sîni.

În tindă s-au auzit un răstimp mormăind străjile : Ștefan a Mariei și Stîngaciu. După aceea se vede că au căzut iar cu capetele în culcușuri, căci presvitera a început a auzi prin părete bîzîit straniu.

CAPITOLUL VIII

Vînătoare subt piscul Bourei

Tot la a patra săptămînă e orînduit de la episcopie să vie la biserica Dăvidenilor un cuvios ieromonah de la schitul din codru, să facă slujbă împreună cu părintele Ciotică și să citească și cazania.

Numai ologii nu se îngrămădesc atunci la leturghie; altfel, vine tot satul, aducînd multe daruri. Și preotul, și ieromonahul se întrec în cîntări, biruindu-l mai des popa Vasile pe călugăr, deoarece popa nostru Vasile are viers tare frumos. Iar la cetanii popa Ciotică spune fără să se uite în tipic și iese la capăt mai repede decît cărturarul. Dar la cazanie, ieromonahul e întru toată puterea și slava, și înșiră poveștile sfinților domol și cu rînduială, și unii ascultă, iar alții se uită la zugrăvelile de pe păreți.

A cetit anul trecut, la sărbătoarea sfîntului Spiridon, ieromonahul Diomid de la Boureni, minunile acelui vraci și filosof iscusit, care a biruit pe necredinciosul Arie în fapte și întrebări.

Las' că a poruncit să se lipească la trupuri capetele cailor săi, tăiate de către sluga necuviosului. Dar sfîntul nostru părinte Spiridon a dovedit lui Arie cum e cu treimea cea de o ființă. A luat în mînă o cărămidă și a zis: una este! și, cînd a cuvîntat astfel, focul s-a aprins pîlpîind în sus, apa a curs în jos, iar lutul a rămas în pumnul sfinției-sale.

La un an după aceea, părintele Vasile Ciotică s-a aflat singur în biserică în fața poporănilor săi, nefiind rîndul călugărului să ajute la leturghie.

Părintele Ciotică băgă de samă că răzășii și răzășițele, după rugăciunile și cîntările sale, mai așteaptă ceva. Și-a adus aminte de cazanie și de isprăvile sfîntului din celălalt an.

— Eu știu ce așteptați domniile-voastre, a zis sfinția-sa ieșind la altar. Eu am să vă spun, fraților mei, că nu s-a aflat să mai fi săvîrșit sfîntul Spiridon alte isprăvi decît cea cu caii și cu cărămida, așa că rămînem tot la cele știute. Dac-a mai săvîrși alte minuni pînă la anul, vi le-oi spune atuncea.

Răzășii noștri de la Dăvideni, fiind hîtri din fire, s-au bucurat de cele arătate de preotul lor și le-a plăcut cazania popii Ciotică mai presus decît cazania ieromonahului Diomid.

Istoria asta o spunea o căpităneasă unor neveste îndrăznețe care suiseră, în număr de paisprezece, în foișor la logofeteasă și, cînd colo, în foișor găsiseră pe uncheșul Petrea, pe diacul Radu și pe badea Ghiță Botgros.

Acești doi barbați din urmă se stricau de rîs. Uncheșul avea mai multă stăpînire de sine și se uita pe subt sprînceană la muieri. Cine știe ce-or fi punînd ele la cale!

— Este vreun drac la mijloc, a mormăit el către soții săi. Să chemăm pe logofeteasa Maria, să ne deie ajutor.

S-a întors spre căpităneasă :

— Mă rog dumnitale, care ți-i numele ?

— Marga mă chiamă, a răspuns ea, și nu mă lua domnia-ta, oștene, cu blîndeță și cu șireclic. Nu socoti că ai să ne îmblînzești. S-ar fi putut întîmpla asta în dalba tinereță. Dar acum avem nacaz de crapă inima-n noi.

— Ce este, mă rog dumnitale, jupîneasă Margă ? Cazania a fost, se vede, un tîlc împotriva noastră...

— Apoi tot om îndrăzni și ți-om spune, unchește. Am părut noi cutezătoare, dar să știi că de domnia-ta ne sfiim. Aceste paisprezece neveste de răzăși care ne aflăm aici sîntem din partea cealaltă

de sat, şi nouă ne farmă porcii mistreţi toată munca din primavara asta.

— Bobul şi mazărea?

— Întocmai precum spui, cinstite oştean: bobul şi mazărea. Ne-am tînguit vornicului Evghenie şi pădurarilor, şi ne tot poartă cu vorba. I-am mînat să vie la nişte barbaţi pricepuţi ca domniile-voastre, dar ne-au mărturisit că n-au primit răspuns bun.

— A plouat trei zile... s-a amestecat diacul.

— Lasă dumneata asta; ştim c-a plouat; am văzut c-a plouat. Dar ploaia stă, că nu-i potopul lui Noia. Şi dacă a stat ploaia, socotim că se poate pune la cale prigoana împotriva sălbătăciunilor. Nu ne lăsaţi, rogu-vă; au săvîrşit acei mistreţi o batjocură de ne-am pus mînile în cap. Popa zice că să ne facă rugăciuni şi sfeştanii, că de asta grăiam mai nainte de el. Cu sfeştania sfinţiei-sale ni se îngroaşă şi mai tare paguba, că porcii sălbatici nu ştiu de Dumnezeu şi sfinţi. Aşa că tot la domniile-voastre cădem cu rugăminte. Altfel, dacă ne lasaţi şi nu întindeţi cătră noi mînă de ajutor, apoi nici nu ne mai primim barbaţii acasă. Iasă ei singuri împotriva dihăniilor, facă ce-or şti.

De la casa cea mare a mazîlului a venit în fugă, cu cosiţele înflorite şi ochii aprinşi, Ilinca; a trecut de-a dreptul prin adunare şi a cerut leliţei Maria ceva, şoptit.

A intrat după logofeteasă la cuhne şi a ieşit îndată cu o ulcică de lut aburind, pe-un fundişor de lemn. Umbla cu băgare de samă, fără a zîmbi nevestelor. Numai o dată a aruncat în treacăt o căutătură de ochi cît paharele. Negri erau? Albaştri erau? Nevestele şi-au dat coate. Doar anume şi pentru asta veniseră, ca să iscodească ce se petrece la curtea mazîlului.

Mai încolo, Ilinca a rupt o crenguță cu trei flori de răsură și s-a suit în cerdacul de la casa mare. Mezinul Alexandru i-a ieșit înainte ațînîndu-i calea. S-a ferit de el, cu fruntea plecată, ș-a intrat. Adunarea și-a contenit un răstimp sfatul. După aceea iar s-a stîrnit vorbă și căpităneasa nevestelor s-a întors spre uncheșul Petrea, cu obrazul îmbujorat de întărîtare.

Tot atunci a intrat pe poartă vornicul Evghenie, cu toiagul vorniciei lui în mîna dreaptă, și cu pădurarii după dînsul.

După ce au intrat pe poartă, vornicul Evghenie și pădurarii s-au oprit și au întors urechile, să desluşească ce este.

— Dar paguba domniilor-voastre, nevestelor, a zis uncheșul încrețindu-și coada pleoapelor, paguba domniilor-voastre poate s-o fi făcut altcineva. Nu știu să le placă mistreților mîncarea de bob și de păstări de fasole.

— Apoi, cinstite oștene, a răspuns căpităneasa, la asta ne-am gîndit și noi și am prepus întăi pe Șeptelici, care își au răzășiile mai la vale de noi, departe de-o fugă de cal. Gîștele lor le vedem de la noi zburînd pe sus cînd se întorc de la Moldova. Și crapă de ciudă muierile Șeptelicilor, că avem grădini frumoase. Adevărat că acuma nu le mai avem! Ș-atuncea, ne-am sfătuit noi să ședem cu rîndul la pîndă — cîte trei, cîte patru, să nu ne fie urît. Și-am stat vreo cîteva nopți la pîndă și n-a venit nimene. N-au venit nici mistreți.

Din ogradă a ridicat întrebarea cu glas înalt moș Nastasă pădurarul. Toată lumea s-a răsucit către el.

— Dar mă rog să-mi spuneți, nevestelor, dacă la acea pîndă ați tăcut?

— Cum să tăcem? Har domnului, că doar nu sîntem mute.

La aceste vorbe, pădurarii s-au întors către vornicul Evghenie, și vornicul Evghenie către pădurari, ș-au prins a rîde, cîrligîndu-se din șale și bătînd cu brațele împrejurul lor, parcă ar fi lepădat ceva din mînă.

— Dar de ce vă hliziți, mă rog? a țipat cu mirare căpităneasa.

Nu s-a mai dat nevestelor răspuns.

— Ascultă, nepoată Margă, a ridicat iar glas din ogradă pădurarul cel bătrîn, după ce s-a potolit rîsul; noi am venit aici să le spunem dumilor-sale oștenilor, după sfatul ce-am avut, că am împresurat locurile și știm unde se țin mistreții — în bahna de la mestecăniș. Și mîni dimineață om ieși toți barbații și fecıorii și-i ocolim.

— Apoi de aceștia mi-ați fost? s-a încruntat cu mînie prefăcută căpităneasa Marga, arătînd pumnul către oșteanul cel bătrîn. Noi cerșim cu lacrimi, și domniile-voastre rîdeți pe subt mustață. Amarnic om trebuie să fi fost domnia-ta în tinereță!

Ochii lui moș Petrea s-au încețoșat:

— Tinerețe ce-am avut
Cu amar le-am petrecut...

a îngînat el, și adunarea de la casa cea mică a tăcut și s-a întristat un răstimp. Apoi pădurarii au suit în pridvor la sfat, iar cele paisprezece neveste s-au dus la treaba lor, vorbind și rîzînd.

— Mai repegior, mai repegior! le-a strigat vornicul Evghenie, amenințîndu-le cu toiagul. Barbații voștri așteaptă prînzișorul, pruncii vi s-au răsturnat din covățele, găinile s-au suit în vîrful șurii!

Duminică a doua zi, dis-de-dimineață, cînd se îngîna ziua cu noaptea, dar mai luceau stele, a sunat un bucium dincolo de Moldova, și răzășii cu feciorii lor au prins a se aduna și îndruma spre vaduri. Ici-colo se mai prevedeau prin geamurile de steclă ale unora dintre case luminile opaițelor.

Asta era una din mîndriile pe care răzășii din acest sat le moșteniseră de la străbunul lor David Călărețul. Ș-a doua mîndrie era că purtau ciubote de piele. Și cînd încălecau la slujbele domnești ce datorau, puneau pinteni.

Suna în tăcerea faptului zilei bocănitul ciubotelor pe hudiți și cărări.

Cînd a crescut geana de foc a răsăritului, steaua-ciobanului a mai fîlfîit o dată ca o naframă și apoi s-a stîns. Atuncea au trecut vînătorii de la Dăvideni vadul Sasului, călare. Iar hăitașii s-au arătat mai la vale, ieșind cu podul umblător în dreptul unor rîpi oable, unde se afla bahna mestecănișului.

Doi dintre oșteni, mezinul și Alexa, rămăseseră strajă la casa cea mare lîngă chilia lui Nicoară. Ceilalți șapte se aflau în drum spre valea de la Budăie, și Caraiman ducea, în căruța lui cu cei doi cai roibi, sculele de trebuință.

Oștenii erau în șa; pădurarii umblau pe jos în urma lor; iar după căruță unii dintre bătrînii satului veneau pe căluți harnici, călărindu-i de-a dreptul pe păr.

Încălărat și mai semeț decît Alexandru Machedon, sălta în tarniță badea Ghiță Botgros, purtînd pe umăr o suliță cu bold de fier; iar la ciochine îi atîrna în partea stîngă o pavăză de lemn pe care o avea rămasă între cioveiele[1] din pod din vremea veche, cînd era tînăr strămoșul David. Badea Ghiță își bătea

[1] *Cioveie* — obiecte vechi, nefolositoare, bune de lepădat.

iapa cu călcăiele, ca să nu rămîie în urma unui oștean ca Suliță, pe care îl socotea cel mai bun prietin al său din acele zile îmbielșugate în mîncări și băutură.

— Cum crezi c-o să meargă vînătoarea noastră? l-a întrebat diacul Radu.

— Bine; dacă nu ne-om întoarce cu plin, să-mi razi mustața.

Uitîndu-se la obrazul spînatic al lui Botgros, diacul nici n-a zîmbit.

— Ai mai fost, frate Ghiță, la asemenea vînători?

— Fost.

— Prins-ai mistreți?

— N-aș putea spune decît că am ajutat, diece Radule. Dar acum mi-am luat suliță, și dacă n-oi izbîndi să dobor batîr unul, nici să nu te mai uiți la mine.

— De ce să nu mă uit? Ești barbat mîndru și în putere.

— Da; am eu o prietinie și aș vrea ca aceea să-mi spuie la ureche asemenea vorbe.

— Atunci, doboară mistrețul.

— Să știi că am să-l dobor!

— Cunoști meșteșugul? Să-i repezi sulița drept în spata de dinainte, ca să-l îngenunchi. Tragi sulița spre dumneata și-l proțăpești la ii; dacă se culcă, înfigi sulița pînă în pămînt.

— Nu-i lucru ușor; așa am să fac. Numai să nu mă înfior, îți spun drept, de acea groaznică arătare, cu colții belciugați și cu ochii crînceni de sînge.

— Nu te teme; te sprijin și eu de-alăturea.

— Așa da. Am și pavăză.

— Eu te-aș sfătui, bade Ghiță, pavăza s-o lepezi la căruță. S-o scoți la focul vînătorilor, cînd om pune pe dînsa inima friptă a mistrețului dumnitale.

Se lumina de soare piscul din Boura. Căruța s-a oprit la Budăie. Caii au forăit pe oglinda apelor, bînd prelung din izvoare.

La scara uncheşului s-au înfăţişat pădurarii şi au arătat care-i meşteşugul lor.

Mistreții numaidecît trebuie să pogoare pe unde le-au alcătuit pădurarii cale. Trebuiesc cuprinse bine laturile poienii, mai în sus de Budăie, și arcași dintre cinstiții oaspeți i-or așeza pădurarii cei bătrîni pe unde se știe că numaidecît dau aceste sălbătăciuni. Se mai află cu suliți barbați tari, cu cîni de la stînă, la anume țiitori. Iar Vidra și cu cei patru au să dea atîta dezbin dihăniilor, pînă ce i-a prinde spaima; în acel ceas mistreții nici nu văd, nici n-aud. Năboiesc pe unde apucă, dînd cu colții; atuncea-s mai cu primejdie.

Badea Botgros asculta pe gînduri.

— Ce zici, bade Ghiță? l-a întrebat diacul.

— Zic bine și nici nu-mi pasă! Acuma, gîndindu-mă, parcă mi-i mai frică de acea bală fioroasă; dar atuncea știu eu că-mi vine puterea spaimei. Asta mi s-a întîmplat la multe harțuri, în războaiele domniei.

De la izvoare mai sus au dat de goruni uriași care întindeau, în laturi, brațe mari, și, după un somn de un veac, parcă abia acuma în acea dimineață se deșteptau în bătaia luminii răsăritului. Ciocănitori și alunari își luau zborul tăcut și furiș cătră sihla deaproape.

Chihaia[1] Nastasă, cel mai vechi dintre pădurari, s-a oprit și s-a uitat în jurul său cu semeție, făcînd semn.

Acolo, între goruni, le-a fost descălecatul. Caraiman a scos din căruță, pentru oștenii domniei-sale

[1] *Chihaie* — şef, intendent; aici cu sens de şef al pădurarilor.

Nicoară, arcele — fiecare arc avînd cucura sa, și pădurarii s-au bucurat. Iar apoi a scos șapte țevi lungi cu condace[1], și pădurarii s-au mirat, socotindu-le trîmbiți de buciumat. Însă nu erau trîmbiți. Ce-or fi, că acei oșteni le înfundă cu cărbune! Să fie acel cărbune iarbă de pușcă? Or fi aceste buciume sănețele despre care se vorbește că le poartă de-o vreme ienicerii sultanului?

Ce-or fi se va vedea îndată, căci, pe lîngă arce, oștenii le-au luat cu sine. Iar căruța, Caraiman a întors-o iar la vale către izvoare, cu caii. Și acel Caraiman oacheș, fiind, se pare, slujitorul celorlalți, nu s-a mai întors sus. Dar cum să se întoarcă, cînd el are de priveghiat acea căruță cu zestrea lor de război?

Pădurarul cel bătrîn, chihaia Nastasă, numai ce-a pus la gură cornul și a buciumat în trei răstimpuri pînă ce i-a venit răspuns jalnic și stîns din adîncurile înrourate ale codrului. S-au înălțat îndată, din depărtări felurite, și alte răsunete, care se desfășurau pipăind ponoarele și costișele.

N-a trecut decît scurt răstimp ș-au prins a răzbi din depărtări chiotele hăitașilor. Se auzeau mai deslușit din culmi și mai înfundat din văile pîraielor. Apoi, la urechea vînătorilor din țiitorile poienii, au ajuns hămăiturile dulăilor. Dintrodată au chefnit plîngînd Vidra și cu cei patru pui. Ce pui? Că erau mai nalți în picioare decît haita. Și s-au înțeles deslușit că ciurda mistreților coboară pe valea socotită de pădurari, și că o prigonește cățeaua vînătoare și coreii de lup.

S-au văzut din locul vînătorilor, prin luminișuri depărtate, săgetînd o clipă și mistuindu-se în bungeturi, pîlcuri mici de căprioare cu țapii lor. La vre-

---

[1] *Condac* — pat de armă.

mea aceea cornițele căpriorilor au încă blăniță. Au trecut două-trei vulpi cu blana înfoiată și cu coada tîrîită.

Apoi s-a auzit sosirea: grohăituri întărîtate, pîrîiri de vreascuri, scheaunele cînilor vînători. Și asupra celor care s-au arătat mai întîi și mai aproape, cu coamele zbîrlite, cu ochi crunți și spumă în colți, au bătut din crăcăni sănețele, stîrnind duruiri de tunete și spăimîntînd singurătățile și pe oamenii din acele singurătăți.

Cînd grosul turmei s-a învîrtejit în poiană, vînătorii cu arce le-au trimes săgeți, cei cu sulițile au repezit suliți. Îndată cînii, sosiți cu limbile atîrnînd, au adulmecat urmele sîngelui, și oamenii s-au luat după ei, cu furci și topoare.

Sălbaticii doborîți de plumbii sănețelor zăceau în poiană. Doi se trudeau încă; pădurarii i-au pălit cu baltagurile. Căzuseră cinci dihănii. Era unul mai mare, cu platoșă de slim.

— Aista-i tata celorlalți, se bucura badea Ghiță Botgros. Am zvîrlit și eu în unul sulița.

— Dacă-i pălit unde trebuie, îl găsesc cînii, i-a zis ca pentru mîngîiere chihaia Nastasă. Dar s-a dovedit după aceea că sulița lui badea Ghiță Botgros nimerise bine, și pădurarii au găsit într-o rîpă și porcul lui badea Ghiță, luîndu-se după urma de sînge. Era un godin, dar Botgros a părut a se sui pînă în naltul cerului și era în stare să facă și pentru acest vînat mai mic un chef de o mie de zloți...

— Dacă i-aș avea... a adăogit el, cîrnind din nasu-i ascuțit.

Cu godinul lui, se făceau șase mistreți. S-au mai adus doi, tîrîiți la vale, din alte țiitori, pe unde căutase cale de scăpare turma. Făceau în totul opt.

Cînd s-a umplut poiana de mai multă zvoană și nimene nu se aștepta, numai iaca iese, dintr-un tu-

făriş ca peria, un lup sur. A zbucnit de la zece paşi, şi oamenii au stupit spre el, chiuind. Alţii au zvîrlit după dînsul cu ciomegele. Diacul Radu a tras din cucură săgeata ş-a încordat-o în arc, pălind dihania după ceafă. Lupul a căzut pe loc, ridicînd în sus, tremurat, coada.

— Apoi aşa pălitură îmi place şi mie, diece, a zis uncheşul Petrea. Dacă n-aş fi încredinţat că mistreţul cel mare e al meu, aş avea asupra domniei-tale zavistie. Parcă tot mai frumos cade vînatul din săgeata unui arc, decît după trăsnetul săneţei. Condacul era cît pe ce să-mi scoată o măsea de minte, din fundul gurii. Alţii şi-or fi muşcat limba. Nu ne lăsăm noi lesne, diece, de arc şi paloş, ca-n vechime...

Cornul lui chihaia a buciumat contenirea vînătorii, şi răzăşii strînşi în poiana de la Budăie au îngrijit să deşerte vînatul de măruntaie şi să-l atîrne în parîngă pe trunchişori de carpăn. Apoi au strîns cînii, hrănindu-i din sîngele jertfelor; şi, dînd din răstimp în răstimp glas de cornuri, au purces pe la vremea amiezii cătră Dăvideni.

CAPITOLUL IX

Badea Ghiţă şi căpităneasa

În sat, a fost în acea zi de duminică mare bucurie pentru izbînda împotriva unor sălbătăciuni stricătoare; iar badea Ghiţă Botgros a arătat trufie, nu pentru că ar fi prăvălit şi el cu suliţa un godin, ci pentru ca să-i cunoască vrednicia unii care nu o cunoşteau.

— Am să-ţi spun eu mai pe urmă o taină, prietine Radule, se tînguia el cătră diac. Dacă-ţi aduci aminte,

ieri dimineață s-au înfățișat în foișor la logofătul Iorgu paisprezece neveste mărginence, cu mare vîlvă împotriva mistreților. Și s-ar fi părut că Marga căpităneasa n-avea pe lumea asta laudă mai mare decît acea laudă a biruitorilor de mistreți.

— Mi-aduc aminte, a zîmbit diacul. Acea căpităneasă e muiere cu draci.

— E văduvă, a băgat de samă badea Ghiță; bărbatul ei s-a întîmplat să fie un om gubav[1], care tot tînjea primavara, și acu doi ani, la Sfîntu Gheorghe, s-a prăpădit de-o tusă otrăvită.

— Ei?

— Fii cu răbdare; ai să cunoști numaidecît ce vreau să-ți spun.

— Ce vrei să-mi spui, înțeleg eu...

— Ce-nțelegi, diece? Poate că înțelegi că eu și acea căpităneasă ne avem bine?

— Cam așa, bade Ghiță.

— Cum ar putea fi așa, diece, cînd eu n-o slăbeam din ochi, și ea nu s-a uitat macar o dată la mine? Iar astăzi i-am dus un but de godin, și am întrebat-o dacă-i place. Cum să nu-i placă? «Dar știi dumneata, cumătră Margă, cine l-a doborît pe acest godin?» — Cum să nu știe? căci vuiește tot satul de isprava cumătrului Ghiță. «Și nu-l lauzi?» — «Ba-l laud.» — «Numai atîta, cumătră Margă?» — «D-apoi ce mai poate fi alta?» — Ce zici de una ca asta prietine Radule?

— Ce pot spune alta, decît că așa-i feleșagul muierilor.

— Da, da, s-a muiat cumătrul Ghiță; așa-i feleșagul acestei tagme. Cînd socoți că-i bine, atunci e mai rău. Și eu am socotit că dacă i-am alintat gușa o dată, de două ori, apoi se va bucura și a treia oară.

---

[1] *Gubav* — bolnăvicios.

Şi cînd colo, în foişor la logofătul Iorgu, ea nici nu se uită la mine. Am oblicit eu din unele zvonuri femeieşti ce poate fi ; şi asta-i taina pe care ai s-o afli cînd a veni vremea, nu mai departe decît desară. Şi dacă nu ţi-a plăcea, să-i razi lui badea Ghiţă mustaţa. Ai înţeles ce spun eu, diece ?

— Înţeles, prietine Ghiţă. Se cunoaşte c-ai mîncat inimă de mistreţ pîrpîlită în jar de pe scutul strămoşului dumnitale David Călăreţul.

— Ehei, diece, vulpoiul nu umblă de multe ori la pătul. Din pricina acelui vulpoi nu-i pasă căpitănesei de-o vrednicie care nu s-a mai pomenit în sat la Dăvideni. Atîta-i, alta nu mai spun. Numaicît să ne ridicăm din chilia asta a logofătului şi să ieşim în privelişte, unde se aude zvon de strune şi au scos credincioşii mazîlului nostru o bute de vin. În cinstea cui crezi domnia-ta, diece, că s-a dat sfredel acelei buţi de vin ? S-a dat sfredel acelei buţi de vin în cinstea oştenilor măriei-sale Nicoară.

Radu Suliţă s-a oprit în prag şi l-a privit cu mirare pe Botgros.

— De unde ştii dumneata, bade Ghiţă, că-l chiamă aşa pe mai-marele nostru ? Asta-i o taină pe care nu trebuie s-o pătrundă nimene.

— Apoi iaca, o pătrund căpitănesele şi alte treisprezece neveste. La asemenea viclenii se pricep, dar să bucure pe-un barbat ca mine nu se pricep. Aşa că s-a adunat tot neamul Dăvidenilor ca să cinstească pe acei oşteni, aflîndu-mă cu vrednicie în mijlocul lor şi eu, carele am doborît mistreţ.

— Godin, bade Ghiţă.

— Godin, mistreţ, nu-i tot atîta ?

— Ba da, precum sărbătoarea de ieri e totuna cu cea de azi.

Badea Ghiţă a clătinat fruntea, desfăşurîndu-se în sus :

— Oi, viclene, viclene, nu-mi mai aduce aminte că azi nu mai samănă cu ieri. Pogorîm pe colea şi ne aflăm la un loc cu cei care petrec cu inima bucuroasă. Dar inima mea, sărmana, e neagră ca tina...

Grăind, badea Ghiţă şi diacul au intrat în adunarea din laturea casei mici, lîngă un gîrlici de pivniţă. Cuparii logofătului împărţeau în oale nouă nesmălţuite vin din butea sfredelită. Acolo se adunaseră barbaţii cărunţi ai satului, precum şi cei care nu erau cărunţi. Iar tinerii fără griji luaseră cu ei în pajişte, mai la o parte, doi lăutari ţigani, întocmind o horă, ca să li se vadă suratelor catrinţele, hurmuzurile şi cununile.

Lăutarul cel bătrîn avea pe el cele mai umilite straie, lepădate în dar de strănepoţii Călăreţului, ilic fără bumbi şi nădragi cusuţi cu petece roşii, ş-un comănac sur de lînă împletită cu igliţa.

Părea amărît de anii ce-l împovărau, ca unul care fusese şi rob la Crîm. Dar ştia să tragă arcuşul, cînd mîngîind, cînd zădărînd strunele. Cînta poate mai mult pentru sine, ademenit de aduceri-aminte de pe cînd era în floare, ca cobzarul ce-i ţinea ison. Acest nepot se ţinea mîndru în felendreşul[1] lui, dăruit de mazîl. Scărpinînd cobza, se socotea vataman şi maistru pentru horă. Erau Ilie şi Iliuţă de la şatra de lîngă moara Gîrbovului, cu faimă în ţinut; dar această faimă nu le ţinea nici de foame, nici de sete. În Ţara Moldovei aveau trecere mai mult cîntecele decît cîntăreţii.

Şi adunarea de la bolta gîrliciului, şi hora erau privelişte depărtată pentru Dăvideanu şi mazîliţa sa, pentru Ilinca şi Alexandru mezinul, care se aflau în scaune subt streaşina cerdacului. Într-un răstimp a ieşit lîngă ei presvitera Olimbiada, ca un duh al tim-

---

[1] *Felendreş* — haină din postav de bună calitate adus din Flandra.

purilor trecute. Şi atunci, pe unde ieşise presvitera, a intrat Ilinca.

S-a arătat la un geam ce se deschidea lunecînd în sus şi se închidea coborînd, chipul pălit şi posomorît al lui Nicoară. Şi-a răsucit grumazul către cineva care se ţinea îndărătul său, apoi obrazul i s-a întors în deschizătura geamului şi părea luminat ca de un asfinţit de soare.

«Îndărătul măriei-sale stă şi grăieşte fata», s-a gîndit diacul Radu.

La bute, şipotul de vin s-a împuţinat.

— Vine o secetă, a fost de părere părintele Ciotică. Să ne aţinem cu ulcelele cît mai curge picuş şi să mai închinăm o dată pentru cinstiţi oaspeţii noştri.

S-a apropiat cu ulcica lui şi badea Ghiţă:

— Da' pentru mine nu închini, părinte?

— De ce nu? Eu închin pentru tot creştinul.

— Nu aşa, părinte Vasile, s-a îndîrjit slujitorul mazîlesc. Eu te întreb pe sfinţia-ta dacă închini anume pentru mine...

— Dar de ce să închin anume pentru dumneata?

Era şi părintele cu chef.

— Apoi să închini anume pentru mine, căci eu am săvîrşit azi o ispravă, împreună cu cinstiţii oşteni.

— Bine, bade Ghiţă, eu nu mă pun de pricină; închin şi pentru dumneata.

— Nu aşa, nu aşa, părinte Vasile.

— Dar cum?

— Să închini numai pentru mine şi să-mi faci o urare, să mă adun cînd oi pofti eu cu cineva care mi-i drag.

— Bade Ghiţă, a grăit blînd popa Ciotică, eu văd că dumneata ai o leacă de harţag. Dar dacă îmi spui cine-i anume, ţi-oi face urarea.

— Nu spun.

— Atuncea, nici eu nu închin.

Badea Ghiță Botgros a chemat cu mîna pe prietinul său diacul.

— Poftește aicea, diece Radule, și fă-ne judecată. Eu l-am prețuit pe părintele Vasile ca pe-un frate și văd că tare m-am înșelat. Eu îl rog să se închine lui Dumnezeu pentru o bucurie a mea, și sfinția-sa m-ar vinde diavolului.

— De ce spui o vorbă ca asta, bade Botgros ? s-a tînguit preotul.

— O spun pentru c-au stat ploile, ș-am dăruit un but din purcelul pe care l-am vînat, și pentru că desară are să se întîmple poznă mare.

— Ce vorbe-s acestea ?

— Ți-oi spune altă dată, părinte Vasile. Acuma te poftesc numai să te uiți la horă și să-mi spui dacă vezi pe cineva care-o știu eu.

— Nu văd nimica.

— Ți-s tulburi ochii, părinte Vasile. Îți doresc sănătate. Eu și cu diacul ne ducem în treaba noastră.

Badea Ghiță a vărsat vinul și a trîntit ulcica de pămînt ; apoi a luat de grumaz pe diac, pornind încolo. S-au dus să ciugulească din masa pe care o întinsese în pridvor logofeteasa Maria. Dar nici acolo n-au stat decît pînă ce s-a cufundat soarele în pîcla munților. În acel pătrar de ceas cînd se cufunda soarele, a ieșit din răsărit, de pe codrii Bourenilor, luna plină.

— Ia acu-i vremea să ieșim noi la altă vînătoare, i-a șoptit la ureche badea Ghiță diacului. Ca să afli și taina de care ți-am spus. Dacă nu ți-a plăcea, să-mi razi mustața.

Badea Ghiță se «chiurluise», cum se spunea în sat la Dăvideni, dar nu prea mult. Și-n aceeași stare plăcută se afla și diacul Radu.

— Unde ne ducem, frate Botgros?

— Nu ne ducem mai departe decît la Mărgineni, diece, la casa căpitănesei de care ți-am vorbit; și să mergi cu mine ca să nu creadă dumneaei cine știe ce. Cît facem drumul pînă acolo, se ridică luna de o suliță, Radule, și satul se liniștește și i-i somn. Numai cînii mai zăpăiesc ici-colo; după aceea se alină și ei.

Nu-i macar o adiere de vînt. Iată, trecem puntea la pîrîul Plopilor și s-aude cum cîntă apa.

S-au stîns toate opaițele în Mărgineni.

Numai la cumătra mea căpităneasa Marga mai arde o făclioară, pe care i-am adus-o eu de la tîrg de la Roman. Se vede că m-așteaptă. Hm!

Cotim pe hudiță și intrăm. Portița-i bine unsă, cu untură de la godinul meu; nu scîrțîie. Și dulăul mă cunoaște. Vino-ncoace, Tărcuș, să vadă diacul cum știi tu să-ți porți coada, ca un steag.

Badea Ghiță a bătut cu bîta în ușă și a dupăit la prag. A strigat:

— Acasă ești, cumătră căpităneasă?

N-a venit îndată răspuns. Poate femeia se gătea de culcare și dezvălea straiele patului.

— Aicea ești, cumătră? a strigat iar badea Ghiță.

Glasul căpitănesei s-a auzit nu prea tîrziu de după ușă:

— Care-i acolo?

— Eu, cumătră Margă.

S-a tras zăvorul; cumătra a deschis ușa, luminînd tinda și ușa de la chiler cu făclioara de la Roman.

— Poftește, mă rog. Nu ești singur ?

— Nu ; l-am adus și pe diac, să fie martor...

— Cum grăiești dumneata, cumătre Ghiță... Îl cunosc pe domnia-sa diacul și-mi plac ochii lui.

— D-apoi mie ; așa ochi zic și eu ! Nu fără sprîncene, ca ai unui oarecare popă, cel cu barbă roșă ca un măturoi.

— Lasă-l pe părintele Vasile, cumătre Ghiță, că nu ți-a făcut nici un rău, și intră în casă cu prietinul dumnitale.

— Intru. Dar mai întăi eu aș pofti să văd cît grîu ai în camară.

— Doamne, cumătre, mi se pare c-ai închinat cam multișor la gîrliciul pivniței.

— Cît îi trebuie unui barbat viteaz, după o ispravă ca aceea pe care am săvîrșit-o. Iaca, intrăm și ne așezăm.

Văd că ai întins masă, cu două străchini și două linguri.

Căpităneasa a rîs, alintîndu-se.

— Apoi tot te așteptam, cumătre Ghiță. Acum pun ș-al treilea talger și aduc plăcintele ; încă-s calde. Poftiți.

— Mulțămesc frumos. Dar eu mă duc să văd cîți saci de grîu mai ai în camară.

— Ba gustă din ce ți-am gătit, cumătre.

— Numaidecît ! Dar eu vreau să văd întăi cîți saci de grîu mai ai în camară.

Badea Ghiță Botgros s-a zvîrlit în sus ca dintr-un arc, a făcut doi pași mari ; a deschis smuncit ușa de la tindă, cu stînga, apucînd în dreapta bîta de lîngă horn ; a repezit in clampă ușa și a dat dintrodată glas. Căpităneasa a rămas ca o icoană a uimirii fără să aibă timp a mișca măcar un deget.

— D-apoi, cumătră, noi stăm cuminţi aici, a zis badea Ghiţă intrînd din tindă şi pălind cu bîta întăi în duşamea şi pe urmă în bagdadie, noi stăm cuminţi aici şi la dumneata în camară — hoţul. M-am pălit piept în piept cu dînsul.

— Doamne, fereşte şi apără! s-a crucit căpităneasa.

— L-am împuns cu bîta, l-am apucat de barbă; deschisese uşa de afară şi s-a tot dus. La lumina lunii, parcă-parcă l-aş fi cunoscut.

Căpităneasa Marga îşi cuprinsese pleoapele ochilor în palme.

— Mie mi s-a părut c-ar fi părintele Vasile, a urmat badea Ghiţă, fără să arate supărare; şi descopere-ţi ochii, cumătră Margă, of! ochii cei căprii, care mi-au fost dragi, şi uită-te la smocul de păr din ghiara mînii mele stîngi. Aşa păr roşu şi aspru n-are nici o barbă din sat decît barba părintelui Vasile. Cumătră Margă, mai bine mîncam astăzi friptă inima lupului decît a unui biet purcel sălbatic, ca să urlu şi să te rup cu colţii. Căci noi ne-am avut bine ş-am strîns în inimă ca o comoară, ş-acuma văd că eşti căpităneasa înşelăciunilor.

Ba cumătra Marga era căpităneasă adevărată. A ridicat fruntea şi a privit fără teamă pe badea Ghiţă Botgros.

— Ghiţă, a zis ea cu glas limpede, am martor şi pe diac, şi pe Dumnezeu şi mă jur că n-am ştiut de popă, cum nu ştiu cînd îmi va veni ceasul morţii. Poate s-a furişat el de bunăvoia lui, ca să-mi facă o spaimă, ca unul ce s-a întors băut de la petrecerea vînătorilor.

Cum s-ar putea să mă leg eu c-o faţă bisericească şi să fac supărare cuvioasei preotese?

Dar cine-mi ajută mie să lucrez răzăşia, să samăn, să culeg? Nu-mi ajută oare un cumătru ce-l am?

Dacă nu-i cumătrul, ar putea oare popa să m-ajute într-acelaşi fel, în vederea satului, a fiicei mele măritate Ileana şi a ginerelui meu Tudose?

Fac cruce, am jurat, şi acum mînîncă-mă!

Adevărat că atunci cînd întorceai ochii spre mine ieri dimineaţă, în foişor la Iorgu, eu mă uitam în altă parte. Dar n-ai calcat aici în casa asta de douăsprezece seri, şi femeile îşi au meşteşugul lor să-i facă a-şi aduce aminte pe cei care uită.

Botgros a clătinat din cap şi s-a uitat cu jale la prietinul său:

— Ce fac eu cu smocul ista de barbă, diece Radule?

— Îl zvîrli pe foc, prietine Ghiţă. Ş-odată hotărăşte-te, ca un viteaz ce eşti, să nu-ţi mai aduci aminte de nimic. După care se mîncăm plăcintele şi să poftim sara bună căpitănesei. Mă petreci pînă la curtea mazîlului, unde am slujbă după straja a treia, şi, după ce mă petreci, vei face ce-i şti.

Era linişte deasupra grădinilor de la Mărgineni şi cîntau privighetorile.

Într-o vreme, badea Ghiţă a rostit, ca şi cum ar fi venit de departe:

— Acum dragostile stau boldite la stele, ascultă şi tac.

Pe urmă, după alt răstimp, a bolborosit din guşter:

— Nopţi cu lună,
Bată-vă pustia,
Eu cu voi mi-am prăpădit pruncia!

Aceste vorbe deşănţate se desprindeau chiar atunci din el, ca nişte scîntei de suflet. În starea în care se afla, le-a îngînat şi le-a uitat.

Numai diacul şi-a adus mai tîrziu, cîndva, aminte de ele.

CAPITOLUL X

Nicoară Potcoavă și visurile nepoatei

Într-a zecea zi de cînd schimba scama, presvitera Olimbiada a socotit că nu mai are nevoie de irul[1] său. A acoperit buzele închise ale rănii c-o legătură ușoară de in și a bătut ușor pe umăr cu mîna-i uscată pe Nicoară.

— Acuma îmi ești fin, măria-ta, a zis ea; și doresc să-ți cîștigi cît de degrabă toată puterea ce-ai avut.

I-a sărutat mîna cea cu inel domnesc.

În apa ochilor lui Potcoavă se aprinsese o rază a soarelui său lăuntric.

— Mi-a fost dat să nu mor, presviteră, a zis el încet.

Și-a tras pe el straiul, fără a încinge brîul.

Nepoata mazîlului a intrat aducînd ulcica de lapte și felia de pîne de grîu. I-a închinat și floarea, după porunca ce avea dintru început. Acuma, cînd îl vedea pe bolnavul său într-o stare în care încă nu-l cunoscuse, fata înțelegea, c-o strîngere de inimă, că diminețile ei se ofileau Florile pe care i le aducea acelui făt-frumos cam cărunt puteau să nu mai înflorească; nu mai avea ce face cu ele. A privit cu sfială noua înfățișare neașteptată a celui care trebuia curînd să plece, fără să știe de dragostea ei. Așa credea ea. I s-au aburit ochii de lacrimi.

Presvitera o privea cu luare-aminte; i-a dat o învățătură pe care o socotea înțeleaptă.

— Draga mea copilă, i-a spus ea, poți plînge. Măria-sa Nicoară nu se duce la petreceri și ospețe, ci la datorii grele.

---

[1] *Ir* — alifie.

Ilinca şi-a acoperit ochii şi a ieşit cu grabă.

— Se duce să vestească pe bătrînii ei, a suspinat presvitera. Visuri, ca fluturii... Am fost şi eu aşa. Care fecioară nu crede că cel dintăi barbat care-i zîmbeşte nu-i ursitul său? Nepoata asta te iubeşte, măria-ta, şi-ţi închină plocon inimioara.

— Am băgat de samă, presviteră, dar noi avem altele.

— Se-nţelege. Oamenii sînt de două feluri: cei care rîd şi cei care se-ntristează. Cei care rîd trec mai lesne prin viaţă, a urmat bătrîna gîndindu-se la mezin; iar cei care se-ntristează se chinuiesc în nelinişti. La douăzeci de ani, pe cînd erai la Bar, ai avut poate şi măria-ta o nălucire a bucuriilor trecătoare. Ştiu, ştiu; să nu ţi se înnoureze ochii, căci viaţa fiecăruia dintre noi înfloreşte o dată; şi nu te ruşina, măria-ta, că înflorirea asta a fost scurtă; aşa-s primaverile.

— Nu mă ruşinez, presviteră; mă întristez. Iar de atunci, din tinereţă, piază-rea m-a prigonit.

— Căci erai sortit să porţi cunună şi schiptru.

— Poate. Unii din dascalii mei aveau şi ei scrisă în obraz amărăciunea. Mă învăţau elina şi latina, ca aceste limbi să nu-mi fie de folos. Şi numărau împăraţii zadarnic, căci din toţi rămăsese numai pulberi ori mumii. Ne îndopau cu filosofiile lui Plato şi Aristotele, iar la urmă s-a dovedit că avem nevoie mai ales de învăţătura săbiei.

— Voievozii, măria-ta, trebuie să mînînce fructele amare ale ştiinţei, ca să li se îndulcească anii cei tîrzii.

— Dintre cei pe care i-am ştiut în vremea noastră ajuns-au oare mulţi la ani tîrzii?

Presvitera Olimbiada n-a răspuns.

— Cînd eram ucenic la Bar, a urmat Nicoară, mi-a fost drag un învăţător al nostru leah, care aş putea

zice că vîntura dinaintea ochilor noştri împărăţiile vechi şi nouă. Au fost faraonii şi împăraţii persieni, care aveau sub toiagul lor pămînturi întinse şi furnicar de popoare ; şi totuşi cu puţini oşteni a ieşit de la cetatea Filipopol un fecioraş fără barbă, Alexandru Machedoneanul, care s-a dovedit mai destoinic decît toţi. Tot astfel în vremurile ce-am trăit eu, spunea acel dascăl, am apucat un voievod de la Moldova care a ridicat sabia sa împotriva padişahilor ismailiteni, cotropitorii lumii de azi. Fost-a acel voievod stăpîn pe o ţară mică, oştile lui erau puţine ; dar el s-a dovedit mai semeţ şi mai vrednic decît împăraţii şi craii de atunci. Căci măria-sa Ştefan de la Moldova lupta împotriva robiei şi cotropirii, şi la războaiele sale îl sprijinea întreg norodul.

Şi de la Ştefan bătrînul, spunea fratele nostru Ion, ne-a rămas nouă poruncă să ne dezrobim de păgîni şi de cneji.

Cînd s-a pregătit măria-sa Ion-vodă să se ducă jertfă în tabăra beglerbeiului, m-a sărutat pe frunte în cortul său, şi a lepădat sabia. Eu m-am aplecat şi am ridicat-o. Măria-sa mi-a spus : «S-o porţi tu ! Fii vrednic.»

Nepoata mazîlului, fiind o copilă neştiutoare, îndată ce ieşise din chilie, se ştersese cu grăbire la ochi ; şi în loc să înştiinţeze pe bunicii săi, cum socotise presvitera, despre însănătoşirea măriei-sale, ea se oprise lîngă uşorul uşii, ca s-asculte ce spun cei doi rămaşi singuri.

«Ce spune iubitul meu de dascali şi împăraţi ? se oţărî ea ascuţindu-şi urechiuşa. Plăcut e s-asculţi istorisiri de războaie care au fost ; dar ce-mi pasă mie de domni şi împăraţi ?

Cum va fi fost oare cu acea ameţeală de la douăzeci de ani ? Măria-sa era atunci ieşit din pruncie, dar era tot viteaz fără frică. Mă înfior cînd

m-apropii de el. Iar atunci îi va fi ieşit în cale frumoasa frumoaselor, nu ca mine, care am păr de fuior şi pistrui ca ouşorul de codobatură... Mătuşa Anghelina, dadaca ce-am avut, m-a vestit că va să vie şi pentru mine un făt-frumos, iar eu să făgăduiesc cît cele trei fete la un loc: mîncări pipărate, şi pînză să-i îmbrac oştenii, şi doi pruncuşori cu părul creţ, cum e şi părul măriei-sale Nicoară.

Ce-avem noi cu noroadele?» s-a mirat ea urmînd să asculte.

Jupîniţa Ilinca a stat nedumerită auzind ce spunea iubitul său Nicoară despre sabia lui Ion-vodă.

«Acum măria-sa cugetă la plecare şi nu se gîndeşte că eu rămîn jalnică şi amărîtă. Dar nînaşa presviteră i-a spus ceva, şi poate măria-sa Nicoară s-a întoarce după ce va bate războiul pe care-l pregăteşte...»

Un glas de aproape a cutremurat-o:

— Ce face aici jupîniţa noastră?

Era uncheşul Petrea. O privea zîmbind, dar în ochii lui aspri nu era prietinie.

— Ce să facă? Se pregăteşte să ducă bunicului şi bunicăi veste bună.

— Care veste?

— Măria-sa Nicoară s-a sculat. Dar încă nu şi-a încins sabia.

— Are să şi-o încingă.

— Dar poate că va lasa de-acuma războaiele.

— Ce ştiu copiii? şi-a clătit cu neîncredere fruntea uncheşul.

— Ba ştiu, uncheşule; n-a trece mult şi fi-vor bătrîni şi ei.

— Aşa este, s-a îmblînzit uncheşul. Du-te şi spune bunicilor vestea, dar mai întăi spală-ţi obrazul cu apă rece, ca să nu ţi se cunoască lacrimile.

Copila s-a dus. Uncheşul a ciocănit la uşă, a auzit dinlăuntru glas îndemnîndu-l şi a ridicat clampa. Măria-sa avea alt glas. Pieptul bătrînului s-a umflat de bucurie.

— Mă închin ca la răsăritul luceafărului... a zis el intrînd. Am aflat vestea bună de la nepoţica mazîlului. Om mai întîrzia poate cîteva zile, după cum vei porunci măria-ta.

— Om mai întîrzia, uncheşule, dar nu mult.

— Bine, măria-ta; iar pînă atunci dă poruncă să fie încălicaţi şi purtaţi caii, deoarece la această curte se îngraşă de lene. Şi să le batem la copitele de dinapoi potcoave nouă. Poate va trebui să intrăm în locuri tari.

— Dau poruncă... a încuviinţat Nicoară.

— Să fie porunca măriei-tale cu noroc, s-a plecat din şale oşteanul cel bătrîn. Şi mă duc să-l aduc pe domnia-sa Alexandru, să afle poruncile din gura măriei-tale.

Nicoară se juca cu floarea de căldăruşă pe care i-o adusese jupîniţa Ilinca. Îi păştea cînd frunzişoarele, cînd florile albastre, le mesteca pe gînduri şi le scuipa uşurel într-o parte.

— Ies şi eu în cerdac, presviteră, a zis el, ca să-mi văd soţii. Am fost pierit pentru dînşii.

— Ba nu, măria-ta, a mormăit uncheşul Petrea. Toţi te-am priveghiat şi am aşteptat să te ridici în scări. Şi sărutăm dreapta cuvioasei presvitere Olimbiada, că ne-a scurtat nacazul.

I-a sărutat vrăciţei mîna dreaptă.

— Să fii sănătos, căpitane Petrea, i-a mulţămit ea, privindu-l stîns ca din depărtarea trecutului.

Peste un pătrar de ceas, Nicoară se afla în cerdacul casei mari, împresurat de credincioşii săi şi de gazde. Jupîniţa Ilinca începuse a urî din dimineaţa aceea adunările oştenilor şi se depărtase către sin-

gurătatea livezii, unde o tot năcăjea un grangur. După socotința ei, acel grangur îi arunca două stihuri fluierate, care pluteau în soare.

Întăiul stih îi plăcea:

Zîna zînelor! zîna zînelor!

Al doilea, nu:

Urîta urîtelor! urîta urîtelor!

— Străpungă-te săgeata soarelui! îl amenința ea c-o vărguță. Rogu-te, frățioare grangur, nu mă amărî!

Cu acea vărguță, făcînd botișor, îl alungase din preajma ei și pe Alexandru; altădată îi plăcea să-l vadă păun în jurul ei. Acuma voia să fie singură.

— Lasă-mă, că-s supărată!

— Dar de ce, Ilincuță?

— Pentru că plecați.

— Cum să plecăm? Nu se poate.

— Suie în cerdac ș-ai să afli și domnia-ta, chiar din gura măriei-sale.

Îndată a intrat în adunare, gîfîind, și mezinul.

A ascultat vorbele ce se spuneau și nu i-a plăcut mai ales lipsa de stăpînire a uncheșului. Fără îndoială că acest moș se întoarce cătră anii copilăriei.

— Dacă-i în picioare măria-sa, nu mai așteptăm! amenința el cu pumnu-i mare cît un buzdugan. Călărim trei zile caii ca să-i facem sprinteni și-i potcovim la copitele dinapoi ca să poată prinde în suișurile oable.

Mezinul a ieșit la vedere și s-a uitat la bătrîn cu oarecare milă.

— Oștene, a zis el, de cînd știi că numai în trei zile caii grași se fac iar vitioni[1]?

---

[1] *Vintion* — cu pîntecele supt.

— Oștenii vechi știu cum să-i și hrănească de drum, a răspuns bătrînul fără a-l privi. Dacă nu în trei zile, apoi în cinci. Zi de amînare, zi de supărare.

— Însă mai află, moșule, că breazul lui Toader Ursu alicnește[1].

S-a amestecat mazîlul :

— Pentru asta ușor aflăm leac. Poprim aici breazul și dăm în schimb alt cal, din tabunul nostru.

— Să zicem că va fi așa. Însă trebuiesc strînse șinele și fiarele căruței noastre. Dac-o mai purtăm așa cum este, se hîrbuiește de istov.

— Și oala asta are capac, a rîs bătrînul Andrei Dăvideanu. Trimetem pe trei zile căruța la meșterul faur Bogonos, lîngă moara Gîrbovului.

Mezinul s-a bucurat, dar bucuria îi era acră.

— Toate se potrivesc bine, ca și cum cinstita gazdă ar pofti să-i plece oaspeții mai curînd.

S-a făcut o clipă tăcere. Nicoară și-a încruntat sprînceana și a zis, închinîndu-se cuviincios spre mazîl :

— Iartă-i pe cei care aiurează, cinstită gazdă. M-ai iertat întăi pe mine, al doilea iartă-l pe fratele meu preaiubit.

Mezinul și-a mușcat limba și a cerut pe loc iertare, mai mult bîlbîită, de la stăpînul casei.

Presvitera Olimbiada îl privea subțire și batjocoritor din scaunul ei.

Moș Petrea Gînj mai avea cuvînt și în sfatul de război, nu numai în cel diplomaticesc. Și-a umplut pipa, a scăpărat aprinzînd tutunul, afumîndu-i atît pe cei bucuroși cît și pe cei mînioși, și s-a ploconit către adunare.

— Fraților și măria-ta, a chibzuit el ; dacă nu mai avem nici o pricină de întîrziere și putem porni

[1] *A alicni* — se spune despre cai cînd șchioapătă puțin.

către ținta pe care o avem, atunci ieșirea noastră nu se va face cu alai, nici ziua, și chiar dac-ar ști-o prietinii gospodari de la Dăvideni, apoi află că noi poftim să nu fie dumnealor de față cînd ne-om încălăra.

— Asta o înțelegem tare bine, a răspuns cu limpezime și voie-bună logofătul Iorgu. Noi n-am știut cînd veniți și nu știm cînd plecați.

— Tare bine, a urmat moș Petrea; asta-i una la mînă. Și măria-sa Nicoară știe singur unde facem cele cinci popasuri. Nu le are scrise pe izvod, ci le are însemnate în mintea măriei-sale.

Nicoară se bucura în jîlțul său de șiretlicul bătrînului.

Nu se știa încă nimic de nici un popas, căci calea pribegilor e calea întîmplării. Totuși, Nicoară hotărîse în taina inimii lui să nu ocolească locul unde trăise și-și dăduse obștescul sfîrșit biata sa mamă Calomfira.

Numai presviterei Olimbiada îi mărturisise Nicoară acest gînd, cît sfătuiseră singuri în chilie, și acum măria-sa primea, de la privirea ei ațintită, încă o întărire.

«Du-te, parcă-i spunea acea privire neclintită de sibilă. Poate nici nu vei mai găsi acel mormînt; și-n locul unde acel mormînt a fost, nu te vei mai întoarce.»

Nepoata mazilului se tot ducea la vale, printre mesteceni și scoruși. Codri înainte, în zarea răsăritului, munți sub ceață, îndărăt, în zarea asfințitului, și soarele în putere la amiază; iar către miazănoapte o boltă de nouri. Un buratic[1] verde cere ploaie la o tufă de smeură, zbătîndu-și gușa albă. La pasul

[1] *Buratic* — brotac.

copilei s-a oprit. O șopîrlă cu ochișori de neghină a ieșit într-o rază.

«De ce ești supărată, șopîrlă?» a întrebat în gînd Ilinca.

Șopîrla s-a strecurat subt flori albastre de bărbănuc. Acolo, subt foile tari și lucii, veșnic verzi și iarna, și vara, se afla o piatră veche cu semne dălțuite. Acolo spune bunicul Andrei că ar fi dormind bătrînul satului, strămoșul David.

«Cine știe cine a fost și cînd a trăit...»

— Sărutu-ți ochii frumoși, jupîniță... îi răspunde gropnița cea veche; și de subt marginea ei de către vale se ridică stafia livezii.

Dar nu-i stafia livezii, ci țiganca lui Bogonos faurul, cu traista de cîlți lungă de la umăr pînă la glezne, în care încarcă daruri de la gospodinele din Dăvideni.

Desculță și cu catrință roșă.

Îi rîd dinții între salba de la gît și cununa de la frunte.

Amîndouă din bani de argint, din comoara pe care a găsit-o faurul în hotarul Filipenilor.

Acolo unde a fost țintirimul răzășilor.

Acuma acolo-i cocină și îngrașă boierul mascuri.

Fata cunoaște locul: trece pe lîngă el cînd se duce să dea mîncare copiilor presviterei.

— Să-ți gîcească baba... o îndeamnă chiranda lui Bogonos pe copilă.

Nu-i babă, e încă tînără și cu ochi iscoditori.

— Să-ți gîcească baba în ghioc... o îndeamnă iar țiganca; pune în ghioc bănuț nou... poate fi și vechi, numai să-l dai cu dragă inimă.

— N-am bani, rîde jupînița.

— Dă-mi ceva, ce-o fi.

— N-am, Mură dragă, decît floarea de căldărușă de la ureche.

— Aceea ţine-o, că şade bine ochilor albaştri. Ţi-aş spune că te caută doi, unul blînd iar altul mînios; şi inima ta e împărţită şi la îndoială. Norocul tău fi-va cel blînd, dacă hărăzeşti babei ceva, că te-oi legăna, şi ţi-oi descînta, şi de rău te-oi apăra.

— N-am ce-ţi da, Mură, că n-am decît sufletul.

— Acela e al celui căruia îi eşti dragă. Dar macar dăruieşte-mi o învăţătură.

— Cum nu, dacă m-oi pricepe.

— Spune-mi unde să-l găsesc pe barbatul sprinten, oacheş şi cu barba creaţă.

Ilinca a rîs, puţintel ruşinată.

— Nu-l cunosc, Mură.

— Ba-l cunoşti, jupîniţă; nu-i cel la care te-ai gîndit; dar şi-al meu trăieşte la Dăvideni de zece zile cu stăpînul lui, la odaia mazîlului; ş-a trimes răspuns faurului Bogonos pentru o căruţă, care are nevoie să fie desferecată şi iar ferecată, să nu se mai hrentuiască[1] niciodată.

— Caraiman... a tresărit Ilinca.

— Aşa taman, a încuviinţat ţiganca. Unde-l găsesc?

— La logofătul Iorgu.

Ţiganca a privit-o ţintă.

— Cum aş putea, jupîniţă frumoasă, să-i trimet răspuns fără a mă arăta, să înţeleagă făr-a întreba; la mine să vie cu bucurie; să mi s-agăţe de gît, să uit de cel urît...

— D-apoi ce-ar zice faurul?

— Bătrîn şi urît soţul meu faurul Bogonos, jupîniţă dragă! Cînd vei cunoaşte ce ştiu eu, abia atunci ai să afli bucuria. Ţi-oi spune şi altele despre ursitul tău. Ia aminte şi fii cuminte.

— Ce spui tu, Mură?

---

[1] *A se hrentui* — a se strica, a se rupe.

— Spun bine. Uită-te la mine. Te pîndește zburătorul...

Fata începea să simtă o amețeală de descîntec.

Mura i-a desprins ușor căldărușa de la ureche, mîngîindu-i tîmpla.

— El nu s-a sfiit să vie la mine. Și mi-a poruncit să te vestesc că te-așteaptă...

Jupînița Ilinca a auzit dinspre deal o chemare. O striga dădaca ei cea bătrînă, Anghelina.

S-a uitat în juru-i. Era singură, lîngă bărbănucul înflorit albastru și lîngă piatra cea veche cu slove dăltuite.

CAPITOLUL XI

Județul lui Alexandru mezinul

Mezinul Alexandru știa că, vinerea, presvitera Olimbiada se duce obișnuit la biserica Filipenilor, ca să-și facă datoria pomenirii către soțul său preotul, de multă vreme adormit. Cel care fusese ucenic al arhimandritului preaînvățat și iscusit Amfilohie, logofătul de taină al bătrînului Ștefan-voievod.

În acea zi, presvitera ajuna pînă la asfințitul soarelui, fără pîne și fără apă. Își lua cu sine, ca să-i ție de urît în pustia singurătății, pe ucenica cea grasă și greoaie, Safta. Căci cuvioasa Olimbiada în acele ceasuri păstra rînduiala tăcerii, și filipenii aveau față de ea sfială. Erau și prea umiliți și trudiți, de cînd nu mai erau socotiți neamuri și căzuseră în șerbia vornicului Vartic, care acuma își spunea biv-vel-vornic Filipeanu. Dar el era dintr-o sămînță de venetic străin în ocina Filipenilor. La urechea presviterei, cît priveghiau în biserică la lespedea preotului, în dreapta naosului, Safta șoptea din cînd în

cînd cîte văzuse, cîte auzise în acea săptămînă și măcina în gingiile ei toate întîmplările oamenilor pe care îi știuse și-i știa.

În acele vineri ale pomenirilor, îi da cuvioasei ajutor, la curtea ei rămasă fără stăpînă și fără slujitoare, finuța Ilinca. De vreo doi ani era această copilă la ascultare, îngrijind puii cuvioasei, adică dihăniile și lighioile adunate de mila ei. Aceste dihănii și lighioi, chiar dacă erau din soi de fiare crunte, trăiau cu pace. Vrăcița le împrietinise și o învăța pe finuță că din firea lor dobitoacele sălbatice nu-s rele și pot fi îmblînzite. Dar amestecîndu-se omul care le prigonește și foamea cea fără istov, au ajuns că în singurătățile lor nu mai sînt înfrățite ca în raiul de la începutul vieții.

După întîmplările din a zecea zi a popasului măriei-sale Nicoară, mezinul a avut cu sine însuși un sfat viclean, ca să-și agonisească, în acea puțină vreme cît mai avea a petrece la Dăvideni, o bucurie pe care o visa în toate nopțile, și treaz, și în somn.

A unsprezecea zi era o vineri. Și i s-ar fi otrăvit ziua dacă n-ar fi văzut-o pe Ilinca; dacă n-ar fi ocolit cărările livezii, ca să-i iasă undeva pe neașteptate în cale, dacă n-ar fi oprit-o ca să-i spuie vorbe șăgalnice de dragoste.

Copilei îi plăcea să-l vadă în preajma ei, să-l zădărască alintîndu-se, să-l împungă cu ochii; însă pe urmă rămînea cu gîndul dus în altă parte, parcă ostenită.

Mezinul avea înțelegerea vîrstei și știa unde zboară gîndul fetei. Era gînd fără noimă. Oștenii își schimbă locul necontenit; îi bate vîntul către zarea furtunilor. Cei isteți își cată în grabă ceasul bucuriei. Și tinereță cu tinereță găsindu-se, fiecare își agonisește un dram de plăcere în puțina și trecătoarea noastră viață.

Smintit ar fi el să nu-şi agonisească dramul. Cei care se însoţesc cu mărirea şi puterea, cum sînt voievozii, şi cum e bădiţa Nicoară, îşi găsesc mulţămirea de multe ori în visuri deşarte. Dar mai bine-i să te ţii lîngă cele omeneşti şi să te bucuri întăi pentru tine însuţi. Spunea un dascăl filosof de la Bar că măsura eroilor e una, iar a înţelepţilor epicurei, alta.

Ştiind-o deci în altă parte pe Ilinca, mezinul s-a hotărît s-o caute acolo.

Caraiman ducea faurului Bogonos căruţa, să-i tragă şinele şi să-i strîngă ferecătura. În şatra faurului Bogonos trăia şi Mura, cu care mezinul se ajunsese, cătînd amîndoi aceleaşi ciuperci bune de mîncat, prin aceleaşi locuri ferite. De la lelea Mura ar fi putut avea răspuns, după solia ce-i încredinţase, şi dacă nu răspuns, cel puţin sfat. A îndemnat pe diacul Radu să vie cu el, ca să-şi potcovească şi ei caii după porunca ce slobozise măria-sa Nicoară. La al treilea ceas al dimineţii a ajuns cu Caraiman la şatra lui Bogonos, acolo unde gîfîiau foile şi băteau ciocanul şi barosul în preajma jarului.

Meşterul nu-şi vedea capul de atîta năvală de trebi. Dar rînjea muşteriilor, nădăjduind cîştig bun.

— Buna dimineaţa, moşule! a strigat din uşa covăliei[1] diacul Radu.

— Bună să-ţi fie inima cum ţi-i căutătura, oştene.

— Ne potcoveşti caii au ba?

— Potcovesc cu potcoave de-o ocă, a rînjit faurul Bogonos.

Era un bătrîn şpanchi de un ochi, cu vînturătură de paie amestecate în păru-i zbîrlit; straiele de pe el ferfeniţă, cum se cuvine să fie straiele unui meşter; desculţ şi cu braţele goale pînă la umăr. Că-

---

[1] *Covălie* — fierărie, potcovărie.

mașa îi era scurtă numai pînă la buric și nădragii tare puțini. Straiele cele fudule le avea în ladă. Chiranda Mura n-avea vreme să-i cîrpească; cum a zărit obraz străin, numaidecît și-a tras ghiocul, căci era și ea meșteriță, cum era Bogonos meșter.

— El nu poate gîci cu ciocanul și eu nu pot coase cu ghiocul... a rîs ea, privind goliciunea soțului său. Apoi cunoscînd pe Alexandru, s-a închinat și a tăcut, strecurîndu-se afară, pe după umărul diacului.

Faurul făurea potcoave. Îl ajuta cu barosul un lungan care s-a bucurat peste samă cînd a văzut pe domnia-sa Alexandru. S-a bucurat mai puțin privind pe diac, deoarece pînă atunci nu-l mai văzuse. Iar pe domnia-sa Alexandru îl mai văzuse; măria-sa îi dăruise ș-un pitac; deci îl socotea prietin al său.

Caraiman, afară, legase de belciuge căpestrele cailor de pe care descălecaseră tovarășii săi, apoi se întorsese la căruța goală. O descălțase de roate, așezînd-o pe butuci.

Chiranda Mura a dat ocol, ș-apoi a venit de cealaltă parte a ușii. Foile conteniseră, un răstimp; băteau ciocanul și barosul; săreau scîntei pînă în prag; domnia-sa Alexandru s-a ferit poticnindu-se în șoldul țigăncii.

— Milostivește-te, stăpîne... a îngînat Mura, chemîndu-l cu o clipire de geană.

El s-a scobit în chimir, căutînd un bănuț. Ea s-a gudurat cătră măria-sa.

— Slăvite, i-a șoptit ea, cînd s-au aflat la o parte; ieri i-am spus mîndruței cele cuvenite, și să știi că-i ești drag. Dacă sui în dîmb, găsești la curtea preotesei portița deschisă. Intri fără teamă și găsești pe nepoata mazîlului singură.

— Cu știrea și voia ei?

— Intră ș-o să vezi... a rînjit Mura. Îți iei calul. Dar după aceea nu te depărta singurel prin lunca Nacului.

— De ce?

— Mai este ceva; ți-oi spune pe urmă; poate greșesc și nu vreau să-ți stric ceasul cel bun al măriei-tale. De la curtea preotesei cobori tot întracoace.

Cu ochii lucind de nădejde, mezinul s-a dus la cal, deslegîndu-l din belciug.

— Nu-l potcovești, stăpîne? s-a mirat Caraiman.

— Ba pînă ce faurul potcovește roibii căruței și pintenogul diacului, eu sui în dîmb.

Diacul ieșise din covălie și auzise aceste vorbe.

— Te duci să vezi copiii de suflet ai sfintei Vineri... s-a jîmbat el cu haz.

— Mă duc, dar nu întîrzii și mă întorc îndată.

— Te-aștept, domnia-ta Alexandre...

Domnia-sa mezinul Alexandru a încălecat și s-a dus.

— Se duce pe-o urmă de căprioară... a mormăit diacul, dîndu-și dintr-o clătinare a frunții cușma pe urechea stîngă. Noroc că sînt și căruntețe pe lume! Dar la ce-i bună toamna, a urmat el oftînd, dacă s-a petrecut fără întoarcere primăvara. Arată-mi oglinda, lele Mură, să văd dacă mai pot face umbră pămîntului.

— Oglinda ta îs ochii mei, oștene, și ți-aș arăta ce poftești, numai îngăduie pînă la amiază.

— Ce este?

— Nu știu; e încuiată încă ușa, dar socot că m-oi pricepe s-o descui, ș-atunci om vedea ce drac s-a arătat iar la moară. Să nu te duci departe — după tocmeala ce avem cu oglinda.

«Țiganca asta are diavoli, zîmbea oșteanul, și mă face s-aștept. Diece, diece, unde-s căile înțelepciunii tale?»

S-a aşezat subt un arţar, cu ceafa rezemată pe şa. Luminile şi umbrele frunzişului îi jucau pe pleoapele închise.

Mezinul, în vremea asta, descălecase sus, în dîmb. A aninat frîul de botul şelei dîndu-i lungimea trebuitoare, ca să poată paşte calul. «Ca să aibă şi el, saracul, petrecere în umbra zaplazului...» Locul era singuratic; nu se vedea ţipenie de om; pe ogoare se coceau pînile în cuptorul verii.

Cînd a păşit la portiţă, a dat glas ascuţit căţeluşa. Nu cu multă mînie.

Mezinul a apăsat clanţa ş-a deschis, bucurîndu-se că poate i se lăsase anume slobodă calea dorită. Căţeluşa a tăcut, trăgîndu-şi botul ascuţit în covru[1], după ce adulmecase la străin flori de sînziene.

Zburătorul a păşit cu fereală şi a văzut aţintiţi asupra sa ochii lighioilor şi jigăniilor sfintei Vineri. S-a dus de la el cătră ele adierea dulce a florilor. Se afla acolo, subt umbrar, tolănită la picioarele Ilincăi, o mistreaţă tînără. Lîngă mistreaţă, ursuleţul cu capu-i de catifea pe coapsa ei aspră. Şi vătuiul de căprioară a întors capul de subt braţul drept al Ilincuţei, petrecut pe după grumazul lui. Şoimul a fîlfîit în sus şi a venit lin asupra oaspetelui, aşezîndu-i-se pe umăr. Pe urmă a fîlfîit iar şi s-a pus pe streaşina fîntînii. Oi ţigăi dormitau cu picioarele subţiri subt ele. Cucoşul ogrăzii a vestit om străin; dar nepoata mazîlului n-a mai avut cînd întoarce fruntea; barbat îndrăzneţ a cuprins-o strîns; i-a presărat din mănunchiul de flori pulbere de aur, rîzînd numai din guşă, ca un hulub.

Din spaima dintăi, jupîniţa Ilinca a tresărit numaidecît cu mînie, încordîndu-se ca împotriva unui

---

[1] *Covru* — culcuş.

dușman. I-a pus mînile în piept, apoi în frunte; a țipat:

— Am să te spun nînașei Olimbiada.

El a rîs. N-o credea și își vedea aproape biruința. O clipă, neliniștite, jigăniile și lighioile îmblînzite ale presviterei parcă priveau cu plăcere această joacă a prietinei lor.

Fata și-a stăpînit plînsul ce sta gata s-o înece. S-a descordat și a avut o tristeță înfricoșată; dintrodată a apărut umbra ei însăși, cu smocuri de păr fîlfîindu-i în ochi.

Mezinul a șovăit.

Și dintrodată, în tăcerea acelei curți, a acelor cîmpuri și livezi și a soarelui copleșitor, s-a auzit o chemare.

Părea depărtată; însă oșteanul, desmeticit din mînia lui de dragoste, a ridicat fruntea, a mai auzit-o o dată și a înțeles că vine de aproape, de subt dîmb, de la moara Gîrbovului ori de la coliba faurului.

S-a repezit spre portiță, fără să bage în samă zbuciumul împotriva lui a cățelușei celei cu dinți de fier și măsele de criță; a deschis, a apucat frîul, a sărit în șa, și în cîteva clipite a fost deasupra priporului.

A văzut că de la moara Gîrbovului veneau împotriva lui Caraiman, cu tesace scurte, doi barbați spătoși și rînjiți, tot cătînd să-l taie. În bătătură la moară nu se afla decît Gîrbovu bătrînul, care împungea în toate părțile cu nasul, cătînd ceva: un bolovan, un lemn, ca să vie într-ajutorul celui încolțit. La covălie în față nu se vedeau nici lelea Mura, nici diacul Radu. De vuiet de nicovală și ciocane, faurul și ajutorul lui nu putuseră auzi nimic. Abia atunci cînd se arătase mezinul Alexandru în pisc, ieșeau și ei în priveliște la covălie. Au lepădat ciocanele, au ridicat brațele goale în sus și

parcă şi-au luat vînt să săvîrşească ceva. Au stupit în palme şi au rămas pe loc.

— Ciocanele! Ciocanele! a strigat de la jumătatea coborîşului Alexandru, repezind din tălpi scările şi sărind din şa. Calul s-a proptit în picioarele de dinainte şi a rămas ca o stană, pe cînd călăreţul se năpustea la vale. Caraiman, cu ochii aprigi, îl zărea că-i vine în sprijin; deodată s-a oprit, desfăcînd în sus cu braţul un băţ de corn pe care-l avea totdeauna cu sine la căruţă.

Iată că deasupra acelei privelişti de subt dîmb, dintre moara Gîrbovului şi covălia faurului Bogonos, a plutit şoimul presviterei. Tocmai sus, nu departe de poarta curţii, se arătase, ca să vadă ce se întîmplă, Ilinca împreună cu jivinele şi lighioile, aşa cum ies mărginaşii satului de răzăşi cînd se întîmplă să fie un harţ de război în preajmă.

Alexandru mezinul a chiuit prelung deasupra văii:

— Unde eşti... Raduleee!

S-a auzit răspuns din luncă:

— Hai-hai! Hai-hai!

Două răspunsuri. Unul îl cînta lelea Mura.

Caraiman nu-şi făcuse zadarnic oprirea şi nu sta numai în apărare. A prins a da cu bîta cînd în tesace, cînd în oamenii cei spătoşi şi bine hrăniţi.

— Dacă are Caraiman în mînă băţul de corn, zicea diacul către chirandă, care fugea înaintea lui, nu mai am grijă; şi am cînd apuca sabia pe care am spînzurat-o în arţar.

— Ţi-am spus eu să mai aşteptăm o ţîră, pînă ce s-or da pe faţă tăunii, bodogănea cu mustrare lelea Mura.

— Hai-hai! îndemna diacul pe tovarăşul său.

Caraiman pălea bine. Unul din grăsuni a scăpat tesacul. S-a plecat şi, cînd se ridica, slujitorul lui

Nicoară l-a șters cu bățul la tîmplă și l-a umplut de sînge. Îndată l-a pălit și pe al doilea.

— Aman ! a strigat cel umplut de sînge, îngenunchind.

Mezinul trăsese paloșul, dar se oprise lîngă omul fratelui său. Diacul își desprinsese din arțar sabia și venea și el la județ.

Gîrbovu morarul își găsise bucata de lemn de care avea nevoie ca să se amestece și el în bătălie și se înfățișase șchiopătînd. Faurul Bogonos și cu ajutorul lui întindeau oșteanului acela tînăr și falnic ciocanele, neînțelegînd ce poftește domnia-lui să facă cu ele.

Mura a venit asupra lor cu ghiare și țipet :

— Să le spargeți capetele, păcătoșilor și nevolnicilor ce sînteți !

— Aoleo ! că nu m-am priceput... s-a dezumflat într-o tînguire lunganul, săltînd barosul.

Diacul a făcut doi pași înainte :

— Închideți gurile și clonțurile. Domnia-sa ține scaun de judecată.

— Da' cine-i domnia sa ? a întrebat fără sfială grăsunul ce se afla în picioare. Că noi am venit aicea cu răvaș de la domnia-sa vornic Filipeanu și cu împuternicire de la stărostia Neamțului.

Caraiman l-a pălit numaidecît cu bățul de corn la grumaz :

— În genunchi, lingăule ; și răspunde numai cînd te-oi întreba.

Mezinul a întors paloșul cu vîrful în pămînt. A privit în sus ; vedenia de pe dîmb dispăruse.

— Să-mi spui, moș Gîrbovu, a poruncit el, de ce-l prigoneau pe slujitorul nostru acești nemernici, de către moară ? Căci pe slujitorul nostru l-am lăsat la

căruţa descălţată, nu-i de-atuncea decît cel mult un ceas.

— Aceşti străini, a mărturisit moş Gîrbovu, se aflau la mine la moară, sosiţi de dimineaţă. M-au rugat să-i lăs să mestece la vatra mea o fiertură de malai. I-am îngăduit, le-am dat ş-o măsură de malai, şi i-am întrebat cu ce treabă-s în trecere.

«Dă-ne, moşule, ş-un talger de brînză, s-au rugat ei, şi după ce ne-om pune pîntecele la cale, ţi-om spune.»

Pînă ce a fiert ceaunul, că lor le-a plăcut să fiarbă mult; pînă ce-am gătit brînza ş-am prins cu crîsnicul[1] şi şase scobai[2] la läptoc[3], şi pînă ce am fript scobaii a trecut bună bucată de vreme. Zice unul:

«Să se ducă cei doi feciori s-aducă o leacă de băutură. Unul de la orînda[4] Filipeanului, rachiu; şi celalalt de la crîşma Dăvidenilor, vin. Iar cel care se duce la crîşmă, să întrebe ce oşteni străini s-au oprit acolo în sat.»

Eu am răspuns că n-a poposit nici un oştean.

«Tu să taci, moşnege, a răspuns acesta mai pîntecos, şi să faci cum poruncesc eu. Iată o grivnă pentru rachiu, iată o grivnă pentru vin».

«Dar unde-or pune atîta băutură pentru două grivne?» m-am mirat.

«Or lua cît le trebuie şi mi-or aduce cusur[5]», a poruncit acesta mai pîntecos.

Cum au purces băieţii, ei au dat mîncarea deoparte.

---

[1] *Crîsnic* — unealtă de prins peşte.

[2] *Scobai* — peşti asemănători cu cleanul, care trăiesc în apele de munte.

[3] *Läptoc* — jgheabul morii.

[4] *Orîndă* — cîrciumă.

[5] *Cusur* — rest.

«Ia acuma ai să afli tu de ce am venit noi aicea, zice pîntecosul. Întăi am venit ca să tăiem şi să poprim lăptocul morii tale. Aşa-i porunca boierului, ca în hotarul Filipenilor să nu se afle altă moară.»

«Nu vă înduraţi de un moşneag bătrîn? mă rog eu. Sînt răzăş adevărat, cu uric de la bătrînul nostru Filip.»

«Dar boierul nu-i Filipean?»

«Nu-i Filipean», zic.

«Cînd ţi-o fărma fălcile cu buzduganul, atuncea ai să-l cunoşti.»

«Ba n-am să-l cunosc nici atuncea.»

«Vedem noi acuşi cînd ţi-om scurta limba. Şi feciorii tăi, cînd or veni, pe rînd îi cetluim, le punem căluşi şi-i dăm pe baltă. Dar ne-om milostivi să te iertăm, cum ai mai fost iertat şi altă dată, dacă ne-i spune ce te-om întreba noi. Stăpînirea care ne-a trimes te întreabă dacă-i cunoşti şi i-ai văzut pe oştenii de care am vorbit mai înainte.»

«Nu-i cunosc, nu i-am văzut pe acei oşteni.»

«Nici pe cei care stau de vorbă cu faurul?»

«Care? să mă uit şi eu, zic. Ies în prag şi-l văd pe domnia-sa, pe acesta cu băţul de corn. Om bun, strig eu, ia vină încoace şi răspunde acestor dregători ce te-or întreba.»

Atuncea burduhosul m-a tras de pulpană în moară şi m-a plesnit peste gură. M-au trîntit jos şi m-au pălit în coaste cu ciubotele. M-au sîngerat şi m-au ferchezuit, cum făcuseră şi alţi slujbaşi de aceştia în alte rînduri, după ce, tot aşa, întăi i-am hrănit cu malaiul meu şi cu peştele meu. Dar cum mă chinuiau ei ca pe Hristos, iaca şi oşteanul de la căruţă s-a arătat la uşă, jucîndu-se în degete cu băţul lui.

Aceşti doi i-au poruncit să intre în moară. El a rîs; apoi s-a uitat peste umărul lor la mine, şi n-a mai rîs, văzîndu-mă în starea în care mă aflam. A chiuit şi a strigat pe unul Alexandru. Atuncea ei s-au dat la el cu tesacele[1].

— Moşule, a rînjit mezinul, eu sînt acel unu Alexandru.

— Să fii sănătos, s-a tînguit moş Gîrbovu...

— Şi acest unul Alexandru porunceşte lingăilor acestora ai Filipeanului şi ai stărostiei de Neamţ să-şi plece frunţile şi să-şi primească plata.

A răspuns cu jumătate de glas pîntecosul:

— Sîntem oameni domneşti. N-om răbda să ne bată nimene cu toiegele.

Mezinul şi-a sclipit iar rînjetul:

— Ba nu te-om bate. Acest slujitor cu băţul va să vă fărîme întăi dinţii. După aceea vă vor cădea capetele, unde aţi vrut să faceţi voi judecata acestui bătrîn şi feciorilor lui!

— Să le dau eu cîte una cu barosul? a întrebat lunganul.

— Să le dai, aşa poruncesc, ca să fie pecetluite gurile. Şi-i veţi lega în saci cu bolovani, prăvălindu-i într-o bulboană. N-a şti nimene afară de noi şi de şoimul presviterei, care se uită ţintă de pe-o creangă de arţar.

Acest judeţ s-a săvîrşit în pripă şi dumnealui Alexandru şi-a întors de către el faţa spre soarele cel strălucit al zilei. Iar lelea Mura privea la el cu frică, judecîndu-l în mintea ei ageră că bună dreptate face acest tinerel, dar pesemne că nu i-au mers bine în acea dimineaţă treburile dragostei.

---

[1] *Tesac* — sabie scurtă şi dreaptă.

CAPITOLUL XII

Ospăț de plecare

În chilia măriei-sale Nicoară se adunaseră, chemați la sfat, uncheșul Petrea Gînj, mezinul și diacul. Era după ceasul al patrulea al nopții; cucoșii cîntaseră de mult întăia oară; afară, subt cerul posomorît, juca un vînt dinspre munte, sunînd ușurel în cercevelele ferestrei.

Trei făclii de ceară ardeau pe masa cu fața albă de in. Lucea un sîmburaș de aur și la candela de subt icoane. Pașii lui Potcoavă, care se plimba gînditor, de la ușă la perdeaua geamului, n-aveau răsunet, între pereții căptușiți cu scoarțe de lînă.

Însfîrșit, măria-sa Nicoară s-a așezat în scaun; ceilalți au rămas în picioare, cu spatele spre ușă.

— Întîmplarea pe care o aflu grăbește plecarea noastră, Lixandre, a rostit încrețindu-și fruntea Nicoară. După cît am înțeles din ce mi-a mărturisit și diacul, nu se putea face altfel.

— Așa gîndesc și eu, măria-ta, a încuviințat mezinul. În acel pătrar de ceas, am avut vreme numai pentru faptă. Iar de gîndit, nu m-am gîndit decît la apărarea măriei-tale de toate cîte ar fi pricinuit amestecul acelor iscoade.

— Așa este, Lixandre. Atunci cugetul nu era de față; iar acuma iată-l între noi, și el spune ce urmări poate avea întîmplarea.

— Morții n-au grai, măria-ta.

Nicoară a ridicat ochii spre fratele său.

— Lixandre, nu-i faptă, ca asta pe care ai săvîrșit-o care să nu se vădească.

— Pînă ce se vădește, noi ne-am dus; sîntem departe. Toate sînt gata de plecare.

Nicoară și-a clătit fruntea.

— Fapta n-o știu alții, dar e destul că o cunoaștem noi... Capetele noastre n-au asupra lor nici o primejdie, dar rămîn oamenii de acolo, de la moara Gîrbovului, și faurii care au ajutat la împlinirea județului.

Potcoavă a privit spre diac.

— Să-mi îngăduie măria-ta, a răspuns acesta, să arăt că, din cît am înțeles, feciorii au de gînd să se apere, împreună cu bătrînul lor, într-o singurătate. Iar țiganii nici ei nu vor mai fi acolo, atunci cînd s-o face vreo cercetare.

— Oamenii își mută locul nacazurilor, a încuviințat Nicoară, zîmbind cu mîhnire, cu pleoapele pe jumătate închise. Acel Vartic vornic va intra în stăpînirea morii și a peticului de răzășie a moșului, destulă gloabă după socotința lui pentru pieirea slujitorilor stărostiei. Dar stărostia poate va să scurme ceva mai departe, aflînd că sînt amestecați în treaba asta și alții. Neliniști-se-va curtea cuvioasei noastre presvitere, și curtea mazîlului nostru Andrei.

— Așa este, a încuviințat mezinul, toate acestea n-am avut cînd le socoti.

— Se-nțelege; județul tău e bun și nu te mustru pentru județ. Ci cată să luăm aminte la cele ce rămîn după noi.

S-a făcut tăcere scurt răstimp.

— Cine ar putea stîrni stărostia? a întrebat apoi mezinul. Ce-i pasă dregătorului de la Piatra de doi slujitori puturoși pe care i-a trimes, la rugămintea acelui vornic Vartic?

A dat și diacul alte lămuriri:

— Acei slujitori, a adaos el, ca și alții care au mai fost și pe care țiganii și țiganca Mura i-au văzut în alte rînduri, au venit, la stăruința lui Vartic, pentru răzășia Gîrbovului, pe care de mult vrea să-l alunge, să-i răpească vadul de moară. Îndemnați nu-

mai de Vartic, acei slujitori au întrebat de noi, ca să-l înfricoşeze şi mai mult pe bătrîn.

— Atuncea dacă-l pălim şi pe Vartic, a mormăit cu mînie uncheşul Petrea, apoi starostele va sta în pace într-ale sale, gîndindu-se numai la cîştiguri, la plocoane şi la toate cîte sînt de folos fiinţii sale. Slujbaşi ca cei care s-au prăpădit se găsesc cît lumea asta, iar judeţul domniei-sale Alexandru drept a fost, cu atît mai vîrtos cu cît asemenea păcătoşi se aleg dintre răzăşi care-şi vînd slujba pe-un blid de linte, împotriva fraţilor lor.

— Cum să-l pălim şi pe Vartic? a zîmbit iar cu înfăţişarea-i de mîhnire Nicoară. Nu socoţi domnia-ta că atuncea aprindem în urma noastră un pojar, care într-adevăr ar ameninţa pe iubiţii noştri?

— Măria-ta, eu am săvîrşit asemenea trebi, şi socot c-oi izbîndi ş-acuma.

Sîmbătă, logofătul Iorgu Samson a împănat căruţa lui Caraiman cu de toate, merinde pe-o săptămînă, grăuncioare pentru cucoşul cel isteţ carele intra iarăşi în straiţă; dohot amestecat cu seu, ca să nu sufere de uscăciune osiile, şi alte multe de trebuinţă la o gospodărie pe roate ca cea a pribegilor. În sara de sîmbătă logofeteasa Maria a copt pită.

Diacul Radu a căutat pe badea Ghiţă Botgros şi a stat cu el la sfat pînă într-un tîrziu.

Jale îi era lui badea Ghiţă că rămîne singur.

Diacul l-a cuprins de după umăr, strîngîndu-l către sine.

— Dar ai pe căpităneasa Marga, frate dragă, este cine să te mîngîie.

— O am; şi deocamdată este; dar dragostile îs cu ace şi cu cîrlige, precum se ştie, diece; şi într-o bună zi mi-oi lua de-o samă ş-oi porni în lume să-mi caut prietinii, şi nu mă lăs pînă ce nu l-oi găsi mai

ales pe Radu diacul. Văd eu că trec anii, se surpă domniile și împărățiile, se învăluiesc în războaie vitejii; numai eu rămîn aici pe loc. Am de gînd să mă smulg din rădăcină și să mă duc pe furtună unde se bat munții în capete.

— Nu te-aș sfătui.

— Ba să mă sfătuiești, diece, căci altă viață decît asta n-am; și dacă nu săvîrșim nimic, nevrednici vom fi, nevrednici vom pieri!

Badea Ghiță și-a șters genele umede cu coatele, întăi din dreapta și apoi din stînga.

— Să-mi tai mustața, diece Radule, a smîrcîit el, dacă n-oi veni și eu unde vă duceți domniile-voastre. Și cînd oi veni, să vă fie milă de mine și să nu m-alungați.

Radu Suliță îl privea pe prietinul său în tăcere și dus pe gînduri.

A doua zi, mult înainte de al patrulea ceas al dimineții, dăvideanul cel nalt și cu nas ascuțit s-a aflat călare la căruța lui Caraiman, care potrivea cu grijă pînile în chilna de dinapoi.

— Buna dimineață, frate Caraiman, și să nu-ți fie niciodată inima așa cum mi-i mie acuma.

— Înțeleg, bade Ghiță, a răspuns cu blîndeță slujitorul, dar n-avem ce face; așa-s trebile oștenilor. Ne bate vîntul către miazănoapte. Degrabă, degrabă fi-vom la Praguri.

— Unde să fie asta?

— Apoi în ținuturile căzăcești, bade Botgros.

— Ehei! după cîte am auzit povestindu-se, acolo ar fi de mine, în locurile unde vitejii își dobîndesc slobozenia. Iaca, eu nu mai am ocină în acest pămînt al Călărețului, strămoșul meu; dar mă socot tot răzăș. Iar Filipenii au prăpădit tot, n-au rămas buni decît de sapă lată!

Caraiman, la aceste vorbe ale lui badea Ghiță, s-a pălit cu palma peste frunte.

— Să te uite relele, bade Botgros, cum am uitat eu porunca de la uncheș în privința dumnitale.

— Da' ce poruncă? Că eu pe domnia-sa am venit să-l caut, la ceasul al patrulea.

Fără a-i răspunde deocamdată, slujitorul cel oacheș a început a cotrobăi într-o lature a căruții; și, după ce a găsit ce căuta, a întins lui badea Ghiță un paloș lat, în teacă de piele.

— Porunca mea e să-ți dau acest paloș, să-l porți cu domnia-ta, calare.

— Și după ce l-oi purta, ce să fac cu el?

— Nu tîrzie vreme, vei vedea. Mai întăi caută să te aduni cu Alexa Vulpea. După aceea vine diacul. Și la urmă vă caută uncheșul pentru o socotință a dumnisale tainică.

Botgros a primit paloșul, mîndrindu-se; l-a tras din teacă și l-a cercetat și pe o parte și pe alta, cercîndu-i tăiușul cu degetul.

— Paloș din vremea veche, s-a mirat el, scînteindu-l. Te-aș întreba dacă i-ai dat unul la fel și lui Alexa.

— Nu. Vulpea își are sabia lui. Acesta-i paloș.

— Ce să fie pricina că mi-l dă în mînă? Poate pentru isprava unde ne ducem? Am a tăia cumva o căpățînă de dușman?

— Nu rîde, bade Ghiță, și nu șăgui. Că, de vreme ce uncheșul Petrea îl pune în mîna dumnitale, apoi însamnă că ești un om al său de încredere, în care se bizuie.

— He-he! Eu socot că tot m-a pune să zbor căpățîna cuiva.

— Vei vedea numaidecît, n-ai grijă, după ce te-a duce uncheșul Petrea la harț.

— Toate bune, a răspuns cu mulțămire badea Botgros ; să-mi razi mustața dacă nu i-a plăcea uncheșului cum învîrt acest paloș. Da-i greu, măi omule!

— Ca pentru un braț ca al dumnitale.

— Greu ; dar cînd m-oi pune, nici n-am ce face cu el.

— Ba, după cît înțeleg, ai să ai ce face cu el.

Cum șăguiau ei astfel, slujitorul lui Potcoavă și omul mazîlului, fiind amîndoi înveseliți de băutură pentru supărarea plecării, iată s-au arătat, încălărați gata, uncheșul Petrea Gînj, diacul Radu și Alexa Totîrnac. Ș-aceștia aveau privirile aprinse. Diacul Radu, pe lîngă sabia de la oblînc, purta o sîneață în curmezișul tarniții, și, la ciochine, arcul lui cel scurt și cucura de săgeți.

— Buna dimineață! a răspuns uncheșul la urarea slujitorului mazîlesc, și să-mi dai dumneata, bade Ghiță, paloșul.

Slujitorul mazîlesc s-a supus cu părere de rău ; dar n-avea ce face. Se uita cu sfială la încruntarea fioroasă a moșneagului.

— Apucați înainte, Ghiță, și tu, Alexa ; dați pinteni cailor, tăceți, nu întrebați, și apucați de-a dreptul, pe unde știți, la biserica Filipenilor. Trebuie să tragă îndată clopotele de încheierea slujbei. Cum ajungeți, cum vă opriți. Om fi în clipă lîngă voi, eu și diacul.

«Ce-o fi? se minuna în sine Botgros. S-o fi ducînd să-i sfințească paloșul popa de la Filipeni? Să vedem ce face uncheșul cînd e cu chef...»

A pus pinteni balțatului său, ținîndu-se scară la scară lîngă Totîrnac. Ar fi întrebat ceva pe Alexa, și tot întindea spre el gîtu-i lung. Alexa l-a fulgerat cu ochiul și a încruntat la el sprînceana — să tacă. Nici Alexa nu dusese la ureche în dimineața aceea...

Au apucat pe un şanţ de hotar între Dăvideni şi Filipeni. Omul mazîlului simţea că din urmă vin cu repejune ceilalţi doi — uncheşul şi diacul. Şi de ce-i simţea mai aproape, de ce mai des bătea în balţat cu pintenii.

Biserica! Destul de sărăcuţă; oamenii de azi din Filipeni nu mai au cu ce-o îngriji, ca să fie cum era de demult, ca o mireasă. Prind a suna clopotele, parcă ar boci vremuri trecute.

— Stăi, Ghiţă! a icnit înăbuşit Alexa Vulpea; vrei cumva să intri în pridvor?

Botgros a strîns zabala. Amîndoi, el şi Totîrnac, s-au oprit, încremenind ca nişte stane.

I-a privit pîcliş[1] din grăsimea sa Vartic vornic, carele ieşea întru toată fudulia boieriei sale din biserica cea săracă a Filipenilor. Ghiţă şi Alexa n-au ferit caii, după porunca ce aveau să aştepte pe uncheş şi pe diac, care au şi sosit închizînd calea. Vartic a dat să ocolească prin cealaltă parte. Dar dintrodată l-a oprit pe loc porunca înfricoşată a uncheşului:

— Să steie pe loc boierul. Îi aduc domniei-sale solie.

Vartic s-a oprit în blana-i pînă în pămînt, s-a uitat pieziş în laturea de unde venea porunca; a stat o clipă în cumpănă şi şi-a pus peste pletele-i cărunte cuşma de miel negru.

— Poate-i poruncă de la domnie? a întrebat domnia-sa, nedumerit.

Uncheşul a întors faţa-i aspră cătră norod, care se bulucise în preajmă.

— Feriţi, oameni buni, a grăit domnia-sa. Daţi-vă cătră gropniţa bătrînului vostru Filip şi nu încurcaţi aicea treaba noastră.

---

[1] *Pîcliş* — răutăcios, ursuz.

Poporul s-a dat cu grabă îndărăt, pînă într-un loc unde nu putea auzi, dar putea vedea.

— Boier Vartic, a urmat uncheşul cu glas mai domolit dar tot întărîtat. Nu sîntem soli de la păpuşa ismailitenilor. Am venit c-o solie de la alt domn şi stăpîn. Teme-te de el şi scoate-ţi cuşma.

Vartic vornic s-a supus. Şi-a tras de deasupra pletelor cărunte cuşma. Ochii uncheşului îl aţinteau crunt.

— Ce pofteşti domnia-ta? a îngînat el.

— Poftesc să nu se ştie nimic de întîmplarea unor slujitori care au avut poruncă de la domnia-ta să bată pe Gîrbovu, răzăşul ce-a mai rămas în Filipeni, şi să-l alunge de la moară împreună cu cei doi feciori ai săi.

Vornic Vartic îşi frămînta palmele.

— Acei slujitori care s-au dus la Gîrbovu nu s-au mai întors, şi eu le-am dat poruncă să nu asuprească pe Gîrbovu.

— Să se uite tot, şi de ce s-au dus, şi de ce nu s-au mai întors; şi nimeni, nici din partea domnieitale, nici din partea stăpînirii, să nu se atingă de oamenii trăitori astăzi la Filipeni şi Dăvideni. Să nu-i supere nimeni c-o vorbă, să nu-i păgubească de un fir de păr.

Uncheşul a tras paloşul şi l-a ridicat cătră nouri.

— Dacă nu te supui poruncii, atunci vei pătimi. Căci spune stăpînul meu că din pricina unora ca domnia-ta nu mai are norodul nici bob de grîu să-şi hrănească pruncii, nici loc de mormînt să-şi îngroape bătrînii, nici lacrămi să-şi plîngă robia. Dacă boier Vartic pofteşte să-şi păstreze capul pe umeri, atunci s-asculte porunca ce-i dau. Iar dacă va cuteza boier Vartic să nu asculte porunca ce i se dă, îi va cădea capul! Iar starostii să cunoască încă o dată că la Moldova domniile se schimbă lesne. Să

ia aminte și ei de primejdia căpățînei. Cunoaște, rogu-te, acest paloș și teme-te de el.

Vartic a îngenunchiat; și în acea clipă s-a surpat văzduhul de tunetul sănetei care a bufnit asupra nourilor. Vornicul și-a lipit fruntea de pămînt, cutremurat pînă în rărunchi. Unchešul a întins lui badea Botgros paloșul:

— Bagă de samă! a grăit unchešul cu sprînceana coborîtă. Uită-te la el; ține-l în pumn și cumpănește-l. E îngust la strajă; se lățește la vîrv. Cînd trebuie, te duce după dînsul; se cere el singur la județ.

Ghiță a primit cu smerenie paloșul și a sărutat unchešului mîna.

Cei patru călăreți au pus pinteni și s-au dus învăluiți în pulberi. Abia atunci a îndrăznit popa Florea să scoată capul din pridvor. Sfinția-sa auzise toate — și se înfricoșase ca de un sfîrșit al lumii.

Cînd au ajuns la casa cea mică a lui Iorgu Samson, cei patru au găsit prînzarea gata; și sta în capul acestei mese de despărțire însuși măria-sa Nicoară, cu mazîlul Andrei la dreapta sa. Era o adunare de bărbați. Slujea Caraiman mîncările, iar logofătul dregea băutura.

Intrînd ca să-și ia locul la stînga lui Nicoară, unchešul și-a pălit cușma pe-o sprînceană și a avut zîmbet șăgalnic pe care arar i-l vedeau tovarășii săi.

— Jucăria asta, a grăit el, am mai făcut-o cîndva, la domnia lui Despot Eraclid; dar nu se găsește pe lume tagmă ca cea boierească, mai fără dreptate și cuvînt. Pentru că nu mi-au ascultat sfatul, multora le-au zburat capetele la domnia Lăpușneanului-vodă. Să nu socoată acest Vartic că noi nu ne-om aduce aminte, cînd ne-om întoarce cu măria-sa Nicoară. De aceea lăsăm paloșul nostru într-o mînă vrednică.

— Ai auzit? a întrebat diacul, făcînd lîngă el un loc înghesuit lui badea Botgros. Această unealtă, a spus și măria-sa Ion-vodă, fi-va izbăvirea asupriților.

Slujitorul mazîlesc s-a făcut mai mic în umilința bucuriei sale. Ochii lui arzători cătau cu evlavie spre acel barbat viteaz care sta în capul mesei cu nume mare și vîlvă între noroade. Umblau și cîntece în lume despre el. Sta cuviincios și fără semeție, cu pletele-i crețe pieptănate cu cărare în moalele capului, ca sfinții.

Abia cînd s-a descoperit și și-a așezat subt scaun cușma, uncheșul Petrea a băgat de samă că alăturea de el locul mezinului era gol. Chiar în acea clipă Alexandru venea înfierbîntat și pălit de soare, cu mare grabă. S-a așezat lîngă Nicoară, rugînd pe bădița lui de iertare. Ochii lui Gînj bătrînul s-au umbrit de asprimea lor obișnuită.

Logofătu' Iorgu a umplut cupa cea mare de ospețe și, după ce-a luat după datină credința, a întins-o capului mesei.

— Vă închin vouă, credincioșilor mei, acest vin, a grăit Nicoară înălțîndu-se din scaun. Nădăjduiesc, cînd ne-om întoarce, să plinim diata fratelui nostru, spărgînd pe mulți răi din Țara Moldovei.

S-a plecat ușor către frații săi și a trecut uncheșului Petrea cupa. Au băut pe rînd ceilalți nouă și le erau privirile însorite.

— Dacă a mai rămas un pic, a cutezat a grăi și badea Ghiță, milostiviți-vă și mi-l dați mie ca să-l închin și eu măriei-sale. Și dacă nu ne-om mai vedea, a șoptit el diacului, dacă nu ne-om mai vedea în această lume și în această viață, apoi să-mi radeți mustața.

Măria-sa Nicoară a privit cu mirare la slujitorul mazîlesc și i-au plăcut vorbele lui.

Bucurată a fost plecarea aceea pentru unii și întristată pentru alții. Mai stăruia încă la asfințit pe munți o lumină de aur, cînd, deschizînd pleoapele din lacrimi, jupînița Ilinca n-a mai văzut în pajiște nici căruța cu cei doi roibi și cu Caraiman subt covergă, în chilna de dinainte, nici pe ceilalți călăreți străini care acum se îndrumau pe căile negre ale întîmplării. Pulberea purcesului lor se potolea. Își ridicaseră cușmele, închinîndu-se ; apoi nu mai întorseseră frunțile, și acum în locul lor era ca o pustie, mormînt al visurilor unei copile.

Bătrînul Andrei Dăvideanu se întorcea cu pași înceți spre casa mare, cu mazîlița lui împovărată de tristeță. De mult tăceau acești doi bătrîni cînd se aflau împreună, nemaiavînd ce-și spune.

În cerdac, lîngă nașa Olimbiada, fata își stăpînea suspinele și-și culegea cu degetul cel mic de la mîna stîngă lacrimile.

Presvitera Olimbiada o cerceta cu vorbe iscusite.

Să-i spuie nepoata mazîlului :

N-a ademenit-o cumva tînărul cel îndrăzneț ? Nu-i presăra în cale glume, ca licurici ?

Nu, n-a ademenit-o, se împotrivea ea cu cornițele, suspinînd.

Nu i-a suflat cumva vorbe fierbinți la ureche ?

N-a ridicat-o de subsuori trăgînd-o spre el, sufletul să-i soarbă ?

N-a îndemnat-o la jocuri primejdioase între căpiți de fîn și ierburi necosite ?

Nu și nu !

Fățărnicia vîrstei o îndemna pe Ilinca să tăgăduiască pe cînd o ardeau încă simțurile răscolite, adică demonii — cum spuneau oamenii de altădată.

Presvitera o sfredelea cu ochii ei negri.

— N-ai nimic a mărturisi?

Copila avea de mărturisit — minunea vieţii ei, dar nu atunci. A plecat fruntea şi presvitera a mîngîiat-o cu milă.

CAPITOLUL XIII

Sfat de drum

Drumul cel mare din stînga rîului era de pe vremea cînd moşnenii s-au întors din bejenie cu trei veacuri în urmă, după ce se astîmpărase viscolul urgiei tatarilor. Pomenirea lui Behadîr, mai-marele lor, nu se stînsese; o mai aduceau aminte copiilor bătrînii, în poveşti de groază. Dar călăreţii cei negri ai pustiei trecuseră, întorcîndu-se împuţinaţi la hanul lor de la Karacorum; şi soarele a lucit iar asupra cîmpiilor şi apelor acestui rai din valea Moldovei. Monahii şi-au căutat altarele risipite, gospodarii cei bătrîni, vetrele; Dragoş-vodă a coborît din Maramureş cu soţii săi, întocmind iar domnie şi dreptate cu sabia. Căci dreptatea, în acest pămînt îmbielşugat, a putut fi ţinută numai cu sabia, aşa erau de ademeniţi cei tari să asuprească pe cei slabi. Şi atunci, cînd s-a întemeiat scaun domnesc la Baia şi pe urmă la Suceava, au ieşit noroadele să sape drumul cel mare ce se află şi astăzi în fiinţă, şi s-au înşirat satele ca mărgăritarele în lungul acestui drum, de la cetatea nouă a Romanului pînă la Humor, şi de acolo către altă cetate nouă a Sucevii.

— Toate aşezările omenirii sînt aicea mîndre şi la vedere, zise uncheşul Petrea către domnia-sa Nicoară şi către mezinul Alexandru.

Uncheşul Petrea călărea în stînga lui Nicoară, iar mezinul în dreapta.

— Mîndre și frumoase... Le cunosc de cînd am slujit la curțile voievozilor. Pe măriile-lor îi petreceam la mănăstirea Neamțu cu pohfală, la parastasele adormiților domni care se află astrucați acolo. Se mai văd aceste sate de răzăși cît mai ține lumina, pînă într-un amurg. Pe urmă le părăsim și apucăm la dreapta, ca să ne depărtăm de priveliștea lor. Mîni ne-ar întîmpina și ne-ar întreba răzășii la fiecare han și crîșmă, căci oamenii de aicea sînt preadoritori să afle cine-s drumeții și-i roagă să le spuie toate veștile cîte se aud din om în om. Pentru această pricină m-am rugat măriei-tale să ne dai poruncă a trece pe calea codrului de la dreapta, care ne scoate către valea Șomuzului și a Siretului.

— Porunca e în inima mea, a răspuns Nicoară, căci vreau să facem popas la locul unde a fost curtea Liteanului.

— Răsfățată curte; măria-ta erai plăpînd cînd ai părăsit-o ca să te duci la școală în Țara Leșască. Te-am călăuzit eu la Liov, și după aceea nu te-ai mai întors.

Nicoară a suspinat. A plecat prunc și acuma-i cărunt...

— Să nu-mi uit vorba, măria-ta. Pe calea codrului nu mai întîlnim decît rar sate. Omenirea s-a tupilat în văgăuni după o socotință veche că bine este a te feri de lotri, atît domnești cît și de ceilalți. În valea Moldovei satele se țin de mînă și se pot apăra la nevoie. Aici, în codru, năcăjiții ocolesc silnicia, ferindu-se în ascunzișuri, și pălesc și ei cînd le vine la îndămînă. Aicea trăiesc ca vai de ei pămînteni mai vechi, care au stat lipiți de pămînt în vizuniile lor la vremuri grele; pe cînd în valea Moldovei s-au așezat bejenarii sosiți cu domnia, ca rîndunele în primavară.

Mezinul s-a amestecat fără pricină în poveste:

— Frumos le spui domnia-ta, unchеșule, pe toate. Numaicît mă gîndesc că, dacă-s satele rare și ferite de oameni, n-om găsi popas cînd ne va trebui. Bag de samă că la asfințit s-au așezat nouri și poate să vremuiască la noapte ori mîne.

— Ba eu și cu unchеșul avem alte semne, l-a dojenit Nicoară pe mezinul său. Soarele a privit înapoi din zarea munților, pe subt sprînceana acelui nour, ca să nu ne uite. Lostunii fulgeră hăt sus, în înălțime, după gîze. Iar acuma, la înserare, rațele au prins a umbla în stol cu grabă, depănîndu-se și încrucișîndu-se. Vin și peste codru la Moldova, din bălți depărtate. Nu-s semne de vreme rea.

— Dacă asta-i astronomia măriei-tale, mă închin.

— Iartă-mă, Alexandre, a zîmbit Nicoară întorcînd o privire piezișă spre fratele său; eu n-am avut, ca tine, dascal pe vestitul Inovroțiavski, ucenic al lui Copernic. Ca și unchеșul nostru, și ca și prostimea, am învățat din nacazurile noastre schimbările vremii. Adevărat că la Moldova și vremea umblă fără noimă, ca multe altele; încă nu simțesc ințepătură în coastă, și asta îmi pare alt semn prielnic.

— Acesta e cel mai bun semn, s-a bucurat unchеșul.

— Însă, a întîmpinat fără voie bună mezinul, în codru și-n întuneric cum ne-om călăuzi?

— Eu ți-oi răspunde domniei-tale, Alexandre, că, deși nici n-am auzit pînă acuma de acel dascal vestit, cunosc din învățătura prostimii ceasul cînd răsare în noaptea asta luna, și ea ne va fi călăuză la vreme. Pe urmă, avem cu noi și pe Alexa Vulpea, care cunoaște locul unde trebuie s-ajungem. Și mai pe urmă, a adăogat unchеșul uitîndu-se pe deasupra codrului, bună, rea, vremea fi-va cum va binevoi, noi n-avem putere s-o schimbăm dacă va fi să fie

rea. Nu mai puteam întîrzia la Dăvideni, cu toate că unii şi alţii ar fi poftit altfel.

— Care-s aceia, uncheşule? Ai putea oare să mi-i spui pe nume?

— Cum nu? Eu şi cu măria-sa Nicoară. Măria-sa pentru că i s-ar mai fi cuvenit hodină, după ce s-a războlit; iar eu, ca să-mi mai hodinesc ciolanele bătrîne.

— Aha!

— Apoi da!

Mezinul a tresărit, gata să repeadă un cuvînt necugetat. Nicoară l-a potolit strîngîndu-i braţul.

Înainte, călăreau diacul şi Alexa. Au şi ocolit la dreapta pe un drumeag de ţărînă pe cînd se schimba împunsătura de vorbe dintre bătrîn şi mezin.

— De-acu am apucat calea dreptăţii, a mormăit moş Gînj.

— De ce-o fi fiind asta şi nu alta? s-a mirat mezinul.

— Se va vădi cînd va sosi ceasul.

Părea o vorbă cu două înţelesuri. Mezinul a lăsat-o totuşi să treacă, scrîşnind.

În urmă venea sunînd din obezi căruţa, cu Ile Caraiman mînînd roibii, şi cu ceilalţi slujitori, doi dinainte şi doi dinapoi.

Nemulţămirea şi mînia mezinului erau pricinuite de fierbinţeala gîndurilor ascunse. Nu cuteza să se rupă de lîngă Nicoară şi să se întoarcă unde i se părea că şi-a găsit raiul visat. În el se scutura, cătînd să rupă lanţurile, fiara patimii lui. Şi totuşi înţelegea nesăbuirea unei asemenea întoarceri şi batjocura unei datorii pentru care jurase. În fiinţa lui era de mult intrată şi frica de fratele său mai mare. Acuma, la cărunţie, firea lui Nicoară se mai potolise; dar Alexandru cunoscuse înfricoşatele salturi ale hatmanului Potcoavă de altădată, şi se cutremura de amintirea lor.

Acest barbat blînd ridicase ca în furtună căzăcimea de la Praguri, pregătise de război patruzeci de dubasuri negre cu cîte patruzeci de lopeți, și numai cu aceste vase ușoare intrase în mare și, cu vînt norocos în pînze, ajunsese la Sinope, în țara necredincioșilor. Se întorsese de acolo cu pradă, dar cum se întorsese? biruind vîrtejurile și talazurile...

S-ar putea să-i calce voia? Și apoi cu ce scop și cu ce urmări? Cînd lumea-i plină de dobîndă, de flori și de muieri... Să-și plece fruntea la mila unor răzăși săraci? Să vie să-l culeagă slujitorii domnești pentru o faptă care poate s-a și vădit?

Cu ce ochi de mîță îl privea acea presviteră la plecare și cum mîna pe care i-a sărutat-o a pus-o în creștetul lui, mîngîindu-l... Iscusită și înțeleaptă bătrînă. Poate l-ar îmblînzi și pe dînsul între jigăniile și lighioile ei...

Departe de el ispitele nebune? Departe de el pornirile nesăbuite? Sorții vieții lui sînt legați de hotărîrea lui bădița Nicoară de a dobîndi scaunul Moldovei. De asta fac acest drum către taberele zaporojenilor, unde vor afla prietini și ajutor. Nicoară va năimi oastea de care are nevoie. Și cînd va păli a doua oară, țara va fi a lui. Pînă atunci nu-i departe, și Dăvidenii nu fug din locul unde se află.

Covrul ascuns subt lespedea cu pisanie[1] a Călărețului, vorbele care s-au rostit acolo, dintrodată s-au umbrit și s-au stîns în întuneric și-n murmurul înfiorat al codrului.

— La ce te gîndești, Alexandre?

— Mă gîndesc că am făcut bine plecînd grabnic, bădiță Nicoară; așa, repede vom ajunge la prietinii noștri și curînd ne vom întoarce.

Uncheșul a pus cu glasul amar întîmpinarea sa:

---

[1] *Pisanie* — inscripție.

— Trebile pripite de război aduc mai multă pagubă decît dobîndă ! Se vede asta și din ce ni s-a întîmplat la Iași. Eu cunosc și pe vinovați, stăpîne Nicoară și Alexandre. Vinovat e un moșneag neînțelept care a crezut zvonuri și vești cum că s-ar găsi la curtea domnească din Iași Irimia pîrcalabul, fiind ziua și noaptea cu domnul său, ca sfetnic de taină. Și acel moșneag se jurase și se blăstămase pe sine însuși ca să n-aibă tihnă și pace pînă n-a lua cu sabia țeasta acestui cîne vînzător.

— Lucruri trecute, uncheșule... a rînjit mezinul.

— Lucruri viitoare, uncheșule Petrea, a mîngîiat Nicoară pe slujitorul său. Pe lîngă acel bătrîn, am fost nebăgător de samă și eu, punîndu-mi în primejdie ființa. Dacă aș fi pierit, rămînea în veci neîmplinită diata fratelui nostru Ion-vodă.

— Povești trecute, bădiță Nicoară.

— Povești viitoare le-om face să fie mai iscusite, a mormăit uncheșul.

— Știi ce, Alexandre ? a zis Nicoară, întorcîndu-se către fratele său ; hai să ne împăcăm și să ascultăm ce spune pădurea.

Mezinul dintrodată a fost mișcat pînă la lacrimi. Cuvintele din urmă ce rostise bădița său Nicoară erau cuvinte vechi de pe cînd petreceau amîndoi în unele seri la Bielovet în Ucraina, aflîndu-se ucenic la Bar. Se certau pentru învățăturile și filosofiile dascălilor lor, și la urmă bădița Nicoară rostea cu voie-bună acele vorbe :

— Hai să ne împăcăm și să ascultăm ce spune pădurea.

Ca și atunci, demult, a închis ochii, ascultînd tăcerea. Cînd și cînd sunau șuiete ; după aceea pornea un zvon ca valuri de departe la scocul morii. Nu se mai auzea nimic o clipă, pînă ce dintrodată chema buha

din adîncimi cu glas de spaimă. Şi apoi se împietrea iarăşi muţenia, cu ochi rotunzi neclintiţi.

Totuşi, în acest răstimp, în sufletul amînduror fraţilor, care ascultau, se împletea un cîntec stîns, abia auzit ca în somnie, cîntec al poveştilor şi al aducerilor-aminte a rîndurilor de oameni care s-au petrecut ca florile fără roadă, subt robii mute, în viaţă fără bucurie, în moarte fără răscumpărare...

Poveştile şi doinele iubiţilor care nu mai sînt au strecurat în sufletul lor asemenea înţelegere tainică.

Într-un răstimp, s-a prefirat prin cununile copacilor lucirea pătrarului de lună, şi calea s-a luminat uşor. Dar din cînd în cînd treceau prin văzduh perdele de nouri, întunecînd-o.

— Acuma ce-or fi spunînd astronomiile ? a întrebat unchesul pe mezinul Alexandru.

A zîmbit Nicoară, deşteptat din aduceri-aminte :

— Acuma, unchesule Petrea, astronomiile trebuie să-şi facă socotelile şi după aceea s-aştepte.

— Ba socotelile mele-s de faţă, a răspuns unchesul. Noi, prostimea, ne uităm la cupa lunii zugrăvite pe cer. Şi dacă o vedem cum e acuma, aplecată, însamnă că nu poate ţinea apă şi o varsă ; aşa că e semn de ploaie.

— Atuncea vremea ne este împotrivă, unchesule. Ce-om face ?

— Om face ce-am făcut totdeauna la asemenea nevoie. Ne dăm subt poala celui mai vechi fag şi-l rugăm : «fagule, bătrînule, primeşte-ne în popas.» Şi el ne primeşte. Ploaia trece şi noi ne vedem iar de drum. Dar pînă ce s-or strînge nourii vremii rele ş-or ţine sfat mormăind din tunete şi clipind din fulgere, noi ajungem.

— Unde ? a rîs mezinul. Unde putem ajunge prin aceste singurătăţi ?

— Ajungem la jumătăţile de om.

— Astăzi îți place să șăguiești, căpitane.

— Căci îl văd zîmbind și în putere pe stăpînul nostru. Jumătățile de om, Alexandre, trăiesc între ziduri și subt clopote. Sînt monahii de la Pobrata, măria-ta, s-a întors el către Nicoară. Vulpea știe calea ; n-avem grijă. Cînd a cîntat de-al doilea cucoșul lui Ile, am ajuns.

— Dar pînă va cînta de-al doilea cucoșul lui Ile Caraiman, trebuie să cînte dintăi.

— Apoi domnia-ta, Alexandre, nu cunoști sama pădurii ? Afară, se îngînă noaptea cu ziua ; iar aici sîntem parcă în tăriile nopții. Dacă ajungem la un izvor însamnă că începem a coborî către valea Siretului. Atuncea adăpăm caii și ne potolim și noi arșița. Și atuncea socotește vremea ornicul lui Ile, întăia oară. Nu mai stăm mult lungiți pe iarbă verde ; caii au păscut o toană și stau din ronțăit. Atunci e vremea să încălicăm iar.

Vorbind astfel au mers ș-au mers, și nourii tot goneau unii după alții, către soborul lor din miazănoapte la un munte.

— Îi zice Deleleu, dădea lămurire Vulpea. Și subt nourii care s-adună acolo, viețuiește un sihastru și se roagă. Numai la viforele iernii intră în peștera lui și se hodinește pe pat de mușchi ; însă vara stă numai afară în izbeliștea vîntului și a ploii și se roagă pentru toți oamenii păcătoși de pe lumea asta.

— Bine face că se roagă și pentru noi, a dat încredințare uncheșul Petrea. Dar ruga-s-ar mai bine pentru cei pe care îi plouă nevoile și grijile și nu mai pot răsufla de clăci și dabile. Ruga-s-ar să cadă trăsnetele nu pe Deleleu, ci la curtea de la Iași unde doarme acuma Șchiopu-vodă. Și cînd a tuna, înainte de a trăsni, săgețile fulgerului să-i arăte semn către locul unde a pierit măria-sa Ion.

— După ce ajung nourii la acel munte, a urmat a da lămurire Alexa Vulpea, apoi se învîrtejesc și vîntul se întoarce. Acuma vîntul curge într-acolo, cătinel ; dar cum va sta, prinde-va a suna mai tare, căutîndu-și urma.

— Atuncea sus ! a poruncit măria-sa Nicoară. Frate Alexa, treci iar înainte cu diacul și arată-ne calea.

— Mult nu mai este, măria-ta. Cum dăm în vale, iaca și mănăstirea, chiar în margine de codru.

Vîntul curgea acum din crivăț, cu zvonuri încă depărtate care se tot apropiau. Într-un răstimp s-a făcut liniște ; atuncea au văzut, pe zarea depărtată a văii Siretului, turlele bisericii mănăstirești. Chinovia era împresurată cu zid ca o cetate.

Drumeții s-au oprit la porțile ferecate. De-a călare, Alexa a bătut cu straja săbiei. Diacul a dat chiot.

— Frate portar ! Hei, frate portar, ieși la meterezul cuvioșiei-tale.

N-a dat nimeni răspuns. Vulpea a bătut iar și diacul Radu s-a întărîtat iar a striga. Ar fi putut părea locul pustiu, dacă nu s-ar fi văzut prin ferestruicile turlei lucirea făcliilor.

— Care-i acolo, oamenilor ? a strigat un glas supărat la meterez.

— Creștini care cer găzduire, a răspuns cu aceeași supărare uncheșul Petrea. Dă-ne drumul, și ți-om fi mulțămitori.

— Cîți sînteți ? Aud glasuri amestecate și tropot.

— Zece sîntem, nu mai mulți, părinte portar, a glăsuit mai blînd uncheșul.

— Domnul cu voi ! Duceți-vă și cătați gazdă în altă parte ! Noi nu primim oșteni !

Alexa ascultase cu luare-aminte aceste cuvinte de amenințare. A poprit c-un semn pe unchieș de la răspunsul pe care acesta îl pregătea. A strigat :

— Ascultă ce-am să-ți spun eu, frate portar...

— Acesta-i altul?

— Altul, frate portar; și te întreb eu pe tine, puturos călugăr, cum cutezi a necinsti casa domnului tău Hristos? Căci domnul tău a miluit străinii, iar tu îți batjocorești jurămîntul ce-ți poruncește să fii ca stăpînul la care te închini! Atunci ne-om duce la creștinii mireni! Aice-i vizunia lui Belzebut.

Călugărul de la metereze a tăcut o clipă, cutremurat, se vede, de mare uimire. Diacul scăpărase și aprinsese lumină dintr-o funioară de fîn. Cînd și-a grămădit călugărul barba în gura meterezului ca să vadă și să răspundă, funioara de fîn s-a stîns.

— Cine-i cel care grăiește? a strigat el cu alt glas. Parcă aș cunoaște asemenea viers.

— Cunoaște-l și te rușinează, Agatanghele! Eu sînt, fratele tău de cruce de la Dăvideni; amîndoi ne-am pustiit acum zece ani din pricini știute, iar tu te-ai așezat aice unde te-am și cercetat într-o vară la Sînpetru.

— Tu ești, Alexa? Mă miram de ce-mi sună dulce blăstămul tău. Cum să fac?

— Să faci bine să deschizi porțile și să dai drumul la hodină stăpînului nostru măria-sa Nicoară. Noi om dormi pe-afară.

— Unde se află una ca asta? Pentru prietini avem loc, frate al meu Alexa, creștini sîntem și urmăm pildele învățătorului nostru.

— S-a și văzut.

— Vă cer iertare tuturor! a strigat cu putere fratele portar; și-mi iau canon patruzeci de «Tatăl nostru» și patruzeci de mătănii sara și dimineața, patruzeci de zile!

— Lasă ispășirea și deschide porțile!

— Numaidecît!

Cum a deschis porțile cuviosul Agatanghel și a îmbrățișat pe fratele său Alexa, astupîndu-i obrazul cu

barba lui cît un măturoi, s-a și auzit huruitul tunetului pe deasupra codrului. Ridicînd deasupra capului făclia închisă în fînar, fratele portar a băgat de samă numaidecît care-i mai-marele. Tocmai atunci descăleca, și cuviosul Agatanghel i s-a închinat cu smerenie.

— Poftiți în cerdac la stăreție, fraților creștini, și chem numaidecît pe preacuviosul nostru Paisie stărețul, ca să vă cunoască. Acuma-i în biserică, la racla domniței. Tot la o săptămînă, duminica, îi facem rugăciuni și pomenire. Vă rog grăbiți-vă; aduc frați să puie caii la adăpost și creștinul de la căruță a priveghia rînduiala lor ș-a dormi la odaie. Vă rog iertați-l pe păcătosul și nevrednicul Agatanghel și să nu-l pîrască măria-sa cuviosului stareț.

Fără multă întîrziere, arhimandritul Paisie s-a înfățișat și a poftit la lumină, în odaia cea mare a stăreției, pe oaspeți.

Era un barbat tînăr încă, sprîncenat și cu ochi pătrunzători, parc-ar fi privit din haiducie.

I-a plăcut lui Nicoară că nu și-a început vorbăria cu tînguiri, și numai se silea să înțeleagă dacă acel oștean nalt și cărunt e dintre cei cu duhul vredniciei, ori un moștenitor de averi și falǎ.

— Mă închin și vă poftim bun venit, a zis el către Nicoară. Doriți să vă hodiniți, ori doriți să gustați ceva, vă rog porunciți.

— Ba noi ne-om duce să ne facem întăi datoria ce nu ne iartă, a hotărît Nicoară.

Arhimandritul Paisie s-a închinat și a dus pe acel om ales cu duhul — după a sa înțelegere de oameni — în biserica mănăstirii, în lumina naosului, la cîntările soborului.

Nicoară s-a oprit subt policandelon și și-a făcut plecăciunea înspre cele patru părți ale navei sfinte cu semnul care arăta că nu-i păgîn. Slujba pomenirilor

s-a oprit numai o clipă, cît clericii au răspuns închinării străinului.

«Cine să fie? Cine să fie?» își măcina gîndurile preacuviosul Paisie, cînd Agatanghel, sosit pe furiș în stînga stranei stareţului său, i-a șoptit numele acelui călător.

Îndată preacuviosul, pășind către înfățișarea de voievod, și-a dus dreapta pînă la lespezile de piatră, umilindu-se mai îndelung și mai adînc, și l-a poftit în strana cea mare. Dar în acel loc cuvenit domnilor, măria-sa Nicoară n-a stat decît cîteva clipe.

Înțelegînd că oaspetele domnesc e nerăbdător ori trudit, preacuvioșia-sa Paisie l-a îndemnat cu supunere să treacă, înainte de-a ieși din biserică, pe la mormîntul cu lespede al domniței căreia i se făcea pomenirea. Nicoară s-a plecat cetind slovele săpate.

— Cine-i această cuvioasă monahie Maria? a întrebat mai apoi Nicoară pe arhimandrit.

Se aflau intrați din nou la stăreție, în sala oaspeților.

— Noi am moștenit-o pe această cuvioasă Maria la pomelnicul domnilor, a răspuns Paisie, și de la anul de la Hristos 1540, monahii cei bătrîni știu că e maica bătrînului Ștefan-voievod.

Nicoară a plecat fruntea. Afară veneau vîntul și ploaia, învăluindu-i-se cu gîndurile.

— Măria-sa Oltea a răposat aici?

— Nu, a răspuns stareţul; ci a adus-o în acest sfînt lăcaș Ștefan-vodă Lăcustă, nepotul său, copilul lui Ștefan bătrînul. În cel din urmă an al vieții și domniei a adus-o aici, întovărășit de curte și de boieri. Și era în acea vreme tulburare între boieri pentru străşnicia lui Lăcustă-vodă împotriva lor. Era acest Lăcustă-vodă, precît se spune, un bătrîn cu barbă albă și sămăna părintelui său. A stat în picioare toată vremea la priveghierea bunicii sale și stătea și curtea

împrejurul lui, după rînduiala neînduplecată ce o statornicise măria-sa. Spun bătrînii monahi care mai trăiesc că au luat aminte la unele uneltiri ce se săvîrșeau între boieri. Purtau cu ei arme în biserică și la praznicul de pomenire se hotărîseră să-l jertfească chiar atunci pe vodă, pe osemintele bunicii lui. Nu l-au omorît atunci; l-au omorît puțin mai tîrziu, la sfîrșitul anului, cînd a fost sărbătoarea Nașterii, la Crăciun.

La pomenirea cuvioasei monahii Maria, a rămas aicea la Pobrata obicei de cetim anatemă asupra acelor făptași.

CAPITOLUL XIV

Mănăstirea cea din pustie

Cînd cuviosul Agatanghel a intrat la odaie, ca să stea de vorbă cu fratele său de cruce, oștenii lui Potcoavă se aflau treji, într-o încăpere mare, cu obloane de scînduri la ferestre. Stăteau pe niște scăunașe cu trei picioare împrejurul vetrei, iar subt hoarnă ardea foc mare în care se învăluia cînd și cînd vîntul de afară. Din acel foc, Ile adunase jar la marginea vetrei și pîrpîlea bucăți de slănină, în țăpușă. Cînd socotea el că bucata cea mai aproape de jar s-a rumenit, o lepăda într-o strachină. Și cel care se credea mai flămînd apuca cu două degete slănina și o așeza pe o lespede ce-și tăiase dintr-o pîne coaptă de logofeteasa Maria. Degetele fripte de untura fierbinte și le zbătea scuturîndu-le, ca să se răcorească, și apoi începea să muște fără grabă cînd dintr-un colț al slăninei, cînd dintr-un colț al pitei.

— Bună îndeletnicire aveți domniile-voastre aicea, a zis călugărul, așezîndu-se pe vine, lîngă Alexa Vul-

pea. Dacă îmi veți face și mie parte, apoi n-am să vă uit în rugăciunile mele.

— Ți-i foame tare, părinte? a întrebat rîzînd Ile Caraiman.

— N-aș putea minți, a răspuns monahul; nu mi-i foame. Dar cînd văd ce fel de ospăț ați iscodit, nu pot sta deoparte. Bună tovărășie cu vorbe și povești; afară e potopul părintelui Noe cel cu corabia; nouă nici nu ne pasă de dușmani subt apărarea cetății. Întăi m-am înfricoșat cînd v-am auzit chiuind și bătînd cu buzduganele; iar pe urmă foarte m-am bucurat ascultînd viersul fratelui meu Alexa. Cine chiuia?

— Eu, a răspuns diacul.

— Strașnic glas! l-or fi auzit și zimbrii din tăriile codrului. Dar eu nu m-am înduplecat de înfricoșarea dumnitale, ci de vorbele plăcute ale fratelui meu Alexa. Am să vă povestesc o întîmplare. Dar, mai întăi, s-aduc de la camara cuviosului nostru părinte Paisie un ulcior de vin, ca să ne pară mai bună friptura. Și să întreb pe Alexa dacă a mai îndrăznit a călca în satul unde am petrecut noi odată, ori dacă a mai aflat de acolo vești.

— Părinte Agatanghele, a răspuns Alexa Vulpea, la noi nu s-au schimbat decît nacazurile. Mulți oameni s-au prăpădit nu de binele lumii acestia; încep a se înfiripa pruncii, tot pentru pedeapsa vieții.

— Ah! Ah! frate Alexa, bine era cîndva la noi la Filipeni, după cît spuneau bunicul și bunica; atuncea oamenii mureau zîmbind. Iar la vremea noastră mor mînioși, suduind pe Dumnezeu. De aceea ne-am și depărtat noi de locul prunciei noastre. Ai trecut poate pe acolo?

— Trecut.

— Și ai mai auzit cumva că s-ar mai fi aflînd pe lume o fată fecioară, Irinuța Grecului?

— Nu mai este nici fecioară, nici bătrînă, părinte Agatanghele.

— A murit poate ș-o soră a ei mai mare, una Safta?

— Ba aceea mai trăiește, ucenică la presvitera Olimbiada, și nu ți-aș dori să înserezi cu dînsa într-o chilie, părinte Agatanghele.

— Și alții, frate Alexa, cu care ne-am aflat subt același soare?

— N-am găsit pe nimeni, a mărturisit cu întristare Alexa. Cît am stat cu măria-sa Nicoară prin acele locuri, aș putea spune că n-am avut cu cine mă aduna la sfat și tot supărat umblam de colo-colo. Numai pe Ghiță Botgros l-am găsit, acel pe care-l ucisesem.

— Mai trăiește badea Ghiță?

— Cum îți spun, trăiește, și-i tot cu capul în nouri. Nu te teme, n-avem să-i mîncăm noi lui din colivă.

— Oi, Alexa, a strigat părintele Agatanghel, înălțîndu-se în straiul negru ca un corb și fîlfîind din aripi. Amar ți-i viersul și tare mi-i jele. Mă duc s-aduc ulciorul, ca să cinstesc pe dragii oaspeți și pe urmă nu uit să vă spun povestea făgăduită.

După ce s-a întors în grabă părintele Agatanghel și a înfățișat un ulcior burduhos, rugînd pe toți cei de față să-i îmbrățișeze, cuvioșia-sa n-a întîrziat să spuie ce avea de spus.

— Aflați, creștini buni, că avem și noi cîteodată nacazuri în cetatea noastră. Ne-am adunat aicea, nu atît ca să postim întru slava sfințeniei — iertați-mă pentru vorbe adevărate! — ci ca să ne agonisim o viață mai ușoară. În țara asta unde curge miere și lapte, după slova «Scripturii», noi sărmanii n-avem rînd la ospăț. Ci numai boierii cloncani și-au găsit acolea Canaanul, și pe noi, ia, numai așa, ne dau la o parte cu sabia. Răzăși am fost ș-am rămas la sapă de lemn și pentru o piță ne-am dat robi. Așa că, ajungînd țărani șerbi, nu putem ieși din starea asta decît hălă-

duind la o mănăstire, ori intrînd în cinul preoţiei de mir. De aceea aici noi trăim întru bună înţelegere şi frăţie, ca unii ce-am scăpat de iad şi ne aflăm lîngă poarta raiului. Nu ne lipseşte nici mîncarea, nici somnul. Şi nici iscusinţa, fraţilor, ca să ne strecurăm pe lîngă schimbătoarele vremi. Facem rugăciuni şi pomeniri feţelor domneşti, dar noi ştim că mulţi dintre aceştia cărora ne închinăm au stropşit pe părinţii şi pe fraţii noştri. De aceea nu ni-s dragi nici slujitorii stăpînirii, care bat şi asupresc. Iar ştiindu-vă că sînteţi cu fratele lui Ion-vodă, mă pot mărturisi fără grijă, ca unor fraţi.

Iată ce mi s-a întîmplat mie de cînd mă aflu portar aicea la Pobrata. Tot aşa, într-o noapte cu trăsnete şi fulgere, au bătut în poartă nişte străini, cerînd găzduire. Iar eu nu i-am numărat şi nici nu mi s-a părut că poartă săbii. Am deschis şi i-am lăsat să intre, ca pe nişte călători trudiţi.

Le-a întins părintele econom masă ; a poruncit părintele stareţ vin ; li s-au gătit douăsprezece crivaturi. iar la miezul nopţii, cînd au trecut cuvioşii părinţi la rugăciune, acei călători s-au sculat şi au închis biserica, proţăpind uşile. Iar pe părintele stareţ l-au apucat de grumaz şi i-au poruncit să aducă cheile vistieriei şi să deschidă lada de fier din tainiţa ei. Numaidecît să le mărturisească unde-s cheile, şi unde-i tainiţa... Au dat şi cu mînerul săbiei şi cu latul săbiei în preacuvioşia-sa şi l-au împuns mînîndu-l înaintea lor.

Se tînguia preacuviosul nostru stareţ :

«Oameni ai stăpînirii sînteţi domniile-voastre ? Dumnezeu vede şi vă prăpădiţi sufletele. Să nu cutezaţi a prăda sfînta mănăstire !»

«Ba cutezăm !» a rîs căpitanul acelor slugi ale stărostiei.

«Ucideți-mă, nu vă duc și nu vă dau. Mai bine faceți-mă mucenic decît proclet. Iată, nici unul din sfinții părinți care au mai rămas la slujbele celelalte nu va mărturisi cine ține cheia și unde-i lada obștei. Iar după ce-i căutați pe toți aceștia, părintele Agatanghel vi-i poate aduce pe rînd și pe ceilalți. Bateți-ne cu vergi de fier, străpungeți-ne cu strămurare[1] înroșită în foc, noi nu ne supunem unor asemenea păgîni ca domniile-voastre !»

Pe cînd cei doisprezece slujitori se dădeau din colț în colț suduind, bătînd și împungînd cu tesacele, eu, umilitul Agatanghel, am luat aminte la vorba «strămurare», pe care o rostise preacuviosul stareț, uitîndu-se la mine. «Strămurare» era numele unui om, prietin al nostru, care-și avea salaș într-o rîpă stearpă ce-i zice Pietrăria. Și el venea acolo cu tovarășii, ca să-și împartă vămile de la vadurile lor, fiind de meserie hoți. Și noi monahii trăiam în prietinie cu dînșii. Iar ei scuturau numai bărbi de oameni bogați și spintecau chimiruri grele.

Cum aud eu vorba aceea «strămurare», mă gîndesc că părintele stareț e om cu glagore la cap și că ne aflăm într-o noapte spre duminică ; iar prietinii noștri vor fi venit de bună samă la peștera Pietrăriei. Căci a doua zi fiind sfîntă sărbătoare, nu se cade să lucreze și se hodinesc.

Mă strecor mai la o parte, dau fuga aici la odaie și încalic un căluț flocos, în care aveam încredere că m-a duce fără sminteală unde voiam eu. Îl îndemn numai din frîu și nu-i pun în coaste pinteni ; și ajung într-un ceas de vreme la Pietrărie și mă rog de Strămurare și de hoți să vie să ne scape. Ca oameni cuviincioși, unde au încălicat toți cu suliți și ghioage ș-au coborît la sfînta Pobrata, și i-am vîrît prin porțița

---

[1] *Strămurare* — prăjină cu vîrf de fier pentru îmboldit vitele.

pe unde ieşisem. Şi s-a nimerit să trăsnească din nouri, cînd am pătruns la stăreţie. Şi cînd a trăsnit, noi de colo am şi fost asupra acelor oaspeţi, pălindu-i unul după altul. Părintele stareţ era întins pe podele şi-l ardeau cu făclii aprinse la tălpi şi pregăteau şi ţăpuşe să i le bată subt unghii. Trei dintre cuvioşii monahi pieriseră în chinuri. Strămurare şi cu ai lui i-a prăvălit pe toţi fără nici o cruţare şi ne-a rămas nouă numai să cerşim iertare pentru sufletele lor de la domnul-Dumnezeu.

Acum gîndiţi-vă şi domniile-voastre, fraţilor, a urmat cu mirare monahul, cum să cerşim noi iertare pentru unii ca aceia care au ridicat vieţile călugărilor şi au ucis pe stareţul nostru, încît nouă săptămîni a stătut în umbra morţii?

S-au sfătuit bătrînii soborului nostru şi deocamdată s-a hotărît aşa:

Am dezbrăcat de straie pe acei păcătoşi şi le-am cules şi săbiile cu celelalte unelte ale răutăţii lor şi le-am dat în mînă lui Strămurare, drept dobîndă de război ce i se cuvenea.

După aceea, pe acei păcătoşi, goi cum au ieşit din pîntecele maicii lor, i-am aşezat la rînd într-o groapă, cu faţa în jos, ca să se uite cătră părintele lor Tartorul.

Iar mie mi s-a poruncit să încalic şi să mă duc fără întîrziere la vlădica Istatie, care-i mai mare peste noi, şi să-i cerem deslegare şi poruncă în privinţa iertării.

Deci am încălicat pe căluţul meu cel flocos, în care aveam încredere, şi m-am dus; şi am ajuns în ziua de luni cătră sară la episcopia Romanului. Am îngenunchiat la vlădica în camara lui de taină, unde primeşte mărturisirile, şi i-am spus preasfinţitului: iaca aşa, iac: aşa.

S-a înfiorat preasfinţia-sa şi s-a sculat asupra mea cu uimire, că poate îi înşir basme.

Am bătut metanie şi m-am plecat cătră icoane.

«Acesta-i adevărul adevărat, preasfinţite Istatie; fac cruce. Osteneşte-te pînă la Pobrata, să vezi cu ochii însuţi preasfinţia-ta!»

«Au belit pe cuvioşii monahi şi le-au pus ţăpuşe?»

«Mai rău, preasfinţite. Le-au răpit ce nu le puteau da: viaţa.»

«Şi pe stareţul vostru Paisie l-au ucis?»

«Trupul preacuviosului Paisie e desfăcut ca la căsăpie, preasfinţite părinte Istatie, şi numai mila lui Dumnezeu îl poate întoarce în starea în care s-a aflat mai nainte.»

«Atuncea cum să cerşiţi voi iertare de la Dumnezeul nostru pentru asemenea fapte? Căci slujitorii aceia haini au săvîrşit o lucrare mai crîncenă decît a păgînilor ismailiteni. Ei sînt lepădaţi de cătră oameni şi asemuiţi fiarelor. Ar fi fost mai bine să-i fi cunoscut în ceasul naşterii lor moaşele că sînt sămînţă a diavolului, să le sucească beregăţile şi să-i lepede la umblătoare. Să ştii, cuvioase Agatanghele, că lotrii care v-au ajutat în asemenea nacaz vor avea bună primire la scaunul împărăţiei. Mai îngăduie, cuvioase Agatanghele, zice vlădica, pînă ce ţi-oi da poruncă scrisă, cu pecetea episcopiei; să nu faceţi altfel decît cum poruncesc. Pînă atunci pune-ţi inima la cale în trapeză, prinde putere şi roagă-te sfîntului Dimitrie ostaşul, şi după aceea încalică şi du-te cu bine. Şi altfel să nu faceţi!»

Eu am sărutat mîna preasfinţiei-sale şi am aşteptat poruncă scrisă; şi m-am gîndit că noi anahoreţii de la Pobrata am făcut bine ce-am făcut, fără a fi vlădici şi fără a avea suflare de la sfîntul duh.

Acuma, pe gropniţa păcătoşilor, stau gunoaiele sfîntului nostru lăcaş.

Diacul îşi însemna toate în mintea lui, cuprins de spaima răutăţii oamenilor.

— Şi cu Strămurare ce s-a mai întîmplat? a întrebat el.

I-a răspuns rîzînd Alexa:

— Strămurare stă la ospăţ cu sfîntul Dimitrie.

— Ba tu, frate Alexa, l-a dojenit pe oştean monahul, să nu şăguieşti cu cele sfinte. Strămurare se află încă în această lume ticăloasă şi plină de strîmbătăţi. Şi-a schimbat locul din acest codru, şi s-a aflat, prin oameni de departe, că a ieşit prin părţile scaunului nou al domniei, la Bîrnova şi la Căpoteşti, care-s codri mai adînci decît acesta al nostru.

În odaia Galatei, lîngă Iaşi, stau şi se împuţesc beşlegii ismailiteni, pînă ce s-or încheia păreţii bisericii. Acolo se află şi aga dăbilarilor Porţii. Se duc dăbilarii şi adună de la oameni, cu îngăduinţa lui vodă, peşcheşuri sultanului, le pun la poalele agăi şi. după aceea, cărăuşii creştini le duc pînă la vadul OblucIţei, şi de acolo ceamuri turceşti le plutesc pe Dunăre şi pe lîngă ţărmul mării la împărăţia neagră. Strămurare şi-a găsit acolo o treabă ce nu s-a mai pomenit.

A întocmit pînde, ba la văi rele, ba la vaduri de ape, ş-a prins din acei dăbilari, scrijelindu-i la beregată. Dar pe bani şi peşcheşuri n-a pus mîna, socotind să dea numai înfricoşare păgînilor. Însă de fapta lui nu s-au folosit decît slugile domneşti, care şi-au însuşit zloţi şi plocoane, dînd cu piciorul în rîpă leşurile turcilor. Văzîndu-şi greşala, Strămurare a luat asupra sufletului său şi pe slugile acelea. Iar noroadele abia atunci au băgat de samă că se află în preajma lor o voinicie. Li se întorc cele luate cu hapca şi li se mai îndulceşte amărăciunea.

Nu ştiu ce-o fi adevărat din toate cîte se spun. Dar într-o sară din toamna trecută, la vecernia Sfîntului Andrei, iaca bate la poartă însuşi prietinul nostru Strămurare, cu doi din oamenii lui, şi cere

găzduire. Numaidecît i-am deschis şi l-am primit ca pe un frate al nostru. Şi înainte de a-l ospăta, a intrat în biserică şi s-a închinat cu smerenie; iar după ce l-am ospătat, s-a dus la stareţul nostru, preacuviosul Paisie. Şi fiind şi noi unii dintre monahi de faţă, Strămurare a zis aşa:

«Fraţilor monahi, aflaţi că, după atîtea strădanii ale mele, cărările de scăpare mi s-au împuţinat; dacă mai întîrzii mult făptuind cîte făptuiesc în folosul fraţilor mei, sărmanii obijduiţi, apoi mi se va atîrna ţeasta în prăjină, la poarta curţii domneşti, şi pe trupul meu se vor încăiera cînii. Deci am ţinut sfat cu soţiile mele şi ne-am gîndit să ne pustiim la o sfîntă mănăstire, nici de monahi zidită, nici de vlădici ştiută, unde cîntă apele laudă ziditorului; şi stau pădurile în odăjdii şi se închină cînd bate vîntul. Această sfîntă mănăstire se află peste nouă hotare. Şi după ce ne-om închina acolo ş-om dobîndi pentru sufletele noastre alinare, om păşi la ostroavele unde trăiesc oştenii crucii, zaporojenii, ş-om intra la ei la ascultare, slujind mai cu folos pe fraţii noştri creştini. Acuma-i vremea asupra iernii şi nu mă pot bizui împotriva viscolelor din miezul-nopţii şi gerului celui nemilostiv şi foamei. Dar cum se va încheia în primavară cel codru verde, m-oi duce să caut pe Nicoară Potcoavă de care povestesc noroadele cum că s-ar găti s-apuce domnia Moldovei. Ce zice de asta preacuvioşia-sa Paisie?»

Cuvioşia-sa Paisie a zis: «Bine!» şi l-a sfătuit să se ducă.

«Avea-voi putere?»

«Vei avea, frate Strămurare, după aleanul sufletului tău.»

Acuma unde-i binevoitorul nostru Strămurare, ca să afle că subt policandelon la Pobrata a stat măria-sa

Nicoară! Socot că l-om vesti printr-un om bun şi l-om îndruma unde rîvneşte. Acel om bun oi fi eu, fraţilor, şi nu ştiu dacă m-oi mai întoarce la Pobrata. M-oi duce mai bine cu Strămurare la mănăstirea din pustie.

CAPITOLUL XV

Curtea lui Iurg

A doua zi de dimineaţă, soarele a răsărit în senin şi, după ploaia nopţii, codrul a lucit de mii şi mii de nestemate ca flori fără nume şi degrab' trecătoare. Văzduhul era curat. Călătorii cît şi localnicii îl simţeau intrînd în ei ca pe un vinaţ bun. Soborul monahilor ieşise cu stareţul în afara porţii ferecate, ca să fie de faţă la plecarea măriei-sale Nicoară. I-au urat cale fericită şi lui, şi oştenilor, şi au rămas o vreme privind cum se duc.

De lucirea biruitoare din ochii călătorului domnesc, pe care o băgaseră de samă acei monahi, se bucura mai ales unchesul Petrea, care amesteca aducerile lui aminte cu anii de pruncie ai lui Nicoară, la curtea lui Iurg Litean. Într-acolo el şi cel ce fusese prunc umblau acum fără grabă, ca într-o lene a unei plăceri. Căpitanul Petrea era acum bătrîn, iar pruncul, cărunt.

În asemenea bună stare a spiritului, au umblat prin valea îngustă a Şomuzului, pe lîngă nişte lunci bătrîne, rămase în stăpînirea domniei după moartea lui Şendrea hatmanul; căci acele pămînturi şi lunci de la Dolheşti, unde se afla gropniţa lui Şendrea, cumnatul lui Ştefan bătrînul, fuseseră, împreună cu toată valea, zestrea surorii voievodului. Şi din acel

timp rămăseseră uitate; domnia nu le socotise vrednice a fi dăruite boierilor celor mari.

Călătorii băgau de samă o rînduială a satelor deosebită decît în alte părţi pe unde umblaseră. Gospodarii îşi vedeau fără grijă de prisăci şi livezi şi se închinau cu voie-bună la trecerea acelor străini. Vite albe păşteau pe lunci; numaicît dealurile care străjuiau din dreapta şi din stînga păreau a copleşi valea. Astfel au ajuns la prînzişor, cu rînduiala ştiută, la un pod de peste Şomuz şi la o moară, pe unde drumul începea să suie un holm[1] înalt, cătră valea largă a Siretului, departe, spre curtea veche a amintirii.

Moara umbla numai pe-o piatră, zvonind uşor. Şi subt streaşina morii, la drum, sta pe o laiţă morarul. Împotriva tuturor datinilor şi poveştilor, morarul nu era un chiag[2] împovărat de ani şi slăbie, ci barbat tînăr, cu înfăţişare veselă.

— Îţi poftesc buna ziua, morarule, şi noroc! a strigat moş Petrea, mai mult ca să-l stîrnească la vorbă de petrecere în popas.

— Vă mulţămesc frumos domniilor-voastre, a răspuns morarul ridicîndu-se de pe laiţă şi descoperindu-şi pletele.

— La moara asta nu-i adunare? Te văd singur, a urmat uncheşul. Îngăduie să poposim subt streaşina dumnitale.

— Cu dragă inimă, a răspuns morarul, privindu-i cu ochi verzi ca luciul iazului.

Ceilalţi călăreţi au înaintat; s-a apropiat şi căruţa lui Ile. Morarul a dat lămurire:

— Muşteriii mei cu tăbîltoacele, cinstiţilor drumeţi, se adună mai pe sară, după ce se întoarce lumea

---

[1] *Holm* — dîmb, colnic, deal.

[2] *Chiag* — bătrîn.

de la cîmp și de la alte treburi. Macină rîșnița grăunțe; măcinăm și noi vorbe, punînd țara la cale. Asta-i moara lui Barbacot.

— Cine a fost creștinul cu asemenea poreclă?

— Strămoșul nostru; după ce-a trăit ani nouăzeci și nouă, a lasat strănepoților moștenire moara și mai ales învățăturile sale.

— Atunci va fi fost filosof? a rîs mezinul Lixandru.

— Cu voia domniei-tale, da.

— Și pe dumneata cum te chiamă?

— Domnilor, numele meu din botez e Tudorică, iar porecla, Prepelea.

Adunarea a făcut mare haz.

— Hai să descălicăm la moara lui Statu-Palmă Barbacot, a zis Nicoară cu voie-bună, și Prepelea să ne vîndă povești.

— Asta nu se poate, a zis Tudorică arătîndu-și dinții și privindu-i pe toți cum sar din tarniți. După învățătura bătrînului nostru, povești nu vînd, ci schimb. Aicea, în valea Șomuzului, cinstiților drumeți, noi viețuim întru singurătate și neștiință. Vrem să aflăm ce se petrece la curtea lui vodă și-n Țara-de-Jos. Fost-au războaie și cutremur; poftim să știm ce mai este și ce se mai pregătește. Am auzit unele, dar nu toate. Pe la noi nu se află, ca-n alte ținuturi, salașuri boierești, unde să se cuibărească minciunile. Să iertați domniile-voastre acei care veți fi fiind boieri. Dar eu, afară de săbiile ce purtați, după straie vă socot negutători.

— Neguțători care nici nu vindem, nici nu cumpărăm, a răspuns Nicoară punîndu-și mîna sa cu inel și pecete pe umărul morarului.

Acesta a tras cu coada ochiului și a luat aminte, fără să se tulbure.

— Mare cinste să poposească în sărăcia de la noi măriri de la scaunul domniei.

— Nu sîntem boieri, meștere Tudorică, și nu venim de la Iași.

— Eu socoteam altfel, măria-ta, avînd ochi și văzînd.

Potcoavă s-a întors cu bunăvoință :

— Nu sînt decît un oștean, prietine morar.

— Mă bucur, măria-ta, s-a tulburat morarul, fulgerat de înțelegere deplină, că te văd bine cumpănit pe amîndouă picioarele.

Tovarășii lui Nicoară au rîs cu hohot.

— Îmi place că ești meșter hîtru, Tudorică.

— Ca uncheșul meu Barbacot, măria-ta. El ne-a învățat să ne ferim de tagma boierilor. Nici noi să ieșim către ei, nici ei la noi să nu vie, ca să nu ne întarte și să le sărim în cap.

Am oblicit de la niște neamuri de-a noastre, care au cătat pămînt mai bun la lărgime, în șesul Siretului, cum că în partea aceea de țară ar fi ieșit cu putere mare boieri vistiernici să împlinească dări nouă, scornite acuma. Noi aceștia de la Șomuz, mai puțini și mai săraci, am rămas uitați. Dar acolo, lîngă Ruginoasa, au intrat într-un sat ș-au împlinit pe gospodari, luînd șaptesprezece boi de la toată obștea. Dar satul datora optsprezece. Atuncea, acei dregători, neputînd găsi încă un bou, au apucat pe-un prunc al unui om și l-au dus cu ei zălog, pentru boul lipsă. Să fie adevărat ? Domniile-voastre n-ați auzit de una ca asta ?

— De asta n-am auzit, dar cunoaștem altele... a mormăit moș Petrea.

— Eu aș zice așa, a urmat Tudorică ațintind pe Nicoară, că pentru așa dregători i-ar folosi lui vodă leacul babelor de la Șomuz : alior plămădit cu vin pe care-l dau pe apă ca să amețească peștii și să-i prindă. Să-și hrănească și măria-sa lighioile de la curte cu

alior, să se ducă pe apa Sîmbetei, să ajungă la Dunăre, pe urmă în marea și în fundul tartorului.

Diacul a privit cu mare plăcere pe strănepotul lui Barbacot.

— N-oi uita să spun asta măriei-sale cînd l-oi întîlni, i-a zîmbit el, pe cînd Nicoară și oștenii încălecau.

Cînd au purces, lucea soarele în iazul cel întins, scurmînd cuibare de foc. Ceata călăreților umbla în buiestru, pătrunsă de duhul de voie-bună a unui meșter leneș la treabă și harnic la vorbă. Clipele acelui popas se risipeau ca fulgii de păpădie în adierea vîntului.

Așa au umblat cu spor pe subt biruința soarelui de amiază și au ajuns într-un pisc unde se legănau fînațuri înflorite. De-acolo au văzut valea cea largă a Siretului, unde curge o apă domoală, scriind cotituri între lunci vechi.

Au mai făcut un popas, hrănindu-se oameni, cai și cucoși.

Cînd uncheșul Petrea Gînj i-a călăuzit în acel colț încîntat unde puhoiul limpede al Sucevii rupea tulbureala Siretului, Nicoară și-a simțit inima bătînd mai grăbit. Acolo era curtea copilăriei lui cu turnul de piatră, și livezile între parcane înalte, și prisaca de care avea grijă moșu Voicu, și odăile cu cai și carîte, și ocolul vitelor albe, și cuhnea zvonind de robota țiganilor, și slujitoarele cele tinere lucrînd la stative în pridvor, și cneaghina Calomfira trecînd din cămări la cerdac în straiul ei cernit. Căci în acel timp al copilăriei, cneazul cel bătrîn Iurg Litean, hodinea subt lespede, în grădină, lîngă altarul paraclisului. Toate le-a părăsit cînd abia se ridicase mărișor, și căpitanul Petrea l-a dus peste hotar, într-o țară străină. De atunci nu s-a mai întors.

Iar acuma, într-o clipă ca de spaimă, a privit şi şi-a plecat fruntea. Din toate nu mai era nimic. Turnul se prăbuşise şi-l învăluiau iederi sălbatice. Din curte nu mai era nimic; trecuse peste ea pojarul. Acoperişul paraclisului se dărîmase.

Zece oşteni cu capetele descoperite aşteptau parcă totuşi, ca şi la sfîrşitul poveştilor mîhnite din copilărie, să le nălucească palatul scufundat de o vrajă. Însă pădurea dimprejur fremăta lin; se alungau în zbor măcălendri între lumini şi umbre, şi minunea nu se săvîrşea, căci mormintele rămîn morminte.

Nicoară şi-a strîns pleoapele, ca să lepede două lacrimi, pe urmă a suspinat şi a înălţat fruntea.

— Oare osemintele maicii mele au fost adunate şi aşezate la veşnică odihnă?

Căpitanul Petrea a tăcut.

Şi-au îndemnat caii spre paraclis. Lespedea ce adăpostise pe Iurg era prăvălită, gropniţa deschisă, ca să i se prade cneazului mort podoabele.

Nici mormintele nu rămîn morminte. Crudă întristare, căci nu-i muritor care să fie apărat de asemenea umilinţă.

Totuşi sînt bărbaţi care pot sta deasupra vieţii şi a morţii, păstrîndu-şi cumpăna inimii în urgii, pentru că au de împlinit aici pe pămînt, în timpul lor scurt, o datorie. Aşa, patruzeci şi opt de ani măritul Ştefan-voievod a stat cu sabia apărător al moşiei şi norodului său. Cunoscînd zădărnicia silinţilor sale, măria-sa a stat totuşi în picioare pînă la sfîrşit, ca să fie pildă altora care vor veni după el. Acea pildă a urmat-o Ion-vodă şi s-a pus şi măria-sa Ion jertfă. Cît sînt încă duşmani, trebuie să le stăm împotrivă, pînă la acel ceas cînd va veni dreapta izbăvire. Vor cădea vitejii cei juruiţi? — se vor scula mişeii pînă la cel din urmă, cît frunzele şi cît năsipul, pentru slobozenia lor şi pentru dreptate.

— Aşa că să ne avem sus inimile, dragă frate, şi să ne urmăm calea.

— Da, bădiţă Nicoară, a suspinat cu amar Alexandru. Mă gîndesc unde-om poposi la noapte.

— Trecem în poiana cea veche, a răspuns uncheşul. Alcătuim acolo colibă de frunzar, şi nu ne-om prăpădi cu firea.

Mezinul i-a aruncat moşneagului o privire înveninată.

— Om face foc, a urmat căpitanul Petrea, ş-avem toate cîte ne trebuie pentru trupul nostru.

— Da, moş Petrea, a răspuns îmblînzit mezinul.

Dar Poiana Ursului nu era singură. Avea oaspeţi, vetre de foc şi colibe de frunzar. Îşi făcuse acolo, vremelnic, oprire o tabără de rudari.

Cînd judele lor a văzut larma ce se stîrnise la cele patru căruţe ale sălaşului şi şi-a dat sama că vin împotrivă călăreţi cu arme, a slobozit mare strigăt şi a poruncit să se aşeze toţi cei douăzeci şi opt de supuşi ai săi pe brînci şi cu fruntea plecată. Glasul său repezise porunca într-o limbă necunoscută, pe care un singur om dintre slujitorii lui Nicoară o putea pricepe.

— Pas, Ile Caraiman, a zis blînd măria-sa, şi întreabă cele de cuviinţă pe aceşti sărmani.

Potcoavă cunoştea că acei sărmani pe jumătate goi nu pregetau să mintă şi să prade, ba chiar, la nevoie, să întrebuinţeze buzdugan şi cuţit împotriva cui se nimerea, numai să aibă cîştig. Poate ei să fi desfăcut gropniţa cneazului Iurg. Dar aceşti robi aduşi de tatari tocmai de la India şi vînduţi boierilor pămînteni n-au cunoscut decît urgii în rătăcirile lor, decît hrană de cîni şi biciul; nimene nu i-a învăţat altfel de viaţă, nimene nu i-a miluit şi sînt cei mai mişei dintre toţi mişeii pămîntului. Dar trupul lor e bine alcătuit şi au muieri frumoase. Au darul cîntecului

și-al meșteșugurilor. Și cînd găsesc milă, sînt cu credință tare, cum se vede că s-a ales acest Ile Caraiman, tovarăș de nădejde. Sălașul lui Ile a primit de la măria-sa Ion-vodă slobozenie, și iată, îl are alături pe Ile ca pe un frate-om.

Au prost obicei cnejii moldoveni de poruncesc la ospețe cestor robi să se suie în copaci, și apoi se pun asupra lor la întrecere cu săgețile. Și pe fetele lor le aduc la iatacuri. Le prețuiesc ca pe niște flori de o clipă, ș-apoi le aruncă în glod. Vor fi fost fericiți în țara lor. Se spune că la India viața e blîndă și îmbielșugată. Chiar de-ar fi fost cei din urmă paria acolo, n-ar fi fost mai nefericiți. Tatarii, care au domnie în Asia și bat războaie la India și au întemeiat și acolo împărăție, îi aduc marfă vie, în țările noastre, și de două veacuri s-a iscat și la noi asemenea rînduială neomenească a robiei. Ș-apoi, de la asta, domnii lumii se întartă și asupra băștinașilor, să-i calce în picioare și să-i socoată șerbi.

«Binecuvîntat fie dascalul meu Ian Savițki de la Bar — și-a amintit Nicoară — care mi-a deschis ochii asupra acestui adevăr. Dar boierii leși l-au osîndit în Seim pentru cele ce ne învăța pe noi ucenicii, și gîdea l-a tăiat pe podină înaltă, în mijlocul Liovului, în zi de tîrg.»

Potcoavă nu apucase a descăleca, și Ile Caraiman s-a întors cu ochii spăriați, să-și deie sama de solie.

— Măria-ta, a strigat el, și și-a pus fruntea pe teltia[1] de subt șaua murgului. Măria-ta, a suspinat după aceea, ridicînd o privire înfricoșată. Acest Zailic, judele rudarilor opriți aici în Poiana Ursului, îi de loc tot de la Runc, unde se afla taica meu Fedeleș mai mare peste toți rudarii, care au dobîndit slobozenie de la slăvitul Ion-vodă. Dar i-a spart dom-

---

[1] *Teltie* — pătură groasă de pislă care se pune sub șa.

nia nouă a Șchiopului-vodă ; și pe taica al meu i-a oborît cu buzduganul armașul Ciornei. Și toți ai mei s-au prăpădit și s-au împrăștiat ; și pe cîți i-au apucat de grumaz armășeii, i-au supus iarăși robiei. Iar Zailic a apucat a fugi cu aceste patru corturi. Ș-au nimerit aicea și au început a lucra alvii și căușe de plop și salcie, pentru satele din partea locului. Dar bieții aceștia mișei stau cu frică și de aceea s-au înspăimîntat de vederea noastră. Ce să fac cu ei, măria-ta ?

— Să-i îmblînzești, Ile, și să-i lăsăm în pace. Și inimile noastre sînt negre ca tina de supărare, ca și ale lor.

Măria-sa a mîngîiat fruntea țiganului ; Caraiman a cuprins acea mînă prietină și a sărutat-o. Apoi, hîrîindu-și în gîtiță lacrimile, s-a dus la Zailic judele, să-i împărtășească porunca stăpînului său.

— Numai atîta mai stă măria-sa în Poiana Ursului, cît om îmbuca cina, a dat de veste judelui slujitorul lui Potcoavă.

— Da' de ce, frate Ile ?

— Căci măria-sa a găsit casa părinților săi dărîmată și arsă, și din toate cîte au fost ale unui cneaz n-a rămas un par de care măria-sa Nicoară să se apuce cu mîna. Așa că le lasă toate pustiei și vouă. Domnia-sa își scutură încălțările, încalică iar și ne-om tot duce.

— Vă veți tot duce fără întoarcere ?

— Ba măria-sa Nicoară s-a întoarce, ca să facă dreptate în țară !

Judele Zailic s-a închinat către măria-sa, și a poruncit sălașului său să intre în colibele de frunzar, să steie acolo cu ochii stecliți și să tacă. Căci măria-sa descalecă la ospăț. Totuși, în acel asfințit de soare, cînd pribegii s-au așezat la cină lîngă căruța lor, a pornit un murmur moale și blînd în colibe, și poporul lui Zailic s-a îndemnat a cînta.

La glasuri s-au adaos strune de cobză și viers de alăută. Rudarii cîntau pentru inima lor, dar și pentru inima acelor călători pribegi.

Nicoară și cu ai săi erau cu luare-aminte să înțeleagă vorbele, dar acele vorbe erau într-o limbă veche de la împărăția lui Por-împărat, pe care numai Ile Caraiman o putea desluși.

— Cîntă și moldovenii acest cîntec în limba lor... a dat el lămurire lui Potcoavă. Cum contenesc rudarii, vi-l spun așa cum l-am auzit de la niște ciobani megieși cu Runcul nostru.

Ile a rostit încet măriei-sale vorbele acelui cîntec :

Maică, măiculiță,
Maică, dorul de la tine
Peste munți și ape vine
Și nu-l poate opri nime :
Nici cioban cu fluierul,
Nici popă cu cîntecul,
Numai eu cu sufletul...

CAPITOLUL XVI

La Siret și la Prut

Chiar în aceeași zi de luni, înainte de amurgul serii, drumeții pribegi s-au înfățișat la malul Siretului pentru trecere, la un pod ce se afla în hotarul vercicanilor, nu prea departe de curtea răposatului cneaz Iurg.

Era un pod cunoscut și vechi, de la un mal la celălalt mal, pe șăici, și cu odgon legat de amîndouă țărmurile în șarampoi [1] de stejar cît buțile.

[1] *Șarampoi* — trunchi gros folosit la împrejmuiri.

La acel pod erau brudnici[1] doi bătrîni, tatăl și feciorul, amîndoi cu ochii streșiniți de sprîncene albe, iar bărbile lor erau împuținate și păscute, ca suhatul oilor. Nepoții lor trăiau în două case aproape și le erau într-ajutor, la o nevoie de trecători certăreți, ori la o viitură de ape.

— Cît e brudina[2], unchеșilor? a întrebat căpitanul Petrea. Tot ca acum treizeci de ani?

— Se vede că domnia-ta ai mai trecut pe-aici, oștene, a răspuns cel mai bătrîn. Dar eu nu te mai țin minte, macar că nu-i așa de mult de-atunci. Va fi fost la domnia lui Rareș-voievod. Ori poate greșesc. Tu nu ții minte, măi băiete?

— Apoi va fi fost cum spui dumneata, tătucă.

— Așa. Nu știu ce să fac cu tine, măi Andriușa, că uiți toate. Cît îi brudina? Spune acestor oșteni! De cînd se uită la noi ș-așteaptă!

— Apoi brudina îi tot aceea, oameni buni, a răspuns cel cu ani mai puțini. Un om cît trei dobitoace, adică o para; iar dobitoacele cîte un ban. Și oile zece la un ban și ciobanul un ban, că el e stăpînul oilor. Nu se socotesc cînii, deoarece ei îs păzitorii oilor.

— Cam scump și încurcat, a zîmbit Potcoavă.

— Apoi dă, a zis tot fiul moșneagului; scump, da' și cheltuiala obștei vercicanilor nu-i puțină. Că noi avem poruncită brudina de la domnie de cînd ne-am așezat aice.

S-a amestecat tatăl; fiul a contenit.

— Nu uita să spui, Andriușa, că pe noi ne-a adus aici slăvitul Ștefan bătrînul și ne-a așezat la apa Siretului, dîndu-ne ocină și uric.

Am venit din porunca măriei-sale cînd a bătut război în olatul lui crai și a ajuns la Peremîsla-cetate.

---

[1] *Brudnic* — paznicul podului umblător.

[2] *Brudină* — taxa care se plătea pentru trecerea unei ape cu pod umblător.

Şi fiind măria-sa voievod pravoslavnic de lege răsăriteană ca şi noi, apoi am venit aici la porunca măriei-sale şi ne-am aşezat la loc deschis unde ne aflăm şi astăzi.

Bine-am petrecut noi aice la Moldova, fraţilor oşteni, un rînd de oameni mai vechi, după aceea noi, şi iaca, azi se arată greutăţi asupra nepoţilor noştri. Se află un boier Coşovei, la un ceas de cale de aici, şi a aşezat şi el un pod peste Siret, şi ne tot trimete răspuns că să desfacem podul nostru. Ne-a despăgubi. Iar el, dac-a rămînea singur, să crească brudina. Dar noi nu putem face asta avînd poruncă şi de pod, şi de brudină de la sfîntul Ştefan-voievod.

Potcoavă a întrebat, în limba ucraineană :

— Şi mai ţineţi minte domniile-voastre, bătrînilor, limba neamului de care v-aţi deslipit ? Că de la războaiele lui Ştefan bătrînul trecut-a multă vreme.

Foarte s-au bucurat bătrînii auzind pe acel barbat mîndru că grăieşte limba lor.

— Cum nu, preacinstite, grăim ş-acum limba de la baştina noastră, ş-am învăţat şi moldoveneşte, şi ne-am încuscrit cu pămîntenii de la apa Siretului, trăind cu ei în pobratanie, adică în frăţie, avînd biserică şi ţintirim laolaltă.

— Dar iată, Coşovei pofteşte să desfacem podul... s-a mirat fiul, scărpinîndu-se cu mîna stîngă la subsuoara dreaptă.

— Tu, Andriuşa, stai cuviincios şi nu grăi fără întrebare, l-a mustrat bătrînul.

Andriuşa s-a dat cu sfială mai la o parte.

Potcoavă a întrebat iar :

— Cum te chiamă pe dumneata, moşule ?

— Mă chiamă Stepan, cinstite neguţător, căci m-a ţinut în braţe Ştefan-vodă bătrînul, cînd a venit cu alai să vadă pe vercicanii săi, ş-atuncea m-a botezat măria-sa.

— Dacă-i aşa, primeşte de la mine altfel de vamă pentru pod, a grăit Nicoară în limba vercicanilor ş-a tras de la brîu punga de pelcică neagră, desfăcîndu-i băierile.

Moş Stepan şi-a scos căciula, şi, de sus din şa, Potcoavă i-a aruncat în ea un taler de argint. Brudnicul cel vechi s-a mirat de asemenea plată cum nu primise niciodată într-un veac de om, de cînd trăia la acel vad.

Şi-a scuturat fruntea şi s-a uitat zîmbind la călător prin tufele sprîncenelor lui.

— Domnia-ta vei fi fiind neguţător cum sînt eu sultan Soliman. Află, slăvite, că mai am un zgripţor tot asemenea, dăruşag de la botezul meu. Pe amîndoi am să-i lăs bisericii de la noi, ca să facă preoţii pomenirile cele de cuviinţă. Mă rog, binevoieşte a rosti numele măriei-tale, să-l scrie popa nostru şi să nu se uite niciodată la proscomidie [1].

— Ion Nicoară, bătrînule, a suspinat călătorul.

Bătrînul şi-a ridicat sprîncenele cu toiagul şi a stat privind pe străin, cu gura căscată.

— Acu ştiu, măria-ta, al cui frate eşti, şi slăvite să vă fie numele în veac, şi al voievodului Ion şi al măriei-tale. Acuma ştiu că te duci unde ai mai fost, şi de acolo au sunat pînă la noi cîntări, de le cîntă cobzarii.

Şi-a ridicat cuşma.

— Măi Andriuşa ! şi-a schimbat el glasul ; dă o fugă pînă în capul podului şi chiuie de ceea parte să ferească tot omul, şi muierea, şi pruncul, şi dobitocul, că trece măria-sa şi să nu i se încurce calea.

Moşul cel mai puţin bătrîn a dat fuguţa, cu paşi scurţi ; dar chiotul pe care l-a repezit s-a dus departe, pînă peste luncile de dincolo.

---

[1] *Proscomidie* — parte din slujba de dimineaţă, cînd se sfinţesc prescura şi vinul şi se fac rugăciuni de pomenire.

Călătorii au trecut cu caii tropăind, și căruța s-a dus după ei huruind peste undele tulburi ale Siretului. Moș Stepan a rămas lungă vreme cu căciula cu taler în brațe, uitîndu-se după ei.

— Ai văzut, Andriușa ? a întrebat el, după aceea.

— Văzut, a răspuns c-o ingînare de uimire feciorul.

Altă întîmplare, de care și-a adus aminte măria-sa după aceea, s-a petrecut la Prut, la un vad din sus de Ștefănești, în ziua de miercuri, la amiază. Apa acelui rîu mare și larg se umflase de ploile din sus și măturase ca pe nimic podul umblător. Podarii fugeau cu căruțele la vale, în lungul malului, ca să prindă șăicile oprite prin scruntare și grinzile risipite de pe unde le aruncaseră talazurile.

— S-a trezit leneșul din lenevie... au zis niște oameni din partea locului, care stăteau cu brațele încrucișate ori cu palmele vîrîte în chimiruri și se uitau în sus și-n jos, la vîrtejurile undelor ducînd căpiți de fîn ori cioveie de pe la gospodăriile creștinilor.

— Cînd vin nahlapi, s-a întors un pădurar către călăreții opriți în prund, apoi parcă au ghiare, așa apucă și duc cu ei. Domniile-voastre vreți să treceți, oștene ?

— Vrem, dar nu știm cum om face, a răspuns uncheșul Petrea. Om căuta mai în susul apei. Știam eu un vad de-l treceam cu caii pînă la glezne.

— Va fi fiind la vadul Ionașcului ; dar acel vad de șapte ani s-a stricat ; apa și-a schimbat cursul, de intră acuma în fundul bulboanelor. Altă întinsură mai bună decît aici nu se află prin partea locului. Dacă vă uitați bine, printre sălciile de pe cela mal, apoi vedeți o colibă. Acolo s-au așezat păscari la prutețul lui Axinte. De trei săptămîni au închis balta cu gard, ca să nu iasă crapul ce a intrat la boiște în primavara asta. Au început a-l prinde cu năvoadele. Dar trei-patru zile trebuie să steie pe loc, cu carăle

cu boi, goale. Pînă ce s-a întemeia din nou podul umblător, nu pot ieşi cu peştele de la pruteţ, să-l neguţeze la tîrguri şi sate. Iar în partea cealaltă a apei, două poşte de cale, tot înainte, îs locuri goale. Pasc numai cirezi de vite, prin singurătăţi, cu cîni şi haidăi.

Oamenii călări se înălţaseră în scări şi priveau cătră pruteţul lui Axinte.

— Se văd oameni, a zis mezinul, cu palma streaşină la frunte.

— S-ar putea să-i chemăm, a zis pădurarul, privind spre Potcoavă ca înspre călăuzitorul acelor neguţători, mai mult oşteni decît neguţători. Am eu un corn de bour, la o colibă de aproape, însă cine-a fi vrednic să scoată sunet ? Trebuie putere de răsuflet, ş-apoi parcă se scoală şi mugeşte bourul cel vechi. Tătuca, în vremea lui, putea să sufle în el ; dar eu nu pot, fiind mai slab de piept.

— Adă-l domnia-ta, frate creştine, aicea, şi ţi-om fi mulţămitori.

— Nu-i vorba de asta, a dat din mînă pădurarul, dar cine să buciume ?

— S-a găsi, a răspuns cu umilinţă prefăcută Caraiman.

— Apoi asta n-aş crede, negustoraşule. Şi dacă buciumezi dumneata cu acel corn de bour, apoi ţi-l dăruiesc.

— Adă-l dumneata, pădurarule.

— Îl aduc doar să facem haz.

Pădurarul a încălecat vesel şi s-a dus iepureşte pînă-ntr-o vălcică. Şi s-a întors purtînd un corn barbat, în care vor fi sunat oameni vechi la ospăţul lui Verde-împărat.

— Iaca, a zis el, oprindu-se şi descălecînd în faţa lui Nicoară.

Ile Caraiman a întins mîna.

— Chiar nu şăguieşti, a zîmbit pădurarul, şi vrei să-l cerci domnia-ta ?

— Apoi altul nu poate, a zîmbit Potcoavă, căci numai Ile e meşter cîntăreţ.

— Ile îl chiamă ? Să fie sănătos ; şi eu cuvîntul dat nu-l uit.

Caraiman a mîngîiat cornul, i-a cercetat doaga subţire şi îmbucătura cu meşteşug rotunjită la vîrv. Şi cum l-a pus la gură a început a scoate din el cîntare cu înmlădieri domoale şi creşteri de muget, ş-apoi alinări cu bătăi de limbă, parcă atunci s-ar fi trezit la lumea nouă din moarte bourul cel vechi.

— Halal să-ţi fie şi te rog să mai suni o dată, frate Ile, s-a uimit pădurarul. Dacă-i mai suna şi a treia oară, apoi numaidecît vin aicea cu luntrile păscarii de la pruteţ. Şi mă dau bătut ; acest corn, moştenit de la părintele meu, al domniei-tale să fie.

— Mulţămeşte-i, Ile, pădurarului...

— Mă chiamă Pavel Vavel, negustorule.

— Mulţămeşte-i pădurarului Pavel Vavel, a urmat Nicoară ; şi scoate, Ile, pentru acest om detreabă un cuţit dintre acele cu care facem noi negoţ.

Caraiman a scos numaidecît de la căruţă un cuţit lung de război, cu mîner îmbrăcat în corn de cerb.

Pădurarul Pavel Vavel l-a primit cu smerenie, înroşindu-se pînă în albul ochilor.

— Acesta-i dar domnesc, măria-ta, a îngînat el, sărutînd prăselele şi închinîndu-se adînc spre Nicoară. Acu mai zi o dată, frate Ile, din cornul dumnitale, a adăogat el venind la Caraiman.

Slujitorul lui Nicoară a sunat iar către luncile de dincolo de întinsura Prutului.

— Mîndru zici ! şi-a scuturat fruntea Pavel Vavel, şi a stat dus, cu urechea aplecată, ascultînd. Acu să vezi dumneata, frate Ile, s-a înălţat el, cînd cornul n-a mai sunat ; cînd vei zice mai scurt şi a treia oară,

ca o poruncă, să vezi dumneata ce-au să facă păscarii.

Cînd a tutuit a treia oară Caraiman din cornul de bour, ca o chemare și ca o poruncă, s-au văzut trei oameni ieșind la arătare în capătul luncii, dincolo de apă. Alți doi s-au suit în niște sălcii vechi, ca să vadă mai bine.

— Haidem drept lîngă apă, a dat sfat pădurarul. Oamenii de dincolo au să ne întrebe ce vrem.

Cum s-au tupilat la mal, a pornit de dincolo zvon care venea lin în tăcerea zilei ca o vietate, peste crețurile apei.

— Aveți nevoie cumva de dubasuri, ca să treceți ?

— Avem nevoie, și veți primi bună plată de la măria-sa, a dat răspuns pădurarul Pavel Vavel.

— Am auzit și venim... a fîlfîit din capătul luncii paserea tainică a glasului.

Drumeții străini s-au bucurat de bunăvoința unor frați necunoscuți pe care nu-i văzuseră și poate nu-i vor vedea decît în această clipă de întîlnire. Meșteșugul vorbirii pe întins de ape e altfel decît al păstorilor, care detună cu glasuri înalte de pe culmi. Potcoavă își aducea aminte de zavodurile[1] pescarilor de la Dnipru. Aceștia de aici erau din aceeași breaslă cu cei de acolo. Și erau tot așa de săritori la nevoia trecătorilor, între ape și pustietăți.

Trecerea de la un mal la celălalt a întîrziat pînă către asfințitul soarelui. Oamenii de la prutețul lui Axinte și-au pornit mai din susul apei două dubasuri îngemănate, legate strîns unul de altul, pe care au așezat pod. Și au venit opt, șase cu lopeți și doi cu ghiondere[2], aducînd pieziș acea plută prin sforul

---

[1] *Zavod* — colibă de pescari.

[2] *Ghionder* — prăjină cu care se împinge luntrea în apele puțin adînci.

apei. Au ieşit mult mai la vale decît locul unde aşteptau străinii. Apoi au tras la edec pluta în susul apei şi au oprit-o într-un loc potrivit, unde s-au dus şi călătorii. Au grămădit pe podină căruţa, caii şi oamenii, au chibzuit plecarea şi au pornit întâi lin; apoi lopătarii din crivacele dubasurilor s-au încordat o dată toţi la porunca vatamanului lor, bătînd cu lopeţile de o parte şi de alta, ca din aripi.

— Rămîi cu bine, Pavel Vavel!

Pădurarul îşi scînteia în soare cuţitul cu mănunchi de corn de cerb, minunîndu-se încă o dată de oţelul lui. Pe urmă a încălecat pe căluţ şi s-a dus. Cînd dubasurile au ajuns la celalalt mal, trîmbiţa de corn de bour a sunat căutîndu-l pe Pavel Vavel, dar el nu mai era în privelişte, şi asculta dintr-o singurătate a luncilor.

— Bine-aţi venit la noi, fraţilor, s-a închinat vatamanul de la pruteţul lui Axinte.

Era un barbat abia intrat în cărunţie, înnegrit de soare şi vînturi. Îi luceau dinţii în mustăţile cît vrabia.

— Dacă aţi avut mînie din lipsa podului, socot că acuma v-a trecut.

— Vă mulţămesc, vrednicilor păscari, a dat răspuns Nicoară. Bunătatea dumneavoastră ne-a îndulcit inima.

— Apoi aflaţi, fraţilor drumeţi, că numele meu e Agapie Lăcustă, de la răzăşia Lăcustenilor, dincolo de Prut, hăt la vale.

— Să fii bucuros în toate zilele vieţii dumnitale, cum sîntem bucuroşi noi acuma.

— Bucuroşi, dar flămînzi, a rîs plăcut cu dinţii lui albi vatamanul Agapie. Iaca, îndată om găsi leac şi la asta. Mîndru suna din corn un slujitor de-al domniei-tale. Parcă am mai auzit undeva asemenea viers.

— N-aveai cum, vatamane, a rîs Ile, căci cornul acesta de bour abia acuma l-am cîştigat de la Pavel Vavel pădurarul.

— Cunoscutul şi prietinul nostru... a încuviinţat Agapie Lăcustă. Cornul va fi el de bour, că tot se lăuda Vavel cu el ; şi acuma înţeleg că s-a găsit pentru acel corn vechi stăpîn nou. Dar eu vorbesc de viers, care mi-a mai sunat o dată la ureche : unde, nu mai ştiu.

Potcoavă a zîmbit :

— Vei fi umblat poate prin Ţara-de-Jos ?

— Am umblat, a răspuns cu glas scăzut vatamanul Agapie, aruncînd o privire ageră asupra lui Potcoavă. Focu-i alcătuit, fraţilor năvodari ? s-a întors el către soţii săi pescari. Văd că-i alcătuit. Şi cazanele-s pregătite cu cele de cuviinţă ? Văd că-s pregătite ! Atuncea daţi zăgneată [1] focului, ca să ospătăm pe măria-sa şi pe slujitorii săi.

Nu te mira, măria-ta, că te-am cunoscut. Întăi m-am mirat eu de vorba lui Pavel, cînd a grăit cu noi peste baltă. Va fi primit un ban de argint, îmi făceam socoteală, şi cel care plăteşte cu argint pare domn şi mărire. Văd că Pavel nu s-a înşelat şi a nimerit cuvîntul drept. Măria-ta nu mă cunoşti pe mine ?

— Pînă acuma nu mi se pare.

— Nu-ţi aduci aminte ?

— Nu ; dar de astăzi am să-mi aduc...

— Bucură-mi-se inima de asemenea cuvînt ! Apoi de ce am ciulit eu urechea, măria-ta, la cîntarea cornului ? Căci am auzit-o la Jiliştea, şi la Catlabuga, şi în alte părţi, unde ne-am oştit, noi răzăşii lăcusteni, subt mîna lui vodă Ion, slăvit să-i fie numele în veac !

---

[1] *Zăgneată* — surcică de aprins focul.

Au rămas în picioare, neclintiţi şi uimiţi, cei zece pescari de la vatra focului. Au rămas uimiţi, cu capetele plecate, slujitorii străini.

Nicoară n-a răspuns, ci a privit ţintă lacrimile vatamanului Agapie. Apoi a păşit pînă la el şi l-a îmbrăţişat.

— Măria-ta te duci tot către soare-răsare ? a întrebat încet Lăcustă, apucînd mîna cu inel a lui Nicoară şi lipind-o de inima sa. O auzi cum se zbate, măria-ta ?

— O aud.

— Asta-i inima norodului măriei-sale Ion ! Rămas-am nemîngîiaţi şi fără părintele nostru. Nu ne părăsi, măria-ta ! căci te-am văzut cine eşti în furtuni şi primejdii. Şi dacă te duci să pregăteşti altă oaste, primeşte-ne şi pe noi. Las obştei satului şi bătrînilor peştele închis în pruteţ. Şi noi, cei care am mai fost la oaste, cum şi alţii care încă nu s-au oştit, ne gătim de cale şi mergem după măria-ta.

— Nu vă grăbiţi, prietine Agapie, a răspuns Nicoară.

— Cum porunceşti măria-ta, aşa vom face. Dar primeşte-ne şi pe noi.

— Asta se poate. Faceţi-vă în voie pescuitul şi negoţul. Petreceţi în pace pînă la primavară ; iar la primavară, veniţi la Ostrovul Moldovenilor. Diacul meu Radu are să vă scrie pe toţi în tablele lui şi are să vă ţie socoteală de leafă din ziua cînd veţi descălica acolo. Atunci e şi mai lesne pentru hrana cailor, căci înfloreşte stepa. Iar după zăpor, puteţi pescui peşte din Dnipru, pentru îndestularea dumneavoastră. Şi după ce s-a isprăvi pescuitul, vom pune la cale vînători cu bună dobîndă.

— Măria-ta, a răspuns Agapie, sfatul ce ne dai e înţelept. Greu ne vine să mai stăm aici, cînd te ştim pe măria-ta acolo. Greu ne vine să întîrziem, ca să

mai vedem răutățile vremii și scăderea țării. Dar oftăm și n-avem ce face; sîntem datori ascultare domnului nostru. Ne rugăm numai să mai stai cu noi două zile, să ne aducem caii din ceair și tarhatul din sat, să te petrecem pe drum macar o parte dintre noi, acei care au fost la vodă Ion. Te-om duce prin pustietățile acestea pînă la Nistru; acolo ne-om închina măriei-tale și ți-om ura cale bună. Măria-ta te vei duce la Praguri, iar noi ne-om întoarce la prutețul lui Axinte și pe urmă la Lăcusteni, așteptînd pînă ce-or începe a trece paserile călătoare. Atunci purcedem și noi cătră răsărit.

— Nici întîrzierea asta n-o pot primi, prietine Agapie, a răspuns Potcoavă. Mulțămesc pentru mîncare și hodină; dar plec. S-a strînge țara în jurul meu nu acuma, ci cînd mă voi întoarce. Dar tovărășia ce binevoiți a-mi pregăti îmi place.

— Cum facem atunci, măria-ta?

— Să ne sfătuim cu uncheșul Petrea, prietine Agapie. Domnia-sa cunoaște locurile. Mă călcați pe urmă din popas în popas și ne sprijiniți trecerea la un vad, cerînd ajutor de la altă frăție pescărească, dacă și apa Nistrului vine mînioasă.

— Se poate, a intrat în sfatul de război căpitanul Petrea. Calea noastră e pîrtie veche, din corhan[1] în corhan, pînă la Lipșa. Avem de poposit la trei hanuri, iar la Lipșa cătăm a trece...

— Vorbim la masă, a încuviințat vatamanul Agapie, și ne-om însemna în minte toate cîte ne poronciți; vă găsim, fiți fără grijă; și sîntem mulțămitori măriei-tale.

Iubiților frați și stăpîne, a urmat vatamanul pescarilor; poftiți cu noi la masă și ne iertați că nu vă putem sta înainte cu toate cele de cuviință. Vinars

[1] *Corhan* — coastă de deal rîpoasă, prăpăstioasă.

avem ; e mai bun decît apa din baltă. Talgere n-avem ; veți mînca, după datina noastră a păscarilor, pe masa de lemn de-a dreptul. Sarea în scoici, fiind mai scumpă ; felia de mămăligă pe o frunză de lipan. Cu dragostea noastră a tuturor împrejur.

CAPITOLUL XVII

Căprioara

La răsăritul soarelui, cînd pribegii erau gata de plecare, s-a înfățișat Agapie vatamanul la măria-sa Nicoară.

— Stăpîne, a grăit el descoperindu-și fruntea, să-mi fie cu iertăciune dacă vin și eu cu măria-ta o bucată de loc. De porunca măriei-tale țin socoteală, ș-om veni după măria-ta la primavară, acei care ne vom putea alcătui aice. Țin deasemenea socoteală că măria-ta nu vrei să întîrzii, și bine faci. Dar nici noi nu se cuvine să întîrziem, acei cîțiva care ne-am juruit să vă călcăm pe urme și să vă ajungem la vadul Lipșei.

— Asta nu mă supără, prietine Agapie, a răspuns Nicoară ; îți mulțămesc chiar ; ți-a fost cumva sfătuitoare noaptea ?

— Ba femeia, stăpîne. Două ceasuri dusul acasă, două pe loc, și două întorsul. Am mînat calul de aici hoțește ; și la întors am luat altul — acesta pe care mă aflu. Pot să mă laud cu nevasta pe care o am, fraților, s-a întors el către ceilalți pribegi, steclindu-și de rîs albul dinților. Ageră ca o coasă ; duh al înțelepciunii.

«Cum să vă despărțiți voi de măria-sa, zice. Măria-sa înainte, și voi pe urmă. Potrivit e să fiți voi

înainte, ca să-i limpeziţi drumul. Potrivit e să fiţi şi-n laturi şi-n urmă, dar înaintea măriei-sale numaidecît. În ţinutul în care intraţi sînt puţini oameni, adevărat. Oameni ca noi, care nu vor răul măriei-sale — zice tot nevastă-mea. Dar sînt în acel ţinut şi străini, mai ales de cînd l-au adus pe Şchiopul-vodă la domnie, — aşa zice tot nevastă-mea. Şi de bine ce i-au făcut slujba asta de l-au adus la domnie, vodă le-a dat slobozenie să-şi agonisească unele cîştiguri. Dar mai este una, zice tot nevasta mea. Acei năvrapi şi beşlii [1] care neguţează folosul lor sînt totodată ochii şi urechile lui baş-buluc-baş de la Galata. Şi acel baş-buluc-baş nu stă cu mîna în sîn, după păţania de acu trei ori patru săptămîni. Şi ca să-şi spele vina de atunci, a dat poruncă beşliilor şi năvrapilor din ţinut să privegheze ieşirea din ţară a oricăror neguţători străini. Să-i caute şi să-i cerceteze cu grijă», zice tot nevasta mea.

— Înţeleaptă nevastă, a zis fără mirare Potcoavă, gîndul meu nu e departe de al ei. Dar noi, prietine Agapie, nu sîntem muieri, ci barbaţi cu îndrăzneală. Hotărîţi sîntem să trecem cu pază, dar şi cu puterea, de va fi nevoie.

— Asta i-am spus şi eu nevestei mele, măria-ta. O chiamă Căprioara.

— Şi ce ţi-a răspuns nevasta domniei-tale Căprioara ?

— «Apoi, barbate — zice — noi nu ne îndoim de îndrăzneala măriei-sale şi de puterea braţului său. Acestea s-au dovedit la Iaşi acu trei ori patru săptămîni. Dar potrivit este să treacă măria-sa Nistrul fără pagubă şi, mai ales, fără întîrziere, cum zici dumneata că a arătat însuşi măria-sa.»

---

[1] *Beşliu* — ostaş din călărimea uşoară turcească.

— Înțelepciunea muierilor a sprijinit și a dărîmat împărățiile... a zîmbit Potcoavă.

— Așa-i, stăpîne. Și, zice tot nevasta mea: «Ia-ți, barbate dragă, pe moș Mitrea, fratele mamei, care s-a oștit în bătăliile lui vodă Ion, și a învățat și turcește pe unde-a umblat vreo doi ani, în preajma Dunării și a Bugeacului; mai ia și vreo doi feciori cu vîrtute, dar și cu minte; și priveghiați în tot lungul drumului, vestind în satele răzășilor noștri că trece măria-sa Nicoară la Praguri. Și să nu care cumva să aibă măria-sa sminteală din partea beșliilor și năvrapilor stăpînirii. Căci după căderea lui vodă Ion, a rămas domn al nostru măria-sa Nicoară.»

— Rostit-a într-adevăr nevasta dumnitale Căprioara asemenea vorbe?

— Rostit, măria-ta, tot zădărînd-o și eu de colo...

— Cînd te vei întoarce, cît de degrabă, s-o săruți din partea noastră, prietine Agapie...

— Am sărutat-o din partea mea acuma, a răspuns cu grăbire vatamanul Lăcustă, dar voi mai săruta-o și pe urmă.

Oștenii lui Potcoavă s-au uitat unii la alții, zîmbind.

Potcoavă a tăcut un răstimp. Apoi s-a întors către ai săi și către vatamanul pescarilor.

— Asemenea sfetnic îndrăzneț a fost și gîndul meu, a zis el. Dacă nu ne ajută norodul nostru pentru care ne punem capul, atuncea de ce mai purtăm sabie și de ce ne mai trudim? Și l-ai găsit pe Mitrea?

— L-am adus, măria-ta, ș-am luat și doi feciori de la tamazlîcurile[1] noastre ale lăcustenilor. Cum

[1] *Tamazlîc* — cireadă.

azvîrl aceştia măciuca de-a calare şi o culeg cu măciucăriţa[1] — e minune. Acu-i vremea s-o pornim, măria-ta; iar eu cu moş Mitrea intrăm prin satele răzăşilor noştri dînd o veste în taină din sat în sat, pînă la vadul Lipşei. Or rîvni unii vornici bătrîni să te vadă: nu-i lipsi de bucuria asta, măria-ta. Iar ceilalţi să steie ca mrejele, încurcînd pe ismailiteni şi pe slugile stăpînirii — dacă fi-va nevoie, zice tot nevasta mea.

— Atunci să lăsăm pruteţul lui Axinte şi pescarii Lăcustenilor cu pace, a cuvîntat, înălţîndu-se în scări, Potcoavă. Să ne-nchinăm răsăritului şi să purcedem în calea noastră.

— Cale bună, măria-ta, au răspuns pescarii, şi după aceea au intrat iar în coliba lor. Nu prea păreau mulţămiţi de vatamanul lor.

— Şi să iasă la vedere căpitanul Mitrea, a adaos Potcoavă, să văd şi pe acest prietin.

— Aicea sînt, măria-ta, a răspuns răzăşul, înaintînd călare între cei doi feciori de la tamazlîcuri, care n-aveau alte arme decît măciucile de carpăn şi măciucăriţele.

Căpitanul Mitrea era un om stătut şi blînd la înfăţişare, îmbrăcat cu straiele sure ale tagmei lui, şi, peste plete cu pălărie neagră, scufundată în creştet. Feciorii, cu mînicile cămeşoaielor suflecate pînă la cot şi cu plete revărsate pe umeri. Căciulile, pentru vreme de ploaie, şi le ţineau aninate la ciochinele tarniţii, lîngă măciucăriţe; iar dulamele de pănură dinapoia tarniţii.

Călătorii au pornit dintrodată ş-au mers cu repejune pînă ce nu s-a mai zărit în urma lor priveliştea luncilor Prutului.

---

[1] *Măciucăriţă* — unealtă cu ajutorul căreia se culegea măciuca de pe jos din goana calului.

Lumina soarelui de vară le bătea din față. În acea zare înflăcărată a răsăritului, fulguiau ușoare pîcle, din care se înșurubau cînd și cînd în sus vîrtejuri posomorîte.

Căpitanul Mitrea sfătuia cu uncheșul Petrea, ca s-audă și măria-sa Nicoară, despre acele fulguiri ușoare și vîrtejuri întunecoase.

— Acolo, în fundul zării, mai mult către ochiul drept decît către ochiul stîng, au fost odinioară codri merei de stejar. Erau cine știe de cînd, de la zidirea lumii. Și cînd s-au așezat o vreme hoardele aicea, atunci cînd au bîntuit Țara Moldovei și Lehia, și Țara Ungurească, au dat foc stejărimii. S-a ars acolo codrul toată vara și toată toamna, pînă-n luna lui răpciune, cînd au pornit ploile cele lungi și, după ploi, ninsorile. Au rămas stejarii cei bătrîni în picioare ca niște tăciuni stînși, și pămîntul era acoperit de zgură de un stat de om. Ș-apoi cu anii s-a măcinat zgura, ș-acuma o poate purta vîntul ca pe un năsip negru în țăriile văzduhului. Acolo unde se văd vîrtejurile, suflă vîntul.

Iar în stînga se vor arăta sate în poienile de la marginea pădurilor rămase. Răzășii au curățit locul, întemeind ogoare și grădini, iar sate numai colo și colo.

Și au oamenii așezări și în sihlă, la vremile de nevoie, cînd se iscă război și pojar. După ce trec războiul și pojarul, sărmanii oameni se întorc la satele lor.

Departe, în stînga, dincolo de sihlă, nu mai viețuiește om. Acolo au domnia lor fiarele. Las' că sînt urși ca-n alți codri, dar pe lîngă aceștia se arată cîteodată pămîntenilor și zimbri, care acuma ies cu greu din singurătățile cele mai pustii.

În locuri fără poteci, se mai află păduri de mesteacăn și mlaștini, unde își alcătuiesc iaz și-și du-

rează colibe niște jivine care se chiamă brebi. Li se mai spune și cîni de apă. Au iscusință ca meșterii de iazuri și ca lemnarii de la noi.

Ș-apoi se mai rătăcesc de către miazănoapte prin acele păduri jalanii, despre care se vorbește ca de năluci înfricoșate, cu copaci în loc de coarne.

Iar către luncile Nistrului trăiesc mistreți mii de mii, cum nu se mai află așa de mulți nicăieri pe lumea asta.

Cînd călătorii s-au oprit în cel dintăi popas de prînzișor, vatamanul Agapie a venit iar în preajma măriei-sale, la sfat de drum.

— Stăpîne, a zis el, îngăduie să mă amestec iar cu vorbele mele. După sfatul nevestei mele Căprioara, moș Mitrea are rînduit să umble prin sate și să steie de vorbă cu gospodarii. Umblă, adicătelea, cercetînd rubedenii și cuscri. Spune el, spun alții; din vorbă în vorbă se pot afla multe... Iar feciorii de la tamazlîcuri, Cosoroabă și Vițelaru, caută, să zicem așa, niște boi fugiți de la pășunile lăcustenilor. Stau la vetre de foc, în sfat cu bouarii satelor de aici. Azi bate vîntul către Vadu-Rașcului; zboară și veștile, ca niște paseri măiestre, într-acolo. Mîni bate vîntul de către Vadu-Rașcului încoace; aduce veștile către noi, Cosoroabă și Vițelaru stau, ascultă și țin minte. Iar noi tot mergem spre vadul nostru, al Lipșei, lîngă Codreni.

Potcoavă asculta vorbirea încurcată a vatamanului de pescari și ar fi poftit o limpezire.

— Ascultă, prietine Agapie, a zis măria-sa; deocamdată aud vorbe, și eu sînt deprins cu faptele. Am înțeles de la căpitanul Petrea, uncheșul nostru, că vadul Lipșei nu-i departe de tîrgul Movilăului, care se află de ceea parte de Nistru.

— Întocmai așa este, stăpîne. Tușești la Lipșa, s-aude la Moghilău.

— Apoi eu aş vrea, prietine Agapie, să trimet o veste la Movilău, unde am nişte prietini.

— Se poate. Vor fi aşteptînd prietini ai măriei-tale şi la alte vaduri. Dacă vrei măria-ta să dai veste la Moghilău, numai pînă mîni s-aştepţi şi eu ţi-aduc om potrivit, pe cumnatu-meu Cozmuţă din Negreni.

— Unde dormim în sara asta, prietine Agapie?

— Nu se poate şti, măria-ta; după cum va zbura paserea măiastră.

Moş Mitrea, răzăşul cel domol de la Lăcusteni, a clătinat din cap şi s-a încruntat cătră nepotul său.

— Se vede, Agapie, că n-ai sfătuit toate sfaturile.

— Ba, moş Mitrea, a rîs vatamanul, la noapte vine la mine Căprioara şi mai spune şi altele. Nu-mi încape inima în piept de bucurie, moş Mitrea. Aş vrea să-i aştern măriei-sale pat într-o chilie albă, la o curte domnească, să doarmă somn lin, şi la porţi să steie străji rezemate în suliţi, să nu-l tulbure nimene...

— Bine-ar face să se depărteze acest vataman limbut, a mormăit uncheşul.

Dar vatamanul s-a părut că nici nu-l bagă în samă pe uncheş.

S-a oţărit şi moş Mitrea la Agapie:

— Ei, spune unde-a dormi măria-sa! Socot că nu te-ai gîndit să-l vîrîm la hanu Pintilioaei, unde hoţii îşi scutură leţcăile şi purecii.

— Cum grăieşti dumneata, moşule, în faţa măriei-sale! s-a mîhnit vatamanul.

— Apoi să-mi răspunzi, Agapie, dacă ai acea chilie în curte domnească.

— N-o am şi de aceea mă ruşinez să-i spun măriei-sale că masul ne va fi la o tîrlă a negrenilor.

Am și trimes înainte pe Cosoroabă și Vițelaru să mute în sara asta oile, ciobanii și baciul.

— Măi băiete, baciu-i mai mare decît vodă în stîna lui.

— Să se mute de voie, moșule, nu cu sila.

Potcoavă a zîmbit :

— Să nu călcăm dreptul oilor, frate Agapie, cum calcă cei mari dreptatea norodului.

Vatamanul și-a clătit fruntea și s-a scărpinat la ureche.

— Nici în sat nu-i chip ?

— În care sat ? Înserăm pe drum, cum știi...

— Apoi atuncea dar, cu toată rușinea, om poposi în vale la Budăile Negre.

— Bun. Așa spune. Socot că măria-sa, ca oștean, e deprins să doarmă și subt stele.

— Se-nțelege ! a răspuns cu voie-bună Potcoavă. Îmi pun gîndurile pernă și mă-nvălesc cu grijile.

Au purces iar, în pojarul amiezii. De o parte și de alta a drumului de țărînă, pînă în fundul zării, către amiază, se întindeau pășuni înflorite. Și ici-colo vedeau de departe vitele albe mișcîndu-se domol și auzeau tălăngi care cîntau lenea zilei.

În stînga — margine de pădure, pînă în rîpa unui pîrău.

De la acel pîrău pînă la drumul pe care mergeau, cît poate să fie ? își făcea socoteală diacul, care călărea înaintea stăpînului, lîngă Alexa. Cum îl copleșea zăduful amiezii, i-a venit așa, fără noimă, să afle și părerea lui Totîrnac în privința depărtării.

Chiar în clipa aceea, cînd voia să întrebe, s-au arătat în cotitura drumului cei doi feciori, Cosoroabă și Vițelaru, de la tamazlîcul lăcustenilor, călărind în goană și alungînd cu chiote un lup. Fiara le ieșise înainte dintr-un dudău des. Acuma fugea cu coada tîrîiș, amestecîndu-se în lumina orbitoare

cu pîlcurile de năgară a cîmpiei. Unul din feciori cu mare putere a zvîrlit măciuca după lup, din fugă, şi l-a lovit. C-un scheaun, animalul sur s-a scuturat şi a încetinit. Diacul a tras arcul ş-o săgeată, oprind calul. Atunci i-a trimes sălbatecului măciuca şi celălalt fecior, doborîndu-l. După ce şi-au cules lemnele ghintuite, feciorii au descălecat şi au pălit pe duşmanul lor pînă ce l-au văzut întins şi neclintit, rînjindu-le. După acea şi-au repezit în sus pletele, greblîndu-se cu degetele pe lîngă urechi, şi s-au apropiat de măria-sa.

— Ei, ce-aţi făcut la stîna negrenilor? a întrebat moş Mitrea. Şi tot el a răspuns îndată: N-aţi făcut nimica.

— Aşa-i, a încuviinţat feciorul cel mai sfătos, Cosoroabă; n-am făcut nimica.

— Am spus eu.

— Ce puteai şti domnia-ta? că nu erai acolo... a grăit cu buze late şi groase Cosoroabă. Moş Nichita a strigat cătră noi că de ce-i mai aducem un rînd de oşteni? că iaca, chiar as' dimineaţă au venit asupra stînii slujitori de-ai stărostiei şi turci şi i-au făcut mare pagubă, răcnind la el să le spuie numaidecît dacă n-au trecut nişte oşteni ori neguţători pe care-i caută ei... Ce să răspundă baciul? Nimica! S-au supărat atuncea slujitorii aceia şi l-au sfătuit să se mai gîndească. Deocamdată îl lasă; dar au să vie în puţine zile cu spor de săbii de la Vadu-Raşcului şi atuncea vai şi amar de stînă şi de vite, şi vai de sat, dacă n-or găsi ce caută. I-au luat baciului tot caşul din comarnic şi dumilorvoastră nu v-am putut aduce nimic.

— Se-ncurcă treburile... a fost de părere moş Mitrea.

— N-avea grijă, că le descurcăm noi, a dat încredinţare vatamanul Agapie, cu ochii fierbinţi.

— Nu știu ce zice măria-sa.

— Măria-sa zice bine, a răspuns tot Agapie. Deocamdată să-l ducem la Budăile Negre.

La locul de care se rușina vatamanul Agapie, subt o sprînceană de deal împădurit mărunt, curgeau șapte izvoare. Șapte budăie negre, scorburi de la pădurea arsă de stejar, deschise într-o parte, erau cufundate numai de doi coți deasupra izvoarelor; și apa din fund forfotea jucînd năsipiș mărunt și se revărsa în pîrău, printre flori de sovîrv și mintă. Stăteau tusșapte fîntînelele la rînd, cu painjenișul soarelui scînteind în unda lor rece.

Mai la o parte, se dezvălea o pajiște aproape de un șir de brazi vechi, aduși de la munte și răsădiți cîndva deasupra izvoarelor, spre pomenirea celor șapte feciori ai lui Negrea, bătrînul satului.

Acolo a descălecat îndată Nicoară, și după el toți ceilalți au pus piciorul pe iarbă verde. Caii au fost deschingați și lăsați un răstimp să se desmeticească de arșiță, înainte de a fi adăpați. Oamenii au alcătuit stăpînului odihnă pe cetină și pe cergi, apoi au căutat fîntînelele și umbra.

Numai Agapie Lăcustă n-a scos tarnița. Și-a tras de urechi calul, mîngîindu-i ochii, și l-a ținut de frîu, stînd și el în picioare, gînditor.

S-a apropiat de moș Mitrea și s-a închinat către măria-sa.

— Eu, moșule, mă duc după căpitan Cozmuță, la Negreni. Îl aduc în sara asta, căci îi face măriei-sale trebuință.

— Du-te, nepoate Agapie, i-a răspuns blînd moșul.

Agapie n-a mai așteptat. A încălecat și s-a dus.

Moș Mitrea s-a întors către Nicoară, clătinîndu-și fruntea.

— Are două ceasuri de umblat pînă-n sat. Mă-

ria-ta, a adaos el după o gîndire scurtă; îl vei ierta pe acest băiet al nostru pentru unele vorbe încurcate şi nesăbuite. Cînd îi vine lui ziua pustie, apoi o duce aşa, numai într-o aţîţare, parcă ar fi băut.

— Ce vrei să spui, moş Mitrea? s-a mirat Potcoavă.

— Apoi uite cum s-a întîmplat, măria-ta, şi să-l ierţi pe Agapie. Om vrednic şi de credinţă ca el nu socot să se găsească. Numaicît îi vine aşa cîte o toană, parcă au suflat asupra lui ielele. Vorbeşte de Căprioara lui, cu care a fost însoţit cinci ani, şi acuma, din milosîrdia lui Dumnezeu ori răutăţile oamenilor, nu se mai află între noi. Poate nu-i nici în această viaţă... Cînd îi vine lui Agapie ziua pustie, apoi socoate că dragostea lui, Căprioara, e cu el şi stă la sfat cu dînsul. Asta-i vine lui la o tulburare mare. Acuma-i a treia oară. După aceea-i trece. Rămîne liniştit, dar umbrit de mîhnire.

A fost în războiul lui vodă Ion, la Jilişte. Şi după biruinţa oştilor noastre, Agapie dobîndeşte învoire să se repeadă acasă pe două săptămîni. Şi el şi Căprioara se doreau ca şi în vremea cînd aşteptau cununia.

Se-ntîmplă, măria-ta, că chiar în zilele războiului de la Jilişte, Căprioara lui Agapie, într-o zi, nu s-a mai întors acasă. Va fi prăvălit-o furtuna într-o rîpă; ori a apucat-o un pogheaz de mazuri[1] din Ţara Leşască, ori un ceambul[2] de tatari de la Bugeac. Căci în zilele cînd se afla măria-sa cu oastea la Jilişte, lîngă Focşani, au bîntuit asupra noastră şi furtuni, şi pogheazuri, şi ceambuluri.

---

[1] *Mazuri* — oameni din Mazovia, provincie aşezată la nord de Vistula.

[2] *Ceambul* — detaşament tătărăsc de pradă.

S-a prăpădit Căprioara. N-am mai aflat nimica despre dînsa.

Vine de la Jilişte Agapie. Ne găseşte în spaimă. Cînd îi spunem ce şi cum — numai o dată a răcnit şi s-a dărîmat la pămînt. Ş-apoi a zăcut opt săptămîni, cufundat în arşiţă şi tulburare a minţii. Pe urmă şi-a venit în ori, numaicît îl durea lăuntrul său, ca şi cum ar fi băut un venin.

Ş-apoi, la pieirea lui Ion-vodă, cînd s-a vestit în ţară că l-au rupt în patru cămilele turcilor, numai ce-i vine băietului nostru nebunia asta. Spune de sfaturile lui cu Căprioara, ş-o laudă... şi-i bucuros. E o nebunie, măria-ta. Nu înţeleg din ce i-a venit astăzi; dar de trecut îi trece. Mai mult de o zi nu-l ţine.

Cei care ascultau povestea aceasta a lui moş Mitrea au rămas cu sufletele secate de milă. Măria-sa a stat tăcut, cu ochii aţintiţi în freamătul argintiu al fîntînelelor negre, şi parcă simţea în palmă bătaia nebună a inimii vatamanului.

În clipa aceea dorea numaidecît să-l vadă, să-i ceară iertare pentru mustrări şi să-i spuie o vorbă de mîngîiere...

CAPITOLUL XVIII

Răzăşi moldoveni

La al treilea ceas al serii, a sosit pe neaşteptate la Budăile Negre căpitanul Cozmuţă cu doi răzăşi negreni. Amurgul încă lumina pădurile şi cîmpiile din urmă şi răsfrîngea în nourii din înălţime, deasupra răsăritului, o lucoare stînsă, trandafirie. Dedesubtul acelor nouri se întuneca zarea de preves-

tire de furtună. Dar pajiștea de la fîntînelele popasului era pașnică.

Căpitanul de răzăși a vestit de departe că vin la măria-sa prietini. Slujitorii lui Potcoavă totuși s-au ridicat după rînduială, strîngînd pe ei săbiile. Caii erau închingați.

Înainte de a intra în vălcea, acei care-și vesteau sosirea s-au oprit, așteptînd răspuns.

— Să descalice și să coboare, a poruncit Nicoară.

Străjerii de sus, diacul și Vulpea, au adus la Budăie și apoi către pajiște pe căpitanul negrenilor, călăreț cu faimă.

— Era un barbat mărunt, încă mlădios și sprinten, deși împlinise cincizeci de ani. Avea barbă neagră, scurtă, sprîncene îmbinate, ochi îndrăzneți. Și-a lăsat calul la Budăie, cu soții lui; a pășit către pajiștea unde se afla Potcoavă. S-a oprit.

— Îl cunosc, a dat mărturie moș Mitrea; e omul nostru.

Potcoavă a încuviințat cu fruntea.

— Apropie-te, vere Cozmuță! a adăogit răzășul de la Lăcusteni.

Călărețul cel sprinten și negru a făcut cei din urmă pași cu repeziciune și s-a închinat. A primit dreapta, pe care măria-sa, în picioare, i-o întindea, și și-a pus pe ea fruntea descoperită.

— Am înțeles, slăvite, a grăit el cu voce lină și blîndă, că trebuie să mă grăbesc. Prietinul nostru Agapie, însă, nu s-a mai putut întoarce aici. I-au asfințit ochii pe cînd îmi spunea porunca măriei-tale și a adormit în șa, de trudă.

— Ziua lui cea rea s-a isprăvit, a îngînat moș Mitrea, privind țintă pe Cozmuță. Mîni dimineață se scoală însenînat.

— Da, a răspuns domol negreanul. Am dorit tihnă bietului suflet și am încălicat. Slăvite, s-a întors el

cu mişcări repezi spre Nicoară, binevoieşte a porunci plecarea. Te-aşteaptă cină, acoperămînt şi pat, la noi, la Negreni. Deasemeni cerneală şi pană, ca să alcătuieşti cartea pe care am a o duce la Moghilău.

— Îl ştiu şi eu pe acest călăreţ, de la domnia lui Petru-vodă, a mormăit uncheşul Petrea. El nu mă mai poate cunoaşte, căci am îmbătrînit.

— Glasul ţi-i tot acela, căpitane Petrea, i-a întors cuvînt negreanul.

— Şi domnia-ta eşti tot îndrăzneţ, Cozmuţă.

— Sînt îndrăzneţ, căpitane Petrea, numai lîngă ce mi-i drag.

Potcoavă a zîmbit :

— Moş Petrea, pe cel pe care nu-l cunoşti din clipa dintăi nu-l vei cunoaşte nici după nouăzeci şi nouă de zile. Plecăm fără zabavă, moş Petrea.

— Sîntem în sama lui Dumnezeu şi la porunca măriei-tale, a răspuns uncheşul.

— Ba eu, moş Petrea, sînt în sama iubiţilor mei.

După ce-au purces, cu ceilalţi doi răzăşi negreni călăuză, moş Petrea i-a făcut loc lîngă sine lui Cozmuţă, în umbra măriei-sale Nicoară. Au călărit un răstimp la umblet repede ; după aceea, pe subt dumbravă, au suit o culme la pas.

Uncheşului i se trezise în acea înserare plăcere de vorbă şi aduceri-aminte. Îl întreba pe negrean şi Cozmuţă îi răspundea.

Îşi mai aduce aminte căpitan Cozmuţă Negrea de domnia Lăpuşneanului-vodă ?

Cum nu ? La acea domnie, odată, căpitanul Petrea a dus o poruncă a lui vodă suind calare în pălimar la vel-medelnicerul Vancea şi apucîndu-l de barbă.

S-au mai făcut de acestea şi la alţi domni, a mărturisit uncheşul. Dar Cozmuţă Negrea mai poate

oare umbla şi astăzi în picioare, în şa, din fuga calului?

Cum nu? Mai poate, macar că nu-i mai ardea de asemenea zburdăciuni. În vremea cînd era mai tînăr, apoi din şa se înălţa la gratiile unei ferestre. Cneaghinelor le plăceau mai mult căpitanii decît boierii cei bărboşi. Boierii coborau greoi pe scări, legănîndu-se ca nişte jîlţuri; iar căpitanii săltau în acelaşi timp pe prichiciurile ferestrelor din grădină. Cînii işi băteau de garduri fălcile încleştate de cîlţi cu smoală; roabele prielnice băteau în pumni la chiliile lor şi pîndeau pe cneaghină cum întinde braţele printre curpeni de rouruscă.

Fost-a la Iaşi o vreme cînd înfloreau altfel primaverile.

— Însă, iubiţii mei, le-a răspuns Potcoavă întorcînd fruntea prin întunecime, se aflau şi atunci în ţară, cum se află şi astăzi, oameni fără primavară şi fără bucurie...

— Asta o vedem noi abia acum, măria-ta, cînd ni s-au trecut tinereţele şi libovul, a şoptit ca într-un fel de alintare căpitan Cozmuţă.

Uncheşul l-a mustrat c-un mormăit neînţeles. Iar măria-sa, întorcîndu-şi fruntea-n vînt, a văzut urcînd îmbulzirea nourilor de la răsărit, şi a purces iarăşi la umblet grăbit.

La alt pas domol, întorcîndu-se oarecum din visurile tinereţii la stradaniile unei vîrste mai tîrzii, amîndoi căpitanii s-au întristat de pomenirea muceniciei domnului Ion. Ş-apoi s-au bucurat că se ridică alte săbii tari pentru izbăvirea lumii. Una din aceste săbii o poartă barbatul care călăreşte dinaintea lor şi-şi înaltă cînd şi cînd ochii spre steaua sa.

N-au făcut pînă la răzăşii negreni mai mult decît două ceasuri.

Într-o curte ardea foc, ș-un moșneag îl tot zădăra și-l creștea.

La lumina acelui foc, s-a văzut casa cea mică întunecată și fără nici o mișcare. Iar casa mare avea ușile deschise, scoarțe pe trepte și făclii de ceară în ferestre. Privegheau femei bătrîne sosirea călătorilor. Cînd s-au arătat călăreții la poartă, femeile bătrîne au intrat în umbră și nu s-au mai arătat. Dar toate erau gătite: și pat cu așternut, și masa întinsă.

Au intrat la lumină Nicoară Potcoavă și mezinul său. Pe oștenii mărei-sale căpitan Cozmuță Negrea i-a dus la casa cea mică într-o încăpere din fund, unde se lumina întunericul de ochii candelelor de la icoane. Se aflau și acolo merinde, în vatra largă; și pe lavițe perne și poclăzi, așteptînd trupuri trudite. Într-un colț își găsise de cîteva ceasuri alinare Agapie vatamanul. Dormea adînc, întins drept ca o scîndură, pe pîntece, fără pernă, cu fruntea pe brațe. Nu s-a mișcat la intrarea celorlalți călători, nu i se auzea răsuflarea.

Uncheșul Petrea s-a oprit o clipă în dreptul acelui frate năcăjit, privindu-l lung.

În preajma celor două case au ieșit din întuneric străjeri muți. Focul din ogradă s-a stîns.

Căpitanul Cozmuță Negrea a intrat la măria-sa Nicoară, pășind cu fereală. Mezinul sta la măsuța cu trei picioare pe un scăunaș scund, cu coatele pe genunchi și cu obrajii în palme. Poate îi era foame, însă trebuia să aștepte pe bădița său. Poate ar fi fost mai bine, se gîndea, să lese butul de miel fript în țăpușă, urda proaspătă și cana de vin, și să se întindă pe-o coastă, cu tîmpla în palmă, pe patul de lîngă sobă. Căci Nicoară mai avea a zăbovi înainte de-a băga de samă la cele hărăzite ticăloasei noastre ființi de carne și sînge.

Diacul se afla lîngă măria-sa pregătind firul de matasă şi ceară verde. Nicoară şi-a tras din deget inelul cu semn domnesc şi a apucat pana de gîscă, muind-o în cerneală. Diacul a potrivit dinaintea măriei-sale, pe măsuţă, foaia, şi măria-sa a scris astfel carte pe slovenie către un prietin al său de dincolo de Nistru.

«Ion Nicoară din mila lui Dumnezeu străin în Ţara Moldovei. Scrie domnia mea la al meu iubit şi de multă nădejde prietin, pan Tadeus Kopiţki, căpitan de oaste al scump-răposatului nostru frate Ion-voievod. Şi-ţi dăm ştire domniei-tale...»

Măria-sa a ridicat ochii către căpitan Cozmuţă, care aştepta în picioare lîngă uşă, încins, dar cu fruntea descoperită.

— Cînd socoţi domnia-ta, căpitane Cozmuţă, c-om fi noi la vadul Nistrului ?

— Duminică dimineaţă. Oamenii noştri au înştiinţare ; vatamanul Agapie va fi călăuza măriei-tale. Dinspre partea unor duşmani care s-ar putea arăta în preajmă, fie turci, fie slugi ale lui vodă Şchiopul, să ştii, măria-ta, că acum aici locurile-s ghimpoase, anevoie de răzbit.

— Atuncea pot înştiinţa pe prietinii mei că voi fi la Nistru duminică ?

— Duminică dimineaţă, măria-ta, întocmai.

«...Şi-ţi dăm ştire domniei-tale că voi fi la vadul Lipşei pe Nistru, împotriva Movilăului, duminică dimineaţă. Şi te rugăm să dai de ştire prietinilor noştri ; şi să repezi carte credinciosului nostru pîrcalabul Ţopa, romaşcanul, care acuma se va fi aflînd la Braţlau după înţelegerea ce am avut.

Pun pentru încredinţare semnul meu cu ceară şi cu fum. Să fii sănătos.

Domnul-Dumnezeu să adaoge verile şi anii domniei-tale.

Ion Nicoară»

Diacul a păturit şi a închis răvaşul, pecetluindu-l. Nicoară a mai scris pe dos :

«Căpitanul Cozmuţă aduce această carte la al meu bun şi preaiubit prietin Tadeus. La casa domniei-sale în tîrgul Movilăului.»

Răzăşul negrean a primit hîrtia închinîndu-se.

— Dai cartea asta, căpitane Cozmuţă. Dacă este vreo pricină de împotrivire...

— Nu poate fi nici o împotrivire, măria-ta. Cartea o pun în mîna lui pan Tadeus. Dar dacă, din pricina smreduitoarelor[1] vremi, pan Tadeus nu va mai fi fiind în această viaţă...

— S-ar putea, căpitane Cozmuţă : viaţa noastră e ca un zbor de rîndunică ; dar eu îţi spun c-ai să găseşti pe Tadeus. Noi sîntem dintre cei îndărătnici, şi mai stăruim în această lume, deoarece avem de împlinit jurăminte. Dar dacă prietinul meu nu-i, cartea trebuie să ajungă la Braţlau, în mîna domniei-sale pîrcalabul Ţopa. Caută om care s-o ducă, şi te întorci la mine.

— Am înţeles, măria-ta. Mi-am luat măsuri şi pentru întoarcere. Iar după ce pun scrisoarea în palma lui pan Tadeus, eu te aştept pe măria-ta sîmbătă sara la vadul Lipşei. Aicea la noi, negrenii, nu poate fi nici o sminteală. Şi încrede-te în răzăşii lăcusteni, care or să te însoţească. Rămîi cu bine, măria-ta.

— Fii sănătos, căpitane Cozmuţă.

---

[1] *Smreduitoare* — nesigure, bîntuite de molime.

Negreanu a ieşit cu paşii lui uşurei în ogradă. Acolo îl aşteptau doi slujitori călări, soţii săi, cu calul pe care trebuia să-l încalece el însuşi. Alţi doi cai de schimb, numai cu căpestrele, îi ţineau alăturea de dînşii acei slujitori.

O umbră mare i-a acoperit lui căpitan Cozmuţă vederea. Unchesul Petrea Gînj i-a pus pe umeri palmele grele.

— Să ştii, căpitane Petrea, i-a zis el domol, cu glasu-i repede, că toate-s puse la cale.

— Ne cunoaştem, a răspuns oşteanul cel bătrîn, strîngîndu-l lîngă sine. Nu am a-ţi da învăţăminte. Cu toate acestea, fiind mai vîrstnic decît domnia-ta cu vreo doisprezece ori cincisprezece ani pe cît ştiu, îngăduie-mi, frate Cozmuţă, să te socotesc frate mezin şi să te sfătuiesc unele şi altele.

— Ascult, bădiţă.

— Întăi cruţă calul, ca să nu poticneşti cînd ţi-a fi lumea mai dragă. Am văzut schimbaşii. Cînd ţi-a părea că trupul dumnitale începe a fi greu calului pe care umbli, pui şaua pe cel ce-a mers slobod, numai cu frîul. Bună rînduială, dar mai rămîne soarele verii şi lipsa de apă a pustietăţilor goale.

— M-oi pricepe eu cum să fac, bădiţă. Dacă-i pustie, ocolesc şi beau zer de la stîni.

— Nu te supăra. Şi mai sînt două hanuri pe care trebuie să le ocoleşti şi cîteva sate în care să nu intri. La han ţi-a ieşi înainte împungîndu-te cu zîmbet şi cu bourii sînilor o muiere, şi eşti încă tînăr, Cozmuţă.

— De han şi de băutură mă feresc, bădiţă. Dar de satele răzăşilor noştri, nu. Eu nu cat la răzăşi nici prînzare, nici cupă cu vin. Ci cat prietini pe care să-i vestesc şi să-i pun la cale pentru trecerea măriei-sale.

— Da, căpitane Cozmuță, aicea ai dreptate, căci noi păzim un odor rămas de la domnul nostru vodă Ion, și acel odor se cuvine s-ajungă cu pace și în bună stare în pămîntul unde stăpînul nostru își are prietinii și unde a slujit cu cinste legea seminției creștinești, fiind hatman la Praguri. Acolo-i pămînt slobod al vitejilor.

— Bădiță, a răspuns cu supunere negreanul, nu beau, nu mînînc, nu cunosc muiere. Îmi țin ceasurile numai cu pădurețe uscate și malai din traistă și cu apă de la izvoare. Și sîmbătă, prietinul măriei-sale va ceti cartea aceasta pe care i-o duc.

— Am priceput; să-ți ajute sfîntu Gheorghe călărețul, cel care străpunge balaurul.

— Rămîi cu bine, bădiță, și să știi că Mitrea și Agapie sînt oameni cu nume frumos în părțile noastre, iar pentru domniile-voastre sînt scumpi, avînd cuvînt și suflet ca pe haruri ale credinții. Deci nu fi cu bănuială asupra lor.

Uncheșul a tăcut.

— Nu fi cu bănuială, bădiță, crede în ei. Cînd nu-i vezi, să știi că-s între oameni prin sate. Caută acolo numai pe cei vrednici și nici o vorbă n-o cheltuiesc în zadar. Așa! Dusu-ne-am! Hai, flăcăi!

CAPITOLUL XIX

Solia căpitanului negrean

Cînd a început a-i bîzîi pe la ureche adiere din lărgimea cîmpiilor, căpitan Cozmuță a văzut geană de ziuă în fundul răsăritului.

Spunea cîte o vorbă feciorilor, mîngîia fugarul bătîndu-l ușor cu frîul pe gît și chemîndu-l pe

nume; se ducea în buiestru lin și grăbit. Nu călărea pentru că așa-i era poruncit, nu se trudea cu supărare, ci în el era o plăcere ca a apelor care fug rîzînd zilelor și nopților.

De mult căpitanul negrean doarme în țintirimul satului său; dar pomenirea încă nu i s-a șters, iar vînturile și valurile îl mai așteaptă, să-i cînte și să-l oglindească...

Barbatul de credință s-a tot dus cînd în lumină, cînd în umbră, cu puține opriri, cu puțin somn, schimbînd tarnița cînd și cînd de pe un cal trudit pe unul mai puțin trudit; a străbătut locuri goale și păduri, pe la opusturi de heleșteie, pe povîrnișuri de livezi, ațintind ochiu-i vulturesc tot înainte, pînă ce s-au văzut talgerele verzi ale Nistrului într-un asfințit de soare.

Era ziua hotărîtă, de vineri.

Căpitanul Cozmuță și cei doi feciori au ocolit drumul deschis cătră vadul Lipșei ș-au coborît rîpa Nistrului într-o luncă pustie. Au cotit pe o potecă, la o pădurărie unde au aflat pe un moș pădurar, prietin al negrenilor, care avea acolo sihăstrie. Tocmai își închidea vitele în ocolul de răzlogi, avîndu-și pe lîngă sine dulăii de pază.

— Moș Mîndrilă! a strigat căpitanul Cozmuță.

— Ha? Cine-i acolo?

— Moș Mîndrilă, eu sînt, prietinul domniei-tale, căpitanul! Închide cînii și dă-ne drumul.

— Iaca, ia! dumneata ești, nepoate Cozmuță?

— Eu sînt.

— Ce vînt te aduce?

— Ți-oi spune, dacă dai din picioare mai repede.

— Apoi, măi băiete, picioarele cele din tinereță le-am schimbat, ș-acu mă slujesc numai de niște hleaburi.

Iaca, ia! să-nchid zăvozii! Iaca, ia! să deschid poarta! Greu mă împovărează cele pustii bătrîneţe! Iaca, ia! să zădărăsc focul. Că n-am muiere să-mi ajute şi nu pot împrumuta de nicăieri, că n-am cu ce-o ţine, nu din mîncare, că de asta — slavă domnului! dar din altele... Iaca, ia! să umplu ceaunul cu apă şi să-l anin la cracană.

Uşurat-aţi dobitoacele de tarniţi? Dat-aţi jos tarhaturile? Îndemnaţi caii la iarbă grasă.

Iaca, ia! nişte capete de butuci. Lepădaţi hamurile ce mai aveţi; daţi din picioare şi din braţe cum dă moara din speteze cînd o umflă vîntul, ca să vă desmorţiţi. Ici lîngă foc e şipot. Stropiţi-vă ochii, să vă răcoriţi.

Da' ce treabă ai domnia-ta, nepoate Cozmuţă, prin aceste părţi de lume?

— Ţi-oi spune cît îmbucăm ceva, moş Mîndrilă.

— Apoi, iaca-i bine. Ori mi-i spune, ori nu, tot atîta-i; bucuria mea-i că te văd, şi ochii tăi mi-aduc aminte de ochii bietei mele surori Anastasia, biată să fie de pacate. De mult s-a prăpădit prin cele străinătăţi la Negreni. După ce s-a dus de la părinţii noştri, n-am mai văzut-o decît de două ori: la nuntă şi la îngropăciune.

Cînii cei mari au prins a hăuli prelung.

— Iaca, ia! ce v-a apucat, măre dulăilor?

S-a dus pînă la închisoarea cînilor ş-a pălit de două ori c-o bîtă în scînduri.

Zăvozii au tăcut.

— Li-i foame şi lor, a rîs cu gura ştirbă moşul, că şi ei îs făpturi de suferinţă, ca şi omul.

Vorbele bătrînului şi tînguirile lui despre biata soră-sa Anastasia erau aceleaşi şi aceleaşi ori de cîte ori căpitanul Cozmuţă nimerea aici, la pădurăria ascunsă, cu felurite trebi. Răzăşul sta gînditor, luminat de foc, şi aştepta răstimpul cînd «clopotul

moşneagului», cum îi spunea el, conteneşte. Era ceasul cinei. Atunci moş Mîndrilă molfăia în tăcere mîncarea-i puţină.

— Moşule, i-a grăit în acel răstimp negreanul, după ce ţi-ai mînat toate treburile cu grăbire, aşa cum ştii domnia-ta, acuma să m-asculţi şi pe mine. Am nevoie să trec Nistrul chiar în sara asta.

— Îhî, cogîlţ! a înghiţit moşul cu greutate.

— Nu te bucura prea tare, moş Mîndrilă, căci nevoia mea nu priveşte, ca-n alte dăţi, boii; de data asta nevoia mea priveşte oamenii.

Moşneagul s-a holbat, mai înghiţind o dată greu, după ce mestecase îndelung cu moara-i hîrbuită.

— Altădată veneam să caut cumetri de ceea parte, ca să trecem boi în Ţara Leşască. Adevărat că boii noştri, de care au nevoie neguţătorii de la Moghilău să-i vîndă la împărăţia neamţului, au acuma preţ bun: un taler părechea, bani curaţi, puşi în palmă fără alte angării şi fără vama boierilor leşi. Îi trecem prin vadul ştiut al boilor şi-i scoatem într-un loc singuratic. Îi numărăm, îi dăm pe samă, primim talerii şi atît. Acuma-i alta, mai greu. Am de trecut o carte, către un căpitan de oaste de-ai noştri.

— Îhî!

— Acuma cată să trec singur-singurel şi nu voi să mă întîlnesc cu straja. Nici cartea şi nici viaţa să nu le pun în primejdie. Nici un străin nu pot trimete. Trebuie să mă înfăţişez eu singur în tîrg, să caut uliţa, să găsesc casa şi pe stăpînul casei. Iaca, e mai anevoie să duci o hîrtie de nimica decît un tamazlîc de boi. Da; însă hîrtia aceea cît palma priveşte viaţa unui barbat iubit al nostru. Noi răzăşii de la Negreni şi din alte părţi nu vrem ca acel barbat iubit al nostru să treacă de la un mal la celalalt mal ca un năcăjit, într-o luntre, prin în-

tunericul nopții. Îl poate oricine apuca de grumaz, căci capul lui are preț la turci și la domnia Moldovei. Deasemenea nici nu se poate înfățișa cu ușurință în vederea lumii, ca să nu-l poprească străjile Moghilăului și să-l întoarcă spre Bugeac, ori spre Hotin, ori spre Iași — pentru un cîștig mai mare decît prețul a o sută de tamazlîcuri. Cartea mea agonisește celui care o trimete puterea prietinilor săi de dincolo de Nistru. Care putere îl sprijină să se ducă unde are treabă. Asta-i. Se poate trece chiar în sara asta ?

— Se poate ! a putut în sfîrșit răspunde moșneagul, scuturîndu-și barba de fărmături.

— Cum ?

— Bine ; cu păscarii, căci breasla asta umblă la amîndouă malurile. Iaca, ia ! Doar ai mai avut de-a face cu dînșii, nepoate. Nu-i cunoști ?

— Ba-i cunosc. Unde să-i găsesc la vremea asta ?

— Îi găsești unde trebuie. Cu schimbările vremii s-a mutat și munca lor. Altădată pescuiau ziua ; acuma pescuiesc noaptea. Atuncea, făceau negoț cu somn, îl prindeau cu oriile[1] în vederea tuturor ; acum îl prind noaptea, cu cîrlige, în cotloane afunde. Dar cîrligele stau singure, și ei fac un negoț mult mai bănos — ducînd negustorași de marfă măruntă în tîrg la Moghilău. Acei negustorași de la noi cată lucruri ușoare și scumpe ; le poartă cu ușurință și le trec fără nacaz. Iaca, ia ! mărgele ; iaca rumenele[2], iaca afion[3], ba pentru cneaghine, ba pentru țiitoarele măriei-sale, ba pentru țigăncușele de la palat. Gătelile părții femeiești îs la fel și la stăpîni, și la robi.

---

[1] *Oric* — plasă mare de prins pește, trasă pe apă de două luntri.
[2] *Rumenele* — sulimanuri, farduri.
[3] *Afion* — suc de mac, opium.

— Ș-apoi cum oi face, moș Mîndrilă, să-i găsesc pe acești păscari cumsecade?

— Ia bine. Te duci pe unde te duceai și altădată în lungul pîrăuașului istuia. Iaca, ia! zăvoaiele, iaca și bulboanele. Ca și altădată, nu iei cu tinele unelte primejdioase; nu-ți face trebuință decît un ispol[1], pe care-l găsești la luntrea mea din gura pîrăului. Ș-apoi celelalte socoteli le cunoști.

— Mulțămesc, moș Mîndrilă; lăs caii și feciorii și m-am dus. De-acu, dacă va fi să ne mai vedem, asta s-a întîmpla mîni dimineață.

— Dar mai stăi, măi nepoate Cozmuță. Spune întăi cine, ce și cum.

— Îți spun mîni, moș Mîndrilă; acuma n-am vreme.

— Ptiu! acu a fost aici acest nepot și iaca nu-i! Căpitanul negrean s-a dus rîzînd singur pe cărarea din lungul pîrăului. A ajuns la un povîrniș unde curgea apa duruind între sălcii. În balta de subt povîrniș, a găsit dosit între rogozuri, ca și-n alte rînduri ale negustoriilor lui, ciobaca[2] lui moș Mîndrilă, fără lopată și fără ghionder. Ispol de scos apă din ciobacă însă avea.

A luat acel căușel de lemn și s-a dus pînă la bulboana de aproape a Nistrului. Sub zarea cea din urmă a înserării, apele veneau posomorîte, clătinîndu-se ca lespezi fumurii și clipotind ușor la țărm. Căpitanul Cozmuță s-a lăsat pe vine, și, întorcînd spre undă cupa ispolului, a bătut o dată: clonc! ca și cum ar fi sărit o broască din cele mari în bulboană. Ș-apoi iar, de trei ori, clonc-clonc-clonc! Și a așteptat.

Or fi fiind cei de la celalalt mal la locul lor?

---

[1] *Ispol* — căuș cu care se scoate apa din luntre.

[2] *Ciobacă* — luntre joasă lucrată dintr-un singur trunchi scobit.

Şi-a plecat urechea, ascultînd cu luare-aminte prin pacea adormită şi somnia luncilor.

A mai bătut de trei ori.

Atunci a auzit răspuns. Şi nu mult după aceea a zărit, încă departe, luntrea, ca o gînganie de acelea care fug cu labele pe deasupra luciului. Atunci a răsuflat pe nas aerul pe care îl ţinea în plămîni, s-a ridicat în picioare şi s-a liniştit. S-a dus şi a pus ispolul în ascunziş, după aceea s-a întors la ţărm.

Cînd a venit luntrea aproape, i-a ieşit înainte.

— Buna sara, om bun, i-a şoptit unul din cei doi luntraşi.

— Buna sara.

— Care ţi-i voia ?

— Aş avea trebuinţă de un somn de vreo zece ocale pentru un praznic. Plata pe loc.

— Cum nu, om bun ! Se poate ; sui şi mergi cu noi să-l scoatem din cîrlig ori vîrşă. Dar parcă ne-am cunoaşte noi... Ehe ! bucuria noastră nu-i proastă. Cum îţi mai merg treburile, căpitane Cozmuţă ?

Cine nu-l cunoaşte pe căpitanul de la Negreni ? Toţi pescarii, toţi neguţătorii de boi în susul apei şi în josul apei.

— La noi, la Moghilău, şoptesc pescarii prin întunecimea serii sprijinindu-se cu putere şi lin în lopeţi, au mai scăzut afacerile cele bune ; s-aude că boierii noştri şi şleahticii [1] s-au înţeles cu beii ; şi turcii s-aşează în ţinutul Hotinului ; ş-această înţelegere este ca şleahticii s-asculte, iar păgînii să poruncească. Şi s-au mai înţeles şleahticii noştri ca păgînii să ridice prigoană împotriva zaporojenilor.

---

[1] *Şleahtic* — nobil polonez.

Să-i strunească şleahticii pe zaporojeni, să-i taie şi să-i împuţineze. Aşa că noroadele-s supărate.

— Au dreptate noroadele, băgă de samă căpitanul.

— Ei, da ! Om vedea ce-a mai fi !

Ce treabă are căpitanul în tîrg la Moghilău ?

Căpitanul Cozmuţă are treabă în uliţa săidăcarilor[1], la meşterul Miloslav Cişca. Se duce la el pentru o şa nouă.

— Nu cumva se gătesc răzăşii de dincolo să se oştească iar în Ţara-de-Jos ?

— Va fi şi asta, răspunde căpitanul negrean, atunci cînd se va ridica voievod nou Nicoară Potcoavă... Ne-om duce cu el cum ne-am dus cu Ion-vodă...

Luntraşul cel de lîngă negrean a murmurat :

— Cu alt noroc, căpitane, căci de pieirea lui Ion-vodă s-a cutremurat lumea.

Au mai plutit un timp în tăcere. Acuma, prin balta domoală de la celalalt mal, pescarii întorceau luntrea cu botul în susul apei şi lopătau ca s-ajungă în cotlonul de unde plecaseră, la o colibă tupilată. După ce-au ieşit pe năsip, pescarii au pipăit banii de brudină şi s-au arătat mulţămiţi de muşteriul lor.

— De-acu mîni, pe la prînzişor, mă veţi întoarce de unde m-aţi luat, le-a spus Cozmuţă.

— Se poate, au rîs ei. Te ducem cu două ciobăci şi cu oria ; poate tot încurcăm un somn.

— Somnul pe care-l încurcăm, a răspuns răzăşul de la Negreni, stă în scaun şi se chiamă judele Moghilăului.

Căpitanul Cozmuţă a trecut ca un tîrgovăţ grăbit pe străzi înguste şi întortochiate ; cîni n-a stîrnit,

[1] *Săidăcar* — meşter de şăi, frîuri şi hamuri.

colb însă destul; ş-a ajuns destul de degrabă la casa meşterului săidăcar.

A bătut într-o poartă; au mormăit întrebări şi răspunsuri; i s-a dat drumul chiar de către meşterul cel de la Praha, Miloslav, decît care mai bun săidăcar nu se află în toată lumea. El meşteşugeşte frîiele cu ţinte şi teltiile înflorite care au bun preţ în Zaporojă. Deşi e aşa de bun meşter şi cîştigă destul, n-are linişte în acest tîrg al Moghilăului, căci domnia-sa e pribeag husit şi-l tot împung popii catolici, şi şleahticii se potrivesc popilor, şi pîrgarii ascultă de şleahtici; aşa că meşterul Miloslav nu putea dovedi decît împingînd unde trebuia zgripţori de argint.

În camara sculelor şi pielăriei, meşterul Cişca se tînguie prietinului său răzăşul un ceas de vreme, greblîndu-şi cu degetele barba balaie stropită cu fire argintii şi-l mai întreabă ş-acuma, cum l-a mai întrebat şi-n alte dăţi, dacă n-ar fi cumva cu putinţă să se aşeze într-o ţară mai blîndă din partea popilor papistaşi. Poate-i Moldova ţara aceea.

— Este, îi răspunde căpitanul, dar mai îngăduie, meştere Miloslav, pînă ce-a veni la noi un voievod după inima noastră. Atuncea are să fie şi mai mult de lucru pentru meşteşugul dumnitale. Iar de papistaşi ai a te teme la noi ca de Sisoie cel Mare.

Meşterul Cişca rîde. Domnia-sa nu ştie cine-i sfîntul Sisoie. Socoate că va fi fiind un bărbos cumsecade şi blînd de la Ierusalim ori de la Bizanţ.

— Noroc că n-am copii nici de la Ana, nevasta mea de-al doilea, adaose el, urmînd a-şi scărmăna barba; şi noroc că Ana e vrednică nevastă, cu care mă înţeleg; şi cînd lucrez eu, ea cîntă, parcă n-am avea griji. Mulţămesc, căpitan Cozmuţă, pentru plata zlotului datorit. Şi nu te vei supăra pe mine, dacă nu-ţi pot da pat de hodină decît între scule şi piei.

Cînd l-a lăsat meșterul, Cozmuță și-a așezat bine ciolanele pe patul vîrtos, a pus tîmpla pe pumnul drept ș-a adormit numaidecît.

Dimineața, cînd a vîrît capul în cuhnea strîmtă a gospodinei, cătînd apă, pana Ana Cișcova cînta, potrivindu-și în spelci de sîrmă cozile și privindu-și fața albă în oglindă, cînd din dreapta, cînd din stînga.

— Jesus Maria! a strigat ea lepădînd oglinda și pocnindu-și palmele; de unde ai ieșit, căpitane Cozmuță?

— Dintre sculele și pieile meșterului. Bine te găsesc sănătoasă și veselă, doamnă Ana, și te-aș ruga să mă îndrepți la careva care cunoaște în Moghilău casa unui fost căpitan de oaste cu numele Kopițki.

— D-apoi îl pot îndrepta eu pe prietinul nostru căpitanul Cozmuță. Casa lui pan Kopițki se află în a treia uliță la stînga, peste drum de biserica Uspeniei. Și trebuie să fie astăzi la pan Tadeus mare năvală de popor. Căci mîni, duminică, se face judecata lui Barbă-Roșă cel gras, episcopul Uspeniei. Închipuiește-ți, căpitane, că un boier mare cu opt moșii, cum e Roman Barbă-Roșă, s-a apucat ș-a pus amanet biserica Uspenia la un cămătar venetic, Costa Luli, și neplătind Barbă-Roșă la soroc nici capete, nici dobîndă, Costa Luli a pus lacată și a poprit intrarea preotului și a poporănilor la sfînta leturghie.

Vai, doamne, s-a mai auzit pe lume asemenea blăstămată faptă? A împrumutat procletul bani, pentru nunta unei fiice, și nici nuntă n-a făcut, nici douăzeci și cinci de taleri nu i-a întors lui Luli.

— Ce dracu o fi făcut cu atîtea parale? s-a mirat negreanul.

— Le-a bătut la cărți, căpitane Cozmuță! Înflorire-ar pe el lepra! Și n-ar mai ajunge la duminica cealaltă acest varvar mai rău decît ismailitenii...

— Ce fel de judecată?

— Nu știu, că-l judecă tot corbi de cei mari, neamuri cu el. De aceea s-adună poporul ca să facă răzmeriță și să-i ceară capul. Unde te duci, prietine al nostru? La prînz nu te întorci?

— Nu pot și-mi pare rău, doamnă Ana... Îmi place să te aud rîzînd și cîntînd.

— Acuma nu mai rîd și nu mai cînt.

— Îmi place să te aud rîzînd și cîntînd și împărțind mîncare în farfurii înflorite. Dar eu am o slujbă poruncită, doamnă Ana; și slujba mea în dimineața asta numaidecît trebuie s-o isprăvesc.

— Și pe urmă te duci?

— Da, tot cu slujba.

— Și de la soțul meu Miloslav luatu-ți-ai rămas bun?

— Luat.

— Bine, atunci ia-ți și de la mine și nu ne uita.

Cozmuță a pornit repede, pipăind la brîu cartea stăpînului său. La poartă a stat, ascultînd dacă nu se aude în urma lui cîntec. Nu s-auzea nimic; nevasta meșterului se uita după dînsul din prag. Căpitanul a oftat, a deschis, a trîntit portița în clampă și s-a dus.

Cum a văzut în ulița a treia biserica Uspeniei și adunare de norod la casa de peste drum, s-a destins, simțindu-se la capătul urcușului său. S-a uitat la învăluirea mulțimii și a văzut că-i ca și la Negreni cînd răzășii se supără. A ocolit o grămadă de oameni ici, a cotit pe după alții, și a băgat de samă că de la poartă și pînă la ușa casei oamenii îmbulziți nici nu mai pot răsufla.

Cine-i acest străin?

Pan Kopițki n-are vreme astăzi și mîni decît pentru urgia ce s-a abătut asupra sfintei noastre Us-

penii. Să-l lese în tihnă cei de peste Nistru. Pentru străini va scrie pan Kopiţki jalbe poimîni.

Căpitanul Cozmuţă s-a făcut mititel şi a întrebat cu umilinţă pe cei ce se aflau mai aproape de dînsul, dacă pan Kopiţki e singur.

— Ba e cu vatamanii noştri. De ce întrebi ? Asta se ştie şi se vede !

— Ba eu socoteam că s-ar fi aflînd în sfat cu Ion Nicoară Potcoavă, hatmanul.

— Da' de unde ! Hatmanul Potcoavă e la Moldova.

— Eu ştiam că a pornit întracoace. L-am şi petrecut o bucată pe cale.

— Da' de unde vii dumneata şi cine eşti ?

— Sînt un căpitan de răzăşi de la Negreni.

— D-apoi nu-l cunoaşteţi, lume dragă ? Acesta-i căpitanul Cozmuţă, carele a fost cu unii din noi şi cu zaporojenii în războaiele lui vodă Ion de la Moldova.

— Auzi, creştinilor ! Şi ce pofteşte, mă rog ?

— Zice că s-ar fi aflînd la pan Kopiţki în canţelarie Potcoavă hatmanul.

Din gură în gură, din zvon în zvon, lumea strînsă dinaintea sfintei Uspenii s-a încredinţat că nu este altă veste mai adevărată decît asta. Apoi acuma este cine judeca pe Barbă-Roşă pentru hoţia lui !

Strigăte şi chemări ; mulţimea îl copleşea pe negrean. Cei din bulzul de la intrarea casei s-au revărsat spre poartă. Căpitanul Cozmuţă a sărit din doi paşi cele patru trepte ; mulţimea a început a urla la el şi a-l sudui rîzînd pentru asemenea viclenie. Dar domnia-sa a tras de la brîu cartea lui Nicoară ş-a tremurat-o deasupra capului său descoperit.

— Domnilor şi fraţilor, aflaţi că nu v-am viclenit ; măria-sa hatmanul Potcoavă nu se află în casă şi nu vorbeşte cu pan Kopiţki, dar cuvintele lui sînt scrise aicea, pentru prietinii săi din această ţară !

S-a făcut tăcere.

— Fraţilor oameni buni, a grăit cu linişte căpitanul de la Negreni, eu sînt sol şi aduc lui pan Tadeus această carte scrisă chiar de mîna măriei-sale Nicoară.

La tumultul de glasuri care a cutremurat uliţa după asemenea mărturisire, în fereastra de alăturea intrării s-a deschis o portiţă şi a ieşit capul lui pan Kopiţki întrebînd numai cu ochii holbaţi şi schimonositura obrazului ce-i asemenea tăcere, ce-i asemenea freamăt, ce-i asemenea glas străin? Căci căpitanul negrean grăia limba localnicilor cu destulă uşurinţă, însă şi cu destule greşeli şi amestecuri de moldovenie.

Acel cap al fostului căpitan de oaste avea rase cu briciul bărbia, obrajii şi tîmplele, după felul de a se purta al zaporojenilor, mustăţile cărunte îi erau lungi, învălurite mărunt cu drotul. Obrajii raşi îi atîrnau. Ochii, după ce s-au holbat, au rămas mici şi cu pleoapele încreţite, aţintiţi asupra cărţii pe care solul o ţinea în crăcana a două degete, întinzînd braţul cît mai sus cu putinţă.

Repede se arătase acel cap în portiţa ferestrei, repede s-a tras îndărăt. Şi prin uşa intrării numaidecît a venit şi prelungirea în jos a fiinţii celui mai cu faimă bărbat din Movilău. Fostul căpitan Tadeus Kopiţki era de două ori mai înalt şi mai spătos decît răzăşul. A repezit mîna-i groasă către acea carte sau acea minciună; deoarece se putea ca omuleţul care o tremura între două degete să nu întrebuinţeze decît un tertip.

Căpitanul Cozmuţă s-a ploconit spre stăpînul casei întrebînd dacă are cinstea să vadă înainte-i pe vestitul căpitan Tadeus Kopiţki.

— Da! El este! În ființă! a răspuns cu glas gros și răsunător stăpînul casei, și-n palma lui groasă răzășul a lăsat să cadă cartea.

Fostul căpitan de oaste a cetit ce era scris deasupra, a desfăcut-o și i-a cercetat pecetea.

— Dumneata ești căpitanul Cozmuță? a întrebat răstit.

— Da, el este, a răspuns cuviincios negreanul.

Pan Tadeus s-a cufundat dintrodată în cetirea cărții. A ridicat numai o clipită ochii spre biserica Uspeniei, luînd martor parcă pe dumnezeul închipuirii sale, un dumnezeu al răzbunării în vifor de nouri, a bătut cu dosul palmei stîngi foaia pe care o ținea în dreapta ș-apoi cu foaia a amenințat lumea îmbulzită în juru-i.

— Vină după mine, a zis el către sol.

Cu o sprinteneală de mirare la un om atît de gros și destul de vîrstnic, pan Kopițki l-a dus pe căpitanul Cozmuță la o camară deosebită de canțelerie.

L-a așezat pe oaspete pe un divan, s-a așezat și el într-un jilț pe care l-a rostogolit întăi dinaintea divanului; s-a mai uitat o dată la cartea deschisă și iar a bătut-o cu dosul palmei stîngi. Dintrodată solul a auzit un glas blînd, în care tremurau lacrimile.

— ...Din mila lui Dumnezeu străin în țara părinților săi...

Căpitane Cozmuță, spune-mi toate cîte știi despre sosirea prietinului meu Potcoavă.

Negreanul i-a povestit în cîteva cuvinte tot ce știa.

Pan Tadeus și-a sprijinit fruntea cu palmele; apoi a înălțat încet-încet ochii și i-a ațintit asupra căpitanului negrean, ascultînd în același timp zvonul norodului de-afară.

— Iubitule, a spus el după aceea răzășului, zîmbind; avem mîni în tîrgul Movilăului frumoasă adunare de popor. Toată această adunare va întîmpina pe prietinul nostru care trece la prietinii săi din Zaporojă. Oricîte cîrcote și supărări vor fi, nimic nu-l va putea opri pe Potcoavă. Luăm noi cei de-aici toate măsurile.

— Înțeleg; măria-sa hotărăște ziua trecerii sale mîni.

— Am văzut din cartea ce mi-ai adus. Dar Tadeus Kopițki hotărăște și ceasul. Să fie al patrulea ceas al dimineții.

— Se va face întocmai, a dat încredințare răzășul. Mă întorc fără întîrziere la măria-sa.

— O, barbat preaharnic! nu pleci înainte de-a bea cu mine paharul prietiniei noastre; și de-a te sfătui cu Tadeus și despre alte lucruri ce privesc intrarea la noi a slăvitului nostru Nicoară hatman.

CAPITOLUL XX

Mezin cel viteaz

Înainte de a intra în hotarul Costeștilor și Olărenilor, Potcoavă a mai poruncit un popas de amiază, după sfatul lui moș Mitrea și al vatamanului Agapie, cei doi lăcusteni.

Depărtarea pînă la apa Nistrului se împuțina cu repeziciune, totuși popasurile erau mai dese. Ieșeau în calea măriei-sale călăreți din sate, cu care se schimbau închinări și vorbe bune; îl petreceau pînă dincolo de hotarul moșiei lor și apoi rămîneau într-un dîmb, lungă vreme, pînă ce depărtările se în-

cețoșau, atît pentru cei duși; cît și pentru cei rămași.

Această rînduială lăcustenii o pregăteau umblînd cale de un popas înaintea lui Nicoară. Iar alții, dintre cei vestiți de lăcusteni, umblau și mai departe către zarea Nistrului, înștiințînd neamuri și prietini. În lungul drumului se simțea această mișcare și umblau necontenit călăreți și vestitori.

Deasemenea se dăduse înștiințare și ciobanilor care aveau tîrle ici-colo, în acele largi întinderi. Și după învățămintele vechi, dobîndite din suferința rîndurilor de oameni, ciobanii vesteau satele de către pădure, cu focuri, despre umbletele înainte la calea Lipșei și îndărăt la Vadu-Rașcului ale slujitorilor lui vodă Șchiopul și ale lui ceauș-baș de la Iași.

La Vadu-Rașcului, unde cumpănea mai mult puterea slujitorilor domnești și ismailiteni, se iscase pesemne o tulburare grabnică la vestea iscoadelor, cum că fugarii apucaseră alt drum.

Fugarii erau așteptați într-un loc; și dintrodată răsăriseră la o mare depărtare. De ce puterea domnească fusese încredințată că la Vadu-Rașcului trebuie așezată capcana, nu se știe. Era o încredințare din vînt, din pămînt, din nălucirea minților. La Vadu-Rașcului le era mai la îndămînă oamenilor domnești, din numărul săbiilor și, mai ales, din odihnă și mîncare. Acuma se mișcau spre valea Lipșei pipăind, cotind, înaintînd și trăgîndu-se îndărăt, ca unii ce nu se bizuiau încă pe o izbîndă ușoară. Lor mai mult le trebuiau căpățînile lor sănătoase pe umeri, decît să le ducă la Iași pe ale fugarilor. Se mișcau mai ales din îmboldirea oștenilor turci, care arătau vrednicie și semeție, ca trimeși ai celui mai mare și mai temut padișah stăpîn al lumii. Semeția le era sporită de scîrnava lăcomie a dobînzii pe care o rîvneau de la

pămînteni. Răzăşii din acea lature a ţării fuseseră pînă atunci scutiţi de bîntuirile boiereşti şi putuseră agonisi tamazlîcuri şi turme. Făceau şi negoţ cu boii şi oile în Lehia, şi la Vadu-Raşcului se spunea că acea răzăşime cuprinsă are îngropate comori de zloţi şi taleri.

Ciobanii de la tîrle privegheau de departe mişcarea iscoadelor. Cum le vedeau, aprindeau pe corhane mai multe focuri decît aveau stîni ; şi răzăşii, din depărtarea la care se aflau, numărau şfară de fum după şfară de fum şi înţelegeau că de la oamenii lor se dă vestire de apropierea inorogilor [1]. Iar noaptea, focurile ciobanilor ardeau ca nişte luceferi mari în vîrful movilelor, şi răzăşii, de pe hotarul lor, băgau de samă cum se astupă şi cum se deschid luminile. Ciobanii ridicau asupra focului saricile, apoi le lăsau să cadă. Era semn că nu-i linişte în păşuni, că zăvozii se arată neliniştiţi şi mînioşi ca la apropierea fiarelor. Atunci străjile satelor sporeau, şi cete înarmate ieşeau în larg pe după lunci şi rovine de pîraie fără apă.

În acea zi de vineri, vatamanul Agapie a călăuzit la măria-sa pe vatamanul Costeştilor şi Olărenilor într-o vălcea împresurată de făgeţel tînăr şi mesteceni. Potcoavă şi ai săi erau descălecaţi. Cînd au auzit tropot, au pus piciorul în scară. Îndată ce s-a arătat Agapie, Nicoară s-a încălărat şi a strîns zăbala murgului. Au săltat în tarniţi şi soţii săi.

Agapie aducea şase răzăşi, fruntaşii celor două sate.

Lăcusteanul şi-a descoperit fruntea, închinînd-o spre măria-sa ; ceilalţi şase călăreţi au făcut la fel.

— Slăvite, a zis Agapie, arătîndu-şi prin mustaţă

[1] *Inorog* — animal fabulos cu cap de cerb, trup de cal şi un corn lung în frunte ; aici : poreclă dată turcilor.

albul dinţilor, aceşti gospodari de la două sate megieşe au poftit să se înfăţişeze la trecerea domnului lor.

— Mi se bucură inima, a răspuns Potcoavă, ducîndu-se mai aproape de răzăşi.

Şi-a tras de deasupra pletelor cuşma. Acest obicei de la taberele zaporojenilor, cînd sînt întîmpinaţi hatmanii şi asaulii de credincioşii lor, nu era cunoscut moldovenilor. În aceste zile cînd vedea cum se deşteaptă şi se ridică în juru-i poporul, împresurîndu-l c-o dragoste care-i mîngîia pribegia, Potcoavă simţise nevoia să se închine puterii pămîntului, tovarăşilor de restrişte ai lui vodă Ion. Îi era inima plină de milă şi avînt. Vatamanii de la Costeşti şi Olăreni au fost fulgeraţi de privirea înaltă şi în acelaşi timp frăţească a celui pe care îl socoteau voievodul lor.

— Să trăieşti întru mulţi ani, măria-ta, şi să te întorci degrabă, a zis cel mai vîrstnic dintre cei şase.

— Alătură-te lîngă scara măriei-sale, moş Comane, l-a îndemnat lăcusteanul.

Răzăşul cel cărunt, pieptănat ca în zi de sărbătoare, s-a apropiat cuprinzînd mîna pe care i-o întindea Potcoavă.

— Slăvite stăpîne, a cuvîntat el punîndu-şi palma stîngă pe piept; ce-avem aici în inimă avem şi pe buze. Ca pe un domn al nostru dorim să te primim cu pîne şi sare, după datină, şi să te aşezi în scaunul ţării cu sabia, fără beşlii şi năvrapi ismailiteni, cum au ajuns de fac alţii care n-au ruşine.

S-au apropiat şi ceilalţi răzăşi ca s-atingă mîna lui Nicoară. Apoi au descălecat toţi, stînd la sfat, şi răzăşii de la Costeşti şi Olăreni au tras merinde din desagi şi ploşte de vin.

A intrat în vălcea şi moş Mitrea şi a descălecat din învăluirea umbletului.

— Vine din urmă şi domnia-sa diacul cu veşti de mirare, a cuvîntat el.

— Ce este, omule? s-a supărat unchesul Petrea. Dacă ai veste rea, care să ne amărască pînea, mai întîrzie-o. Ori mai degrabă spune, a adăogit el îndată cu dezgust, lepădînd pita. Nu cumva s-arată iscoadele şi ismailitenii? Tot asta aud de trei zile.

— Asta nu poate fi supărare pentru răzăşii noştri, căpitane Petrea, a răspuns cu blîndeţa-i obişnuită moş Mitrea. Pîlcurile noastre i-au tot hărăţît, pînă ce i-au apropiat. Oamenii noştri s-au bulucit în trei locuri şi aşteaptă numai poruncă de la măria-sa; i-or împresura şi i-or stropşi cu furcile.

Unchesul Petrea a tăcut, fără a se însenina. Mezinul a ieşit înainte:

— Bădiţă, dă-ne voie să tragem şi noi săbiile.

Unchesul a încuviinţat, dînd în sus cu coarnele ca un zimbru.

— Să vedem ce are să ne spuie diacul, care-i om cuminte, a grăit cu linişte Nicoară. Din ce se petrece, eu înţeleg că n-am a mă îngrijora de nimic, deoarece prietinii noştri care ne priveghează de trei zile stau pavăză. Ţara-i cu noi!

A intrat şi diacul în vălcea, descălecînd fără grabă.

— Stăpîne, a dat el lămurire, bulucul lui Sefer-ceauş stă poposit în Valea Oilor. Năvrapii şi-au trudit caii adunînd pe armăşeii lui Şchiopu-vodă. Prietinii noştri răzăşii le-au dat ocol... Am limbă: am prins pe unul din armăşei. De la el cunosc numele ceauşului, iar pe vatavul armăşeilor îl chiamă Iov Buzatu. L-a bătut Sefer-ceauş cu toiagul. Mult nu zăbovim; cît vă pregătiţi, eu îi voi spune măriei-sale întîmplarea de la Costeşti.

— Ce întîmplare? a rostit unchesul. N-avem nevoie de poveşti.

— Ba e o întîmplare ce se leagă de buluc și de harțul în care intrăm și noi, cu voia măriei-sale.

— Lehamite! a mormăit bătrînul, făcînd semn cu palmele că leapădă de la sine toate și nu mai are nevoie de nimic pe lumea asta.

— Nu te supăra, diece, și spune-mi întîmplarea domniei-tale... a îndemnat cu liniște Nicoară.

Uncheșul Petrea s-a potolit dintrodată și diacul a povestit întîmplarea gospodinelor de la Costești.

Se vede că cei doi dintre armășei, care băteau laturile, au ademenit cu ei și pe doi oșteni anadoleni[1] mai bătrîni.

Se satură și unii dintre năvrapi de atît omor și prădăciune prin toate țările creștinești. Nu le mai trebuie nimica, numai să-și întindă ciolanele într-un loc tihnit. Cîteva ouă ș-o lumînare de seu, ca să-și pripească la foc o papară; ș-un braț de fîn ca să-și plece fruntea și să doarmă. Alah i-a avea după aceea în sfînta sa pază.

Iar armășeii își spun că dacă duc cu dînșii doi oșteni turci, apoi răzășii s-or teme și i-or primi bine, pe lîngă asta vor arăta că dînșii nu vor să bată război cu nimeni; se duc în lumea lor; s-au săturat de-atîta trudă! Dar gîndul lor ascuns era că — văzînd și făcînd, în vremea harțului celorlalți și a pojarului, să apuce niscai zloți, dac-or găsi, ori niște icoane ferecate, și să se întoarcă iar la domnie, împăunîndu-se cu isprava celorlalți.

Se strecoară tuspatru călăreții prin marginea Costeștilor. E un ceas cînd toată munca de dimineață a satului s-a alinat. Răzășii au ieșit în hotar; moșnegii s-au întins la umbră; cinii clămpănesc după muște; numai răzășițele se dau în vînt cu treaba lor neistovită. După rînduiala de dimineață au intrat un răs-

---

[1] *Anadoleni* — din Anatolia (Asia-Mică).

timp la stative; acuma au ieşit de la ţesut ş-au aprins foc în cuptor; apoi au opărit nişte alivenci, ca să le coacă şi să aibă cu ce ieşi înaintea barbaţilor cînd s-or întoarce flămînzi.

Cînd scoate răzăşiţa lui Frunză cel tînăr capul pe uşa tinzii, să vadă de ce s-au întărîtat aşa cînii, iaca vede pe cei patru oşteni că se uitau la ea de peste gard. Se întîmplase că armăşeii şi năvrapii, descălecaţi, cercau să intre în gospodăria ce li se părea mai arătoasă în colţul de sat unde nimeriseră.

— Vai! a ţipat Fira şi i s-au aprins obrajii. Da' cine sînteţi voi şi cum cutezaţi a intra nechemaţi la o gospodărie de creştini, aducînd cu voi şi spurcăciune păgînească?

— Jupîneasă dragă, a răspuns unul dintre armăşei; primeşte-ne, ca să ne hodinim ca nişte oşteni ce sîntem.

— Ferească Dumnezeu! a ţipat femeia; să nu puneţi mîna pe poartă că ia foc. Slobod cînii, chem oamenii.

— Oamenii sînt în hotar, i-am văzut eu. Şi noi doi sîntem oamenii domniei, iar aceştialalţi doi sînt oşteni împărăteşti. Teme-te şi dă-ne drumul!

— D-apoi aşa şi pe dincolo în flendurile voastre şi ale oştenilor împărăteşti! Venit-aţi să tulburaţi lumea şi să spărieţi copiii?

— Taci din gură că intru la tine! a suduit-o armăşelul.

Atuncea Fira lui Frunză a răcnit ca s-audă vecinătatea.

— Săriţi, doamnelor şi suratelor; dau peste noi spurcăciunile pămîntului! Puneţi mîna pe furci! Să-i prigonim pînă ce le-om smulge păr, s-avem cu ce afuma pe prunci, să le treacă spaima. Nu-i lasaţi; sloboziţi cînii! Moş Irimie, dă drumul şi buhaiului,

că unul dintre dînşii are strai roş — să-l ieie în coarne şi să-l zvîrlă în rîpă!

A fost o zarvă cum nu s-a mai pomenit la Costeşti de la vremea cînd au dat nohaii. Ca şi atuncea au ieşit femeile cu cociorvele aprinse; unele au apucat furcile; dulăii s-au înşurubat pe subt porţi; buhaiul lui Frunză a prins a boncălui, împungînd c-un corn în pămînt şi s-a luat după năvrapul cu strai roş; oştenii domneşti şi cei împărăteşti nu s-au mai putut căţăra pe cai.

— N-aveau cu ei pe Alexandru împăratul de la Machedonia şi i-au biruit amazoancele, măria-ta... şi-a sfîrşit povestea slujitorul lui Nicoară.

Cînd i-au scos femeile din sat cu asemenea alai, cei patru au dat peste răzăşi, între care se afla şi Radu, diacul. Atunci i-au prins dar n-au putut apăra decît pe unul din armăşei; pe ceilalţi trei muierile i-au ucis, lepădîndu-i subt un gard, unde abia mai suflă.

— Asemenea poveşti îmi plac, a zis uncheşul cu aţîţare, de-acu hai în Valea Oilor după bulucul lui Sefer-ceauş. Ş-ar trebui să aduceţi pe jupîneasa Fira a lui Frunză s-audă laudă de la măria-sa.

— Am vrut s-o aduc, a răspuns diacul, dar se ruşinează şi nu vrea să vie, căci asemenea faptă — zice ea — nu se cuvine s-o săvîrşească femeile. Şi nici acasă la ea să nu intre nimeni; nu-şi vede capul de trebi, şi pruncul de ţîţă i-i bolnav.

— Aşa-s muierile, cu nazuri, a dat încredinţare uncheşul. Şi nici n-avem vreme să le căutăm în coarne; hai unde-i treaba noastră.

Cei şase vatamani de la Costeşti şi Olăreni s-au amestecat între ceilalţi răzăşi care-şi alcătuiau cu grabă cetele.

Agapie de la Lăcusteni a adus la scara lui Nicoară Potcoavă pe armăşelul prins, cu capul gol şi des-

cins. Era boțit și pălit în cap de cociorve, dar se ținea bine, bucuros fiind că i s-a cruțat viața.

— Închină-te măriei-sale, i-a poruncit vatamanul lăcustean, și spune-i tot ceea ce ne-ai spus nouă.

Adică mie și diacului, stăpîne.

Prinsul s-a umilit, mărturisind cu vorbe pe care și le rînduise cu înțelepciune, ca să nu uite nimic.

— Mărite doamne, baș-ceauș Sefer mai așteaptă un buluc pe care-l are tot subt mîna lui. Poate desară ori mîne dimineață să fie adus tot aici acel buluc. Măria-ta, noi am intrat cam departe, și acum nu ni-i tocmai bine. Dacă-s răzășițele așa cum le-am cunoscut, apoi ce trebuie să fie răzășii... Iar Sefer l-a bătut cu toiagul pe Iov Buzatu vatavul. Acuma are să cunoască și el ce-i aici și de ce armășeii umblă de-a scapare. Căci noi sîntem deprinși cu creștini flămînzi și slabi. Iar aicea oamenii îs fără frică. Baș-ceauș Sefer își prăpădește capul. Ori aici, ori la Iași. Aici pentru că n-a putut răzbi, iar la Iași pentru că mai-marele său, pentru neizbîndă și rușine, îl va pune subt paloșul gealatului.

— Spune măriei-sale, a îndemnat Agapie, ce fel de oștean e baș-ceauș ?

— Drept mărturisesc măriei-tale că-i oștean bun, dar aprig. A intrat, în noi armășeii, nu numai cu toiagul, ci și cu sabia.

Drept am mărturisit, măria-ta, și-mi fac cruce.

Nicoară Potcoavă a poruncit ieșirea deasupra văiugii.

Îndată ce s-au arătat în cîmpul prăvălatic, au prins a săgeta ca dintr-un viespar năvrapii. S-au împrăștiat o samă pe culmea din laturi ; iar bulucul s-a mișcat domol, ținîndu-se strîns călăreț lîngă călăreț, spre un corhan ce se-nălța dincolo de vale.

Diacul da lămurire uncheșului :

— Sefer nu vrea să primească harțul.

— Atuncea să-l hăituim fără întîrziere, s-a mîniat uncheşul. Îi aţin calea trei cete ale noastre.

Potcoavă şi-a oprit murgul :

— Ne-aşteaptă totuşi, după cît mi se pare, a zis el, luînd aminte la mişcarea năvrapilor. N-au tras săbiile. Au pornit întracoace doi călăreţi. Trimet solie.

Au înţeles îndată ce vrea Sefer-ceauş. Cei doi călăreţi au oprit la o sută de paşi ; s-au închinat cuviincios. Unul era năvrap, celălalt armăşel domnesc. A grăit întăi turcul şi după aceea a tălmăcit armăşelul. Ş-au rămas neclintiţi.

— M-aşteptam la asta, a murmurat Potcoavă.

Crainicul domnesc tălmăcea :

— Baş-ceauş Sefer înştiinţează că azi e zi sfîntă ; vinerea, moslemii drepţi nu taie şi nu varsă sînge.

Lăcusteanul a şoptit :

— Trebuie să fie o viclenie a turcului, măria-ta.

A urmat a striga întăi năvrapul, după aceea armăşelul, tălmăcind :

— Baş-ceauş Sefer cunoaşte că se află în faţa unui viteaz, cu duhul dreptăţii. Dacă noi nu primim harţul acum, domnia-sa va îngădui pînă la asfinţitul soarelui, cînd avem deslegare de a trage săbiile. Iarăşi spune baş-ceauş că mai bine ar fi să nu stricăm oamenii nici dintr-o parte, nici din alta, şi să iasă la luptă dreaptă unul dintre ai domniei-voastre care se bizuie pe vrednicia lui. Să se lupte cu baş-ceauş fără săbii, numai în vîrtutea trupului, şi Dumnezeu va alege.

Dacă, precum nădăjduieşte, va birui Sefer baş-ceauş, apoi să fie volnic a lua capul celui căzut şi să se ducă fără nici o stricăciune din partea domniilor-voastre.

La porunca lui Nicoară Potcoavă, a ieşit în priveliştе moş Mitrea Lăcusteanul şi a pus întrebările de-a

dreptul în limba năvrapilor, ascultînd întăi vorbele măriei-sale.

— Nu cumva Sefer-ceauş n-are altă cale de întoarcere?

— Ba are, s-a răspuns. Sefer aşteaptă spor de săbii.

— Dar noi nu vrem s-aşteptăm întărirea neprietinului nostru.

S-a răspuns:

— De aceea Sefer-ceauş îndeamnă la luptă numai în doi. Iar dacă nu cutează nimeni, atunci s-aşteptaţi domniile-voastre pînă după asfinţitul soarelui. Maimarele domniilor-voastre Potcoavă ştie că lupta dreaptă, unul şi unul, e vechi obicei al vitejilor, şi creştini, şi moslemi.

Uncheşul Petrea nu-şi putea birui mînia şi mormăia împotriva măriei-sale că nu este altă lege de război decît să tragă toţi acuma săbiile şi să-i prăvale pe necredincioşi din lumina soarelui în întunericul morţii.

Nicoară a făcut semn de tăcere. Gîndul lui era să dea alt fel de răspus. Nu se cuvenea, îşi făcea el socotinţă, să jertfească atîţia oameni, ai căror ochi se uitau la el cu prietinie şi încredere. De acei răzăşi ai săi avea nevoie şi la întoarcerea sa în ţară. Între acei vrednici răzăşi nu se mai socotea pribeag şi alungat. Mai bine să dea răspuns lui baş-ceauş Sefer că-i dă învoire să se tragă îndărăt.

«Domnia-mea îi îngăduie să-şi cruţe căpăţîna»... a îngînat el în sine.

Dar tocmai cînd vroia să încredinţeze crainicului lăcustean răspunsul cu vorbe potrivite, dintre călăreţii de lîngă sine a izbucnit Alexandru mezinul făcînd trei sărituri largi cu calul. S-a oprit, s-a întors către Nicoară închinîndu-se, apoi şi-a desfăcut de pe el sabia şi a venit s-o înfăţişeze mai marelui său.

— Îngăduie, bădiță, să mă lupt eu cu Sefer, a zis el cu hotărîre.

Era aprins la obraz și-i scînteiau privirile de nălucirea unei fapte mărețe.

Inima lui Nicoară s-a strîns de îngrijorare. Mezinul lui era în una din acele stări primejdioase de ațîțare, pe care i le mai cunoscuse, cînd se avînta nestăvilit în furtuni năprasnice.

— Însă tu n-ai sulița lui sfîntu Gheorghe... a încercat să glumească Nicoară.

— Îngăduie, bădiță, a stăruit cu răgușală de mînie în glas mezinul.

Nicoară a oftat, dîndu-i învoire c-o mișcare a mînii drepte.

— Fii băgător de samă, Lixandre, c-un viclean ca Sefer.

Mezinul a pus pinteni calului, pipăindu-și sub strai jungherul.

— Oprește-l, măria-ta, a gemut uncheșul Petrea. Oricare dintre noi se poate pune jertfă, dar pe băiet cruță-l !

— Băietul e de mult barbat, a aruncat în urma sa răspuns trufaș mezinul.

— E prea tîrziu, uncheșule, a grăit Nicoară. Nu uita că ți-a fost ucenic, ca și mine. Să avem încredere în vrednicia lui.

Răzășii din preajmă urmau în pasul cailor pe măria-sa Nicoară, ținîndu-și gata săbiile și sulițile.

Lîngă corhanul care se zugrăvea pe zarea răsăritului, moșiroi uriaș, bulucul lui Sefer baș-ceauș se înșirase strîns într-o parte. Călărind cu repeziciune, răzășii s-au îmbulzit, apoi s-au deșirat de partea cealaltă a movilei.

Sefer a descălecat și a ieșit întru întîmpinarea mezinului. În bulucul năvrapilor s-au șoptit vorbe de mirare și bucurie.

— Acesta e fratele lui Potcoavă! Frumos cap va primi baș-buluc-baș de la Galata!

Alexandru a pus piciorul în pămînt. Apoi a atins cu palma s-a dreaptă mîna dreaptă a ismailiteanului. După aceea, Sefer-ceauș s-a dus pînă în laturea corhanului de lîngă năvrapii săi, s-a lăsat pe vine și și-a spălat cu colb de la temelia movilei dovada bărbăției sale. Apoi s-a răsucit și s-a ploconit către Meca, pînă ce fruntea înfășurată cu turban a atins pămîntul.

Mezinul sta în acest răstimp drept, cu fața către răsărit și către curgan. El știa de la dascălii săi cei învățați de la Bar că, în acea movilă nestricată încă, veghează calare, în zale și arme, un războinic schit de odinioară, cu credincioși ai săi împrejur.

Închinarea lui a fost către acea umbră a trecutului. S-a întors și a mai căutat o dată cu ochii pe Nicoară și pe ceilalți tovarăși. Apoi a pus piciorul în scară și a săltat în șa, jucîndu-și calul împotriva lui Sefer, care se încălărase și el în același timp.

Întîi a fost o goană în jurul corhanului, Sefer urmărind pe potrivnicul său numai pînă într-un loc. Deodată și-a răsucit calul, strunindu-l îndărăt. Și a ieșit asupra mezinului, cercînd a lovi cu pumnul, în trecere. Alexandru s-a ferit în laturea dreaptă, ridicînd piciorul stîng cu pinteni asupra obrazului întunecat al ceaușului.

S-au hărățit așa pălindu-se cu umerii, apoi îngrămădindu-se învîrtejit și cercînd a se smulge unul pe altul din șa.

S-au desfăcut într-un umblet liniștit și s-a văzut că amîndoi suflă trudnic. Sefer se stăpînea. Mezinul, cu brațele înălțate, primea pînă-n fundul plămînilor adierea de pe florile mormîntului străvechi.

Cînd s-au repezit pe după corhan din nou și au venit unul asupra altuia năprasnic, Sefer și-a smuis

de pe țeastă turbanul subțire vîrîndu-l în sîn și scoțînd de acolo, cu mișcare fulgerată, un buzdugan cu măciucă de plumb și mîner scurt. Mezinul l-a văzut ș-a strunit scurt calul repezindu-l în sus și ținîndu-l pe picioarele dindărăt. Aceeași mișcare a fost nevoit s-o facă și Sefer, căutîndu-și clipa cînd să arunce buzduganul ori cînd să pălească de aproape cu el. Înălțat în scările scurte, el își căta potrivnicul subt mîna dreaptă. Dar potrivnicul s-a răsucit în partea lui stîngă, a lepădat scările lunecînd la pămînt, ș-a primit toată greutatea ismailiteanului în jungher. Străpuns prin coaste, Sefer s-a răstignit în sus, apoi s-a prăvălit pe spate.

Feciorii Costeștilor și Olărenilor au sărit stăpînind calul.

— Nu-i pe dreptate! au răcnit glasuri în tumultul năvrapilor.

— Ba-i pe dreptate! strigau feciorii Costeștilor și Olărenilor, înălțînd deasupra capetelor buzduganul mortului.

Năvrapii și armășeii au încălecat în pripă și au pus pinteni fugarilor. Răzășii de la Costești și Olăreni s-au încălărat și ei ș-au prins a-i fugări chiuind.

CAPITOLUL XXI

Amintiri de la apa Moldovei

Pe cînd se apropia de cel din urmă popas, Potcoavă a fost întîmpinat, în preajma Lipșei, de căpitanul Cozmuță. Venea singur de către răsărit în pasul calului; ieșise de subt streașina unei lunci de sălcii și arini și-l bătea pieziș soarele ceasului al patrulea al după-amiezii.

Negreanul a strîns frîul și a oprit numai o clipă, ca să privească alaiul de răzăși ce-l urma pe hatman. I s-a umflat de trufie pieptul. A pus pinteni și a venit în cîteva salturi către cel care-i era și lui domn; a oprit iar și și-a tras de pe plete cușma închinîndu-se.

— Să trăiești întru mulți ani, măria-ta!

Dar acel domn al lor nu venea, ci se ducea. Trufia negreanului s-a potolit cînd a văzut ațintite asupra sa privirile umbrite ale răzășilor.

— Treci lîngă mine, căpitane Cozmuță, și spune, i-a poruncit Nicoară.

Negreanul și-a alăturat fugarul de murguț; și-a acoperit fruntea, și-a strîns cătărămile cingătorii.

— Cum ai umblat?

— Am umblat bine, măria-ta. Am găsit pe dumnealui pan Tadeus. Se bucură că va vedea iarăși pe prietinul său iubit. Iar intrarea la Moghilău se va face în priveliștea norodului, mîni duminică, după cum ai poruncit măria-ta, cu două ceasuri înainte de amiază.

— Căpitane Cozmuță, a zîmbit Potcoavă, porunca e a prietinului meu Tadeus, nu-i a mea.

— Așa a socotit domnia-sa că e bine. Are o socoteală diplomaticească.

— Știu, Tadeus e menit de la naștere să ajungă la sfîrșitul vieții sale mare postelnic.

Negreanului i-a părut bine că domnul său e luminat de voie-bună în acel ceas. Și-a întors privirile, rîzînd, și spre mezin. I s-a tulburat bucuria. Tinereța lui Alexandru părea ofilită ca la o îngropăciune a părinților săi. Uncheșul sta cufundat în vechea lui posomorală. Nici ceilalți tovarăși de pribegie ai lui Nicoară n-au răspuns negreanului după inima sa. Poate erau trudiți de drum.

Căpitan Cozmuţă s-a întors cu vioiciune spre Potcoavă:

— Am a cere iertare, a zis el, că la popasul cel din urmă din ţară nu te putem găzdui pe măria-ta după cuviinţă.

Potcoavă a ridicat din umeri.

— La Lipşa nu se găsesc decît cîteva colibe sărace de păscari.

— Prietine, a răspuns Nicoară, ştii că oşteanului nu-i trebuiesc palate. Viaţa lui e subt vînt şi subt furtună. Iar aici, oricît de umilit mi-a fi masul şi oricît de sărac, îl plătesc scump. Îmi rămîne zălog sufletul.

Cozmuţă a tresărit. Deci domnul său nu se veseleşte de plecare. Aşa sîntem noi toţi moldovenii; ne place cînd ne ducem, dar mai bucuroşi sîntem cînd ne întoarcem. Nicoară va veni iar la ai săi.

— Toţi aceşti răzăşi care sînt lîngă măria-ta, a răspuns căpitanul Cozmuţă acelui suflet, te aşteptăm. Şi să vii sănătos.

Atuncea s-a adăogat la închinarea căpitanului Negrea şi glasul blînd al lui moş Mitrea de la Lăcusteni.

— Măria-ta, întoarce-te, ca să ne izbăveşti de haraciul ismailitenilor, de prădăciunile dăbilarilor domniei, de pojarurile nohailor; ca să putem trăi în tihnă zilele ce le petrecem în astă lume.

În toate satele şi în toate popasurile numai de asta grăiesc răzăşii noştri, a urmat moşul lăcustean. Măria-sa Petru-vodă nu e al nostru. E al turcilor şi al boierilor. Turcii, boierii şi vodă belesc ţara ca ciobanii oaia cînd o jertfesc pentru cină. Nu ne trebuie voievod vrăjmaş; ne trebuie voievod al nostru, cum a fost măria-sa Ion.

Ascultînd acel glas al norodului, Nicoară zîmbea cu ochii duşi în nălucirea vieţii lui.

Dar bucurie adevărată, cugeta în sine negreanul, are acest frate mezin Alexandru, cînd aude că s-or întoarce, el şi bădiţa său, în Ţara Moldovei. Bucuria lui e de sînge şi foc. Acest Alexandru e faptă năvalnică. Va fi fost cîndva ca el şi hatmanul Nicoară; dar acum la Nicoară gîndirea înlătură necumpătarea şi se adînceşte într-o jertfă voită, în el hotărîrea statornică roade ca viermele rumeneala mărului. Sufere că-i pribegit de ţară, că se va duce tot pribeag în ţara prietinilor lui, sufere că nu ştie care-i taina zilei de mîni, care-i va fi ceasul întoarcerii şi în ce chip va dobîndi izbînda. La oameni ca el viaţa-i luminată de hotărîrea cea neşovăitoare, dar zilele-s umbrite de truda gîndurilor.

Agerimea negreanului pătrundea şi mai adînc în acel suflet tulburat. Acest barbat domnesc a lepădat de la sine bucuriile trecătoare, şi în el stă mai presus de toate lumina cea fără de amurg a unei iubiri către cei pe care răposatul vodă Ion i-a numit «sarea pămîntului». În acea clipă căpitanul Cozmuţă a întîlnit ochii diacului şi şi-a adus aminte de vorbele schimbate cu el la un popas. Şi-a strunit calul şi a rămas puţintel mai în urmă, lîngă acel om cu privirea înţeleaptă, care-şi avea locul de naştere subt Întorsura Buzăului, şi acum era călător în locuri depărtate, la neamuri străine. De la diac înţelesese cheia vieţii lui Nicoară şi i se muia inima de milă aducîndu-şi aminte de felul cum rostise diacul Radu vorba «jertfă», privind şi el cum priveşte acum măria-sa spre viitorul ce ne rămîne pururi ascuns.

După ce căpitanul Cozmuţă şi Radu diacul şi-au spus unul altuia cîteva vorbe de prietinie, au băgat de samă că uncheşul Petrea se întoarce în şa şi priveşte posomorît spre alai, cuprinzîndu-i şi pe dînşii în privirea-i grea.

— Mă mir de acest bătrîn oştean, a zise negreanul; încă nu l-am văzut luminîndu-se. Rămîne hojma nouros. Aţi avut dreptate, diece Radule, cînd l-aţi poreclit «zimbrul cel vechi».

— Căci, a răspuns diacul, ca şi acea fiară înfricoşată, bătrînul înfăţişează puterea acestui pămînt; ca şi acea fiară are multă vîrtute şi mai puţină înţelegere. Însă viaţa lui atîrnă de viaţa fiului său, aş putea zice. El i-a pus în mînă sabie şi l-a aşezat în şa. Şi are pentru el atîta dragoste, încît, dacă s-ar prăpădi Nicoară, ar cădea fulgerat şi el în aceeaşi clipă.

Au coborît în albia Nistrului la colibele de nuiele şi lut, acoperite cu şovar, ale pescarilor. Năvoadele şi oriile erau întinse la vînt, pe pari strîmbi de salcie, ca să se usuce. Ciobăcile şi luntrile erau pironite la ţărmul cu apă lină. Dincolo se vedeau scruntare între sălcii bătrîne ş-un drumeag ce suia din rîpa rîului la malul înalt. Luciul lin trecea ca o oglindă întinsă, răsfrîngînd nouri de scamă din înălţime. Era o zi tihnită şi leneşă de sărbătoare; sălbătăciuni aripate zburau puţine şi cu grabă prin văzduh.

Cei paisprezece pescari aprinseseră un foc mare în cinstea hatmanului, după vestirea ce le făcuse căpitanul negrean. Două căldări de aramă fierbeau subt crăcani. Trei dintre stăpînii locului se năcăjeau, după ce-l trăseseră la mal dintr-un zăton, c-un somn pe care-l avuseseră priponit acolo. Doi îl prinseseră cu cangea bahorului, stăpîndindu-l, şi al treilea îl ucidea cu timleacul — buzdugan al pescarilor împotriva acelui peşte uriaş. Căci era un bătrîn din bulboanele afunde, trăgînd la cîntar cît un bivol.

După ce pescarii au întîmpinat pe măria-sa cu căciulile la genunchi şi cu pletele în ochi, alaiul s-a

împrăştiat în lunci, rînduind hrana cailor şi cătînd, cu tarniţile în braţe, loc de odihnă.

Oştenii lui Nicoară au alcătuit pentru mai-marele lor o măsuţă pe picioare strîmbe, bătute chiar atunci în pămîntul năsipos, ş-o laviţă. Alăturea, vatamanul pescarilor a aşezat un polog de sită închis de toate părţile, pentru odihnă şi pază împotriva ţînţarilor.

— Alţii or aprinde focuri şi s-or apăra stînd în fum, a dat lămurire acel vataman, rîzînd. Noi îl apărăm pe hatman cît putem în sara asta; alţii l-or apăra în alte seri, nu numai de ţînţari, ci şi de tăuni.

— Bine faci şi bine spui, moş Barnea, a încuviinţat căpitanul negrean.

— Apoi, iaca-i bun, a zis căpitenia pescarilor şi s-a dus.

Dar după ce-a ajuns mai încolo, s-a întors scărpinîndu-se la ureche.

— Nu ştiu cum om face cu cina, s-a mirat el ca şi cum abia atunci se gîndea la asemenea treabă, căci noi n-avem atîtea talgere şi atîtea linguri.

— S-a vedea, moş Barnea. Ştii dumneata că răzăşul, cînd purcede la drum, nu uită să-şi ieie lingură şi scafă. Cuţit are. Sare are...

— Apoi, mai cu samă dacă are sare, eu oi fi fără nici o grijă, şi iaca-i bine cum spui, căpitane Cozmuţă. Dar aş mai spune ceva, şi mă sfiesc.

— De cine?

— Apoi, nu de măria-sa, că l-am cîntărit eu, şi-l văd cine-i, după ochi; dar este acolo un oştean vechi care m-a povăţuit să nu-l tulbur pe măria-sa şi să-mi văd de alte treburi. Dar dacă n-oi grăi cu măria-sa Nicoară acuma, cînd îl am la îndămînă, atuncea cînd să grăiesc? Că hatman Nicoară se

duce, și noi rămînem, fără macar o mîngîiere a răspunsului său.

Nicoară a zîmbit ridicînd fruntea de la masă:

— Vină aici, moș Barnea, și spune ce te doare.

— Apoi, de mine ca de mine, mărite hatmane, că mie mi s-a bătucit pielea de cîte m-au ars și m-au împuns; dar ce-or face feciorii și ginerii aceștia ai noștri... Că se împuținează, tot se împuținează negoțurile și cîștigurile. În vremea mea, în tinereță, drumurile erau purtate, și somnii de Nistru, ca acesta pe care-l închinăm măriei-tale, aveau preț. Dar acuma — de ce s-au închis căile, și la deal, și la vale, și de la leși, nu m-ajunge mintea.

— Ba știi dumneata de ce, a zîmbit negreanul.

— De unde să știu eu, căpitane? Că-s un chiag bătrîn de ani optzeci și opt. În vremea tinereții mele nu erau turci la Hotin, nici tatari la Căușeni.

— Vezi că știi, moș Barnea? Mai sînt și altele pe care hatmanul le cunoaște. Va veni vremea cînd se va limpezi zarea de către ismailiteni.

— Stau ca o negreață, căpitane. Ne înăbușă de ne stupim sufletul!

Potcoavă a zîmbit cu bunătate:

— Iaca, moșule, oi da poruncă vistierului meu Radu să-ți sloboadă doi taleri pentru somnul ce-mi închini.

— Ba nu, slăvite hatmane, s-a îndreptat din șale moș Barnea, acel somn e din dragostea noastră pentru măria-ta. Dacă-i cu bani, dragostea noastră nu mai este dragoste.

— Moșule, fii cuminte, s-a posomorît uncheșul Petrea asupra vatamanului. Doi zgripțori e preț bun de patru boi.

— D-apoi știm noi prețurile. n-ai grijă, oștene, dar dragostea noastră pentru hatman să știi dumneata că prețuiește mai mult decît patru sute și

patru mii de boi. Şi nici nu-i de vînzare, dacă vrei să ştii dumneata, oştene.

— Moşule, mă dau bătut, a zis unchesul Petrea, strîngînd la sine trupul slăbănog al pescarului celui vechi.

Încă era soarele în putere, fulgerînd pe luciul Nistrului, cînd la Potcoavă s-au înfăţişat vatamanul lăcustean Agapie şi moş Mitrea.

— Slăvite, s-a închinat Agapie, am venit să-mi înnoiesc cuvîntul şi să dobîndesc încuviinţarea deplină a măriei-tale. Iată, ceasul trecerii dincolo se apropie. Într-acolo rîvnesc şi eu. După ce-or cădea aceste frunze, m-oi pregăti; şi cînd primavara a sufla burma din fereastră şi s-or descleşta din îngheţ apele, numai ce-ai să ne vezi pe toţi acei care ne-am înţeles şi ne-am însoţit ca să venim la măria-ta.

— Cuvîntul nostru rămîne cuvînt, Agapie, i-a răspuns Nicoară. Diacul are poruncă de la mine să te scrie în catastiful oştenilor mei.

Potcoavă s-a întors apoi către bătrîn:

— Am a te ruga ceva, moş Mitrea, înainte de trecerea mea peste Nistru. Întoarce-ţi către mine urechea cea bună şi ascultă. Şezi colea.

— Stau bine în picioare înaintea domnului meu, ca să-i ascult porunca, a răspuns bătrînul.

— Şezi colea; nu-ţi vorbeşte domnul tău, ci un frate; şi nu-ţi dă poruncă, ci îţi face o rugăminte. A voit aşa întîmplarea, să fac fără voie un popas la apa Moldovei. Am cunoscut acolo oameni care mi-au fost cu priinţă şi mi s-a uşurat durerea sufletului. Vreau să trimet carte mazîlului unde am găzduit, la Dăvideni, şi presviterei Olimbiada Filipeanca. În toamna asta, ori în iarna ce vine, treceţi pe-acolo, dumneata ori Agapie, şi poate îmi aduceţi veşti de la dînşii.

Cei doi răzăşi lăcusteni s-au închinat.

— Cu dragă inimă vom împlini porunca măriei-tale, a răspuns moş Mitrea.

Potcoavă a cerut diacului Radu pană şi cerneală, şi pe-o hîrtie de coloarea fildeşului a început a scrie vorbe bune pentru prietinii săi.

Lixandru mezinul fusese de faţă la vorbele ce se rostiseră între bădiţa său şi răzăşii de la Lăcusteni. Totuşi, cînd Nicoară s-a oprit un răstimp, fugind cu gîndul la locuri depărtate şi întîmplări rămase în urmă, el a îndrăznit să se aşeze alături şi să întrebe, c-o tulburare pe care nu şi-o putea stăpîni :

— Ce fel de carte scrii, bădiţă ?

— Scriu, Alexandre, presviterei Olimbiada, care mi-a fost ca a doua mamă. De ce mă întrebi ?

— Aşa. Voiam să ştiu.

— Scriu şi mazîlului Andrei ca să aflu ce mai face acel barbat minunat de care mi-a vorbit diacul şi mi-a plăcut mie cu deosebire. Dacă nu mă înşel, îl chiamă Ghiţă Botgros.

Nicoară a ridicat fruntea de pe cartea începută, socotind că poate zîmbi mezinului său de gluma ce făcea ; dar ochii lui Alexandru erau fulgeraţi de o rătăcire care îl îndepărta de tot ce era în juru-i.

— Mi-i milă de tine, Alexandre... a şoptit Nicoară.

Mezinul a rîs cu stînjenire către bădiţa său. Apoi privirea i-a ieşit din ceaţă.

— Nu ştiu ce am, bădiţă. Sînt bolnav.

— Primaverile se veştezesc, a răspuns blînd Nicoară, vremea tămăduieşte.

Mezinul a clătinat din cap, împotrivindu-se. A rămas în locul său întorcînd privirile şi cetind cu luare-aminte vicleană, peste umărul lui Nicoară, vorbele pe care acesta le înşira pe hîrtie.

«...Şi am dori să aflăm veşti bune despre nepoata Ilinca...»

După freamătul de la vremea înserării şi a cinei, otacul pescarilor de la Lipşa s-a alinat, şi noaptea s-a boltit înaltă pînă la stele.

Oamenii s-au odihnit un răstimp; apoi, cînd a cîntat la miezul nopţii un cucoş la o căruţă, s-au trezit. Zările se rumeneau. Totuşi, mai aveau vreme de-o toană de somn. Luna a răsărit pe-o zare pustie în fundul depărtărilor de peste Nistru, strecurîndu-şi lucirea prin sita pologului subt care sta Nicoară pe spate, cu ochii deschişi.

...Un călăreţ harnic venea ca în zbor de la Moldova c-o veste. Şi el, Nicoară, se afla în locul de unde răsărise acuma luna, deasupra volburilor Dniprului, lîngă o pădurice de stejari şi frasini, într-o curte împrejmuită cu parcane, şi-n casa cea mai mare din acea curte. Acolo-i aşezarea lui, nu departe de cuibarele unor vulturi pleşuvi din rîpa fluviului. Casa a clădit-o unchesul Petrea, pe cînd el, Nicoară, era încă tinerel. Acolo a trăit el şi unchesul Petrea; după aceea a venit la ei Alexandru. Şi le poartă gospodăria două schivnice văduve, Mitrodora Ivanovna şi Nimfodora lui Ţîbuleac, care, după ce şi-au bocit barbaţii de-al doilea şi de-al treilea, s-au astîmpărat pe lîngă oşteanul cel vechi, subt aripa şi subt ascultarea lui.

Acolo s-a odihnit şi Nicoară ani şi ani, după războaiele ce-a purtat şi după isprăvile ce-a săvîrşit. Oricît umbla în cele patru zări, cu bucuria biruinţii sau întristarea înfrîngerii, se întorcea la urma urmei tot la Zid Negru, în Zaporojă.

Avea într-un sipet ferecat cărţile lui din vremea cît stătuse ucenic la Bar. Şi-n lenea iernii, cînd suna vîntul ţiuind în cercevele şi focul duduia în soba înaltă, scotea acele încîntări ale pruncieí şi se des-

fâta ori de versurile vechilor poeţi latini şi greci, ori de istorisiri ale timpurilor trecute.

La casa de la Zid Negru, din Zaporojă, a rămas deschisă pe masă, lîngă fereastra ce da spre rîpă, minunata povestire «Teaghene şi Haricleea» a lui Heliodor de la Emesia, pe care a început a o ceti a doua oară.

Era o dobîndă de război, cînd, fiind ales hatman întâia oară, a dus pe războinicii de la Praguri într-o petrecere.

Şi pe ţărmul dobrogean, la grădinile povîrnite deasupra Dunării, în ruinile cetăţii Prislav, s-a aflat o comoară cu bani de aur şi, împreună cu aurul, cele zece părţi scrise de mînă ale povestirii lui Heliodor.

Într-acolo se duce călăreţul cel harnic de la Moldova. Şi hatmanul Nicoară veghează cu tîmpla sprijinită în palmă deasupra foilor. Iar răvaşul pe care-l aduce acel călăreţ e scris în limba poveştii celei vechi.

CAPITOLUL XXII

Domnia-sa Roman Barbă-Roşă

În dimineaţa acelei duminici era adunare în Movilău, la casa obştească a tîrgului, şi juzii fuseseră chemaţi să judece pîra pe care o ridicaseră cu mare zvoană drept-credincioşii Uspeniei împotriva lui Roman Barbă-Roşă. Străjile apucaseră intrările uliţilor care dădeau în piaţa bisericii, ca să oprească prea marea îmbulzeală şi să înfrîneze neorînduiala prostimii. Deşi bărzile cu coadă lungă ale acelor străjeri erau ruginite, totuşi stăpînirea avea încre-

dere în ele. De altminteri, pan Tadeus, jăluitorul norodului, dăduse încredințare că oamenii săi nu cată tumult, ci dreptate de la preamăritul șoltuz și preacinstiții pîrgari. În adunarea judecății își purtau cu fală semnele trufiei lor cei cîțiva șleahtici, domni peste pămînturi și sate. Dar deasemeni nu se lăsau mai prejos starostii breslelor în care poporul avea mai multă încredere, mai ales după ce-i vedea purtînd cușmă și șubă de pielcele de jderi și lanțug de argint.

Se afla tot soborul împrejurul mesei celei mari, acoperită cu postav roș. La cele trei uși vegheau oșteni bătrîni cu săbii. Pan Roman Barbă-Roșă, mai la o parte, într-un jîlț, aștepta fără sfială județul, avînd încredințare că altele sînt hotărîrile ce se dau împotriva mișeilor, și altele cele care privesc obrazurile subțiri ale acestui tîrg de margine, în care fusese osîndit de soartă a-și petrece și el viața.

La vîrsta de cincizeci de ani, bine hrănit și cu foalele rotunzite, plăcut tovarăș la petrecere, sabie încă tare, se socotea vrednic a înfrunta obrăznicia unui zaraf venetic.

După ce trăiesc de pe spinarea noastră, împrumutîndu-ne pe cei care avem nevoie și luîndu-ne niște camete rușinoase, apoi acești străini nici n-au măcar cuviința s-aștepte să strîngem pînile, să batem știubeiele, să se întoarcă de la Danțig oamenii de credință care au dus acolo tamazlîcurile noastre de boi grași.

Cutezarea lor merge atîta de departe, încît, după cum se vede, înfruntă pînă și pe Dumnezeu. În vremurile bune, căruia dintre acești oameni de nimic i-ar fi trecut prin minte să alcătuiască asemenea zapis, întărit cu pecetea magistratului, punînd asemenea chezășie, ca poprirea unei sfinte biserici? Iată, le trece prin minte asta și nu se sfiesc, știind prea

bine că enoriaşii sar la nevoie ca să desrobească lăcaşul dumnezeiesc.

Dar ce ziceţi domniile-voastre de un păzitor al legii care pune pecetea pe un asemenea zapis? Acela, şi nu noi, să fie adus la judecată; şi osîndit să plătească el, nu noi.

N-ar fi de mirare să se ceară domniei-sale şoltuzului asemenea chezăşie pentru o sută de zloţi şi să se poprească palatul tîrgului Movilău. Nu-i vorbă, casa tîrgului nu-i palat, ci o vechitură de pe vremea lui Cazimir-crai, cu acoperişul stricat şi pălimarele dărîmate; dar se chiamă că-i casa tîrgului.

N-ar fi de mirare deasemenea, cînd om avea o nevoie şi le-om cere împrumut, aceşti papistaşi mai răi decît păgînii să ne ceară o mînă, ori un picior, să ni le taie dacă nu plătim capetele şi dobînzile la sorocul hotărît.

«Ce vremuri de decădere!» cugeta în sine dumnealui, pîrîtul Roman Barbă-Roşă, răsfrîngîndu-şi cu greaţă buzele şi stupind într-o parte.

A intrat la scaunul judecăţii puţină lume, destulă ca să fie înghesuială. Nişte babe, care s-au întors de la biserica Uspeniei spăriate şi au intrat aici ca să fie faţă la o judecată ce nu s-a mai pomenit de cînd lumea şi pămîntul; nişte neguţători de băcălii, care s-au îngrăşat stînd degeaba lîngă rafturi mai mult goale; cîteva moaşe care îşi adunau sămînţa de vorbă şi poveşti pentru lehuzele lor; mulţi meşteri nevolnici, care nici măcar nu se mirau de o faptă ca aceea pe care o săvîrşise acel semeţ nepot de cneaz Barbă-Roşă; şi vreo douăzeci de haholi, ţărani trimeşi de pan Tadeus, cu părul pieptănat, cojoacele curate şi ciubotele unse cu dohot, care se uitau liniştiţi şi nepăsători la toţi acei tîrgoveţi, unii prea slăbănogi, alţii prea umflaţi în pieile lor.

Cînd scaunul de judecată s-a adunat în păr și barbă, a intrat și pan Tadeus Kopițki, bărbierit și ras proaspăt la tîmple, cu cizme și nădragi căzăcești, cum îi plăcea domniei-sale să iasă în lume. S-a închinat cinstitului scaun de judecată și a zîmbit de departe prietinului său, pîrîtul Barbă-Roșă.

— Slăvite și cinstite scaun, a început el a cuvînta, măriile-voastre drepților judecători!

Toată lumea de față a ridicat nasurile și și-a ascuțit urechile.

Pan Tadeus avea mare faimă de cuvîntăreț și-i ieșise la Movilău poreclă: Zlataust — adică gură de aur.

— N-am să lungesc vorba, a urmat domnia-sa Zlataust; toți sîntem grăbiți, deși n-avem ce face acasă într-o zi de sfîntă duminică. Unii dintre fiii Uspeniei ne-am duce la sfînta leturghie, dar se cunoaște că, între noi și lăcașul domnului-Dumnezeului nostru, un oarecare Costa Luli, pripășit în tîrgul nostru, a pus rohatcă[1] și a plecat cumpăna, închizînd drumul.

— Rușine într-o țară creștinească! a zis cu voce groasă unul dintre haholii de față.

— Într-adevăr, vrednice gospodar, rușine! Dar am să-ți dovedesc numaidecît, și măriile-lor județii vor binevoi să asculte, că rușinea asta nu-i atît a zarafului venetic Costa Luli, care crede și el în Hristos.

— Ba mai degrabă în satana! a mormăit haholul cel îndrăzneț.

— Ba nu, vrednice gospodar, în Hristos. Deși s-ar putea spune că în zilele noastre unii dintre oameni își schimbă cu ușurință dumnezeul și nu fac deosebire între izbăvitorul Hristos și sfîntul zlot.

Privirile juzilor s-au luminat de zîmbete.

---

[1] *Rohatcă* — barieră.

— Ruşinea asta nu-i a zarafului Costa Luli; ruşinea asta, măriţilor domni şi fraţilor, e a noastră a tuturor, şi mari şi mici. Ruşinea-i şi a părinţilor noştri şi a bunicilor noştri. Căci întăi bunicii şi părinţii noştri au lăsat să li se lenevească săbiile şi n-au dat îndărăt de la hotarele creştinătăţii pe ismailiteni; iar ruşinea noastră e că şi noi facem ca şi părinţii şi bunicii noştri, lăsîndu-ne călcaţi în picioare de necredincioşi. Iată Valahia, iată Moldova, iată Ardealul şi Ţara Ungurească stropşite nu cu mulţi ani în urmă de călărimile lui Soliman-sultan; iată Crîmul şi Bugeacul în coasta noastră; iată raia la Tighina şi la Hotin; iată cetăţile mării în mîinile ismailitenilor; iată marea închisă pentru negoţul nostru şi al împărăţiei nemţeşti şi al genovezilor, iată căile oprite de la miazănoapte la miazăzi, şi de la apus la răsărit. Întrebaţi pe bacali dacă mai vînd lămîi şi pomeranţuri[1], naramze[2] şi ananasuri, dacă mai au piper, şi scorţişoară, şi sare; întrebaţi pe cîrciumari dacă mai pot aduce vin de la Moldova; nu ne mai vin de acolo sloiuri de ceară, nici brînză în burduf ori păpuşi afumate; să întrebe doamnele tinere de unde să ieie mătăsuri şi mărgăritare, şi chiar de-ar găsi, cu ce să le cumpere? Căci negoţurile au stătut, cîştigurile s-au stîns; tîrgul nostru şi-a împuţinat cetăţenii. Unii s-au întors la sapă; alţii au fugit la Liov, dar şi acolo au găsit aceeaşi stare de lucruri.

Cine se ridică împotriva celor care ne strîng de gît? Măriţilor domni, n-am să vă spun un lucru pe care nu-l ştiţi. S-au ridicat voievozii viteji care s-au ostenit cu săbiile; au îngenunchiat unii, s-au sculat

---

[1] *Pomeranţuri* — portocale.

[2] Naramze — portocale cu miezul roşu.

alții; și pînă în zilele noastre stau cu sabia în mînă.

— Ion-vodă de la Moldova... a mormăit haholul cel îndrăzneț.

— Întocmai precum spui domnia-ta, vrednice gospodar, Ion-vodă care a pierit luptînd pentru seminția creștinească. Și, ca Ion-Vodă, căzăcimea noastră de la Praguri păzește slobozenia acestui pămînt și ține strajă cătră unghiul mării și Dunăre. În pămîntul slobod al zaporojenilor noștri se strîng săbiile tari ale fraților creștini. De aceea acolo stă luptător fără trudă Ion Nicoară Potcoavă hatman, și alții.

Cine n-a auzit de acest războinic? Și unde n-a pătruns faima lui? Încă din tinereță și-a pus capul pentru frații săi, pentru noi toți; și, socot că ați aflat, în această sfîntă duminică, înaintea amiezii, dumnealui hatmanul Potcoavă așteaptă dincolo de Lipșa să treacă Nistrul la noi la Movilău. Domnia-sa hatmanul a avut socotelile sale cînd a intrat în Moldova, fiind moșnean în acea țară, dar iese din țara părinților săi din pricina neprietinilor. Fiind și frate al lui Ion-vodă, domnia de astăzi a Moldovei se teme de el și ațîță pe turci împotriva lui. Căci Moldova, altădată slobodă, acuma stă subt spaima ismailitenilor și a ceambulurilor din Bugeac. Și nu m-aș mira să aflu că și castelanii din acest olat al nostru s-ar îndupleca să asculte amenințările slujitorilor Porții și să se poarte fără prietinie cu hatmanul.

— Asta ar fi cu neputință, pan Tadeus, a dat răspuns cel mai bătrîn dintre judecători.

— Cred și mă bucur, a urmat fostul căpitan de oaste, Zlataust. Prietinul nostru hatmanul Potcoavă știe cum și pentru ce stăm noi la acest scaun de judecată și așteaptă să isprăvim ca să vie să se închine măritului sfat orășenesc. Hatmanul trece spre Zaporojă, unde își are așezarea. Și aflînd pîra îm-

potriva prietinului nostru Roman Barbă-Roşă s-a mîhnit foarte, socotind greutăţile timpului şi scăderea vieţii de care cu durere v-am vorbit. Şi mi-a trimes douăzeci şi cinci de taleri, ca să deschidem intrarea sfîntului lăcaş; ş-un taler dobîndă lui Luli, ca să trăiască şi el după ocrotirea ce o are de la sfîntul zlot. Şi vă roagă şi el, ca şi mine, să sloboziţi pe cel fără vină. Dacă am iertat pe părinţii noştri, apoi pe prietinul meu Barbă-Roşă să-l iertăm cu atît mai vîrtos!

Atunci la această încheiere plină de patos, cînd se înturnau către retor ochii în lacrimi ai multora dintre cei de faţă, şi-au înălţat în sus braţele doi ascultători, cerînd cuvîntul nu o dată, ci unul întăi, şi îndată după el al doilea.

Cel dintăi era un barbat cărunt şi subţirel, uscat şi ofilit, îmbrăcat în catifea neagră, după rînduiala veneţiană, cu pantofi cu cătărămi de argint şi colţuni pînă la genunchi. Al doilea, înfruntîndu-l oarecum, era însuşi pirîtul, dumnealui Roman Barbă-Roşă, înălţat întru toată măreţia făpturii sale, cu straiul albastru cu ceaprazuri negre atîrnat numai pe-un umăr. Părea că aruncă fulgere din ochi către barbatul cel cărunt şi subţirel; dar veneţianul nu-l privea, ci sta cuviincios, făcînd faţă slăvitului scaun de judecată.

— Care-i dorinţa măriei-tale, signor Luli? a întrebat cel mai bătrîn dintre judecători.

— Mă închin onoratului scaun şi cer cuvîntul.

— Curtea de judecată vă dă cuvîntul.

— Am ascultat cu plăcere, onorat scaun, vorbirea cunoscutului şi iubitului nostru Tadeus Kopiţki, şi mă bucur că hatmanul se milostiveşte către enoriaşii Uspeniei, dar n-aş vrea să se creadă nici o clipă că nu cinstesc credinţa şi pe Hristos domnul nostru.

Legile ţării ne îngăduie măsura pe care am luat-o, fără ca cineva să aibă dreptul a ne socoti mai răi decît păgînii.

— Ba are dreptul! a strigat cu voce naltă domnia-sa pîrîtul.

— Deocamdată rîndul la vorbire îl am eu, a rostit uscat veneţianul, fără a privi la pîrît.

A urmat o clipă de tăcere, şi judele cel bătrîn, rotunzindu-şi mişcarea braţului, a îndemnat pe signor Costa Luli să-şi urmeze vorbirea.

— Sinetul[1] meu, a întrebat zaraful înălţîndu-şi sprîncenele, trebuie ori nu respectat?

— Credem că da, a murmurat meşterul Tadeus; iar după primirea de către domnia-ta a datoriei, acel sinet nu mai este, şi să nu mai vorbim de el, ca să nu înveninăm dezbaterile.

— Am ceva de spus împotrivă, a răspuns Costa Luli, stînd c-o jumătate a fiinţii sale întors spre scaunul de judecată, şi cu cealaltă jumătate către retor. Timpurile sînt aspre şi grele, cum bine s-a spus. Afacerile se află în scădere; e adevărat şi asta. Tocmai în asemenea nevoie nu se cade ca banul să nu-şi primească dobînda cuvenită. Cunoscutul şi prea iubitul nostru Tadeus pare nedumerit. Am a-i spune că suma ce mi se cuvine, adăogind la dobîndă întîrzierea, se ridică la douăzeci şi şase de taleri şi un sfert.

— Acel taler şi un sfert te-ar face oare să nu primeşti ceea ce hatmanul binevoieşte a da? a întrebat retorul cu o dulceaţă ciudată în glas.

— Ba nu; dar vreau să se ştie.

— Adaosul, a suspinat pîrîtul din cealaltă parte a sălii, ţi l-aş împlini eu pe spate. Onorate scaun, cer şi eu cuvîntul, a urmat cu glas solemn Roman Barbă-

[1] *Sinet* — act, document.

Roșă. Eu nu pot primi suma ce hatmanul binevoiește a depune pentru sfînta Uspenie, decît cu condiția să mă desrobesc cît de degrabă față de domnia-sa. Îndată ce ne intră bani din vînzările pînii și mascurilor și din dăjdiile mișeilor, eu depun la picioarele hatmanului împrumutul ce binevoiește a-mi face. Mă va îngădui pînă atunci; iar astăzi socot că mi-ar putea fi recunoscător pentru că-i dau prilej să săvîrșească o faptă nobilă. Rămîne între mine și Costa Luli un rest pe care i-l voi servi în una din aceste zile.

— Mă mulțămesc cu ce binevoiește a da hatmanul, s-a închinat cu demnitate zaraful venețian și, scoțînd sinetul, a făcut doi pași punîndu-l pe masa județului.

Meșterul Tadeus a tras punga și a numărat, frunte lîngă frunte, zarafului, douăzeci și șase de taleri. A primit sinetul și l-a rupt în două, în patru și în opt; iar sala s-a bucurat cu mare glas, tălăzuindu-se în jurul său.

— Onorați cetățeni ai Movilăului, a zis judele cel bătrîn ridicîndu-se în picioare, și îndată s-a făcut liniște deplină și judele a sunat clopotul de pe postavul roș al mesei; onoraților domni și doamne, să mergem întru întîmpinarea hatmanului nostru preaiubit. Să-l primim, să-i mulțămim, să-i urăm izbîndă împotriva necredincioșilor.

Ascultătorii au răspuns cu mare dragoste la această chemare; s-au grăbit chiar să iasă ei mai întîi, înaintea înaltului șoltuz și a cinstiților pîrgari. Haholii au bocănit cu ciubotele lor prin pălimarul ruinat de afară și nu s-au sfiit să mormăiască la urechea lui pan Roman Barbă-Roșă niște vorbe deșănțate despre dăjdiile mișeilor cu care vrea să-și plătească datoria către sfînta Uspenie.

Astfel trecerea hatmanului Nicoară peste Nistru, în Ucraina, s-a făcut în vederea răzășilor moldoveni,

înşiraţi la mal ca capetele descoperite şi-n hăulirile de bucurie ale norodului care se strînsese în duminica aceea la tîrgul Movilăului. Luntraşii de la malul stîng au venit să ia odgonul podului umblător, ducîndu-l şi legîndu-l la cea mai bătrînă salcie din scruntarul de subt rîpa Movilăului, iar moş Barnea şi doi feciori ai săi au încărcat pe podină căruţa de război a lui Ile şi caii, şi pe ceilalţi negustori care nu făcuseră bune treburi în Ţara Moldovei, dar îşi păstraseră vieţile şi săbiile. Iar Nicoară îşi pusese surguci la cuşmă şi, înainte de a purcede podul cu scripţ în lungul odgonului, măria-sa a făcut semn căpitanului negrean.

— Nu uita, Cozmuţă! i-a strigat el.

— Nu uit, măria-ta, fii fără grijă, a răspuns de pe mal căpitanul negrean, scuturîndu-şi în sus căciula.

Tumultul de sus, de pe malul nalt, a contenit cînd, după ce-au trecut apa, Nicoară şi tovarăşii săi au suit călări pe drumul prăvălatic.

Pan Tadeus, în fruntea norodului, a strigat bun venit hatmanului, c-un glas înfricoşat, care a răsunat departe, pînă la celalalt mal, de unde răzăşii au răspuns chiuind prelung. După aceea pan Tadeus a venit cu braţele deschise către prietinul său. Nicoară a descălecat numaidecît şi s-a îmbrăţişat cu acel barbat de credinţă. Cu moţul zbîrlit şi tîmplele asudate, prietinul cel credincios a mai zvîrlit asupra hatmanului, ca o ameninţare, binecuvîntări şi saluturi, după care l-a călăuzit la măria-sa şoltuzul şi la cinstiţii pîrgari, ca s-audă şi de la domniile-lor vorbe bune.

Această ţeremonie fiind isprăvită, a prins a se îmbulzi şi a hăuli norodul. Atunci Nicoară s-a înălţat iar în şa, descoperindu-se în priveliştea mulţimii şi ploconindu-se.

— Hatmane, a grăit moldovenește uncheșul Petrea, apropiindu-și calul, acum trecerea mai departe rămîne pe sama mea. Prietinul nostru Tadeus ne-a pregătit oameni.

— Uncheșule, a rîs Nicoară, îmi dau ființa mea în privegherea domniei-tale.

Atunci uncheșul a ridicat în sus brațul drept și, la acest semn de poruncă, s-au apropiat, strecurîndu-se prin mulțime cu caii de căpăstru, haholii de la casa tîrgului, unde se ținuse în acea dimineață scaun de judecată. Cum au împresurat pe hatman, s-au și încălărat, lărgind cercul, și au pornit în pas. Oștenii lui Potcoavă s-au ados și ei.

Înainte se aflau șoltuzul și pîrgarii călări, și ei, cu slujitorii tîrgului. Mulțimea norodului a rămas îndărăt. Pan Kopițki a ajuns din urmă pe dregători.

— Preaonoraților domni, le-a zis el, binevoiți a vă opri aici la rohatca tîrgului; hatmanul își ia rămas bun de la domniile-voastre.

— S-ar putea să ne părăsească așa de curînd? s-a mirat șoltuzul cel bătrîn. Socoteam să-l avem pe domnia-sa hatmanul oaspete al tîrgului; să i se înfățișeze starostii breslelor, ca unui luptător pentru dreptatea lor, și să-i închine ospăț de cinste.

— Hatmanul vrea să ajungă fără întîrziere la Bratlau, cinstite șoltuze. E așteptat acolo.

— Atuncea să-i mulțămim pentru desrobirea sfintei Uspenii. Slăvite hatmane, a cuvîntat bătrînul ieșind înaintea lui Nicoară; tîrgul Moghilăului s-a bucurat în dimineața asta cum nu se mai află de vestea ce ne-ai trimes și de darul ce ai binevoit a ne face prin pan Tadeus.

Nicoară s-a închinat și a tăcut, deși domniile-lor șoltuzul și pîrgarii așteptau răspuns.

S-a amestecat Tadeus:

— Măriţii dregători vorbesc, slăvite hatmane, de stîngerea datoriei lui pan Roman Barbă-Roşă către Costa Luli veneţianul, amanet fiind biserica Uspenia.

— A, da... a părut a-şi aduce aminte hatmanul.

— S-ar fi cuvenit să fie de faţă aicea şi pan Roman, a urmat dregătorul cel bătrîn, ca să mulţămească şi el.

— Pentru cei douăzeci şi şase de zloţi şi stîngerea sinetului, s-a grăbit să-l lămurească Kopiţki.

— Prietine Tadeus, a zîmbit hatmanul Nicoară, dacă nu mă înşel, te rugasem ca ceea ce face mîna mea dreaptă să nu ştie mîna mea stîngă. Să lăsăm asta şi să-mi dea voie onoraţii dregători ai tîrgului Movilău să-i salut şi să urez domniilor-sale sănătate, neguţătorilor şi breslaşilor răbdare, şi norodului nădejde.

— Vorbele acestea rămîn între noi ca prorocirea unui înţelept... s-a ploconit şoltuzul.

Pan Tadeus s-a plecat şi el cu pieptul pe coama calului :

— Îl urmez pe slăvitul hatman Nicoară pînă la cel dintăi popas ; după asta voi avea cinstea să mă întorc la domniile-voastre, domnilor dregători.

Hatmanul şi pan Kopiţki s-au întors cu faţa spre calea Braţlaului, şi straja i-a despărţit de domniile-lor dregătorii tîrgului. Haholii îşi scoseseră din desage buzdugane scurte, pe care la aninaseră la oblînc, şi cuţite lungi cu teacă le împodobeau chimirele ; iar cojoacele le ţineau pe ei numai de fudulie, aninate pe umărul stîng. Uncheşul Petrea, cu ochii luminaţi, se simţea domn al acelei zile, aleasă întru toate şi despărţită de nacazuri trecute şi viitoare.

Începea să joace un vînt uşurel dinspre miazăzi, de la mările calde, şi acest vînt cîntă urechilor noastre ca de pe strune îngemănate, cu sonuri felurite.

Cînd au ieşit la cîmpie, Nicoară a ascultat zvonul zărilor, a privit cu ochii pierduţi în depărtare năgara care-şi înflorea spicul de matasă albă, şi se simţea înfiorat de amintiri şi înviorat de nădejdi.

— Hatmane, i-a zis credinciosul pan Tadeus, abia aicea sîntem singuri şi slobozi, ca aceşti vulturi ce lunecă pe unda văzduhului. Am băgat de samă că cinstiţii dregători de la Movilău au stat în loc o bucată de vreme, uitîndu-se după domnia-ta; mai ales Zaveţki şoltuz bătrînul îmi închipui că nu-şi venea în fire din pricina vorbelor ce auzise. Niciodată nu s-a întîmplat la noi ca un hatman să închine o urare prostimii, aşa cum ai făcut domnia-ta. A văzut şi pe ucrainienii noştri alcătuindu-ţi strajă, şi n-a uitat atîtea răzmeriţe şi tăieri pe care ţărănimea noastră le-a săvîrşit împotriva şleahticilor. De aceea i-am spus că mă întorc; pentru ca să-i tălmăcesc blînd acele vorbe proroace. Oricît de împuţinată i-ar fi astăzi averea, pan Leon Zaveţki e omul şleahtei şi va să deie sama mai-marilor republicii despre trecerea spre Zaporojă a hatmanului Potcoavă şi despre vorbele ce a rostit acel hatman. Iar eu, ca urmaş al aceleiaşi tagme domneşti, l-oi încredinţa că nădejdea norodului stă în războiul vitejilor şi alungarea păgînilor, şi nicidecum în răscoale şi neorînduieli.

— Zlataust, n-ai să faci rău încredinţîndu-l de asta. Şi ai să-i spui adevăr, căci hatmanul Potcoavă nu vrea tumulturi şi răzvrătire.

— Nu vrea acuma.

— Nu vrea acuma, prietine Gură-de-aur; şi poate nu le va mai apuca pe cele care vor fi cîndva. Nu se pot săvîrşi dreptăţile o dată, ci pe rînd; întăi desrobirea de păgîni şi după aceea ieşirea de subt pumnul de fier al altora, tot aşa de răi ca şi păgînii.

— Poate chiar mai răi, hatmane!

— Poate ai dreptate. M-am gîndit la asta în trecutele zile, cît am umblat prin Țara Moldovei.

— Așa că, a urmat pan Tadeus Zlataust, trecînd la alte gînduri ale sale, pînă la popas la Valea Verde eu ți-oi da samă măriei-tale de banii ce mi-ai încredințat și de felul cum i-am cheltuit. Nu te vei supăra de cei douăzeci și șase de taleri, împrumutați, însă fără nădejde de a-i mai vedea vreodată, lui Roman Barbă-Roșă, prietinul meu.

— Nu m-oi supăra.

— Știu că te-ai fi supărat mai degrabă dacă s-ar fi arătat dinaintea măriei-tale acest adevărat coborîtor al nobililor.

— Într-adevăr.

— Însă, în schimb, s-a înfățișat la trecerea măriei tale Costa venețianul.

— Nu l-am băgat de samă.

— S-a înfățișat, dar s-a ferit să iasă la vedere, cunoscînd din faimă că hatmanul Potcoavă are uneori mînii mai năprasnice decît ale tigrului.

— Cîteodată, prietine Tadeus... Iar acel izvod lung pe care văd că-l desfaci ca să mi-l supui, mai lasă-l să aștepte; ori dă-l diacului meu Radu Suliță, pe care, după ce ai să-l cunoști, îl vei prețui după cuviință.

— Cunoaște însă, hatmane, că ce mi-ai dat s-a împuținat.

— La Bratlau voi ruga pe Iacob filosof să-ți dea ce-ți mai trebuie.

— Bine, măria-ta.

Vîntul sufla cîntînd, și năgara înflorită strălucea ca argintul la soarele verii în singurătatea cuprinsului. Nicoară se gîndea la cu totul altceva decît la afaceri și zărăfii.

CAPITOLUL XXIII

Cubi Lubiş filosof

De mult, cînd el era Nicoriţă, Iacob era Cubi. Trăiau nu departe unul de altul. Nicoriţă, în mahalaua armenilor, la margine, către piaţa cea mică, iar Cubi, în mahalaua ovreilor, de partea cealaltă a pieţii celei mici.

Asta era la Liov, acum treizeci şi patru de ani.

În zilele domniei lui Petru Rareş, anul de la Hristos 1541, crai al Lehiei fiind Sigismund, căpitanul Petrea Gînj îl adusese pe Nicoriţă în casa lui Mati Harian şi-l lăsase acolo la învăţătură.

Fiind prea crud pentru ucenicia cărţii, copilul intrase deocamdată la ucenicia pieţii celei mici. Moş Mati îi zicea «meidan». Acolo la meidan a cunoscut mulţi tovarăşi de joacă cu care a deprins lesne limba ţării. Între acei mulţi şi-a ales un prietin care era cel mai ager la un joc ce se chiamă «ziminis». C-un beţişor de un cot, alunga alt beţişor mai scurt, teşit la capete; îl pălea într-un corn, săltîndu-l de la pămînt; nu-l lăsa să cadă şi-l repezea mai departe, cu beţişorul de un cot; alerga după el, îl purta, îl întorcea — şi totdeauna ieşea el biruitor. Caprele care păşteau printre ciulini se uitau totdeauna prietinos la Cubi, cu ochii lor galbeni, căci Cubi, în fuga lui frîntă, nu le împungea cu băţul, nici le izbea cu piciorul.

— Dacă n-ar fi caprele, pruncii n-ar avea lapte; aşa spune tata... îl învăţa Cubi pe Nicoriţă.

— Ba la noi la Moldova sînt capre mai mari, care se chiamă vaci, a răspuns nepoţelul lui Mati, neguţătorul.

Cubi a dat din cap:

— Se aude c-ar fi și la noi capre de-acelea, la boieri bogați. Eu n-am văzut încă.

Acolo în piața mică a avut Cubi o întîmplare neplăcută. Pentru că iar cîștigase la ziminis toți bumbii, cîțiva dintre băieții de la armeni au sărit cu vorbe de ceartă și amenințări asupra lui, și printre acele vorbe era una cu totul de mirare, privind o faptă cumplită a lui Cubi, cum că ar fi omorît și răstignit pe domnul Hristos.

— Eu? a zis Cubi venind repede la ei cu mîna pe inimă, să n-ajung acasă cu bine dacă știu de așa ceva. Poate să-l fi omorît băieții lui Moise Lupu, care-s niște golani vestiți, dar eu — nici macar nu-l cunosc pe acel domn de care vorbiți voi.

Anii trec, anii zboară ca fulguirile stepei.

Nicoriță a ajuns Nicoară, și Cubi a ajuns Iacob. Nicoară Litean a învățat la o școală, Iacob Lubiș, la altă școală. S-au mai văzut din cînd în cînd, pe urmă s-au despărțit.

Și iată că, aflîndu-se la Praguri subt mîna uncheșului Petrea, și fiind primit în *sici*[1] la învățătura săbiei și a călăriei, Nicoară l-a văzut iar pe prietinul lui din copilărie. L-a văzut într-o stare ca și aceea de la meidan. Călăuzise la tabăra de la Pește Mort șase căruțe cu șase buți de hidromel[2] și aștepta să se descarce băutura, ca să se întoarcă cu cărăușii haholi la Brațlau, la tatăl său negutătorul. Nicoară l-a cunoscut. A cunoscut și Iacob pe Nicoară. Și s-au bucurat numai o clipă; căci Simion Bugski, cazac cu faimă pentru isprăvile lui, nu numai la Pește Mort, ci și în alte *sici*, s-a oprit și s-a mirat de acea vedenie neplăcută a unui străin în tabăra oamenilor volnici. Simion Bugski gustase din hidromelul adus

[1] *Sici* — tabără a zaporojenilor.
[2] *Hidromel* — băutură fermentată, din miere și apă.

de Iacob. Simion Bugski încuviinţa ca să vie la oamenii săbiei hidromelul, dar fără obraz străin. A tras pe jumătate sabia din teacă.

— Ce-aştepţi aicea, molodeţ?

— Aştept să mă duc, a răspuns zîmbind cuviincios Iacob.

— Vrei să iei de la noi bani?

— Nu.

— Nici nu ţi se cuvine, ca unuia care ai omorît pe domnul nostru.

Iacob ştia acuma de ce domn e vorba.

— Asta nu-i adevărat, a răspuns el zîmbind, totuşi înfricoşat de privirea cazacului.

— Dovedeşte că nu-i adevărat!

— Am martor de faţă pe pan Nicoară.

— Ce-mi aud urechile? s-a burzuluit Simion Bugski, lăsînd să cadă sabia şi zbîrlindu-şi mustaţa mare.

— E adevărat, sînt martor, a răspuns Nicoară; s-ar putea să fie vinovaţi golanii lui Moise Lupu de la Liov, dar prietinul meu Iacob nu.

S-a vestit pe urmă în toată tabăra că Simion Bugski a băut mied cu cei doi tineri şi a bătut cu dînşii palma.

Astăzi Iacob Lubiş se află cu aşezarea la Braţlau, moştenind casa şi porecla tatălui său.

Iacob Lubiş filosof nu ia niciodată, ci dă numai, şi anume dă sfaturi, dă sare pentru reumatisme, tinctură pentru frigurile de baltă, vinars de melisă pentru durere de măruntaie, vin de la Moldova, piper şi scorţişoară, şi multe altele. După ce dă cu voie-bună, primeşte contravaloarea unor mărfuri aşa de rare şi roagă pe oameni să-şi aducă aminte de prietinia sa.

Iacob Lubiş filosof împrumută şi bani, dar aşa de rar şi atît de anevoie, încît s-ar putea spune că oamenii detreabă cu care are de-a face primesc de la

el în dar ceea ce împrumută, şi dacă trece sorocul împrumutului, Iacob filosof tace, pînă ce omul cel detreabă vine cu grabă la el nechemat, îndată ce are putinţa să răspundă ceea ce datorește. Sînt şi oameni care uită facerea de bine; și acei oameni, cînd vin a doua oară la Lubiş pentru aceeaşi treabă, apoi bagă de samă că filosoful e tare de ureche și nu se pot înţelege cu el, menindu-l în gîndul lor tartorului şi morţii prin ştreang.

Una din bucuriile pe care le primeşte Iacob Lubiş cu recunoştinţă de la Dumnezeu, e vederea hatmanului. Atunci iubita lui soţie Sara trebuie numaidecît să puie pe masă, la prînz ori cină, ştiucă umplută cu pasat, smochine şi miere. Hatmanului Nicoară nu-i place mîncarea asta dulce, iar Cubi mănîncă și pentru prietinul său Nicoriţă. Hatmanului îi place vin aspru, lui Lubiş filosof — vin dulce. Fiecare bea şi partea celuilalt; Lubiş de două ori mied, şi hatmanul de două ori vin aspru de Pîhneşti. Pentru asemenea sărbătoare aduce prietinul Iacob vin tocmai de la ţinutul Fălciului, din cealaltă parte de Prut. Iar smochinele le aduce de la Crîm. Pasat mai maşcat şi mai gustos decît în ţinutul Braţlaului nu se face nicăieri în Lehia.

La sfîrşitul acestor ospeţe, hatmanul îi spune filosofului pe numele vechi — Cubi, iar filosoful chiamă pe prietinul său, ca din depărtarea anilor, Nicoriţă.

Cînd au ajuns la asemenea stare, le mai place să sporovăiască despre împăraţi și neamuri vechi şi chiar de încurcate treburi politiceşti ale timpului de faţă.

Cînd hatmanul a descălecat la Braţlau, dinaintea casei prietinului Iacob Lubiş filosof, ameninţau nourii de ploaie care veneau învălmăşiţi din susul Bugului; şi din cînd în cînd sfîntul Ilie, din căruţa lui de pe

podul cerului, alunga pe diavolul răutăţii cu vargă de foc, ca să-l prăvale în pustie şi ploaia să rămîie curată pentru holdele oamenilor.

Nicoară aştepta ca oamenii săi şi haholii să-şi găsească gazdă la casele megieşe. Dar, de la o ferestruică din laturea de către uliţă a locuinţii lui Lubiş, a privit, prin perdeaua puţintel ferită, un ochi femeiesc. Îndată s-a simţit în ograda cu împrejmuire naltă, ca de cetate, mişcare şi zvon. S-au ridicat zăvoarele grele, şi canaturile porţii s-au tras înăuntru. Lubiş, în fruntea cîtorva dintre slujitorii lui, a păşit spre uliţă cu semne de mare bucurie şi s-a dus pînă la hatman, închinîndu-se adînc înaintea lui; cuprinzîndu-l după aceea de umărul drept, şi-a rezemat de acel umăr fruntea; şi-a petrecut apoi mîna pe după mijlocul oaspetelui său iubit şi l-a dus cu sine în ogradă, între clădiri mai mici, magazii şi şoproane. Doi dintre slujitorii lui Iacob au luat şi calul. Au venit după măria-sa şi unchesul, mezinul şi diacul Radu.

— Poftiţi, iubiţilor mei, zicea tuturor Lubiş. Mulţămesc domnului că a pus amiaza cînd gătesc oamenii prînzarea, şi că domniile-voastre aţi ales tocmai acum popas la mine.

S-a întors spre credincioşii lui şi i-a îndemnat să-i aducă răspuns fără întîrziere dacă oamenii hatmanului se află bine la megieşii unde au fost primiţi, şi să nu le lipsească nimic; să li se ducă de la cuhnea sa mîncare şi de la cămările sale băutură.

A venit iar spre Nicoară şi l-a călăuzit, păzindu-l ca pe un vas scump, întăi în cerdac, după aceea în odaia unde, în dulapuri cu geam, îşi avea sulurile scrise de buni caligrafi. A făcut loc oaspeţilor săi în jîlţuri şi pe sofale, şi domnia-sa a ieşit puţine clipe ca să dea porunci pentru gătirea prînzului.

S-a întors frecîndu-şi mînile, apoi şi-a ridicat palmele la înălţimea umerilor:

— Îmi pare rău, a zis el, că la amiază n-avem mîncarea ce-i place hatmanului, ştiucă umplută, dar pe de altă parte îmi pare bine că se pregăteşte pe desară. Iar pînă ce s-or aşeza blidele şi tacîmurile, intraţi, vă rog, în aceste două cămări de alături, ca să lepădaţi de pe dumneavoastră colbul drumului şi să vă luminaţi ochii cu apă rece. Şi pînă ce vă întoarceţi, s-a aşeza pe masa asta vutcă de vişine şi vinars de melisă. Vutca e făcută în casă la mine; iar melisa am dobîndit-o de la schitul Vovidenie, de la prietinul meu egumenul Victor, ş-am ţinut-o anume pentru oaspeţii ce binevoiesc a mă cerceta astăzi.

Iacob Lubiş filosof era un om destul de bine legat şi de înălţime mijlocie, cu obrazul alb puţin stropit de pistrui şi cu părul din cap şi de pe obraz roş ca blăniţa de vulpe tînără. Iar ochii îi erau negri ca porumbrelele şi-i jucau subt streaşina frunţii.

Iacob Lubiş n-avea înfăţişarea unui hasidim, cu toate acestea cunoscuţii săi puteau găsi cu el plăcere spirituală. Întorsăturile lui de vorbire plăceau hatmanului; mai puţin lui Alexandru mezinul. Uncheşul le asculta ca pe nişte sunete deşarte. Diacul, ca pe un cîntec care îi odihnea fiinţa.

Aşa că după îndeletnicirea destul de harnică de la prînz, unde s-au aflat numai Iacob cu oaspeţii săi, adunarea din camara unde intraseră la început s-a întemeiat iar şi hatmanul a vrut să cunoască veştile cele mai nouă pe care i le putea da Iacob.

Trecuse ploaia, conteniseră fulgerele, se înseninase afară; numai uncheşul a început a dormita de cum s-a aşezat în jîlţ; ceilalţi se simţeau vioi, ca după trei cupe de vin bun.

— Ce ştiri de la Cracovia?

— De la Cracovia? s-a mirat Lubiş filosoful. Pot veni acuma ştiri bune de la Cracovia? E o vreme cînd acolo şleahticii mari, după ce-au jucat danţuri franţuzeşti, s-au lepădat de ele ş-au început a învăţa ceardaşuri ungurene.

— Să fie adevărat oare, prietine Lubiş, că s-au gîndit unii dintre vultanii cei bătrîni să aducă rigă pe Ştefan Batori de la Ardeal?

— N-au pe altul, a rîs filosoful. Tronul leşesc a fost părăsit de prinţul Enric al Franţei, care s-a dus să ieie slujbă mai bună în ţara lui, în locul răposatului său frate Carol. Cneazul Ştefan ar mai sui o treaptă venind în Lehia; dar la Ardeal e domn; pe cînd aici boierii vor fi întăi, şi riga al doilea.

— Adevărat. De cîţiva ani s-au răsturnat rînduielile în Lehia şi s-a aşezat ca o stîncă peste norod legea şleahticilor. De aceea se înteţesc răzmeriţile, mai ales în Ucraina, şi taberile de la Dnipru sporesc.

— E primejdie, hatmane, să se înece Lehia în sînge. Să nădăjduim totuşi că asemenea primejdie va trece. Este altceva şi mai rău. Că şleahticii vor danţa la Cracovia ca urşii, şi le vor bate din dairà[1] turcii.

— N-aş crede, Lubiş. Am aflat pe cale, de la Tadeus, că s-ar fi rostit vorba asta la Movilău, şi şoltuzul a strigat că-i cu neputinţă.

— Nu-i de mirare că şoltuzul cel bătrîn, pan Leon Zaveţki, a lepădat vorba asta cu greaţă de la sine, ca pe un guzgan mort; însă la Dumnezeu şi la boierii leşi toate sînt cu putinţă.

— Dar mîndria lor neînduplecată şi vitejia lor pe care au dovedit-o în veac? Şi călăreţii lor îmbrăcaţi în fier? Au cucerit şi au stăpînit pămînturile de la marea din miazănoapte pînă cătră Marea Neagră. Se

[1] *Dairà* — tamburină.

vede că acestea sînt puteri slabe şi trecătoare, dacă poporul e asuprit şi nefericit.

Filosof a tăcut o clipă; şi-a plecat apoi fruntea.

— Hatmane, poate să fie oare un adevăr mai mare decît acel pe care l-ai rostit? Vai, am umblat şi eu destul cu treburile mele în ţările supuse Lehiei şi cunosc ce e prigoana nemilostivilor. Da! unii din neamul meu au plătit cu sînge greşala domnilor, căci norodul e ca o stihie groaznică ce sfarmă tot. Ah! am văzut dărîmarea castelelor şi pe nobili puşi între două scînduri şi curmaţi de mişei cu fierăstraiele. Şleahta a lucrat cu îndîrjire ca să-şi facă duşmani. Şi acuma n-are ce pune în faţa barbarilor ismailiteni. Trebuie să-şi scadă trufia şi să-şi plece fruntea.

În răstimpul ce-a urmat, diacul Radu a rostit încet vorbe vechi din ţara sa:

«Cine seamănă vînt, culege furtună...»
«Lăcomia, boală nebună...»
«Boieru-i tulpină făr' de rădăcină...»

Lubiş a ridicat fruntea şi a privit cu plăcere pe acel oştean străin, întorcîndu-şi apoi ochii negri spre hatman, cu clipiri de pleoape.

— Diece, diece, a zis Nicoară, cum ai deschis gura, cum ţi-ai mai găsit un prietin. Socoteai vorbele acestea că le spui numai pentru mine; dar Iacob Lubiş cunoaşte toate limbile acestei margini de lume.

Lubiş a rîs:

— Pentru că eu beau vin de la ţinutul Fălciului, unde a trăit şi a răposat bunicul meu Moişa. Acela vestit filosof în Ţara Moldovei! Tatăl meu a fost filosof mai puţintel, iar eu nu sînt deloc, şi port numai porecla.

— Prietine Cubi, vinul de la Pîhneşti numai eu îl beau cînd poposesc în casa ta.

— Oare nu-i tot atîta, preaiubite hatmane Nicoară? E ca și cum l-ar bea Cubi Lubiș. Și aș dori, diece, să-mi mai spui una : îmi place ca și un pahar dulce.

— Mai știu una de la un prietin al meu Ghiță Botgros, a zîmbit diacul Radu :

«De-atîta lup, prinde a mușca și oaia.»

Mezinul Alexandru a avut o izbucnire de rîs. Unchesul Petrea a deschis ochii. A mormăit și el :

«Unde s-a adăpat boierul, rămîne otrăvit izvorul.»

Asta am auzit-o tot de la omul diacului. Cînd te uiți la acel Botgros, nu-l prețuiești nici două lețcăi. Dar scoate din el asemenea cuvinte.

Potcoavă a rămas visător și a șoptit ca pentru sine :

— ...Da-da...

— Măria-ta, i-a răspuns diacul, badea Ghiță a făcut legămînt să-i radem mustața pe care n-o are dacă nu va veni și el după noi.

— Hm ! a șoptit iar Nicoară, apucînd păhărelul de vinars ; dacă trece pe aici acel Botgros, apoi Lubiș filosof nu-i mai dă drumul.

S-au veselit toți. Numai mezinul a rămas dintrodată întunecat de mîhnire.

— Dacă binevoiești, să ne întoarcem, hatmane, la domnii Lehiei, s-a rugat Cubi Lubiș. S-au suit pe muntele semeției atît de sus, încît dumnealor socot că niciodată n-au stat devale, la foc, cu picioarele încrucișate subt șezut. Nu s-au tras oare regii lui Israel din niște ciobani ca Avram și Isac ? Și strămoșii domnilor noștri nu se îmbrăcau oare cu cojoace mînjite de sînge ? Nu răbdau de foame ? Și nu tremurau la foc, lîngă mlaștini ?

Au uitat, și se socot coborîți din cer cu hîrzobul... Cînd și-or aduce aminte de frăția de odinioară, fi-va prea tîrziu.

Hatmanul a gustat din melisa de la Vovidenie.

— Acuma ar fi fost ceasul, a zis el, să stea frățiile umăr lîngă umăr, căci ceasul căderii tiranilor ismailiteni se apropie. Băgat-ați de samă destrăbălarea dregătorilor Porții Otomane? Bacșișul și pîra sînt ca un puroi al trupului împărăției lor. Un sultan măreț cum a fost Soliman, care a călcat cu urdiile lui țările și noroadele pînă la Buda, a stat cu tîmpla în poala roabei de la Veneția, Roxelana, și a ascultat șoaptele ei înveninate, jertfind pentru dînsa pe moștenitorul său preaiubit Mustafa viteazul, pentru ca să se poată așeza urmaș la împărăție Selim, fiul Roxelanei. Acestea s-au întîmplat în vremea noastră, și vicleniile acelei muieri au clătinat temeliile califatului.

L-am apucat și pe padișah Selim al Roxelanei, poreclit Mest, adică bețivul, care a fost stăpînul trupurilor, sufletelor și legii ismailitenilor opt ani. În opt ani n-a fost treaz o săptămînă, și treburile au rămas în sama icioglanilor[1] și vicleniilor. Împărăția neagră cumpănește spre răsturnare.

Iar acuma stă pe tronul de aur stăpîn Amurat, care a poruncit muților seraiului să decăpățîneze și să zugrume pe toți frații săi ieșiți din toate roabele seraiului și pe toate neamurile celelalte, unchi și veri. Asta s-a întîmplat nu mai tîrziu decît anul trecut. De atunci, cum a spus un scriitor vechi, în dosul călărețului stă spaima. Amurat se va cufunda în mlaștina lui de sînge. Împărăția rămîne la cheremul urdiilor[2].

Acuma-i vremea cînd se apropie răscumpărarea, cînd neamurile robite s-ar putea scula înlăturînd de

---

[1] *Icioglan* — paj la curtea sultanului.

[2] *Urdii* — cete de năvălitori, hoarde.

la Bizanț spurcăciunea. Dar neamurile sînt bolnave de nedreptatea și sila domnilor!

Hatmanul Nicoară se ridicase din scaun și se plimba pe dinaintea ascultătorilor săi, cu păhărelul de melisă, pe jumătate deșertat, în mîna stîngă. Cu dreapta făcea semn către vedeniile sale.

— Ce are să iasă de-aici, hatmane? a întrebat Lubiș, ridicîndu-se și el și venind împotriva lui Potcoavă; și tot el a răspuns: De-aici va să iasă amărăciunea lumii și sila de viață. Mai bine nu ne-am fi născut așa de tîrziu, ori mai bine ne-am afla în umbra morții și uitării.

— Liniștește-te, Cubi, a grăit Potcoavă.

Cubi s-a liniștit.

— Așează-te.

Cubi s-a așezat.

— După ce se va priboli lumea de lingoarea în care se află, a grăit hatmanul sorbind cea din urmă picătură și privind păhărelul în zarea ferestrei, apoi să știți că se vor naște oameni noi care vor clădi o lume mai bună. Înflori-vor flori și se vor pîrgui holde pe gunoaiele trecutului. Noi nu vom mai fi. Dar pînă atunci să lucrăm pentru dreptate, să împlinim poruncile pe care le avem.

— Să fim și noi jertfă? a zîmbit amar mezinul.

— Să fim, Făt-frumos.

— Care-i vina noastră, bădiță, să nu înflorim?

— Nu sîntem vinovați, Făt-frumos; dar să știi că înoirea sufletului omenesc nu se face decît cu durere. Unii își trăiesc viața, alții o închină unui vis; unii rămîn singuri și se veștezesc, alții înflori-vor iarăși din moarte cu frații lor de mîne.

— Dar care-i dreptatea și care-s poruncile, bădiță?

— Făt-frumos, vei afla cînd va veni ceasul.

Cum supărările feților-frumoși sînt ușoare, și drumurile călare trudnice, și masa la filosof îmbielșugată,

Alexandru mezinul a nimerit nu tîrzie vreme la camara de odihnă ; și cum a pus capul pe perină, pasărea măiastră a visului l-a dus în clipă și lin la Dăvideni, în livada prăvălatică, lîngă lespedea de pe mormîntul lui David Călărețul.

Îl aștepta nepoata mazîlului.

Mezinul a fost fulgerat de bucurie și plăcere.

Deasupra lor amurgul se boltea ca o floare fumurie. A bătut de două ori privighetoarea în frasinul bătrîn de aproape ; cînd a contenit privighetoarea, a răspuns buraticul.

«De mult te-aștept, Făt-frumos», i-a șoptit Ilinca, împungîndu-l cu ochii.

A întins brațele spre el. Buraticul a tăcut.

În mezin se îmbulzeau vorbele, se zbăteau fără a găsi ieșire în glas. A voit să pășească spre domniță, ca s-o cuprindă. Aștepta să se arate semnele cele dintăi ale dragostei lui, căprioara sub brațul fetei și puiul de urs cu capul de catifea pe coapsa mistreței, și lupanul, și șoimul ; dar nu s-a arătat decît șopîrla verde a acelei gropniți unde sta domnița ; și acea șopîrlă îl privea țintă cu ochi de topaz, și gușa albă îi creștea și-i descreștea într-o mișcare domoală. Făt-frumos nu putea rosti cuvînt, nici nu putea păși, nici nu-și putea mișca brațele ; piatra dăltuită s-a ridicat ca un scut, apărînd pe domniță, și David bătrînul, schelet în cămașă de zale, a venit asupra lui Făt-frumos cu paloșul ridicat.

Mezinul a slobozit un geamăt de spaimă ; cînd s-a trezit, visul s-a stîns ; s-a răsucit pe-o coastă și a așteptat ceva, cu inima bătînd ; apoi a închis ochii și ceața somnului fără vise l-a învăluit.

— Uncheșule Petrea, scoală, îndemna Nicoară pe bătrînul adormit în camara sfatului. Du-te la hodina domniei-tale.

Oşteanul cel bătrîn sforăia uşor. Şi-a încetat sforăitul, dar nu s-a trezit. Nicoară, diacul Radu şi Iacob Lubiş îl priveau cu puţină milă.

— Scoală, uncheşule, a îndemnat cu glas tare hatmanul...

Uncheşul a oftat dus de somn într-o adîncime mai afundă.

— E trudit! a zis Lubiş. Trudit de atîţia ani de zbucium. Eu nu l-am văzut niciodată dormind.

Lubiş filosof parcă se sfia rostind aceste cuvinte.

— Totuşi bătrînul e încă tare şi n-a slăbit, s-a mirat Nicoară.

— Atîtea zile a umblat în tulburare şi grijă... a zis diacul Radu. Am înţeles de la el că abia aici, la Iacob Lubiş, nu mai are griji. De aici, de la Bug, începe domnia zaporojenilor, prietinii măriei-sale.

Nicoară Potcoavă s-a aşezat în scaun.

— Prietine Cubi, a grăit el, dacă n-ai înţeles pînă acuma, apoi află că pe diacul Radu, slujitor la logofeţia cea mare în vremea răposatului între fericiţi vodă Ion, l-am luat cu mine să-mi fie şi vistiernic, şi spătar, şi postelnic. Pentru vistierie, nu va face nimic fără să te întrebe pe domnia-ta. Ca spătar, se va îngriji de arme şi cai pentru oamenii de la Moldova care mi s-au făgăduit a veni. Ca postelnic, va umbla unde îmi va fi de trebuinţă. Pentru asta, cai buni şi trăsuri să aibă.

— Cai aveţi în Zaporojă, a răspuns Lubiş filosof; trăsuri uşoare pot aduce de la Cracovia; fauri de arme sînt pe lîngă hătmăniile de la Dnipru. Jitnicer pentru Ostrovul Moldovenilor şi pivnicer pentru curtea de la Ciornaia Stenà rămîne tot Iacob Lubiş, dacă i se îngăduie de către măria-ta.

— Îngăduim, a primit hatmanul, arcuindu-şi într-un salut braţul către filosof. Îţi închipui, Cubi, a adaos el, că după nacazul ce am avut în trecuta lună iunie, cînd

era să-mi lăs căpățîna subt Cetățuia Galatei de lîngă Iași, m-am întărit și mai adînc în hotărîrile mele. Întîmplarea aceea mi-a dat înștiințare să nu mă grăbesc. Întîmplarea aceea a fost, să nădăjduim, cea din urmă zburdăciune a înșelătoarei tinereți. Cît m-am cumpănit deasupra adîncului, am dobîndit o cuminţenie : că am datoria să mă păstrez pînă la împlinirea lucrării mele, ca să nu mă rușinez la ceasul din urmă, cînd va veni asupra mea umbra fratelui nostru.

Iacob Lubiș a tăcut cu fruntea plecată.

Radu Suliță diacul a pășit pînă la domnul său punîndu-și un genunchi pe covor. Hatmanul l-a luat de mînă și l-a săltat în sus, așezîndu-l în scaunul de alături ; a împins și pe Lubiș în celălalt scaun.

— Eu mă duc acuma la Zid Negru, a urmat Potcoavă. Vreau să stau acolo ca într-o tihnă, după trudnice vremi. De mine să se vorbească puțin ; isprăvile mele să rămîie neștiute. Dar oștenii mei să nu se lenevească, nici să se împuțineze. Să steie alăturea cu războinicii de la Praguri, să-și ascută săbiile, să-și primească dobînzile, pînă ce-mi vor face trebuință mie.

Diacul Radu îi va avea scriși în izvod. Le va plăti simbrie după nevoile ce-or fi. Iacob Lubiș va pregăti bani mărunți. Dacă va fi nevoie, Lubiș se va osteni pînă la Liov, ori mai departe, să schimbe rubinuri și mărgăritare.

— Stăpîne hatman, a vorbit Lubiș, dinspre partea asta nu va fi nici o suferință. Mai am zloți și zgripțori, mai am pietre scumpe, după izvodul ce am pregătit și pe care îl voi pune subt ochii măriei-tale. Știi deasemeni că, dacă va mai trebui peste, sînt în stare să agonisesc pentru măria-ta ; și tot ce am e al măriei-tale.

— Bine, Lubiș, a întărit hatmanul punîndu-și mîna grea pe umărul lui Iacob filosof.

— Căci, hatmane, a răsărit Lubiş cu însufleţire, eu am a-ţi spune măriei-tale o taină. Asemenea inimă care să fi rămas curată ca albumiţa[1] piscurilor, aşa cum a rămas curată inima lui Nicoriţă în măria-ta, eu n-am cunoscut. În furtuni, în înşelări, în glodul ticăloasei lumi, inima lui Nicoriţă a rămas curată. Se cuvenea să fii un învăţat pustiit de lume, nu să ţii sabie.

— Pentru dreptate, Cubi.

— Ba, mărite hatmane, să mă ierţi — pentru ca să nu fie bine potrivite lucrurile pe lumea asta! Aşa că eu, ducîndu-mă pentru interesele măriei-tale la Liov, nu voi înceta să caut suluri care se mai aduc din cînd în cînd de la Bizanţ. Ca să ai cu ce petrece nopţile lungi. Şi-ţi voi însemna, ici şi colo, pe dosul acelor foi, în limba ce n-o cunosc mulţi cărturari în zilele noastre, vorbe pe care numai dumneata le vei deslega, şi acelea-s veştile de care ai nevoie.

— Bine, Lubiş, aşa să faci, precum ai mai făcut.

— Am mai avut obicei, hatmane, să trimet la Ciornaia Stenă ulcioare bine pecetluite cu vin vechi care ştiu că-ţi place.

— Mai ales asemenea lucru să nu-l uiţi, Lubiş. Şi neguţătorii trecători care se vor opri la curtea mea, purtînd în braţe acele ulcioare de preţ, să cunoască tot ce se petrece şi se spune pe lumea asta a noastră, de la taberile ismailitenilor pînă la împărăţia nemţilor, şi de la Crîm pînă la Kiev, şi de la Moldova pînă la Liov şi Cracovia. Să le fii bun dascal. Să fiu uitat; iar eu, de unde mă aflu, să ştiu toate.

— Da, slăvite hatmane, iar acum, înainte de-a purcede la singurătate, află că alt credincios al măriei-tale, în afară de pan Tadeus căpitanul, pe care l-ai gă-

---

[1] *Albumiţă* — plantă cu flori albe-cenuşii care creşte pe piscurile munţilor.

sit la Movilău, se află, deocamdată, la Vadu-Rașcului, Elisei Pokotilo, prietinul cel bun al uncheșului Petrea; iar la Iampol, în locul lui Țopa pîrcalabul, e un om al său pe care încă nu l-am cetit bine, unul Gavril Ciohoranu. Țopa s-a dus de aici după femeia lui, tocmai la Nemirova. Ciohoranu e la Iampol. Le trimet răspuns că măria-ta ai intrat în Ucraină și te duci în Zaporojă. Mi-a mai venit aici o veste de la hatmanul Șah de la Praguri, că, dacă te întorci în bună sănătate, să binevoiești a te osteni pînă la luptătorii de acolo, la praznicul de la 29 august.

— Acestea sînt vorbele? a tresărit Nicoară.

— Întocmai. Știu și eu, slăvite hatmane, că la 29 august pravoslavnicii prăznuiesc tăierea cinstitului cap al lui Ion prorocul, care s-a săvîrșit în vremea lui Irod și a fiastrei sale Salomeea. În acea zi se ridică la Praguri panahidă [1] de pomenire a voievodului Ion.

— Da. Șah a fost în războiul de la Moldova, acu doi ani.

S-a făcut tăcere un lung răstimp în sfatul celor trei barbați. Înserarea albăstrea la ferestre. O slujnică îmbrobodită pînă în ochi a intrat, punînd pe masă un sfeșnic cu trei crengi în care ardeau lumînări de seu. Slujnica a ieșit.

Nicoară stătea încă împovărat în scaunul lui. Iacob Lubiș s-a ridicat în picioare și a venit lîngă el.

— Știu, mărite hatmane, a zis el, că iubești pe oamenii care-și aduc aminte. Unul dintre aceștia, Cubi, a aflat de la acel zaporojan altă veste, că ar fi ieșit de la Seim încă o lege pentru poprirea vînatului în pămînturile de la Dnipru. Ca să se înmulțească sălbătăciunile prigonite, și mai ales căprioarele. Și să nu fie volnici a ieși la vînat decît domnii și cnejii. Și nici pentru lupi și vulpi, ca să le dobîndească pieile, n-are

[1] *Panahidă* — priveghere, servici religios.

voie norodul de rînd. Aşa că noi zaporojenii, rîdea omul lui Şah hatman, ne-om nevoi să-i vînăm pe domni şi cneji. Socot, hatmane, că n-or îndrăzni domnii şi cnejii să calce în Zaporojă.

— Cubi şi diece, a zis Potcoavă, domnii vor mai găsi şi altele ca să aţîţe mînia noroadelor.

CAPITOLUL XXIV

La Zid Negru

La 25 iulie, Nicoară Potcoavă a ajuns la Zid Negru cu toţi tovarăşii săi moldoveni şi haholi. De la Umani nici n-a mai întîlnit în cale semne ale puterii leşeşti. Domnii nu cutezau să intre aici decît cu sabia. Poporul se păstra cu îndîrjire liber ; Cracovia nu socotea vremea potrivită să înfrîngă asemenea cerbice. Subt ameninţarea de la miazăzi se mulţămea să păstreze asupra acelui hotar fie ş-o stăpînire şovăitoare.

După o zi de popas, mîncare şi somn, diacul Radu a îndestulat cu bani şi merinde straja pe care pan Tadeus o adăogise oamenilor hatmanului la trecerea Nistrului. Haholii şi-au strîns pe ei brîiele, şi-au aşezat în desagi buzduganele, şi au lepădat la uşa hatmanului căciulile. După ce şi-au mîngîiat creştetele, au aşteptat să se deschidă singure canaturile intrării.

Într-adevăr, s-au deschis ; şi oamenii au văzut pe hatman, cu uimire, în alte straie decît cele ale călătoriei. N-avea paloş încins şi nu-i privea cu străşnicie, cum trebuie să privească un hatman vestit. Ochii lui cătau blînd, şi glasul îi suna moale.

Acesta să fie Potcoavă ? Parcă n-ar fi acesta ! E totuşi hatmanul ; căci oşteanul cel bătrîn, căpitanul Petrea, stă lîngă el cu mîna stîngă pe inimă, închinîndu-i-se.

— Oamenii lui Pan Tadeus Kopițki pleacă, măria-ta, a zis el. Au venit să-și ia rămas bun.

— Li s-a slobozit simbria ?

— Da, măria-ta ; asară au împlinit douăzeci de zile.

— Să li se adaoge mulțămită din partea mea cîte-un zgripțor la doi oameni, a poruncit hatmanul ; și acest dar al meu să se știe că e pentru copii și neveste.

— Ați auzit, oameni buni și fraților ? a întrebat uncheșul.

— Auzit, a răspuns vatamanul haholilor ; și dorim măriei-sale sănătate și izbîndă la Moldova. Și dacă va mai fi nevoie de noi, să ne trimeteți veste.

Oamenii s-au tras îndărăt, și-au ridicat căciulile și s-au dus la camara vistiernicului Radu, unde puțin au zăbovit. Și s-au înfățișat iar, călări, în ogradă, închinîndu-se măriei-sale, care cobora din foișorul casei numai c-un toiag alb în mîna dreaptă.

— Umblați sănătoși ! le-a urat stăpînul de la Zid Negru ; și a stat în loc privindu-i cum se duc în buiestru repede către miazănoapte.

După ce nu i-a mai văzut, s-a întors către ale sale, cele părăsite de atîtea săptămîni, livada cu meri și cu prisaca de douăzeci de buduroaie [1], și vacile în staul la adăpost de muște, și cele două bătrîne văduve Mitrodora Ivanovna și Nimfodora Țîbuleac, uscate ca niște schivnice.

Meri, știubeie și staul au părut a se veseli în tăcere subt pulberea de argint a soarelui de iulie. Dar schivnicele, dîndu-și la o parte broboadele negre ce le astupau glasul, au început a se tîngui de toate cîte se pot întîmpla năcăjiților oameni pe lumea asta.

Așa secetă n-au apucat de cincizeci de ani, de cînd au pălit tatarii de la Oceacov, umblători în pradă

[1] *Buduroi* — stup de albine făcut dintr-o scorbură.

după malai. Numai ce au încălecat oamenii noştri de la Praguri cum se aflau la cîmpuri, cu îmblăciile[1], şi i-au alungat către Bug. După aceea au lepădat îmblăciile şi au apucat săbiile ; şi din veştile satelor au aflat drumul de întoarcere al prădalnicilor, şi i-au întîmpinat cine ştie unde, la un vad de apă lîngă Ingulgorod, şi le-a apucat carăle cu malai şi celelalte dobînzi ; şi astfel, în vara aceea, din mila lui Dumnezeu, am avut ce mînca...

Simion Bugski spune că, dacă n-a ploua, să nu ne pese ; că se duce el s-aducă malai şi grîne.

— De unde, vatamane Simioane ?

Ştie el de unde. De unde a mai adus şi altădată. De la Eghipet.

Ce tîrg va mai fi fiind şi acest Eghipet, că n-am auzit de el niciodinioară !

Iar peşte, dac-om prinde, om avea ; dacă n-om prinde, n-om avea. Dar chiar dacă om prinde, n-avem sare să-l sărăm şi să-l punem în putini.

— Nici de asta să n-avem grijă, rîde vatamanul Simion ; om avea şi sare.

— De unde ? tot de la tîrgul Eghipetului ?

— Da, tot de acolo.

— Cu asemenea isprăvi ale vatamanului Simion Bugski, rămînem şi fără peşte, şi fără malai, şi fără toate. N-avem ce-ţi pune pe masa măriei-tale.

— Om mînca ce-om avea, mătuşă Nimfodoră.

— Doar cărţi, că de-acelea sînt, slava domnului !

— Eu mă mulţămesc şi cu acestea, mătuşă Nimfodoră !

— N-ai să-mi spui, măria-ta, că ţin de foame.

— Ba da.

— N-aş crede ; am dat cu limba şi au gust de colb.

---

[1] *Îmblăciu* — unealtă agricolă folosită la treeratul grînelor, la bătutul fasolei etc.

— Adăogind și ce aduce vatamanul Simion Bugski, n-om pieri. Acum doi ani nu v-ați tînguit tot astfel ? Și vatamanul Simion nu s-a purtat vrednic ? Așa va face și acuma.

— Apoi atunci a adus de la Brațlau. De la Brațlau, nu de la Eghipet.

Amîndouă bătrînele s-au uitat una la alta și apoi amîndouă s-au întors către zîmbetul lui Nicoară, rîzind.

Zice Mitrodora Ivanovna :

— De cînd a îmbătrînit, vatamanul nostru îndrugă verzi și uscate. Fost-a mare viteaz ; dar acuma îi vine vremea să se suie pe cuptor.

Unchieșul Petrea a început a mormăi vorbe scrîșnite împotriva muierilor fără dinți și fără minte.

Amîndouă schivnicele au tăcut, scărpinîndu-se subt bărbie, și s-au dus repede să strîngă ouăle găinilor de prin cuibare.

Vatamanul Simion Bugski, scăzut și adus din șale, e în prisacă. Afumă un buduroi ca să reteze faguri pentru stăpînii curții de la Zid Negru. Căsuța lui e în vecinătate, între alte căsuțe la fel cu a sa ; și prisaca asta el a întemeiat-o și el o cîrmuiește ; și trage cu ochiul să vadă ce se întîmplă în gospodăria lui Petrea Gînj, cînd Petrea Gînj și cu ai săi lipsesc de la Zid Negru. El îngrijește șoimii de vînătoare, și cei patru cai de schimb ai hatmanului. Macar că vecinii sînt tot așa de scăzuți din semeția lor și aduși din șale ca vatamanul Bugski, caii li-s acasă, și săbiile, aninate la tarniți, gata, ca la orice zaporojan.

— Mai este pînă ce fi-vor aninate în grindă pieile unor berbeci ca aceștia... rîde moș Petrea glumind cu ei. Mai am și eu vreo zece ani și intru în tagma lor...

— Nu te-om primi, cazace, pînă ce nu-i număra,

ca noi, optzeci de primaveri, se împotriveşte moş Simion Bugski.

Vremea e lină şi blîndă în acel sfîrşit de iulie ; soarele-i puternic fără să ardă prea tare ; numai un nour subţire de scamă pluteşte la cea mai mare înălţime. Potcoavă şi uncheşul se duc pînă la marginea livezii de unde începe rîpa fluviului. Măreaţă apă Dniprul, desfăşurîndu-şi talazurile şi oglinzile în depărtarea luncilor şi fînaţurilor. Ici-colo grădini de legume şi roţi de scos apa din bălţi mărginaşe. În şesul ce se întinde pînă subt rîpă, bătrînii din Zaporojă au semănat oarze şi hrişcă. Printre spinărie şi dudărie umblă doi călăreţi singuratici. Se opresc, pornesc iar.

— Au luat pe Boldei, care le stîrneşte prepeliţile...

Boldei e căţelul cu labele de dinainte întoarse, care s-a învăţat a adulmeca şi a pătrunde în desimea acelor locuri. Cînd se opresc călăreţii, a sărit prepeliţa şi s-a dat drumul şoimului. Unul din călăreţi descalecă şi se duce unde s-a lăsat paserea vînătoare.

Sînt mezinul Alexandru şi Alexa Totîrnac. Cînd descalecă unul, cînd altul. Lasă caii singuri şi grăbesc în ierburile dese, după sunetul zurgalăului pe care-l poartă şoimul. Paserea vînătoare nu se vede la aşa depărtare, însă Nicoară şi uncheşul îşi dau sama de toate amănuntele acelei petreceri şi rămîn multă vreme cu ochii duşi într-acolo.

Printre pietrăriile rîpei un iepure îşi cată scăpare la deal. Vulpea nu poate fi departe. Vînează şi ea ; dar acest urecheat e un bătrîn cu învăţătură şi ştie că vrăjmaşul lui se sfieşte de oameni. Dă ocol pe subt spinării şi se piteşte.

Nicoară se simte deodată înfrăţit cu vîntul, cu văzduhul, cu acele întinderi tihnite... Cîntă în el viaţa cum nu va mai cînta nicicînd.

Se întîmplă să avem, poate numai o dată în anii ce trăim, un răstimp cînd gîndul — viermele făpturii

noastre — stă ; și atunci ființa ni se umple de o putere pe care n-am mai cunoscut-o și pe care o păstrăm în amintire totdeauna — scurt și sărac al nostru «totdeauna»...

După ce s-au întors din priveliștea cea neasemuită, în livadă s-a făcut o tăcere în care se auzea desluşit, însă ca într-o somnie, zvonul albinelor. Moș Simion Bugski aștepta subt umbra unui măr să iasă un roi întîrziat, și-și gătise fumul și frunzele de mătăciune [1] și roinița [2] ca să-l împreuneze cu alt întîrziat.

— Mare meşter ești dumneata, frate Simioane, a zis unchesul. Vreau să prind și eu, nu roi, ci un pui de somn ; drept aceea îmi scot aici aproape burca [3] cea veche pe care o mai țin pentru asemenea treabă, o întind la lumină și eu m-așez cu șalele în sus, să mă străpungă sulițile lui sfîntu soare. Au început a scîrții încheieturile, frate Simioane.

— Apoi ne-ajunge și pe noi călăreții asemenea nacaz, căpitane Petrea. Dar să nu te dai, că încă nu ți-i vremea.

— Ba vremea ar fi ; dar mai am de pălit cu sabia pe unii și alții, care-i știu eu.

Glasurile au tăcut în livadă. În camara lui, hatmanul Nicoară se așezase la masa de lîngă fereastra deschisă și potrivea dinainte-i foile povestirii minunate a lui Heliodor din Emesia, rămasă începută și neisprăvită cînd plecase către asfințit, într-o neguslorie cu pagubă.

Cînd și cînd boarea de dinaintea amiezii umfla perdelele ca un răsuflet prelung al acelor mari întinderi, aducîndu-i mireasmă subțire și amară de pelin.

---

[1] *Mătăciune* — plantă aromatică din familia labiatelor.

[2] *Roiniță* — vas de lemn cu care se prind roiurile de albine din copaci.

[3] *Burcă* — manta largă de lînă mițoasă.

Într-un tîrziu s-a auzit glasul mezinului în cealaltă parte a curţii, strigînd la cele două surori văduve şi schivnice că i-i foame.

Nu mult după aceea, mezinul a intrat nu bucuros de vînătoare cum s-aştepta băditţa său, ci posomorît că boldeiul n-a mers bine, şi că în ziua de azi nu se mai află prepelicari ca altădată.

— Toate se strică, toate se împuţinează...

— Ce se strică şi ce se împuţinează, Alexandre? a zîmbit Nicoară.

— Toate, băditţă, ca atunci cînd nu i-i omului îndămînă.

— Ce va fi avînd acel om de nu i-i îndămînă, nu mi-i greu a pricepe, Făt-frumos. Este leac: răbdarea.

— Doftoria asta n-o pot bea, băditţă, e prea amară!

Mezinul s-a aşezat într-un scaun şi a făcut bot; şoimul care-i sta pe umăr s-a cumpănit, a fîlfîit uşor ş-a ieşit în zbor pe fereastră, urmărind parcă ceva, — poate clipa fericită care îmblînzise în acea dimineaţă inima hatmanului.

— Băditţă, trebuie să-ţi fac mărturisirea... a suspinat Alexandru.

Nicoară s-a întors în scaunul lui:

— Spune, băiete. Eu abia acum bag de samă că ai slăbit şi ţi-s trudiţi ochii.

— Da, băditţă.

— Ţi-ai lăsat zălog inima la apa Moldovei?

— Aşa cum spui, băditţă Nicoară. Mi-i dragă o fată fecioară. Ştii cine-i.

— Gustul tău nu-i rău, Făt-frumos. Dar poveştile de la noi ne învaţă că la asemenea domniţe nu te poţi întoarce fără isprăvile cuvenite. Trebuie să treci, Făt-frumos, peste hotarele oprite, în locul unde se bat munţii în capete, ş-acolo să tai cele şapte capete ale balaurului.

— Lungă vreme, mîhnită vreme, bădiță. În toate nopțile vine la mine paserea măiastră, îmi bate la tîmplă cu pliscul și-mi șoptește : «Nu întîrzia căci vremea trece ; aicea pe pămînt oamenii n-au decît o tinerețã, du-te că te așteaptă fericirea».

— Alexandre, nici Făt-frumos al poveștilor nu-și dobîndește bucuria fără lupte și jertfă.

— Spune-mi, bădiță, ce-avem de făcut, s-a rugat mezinul, și să nu întîrziem.

Potcoavă s-a ridicat în picioare. Alexandru a părut că se scufundă în scaunul său.

— Ba să-mi spui tu, băiete, dacă ai uitat cele ce s-au petrecut în vara anului 74 ?

— N-am uitat.

— Ai uitat oare pe beglerbei Ahmet, pe Cigala, pe boierii care au vîndut pe domnul lor ?

— N-am uitat. Pentru unii ne-am întors acum două luni. Era să ne pierdem capetele. Ce mai putem face ?

— Alexandre, războinicii călăresc pe caii furtunii. Cîteodată greșesc. Greșala asta putea să fie greșala dinaintea morții. Am ieșit din ea teferi. Să nu mai greșim. Să cerșim broaștei cu covată încetineala, șarpelui, înțelepciunea, de la crugul stelelor, ceasul potrivit. Cînd ne vom ridica iar, răzbunarea să se împlinească fără greș ca o *ananke*[1] a zeilor, cum o socoteau grecii vechi. Dar o pot săvîrși cîteodată și oamenii, dacă nu ocolesc pe la cele necuviincioase : mîncare, vin și muiere...

— Cum grăiești domnia-ta, bădiță ! Parcă m-ai străpunge cu jungherul. Totuși, bădiță, ale noastre sînt și aceste slăbiciuni.

— Ai uitat ?

---

[1] *Ananke* — zeiță care personifica necesitatea la vechii greci. De aici vorba de „ananghie", adică : a te afla la strîmtoare.

— N-am uitat, bădiță. Dar mi-i dragă Ilinca.

— Ți-aș putea răspunde că mi-a fost dragă și mie.

Mezinul și-a acoperit ochii cu palmele.

Nicoară a pășit pînă la el și i-a ridicat smuncit fruntea, privindu-i ochii plînși.

— Spune-mi acuma tu mie, dacă ai uitat datoria ta și jurămîntul care ne leagă! Dacă le-ai uitat, ești slobod. Du-te!

Mezinul s-a dărîmat în genunchi.

— Bădiță Nicoară, iartă-mă! Fac cum poruncești!

Hatmanul și-a trecut palma peste părul castaniu al lui Făt-frumos, apoi s-a întors și a început a se plimba de la masa pe care stăteau desfăcute foile lui Heliodor de la Emesia, pînă la soba înaltă, în ocnița căreia se afla un snop mărunt de siminoc, floare fără moarte din stîncăriile Dniprului.

Hatmanul s-a oprit lîngă mezin, privindu-l cum sta umilit la picioarele sale.

— Alexandre, a zis el, cumpănește-ți bine vorbele.

— Bădiță Nicoară, a strigat mezinul cu privirile înflăcărate; să pier aici, în clipă, dacă nu-ți voi asculta porunca.

— Făt-frumos, porunca nu-i de la mine...

— Știu, bădiță, a suspinat Alexandru, cuprinzînd mîna fratelui său și sărutînd inelul lui vodă Ion.

Chiar în acel răstimp vîntul a bufnit în perdelele ferestrei deschise, trimes de vîrtejurile fluviului.

— Se schimbă vremea, s-a auzit afară glasul lui moș Simion Bugski; se strîng albinele cu grabă, nu mai am a păzi roi.

— Iha! au țipat schivnicele văduve asupra unui vultur ce plutea în preajma curții, sus, ca o cruce de șindrilă vînătă.

Hatmanul a dat drumul geamului ridicat și a ieșit în cerdacul de către asfințit. Uncheșul Petrea își tîrîia morocănos burca prin iarbă. În ogradă s-a oprit

și s-a uitat în sus. Venea cu grăbire de deasupra Niprului o trîmbă de nouri negri.

Cu burca după el, ca o dihanie care-l urmărea, uncheșul Petrea a ieșit de cealaltă parte a casei, spre rîpa oablă. În șes, printre lunci și poieni, născuse din fierbințeala ceasului amiezii un vîrtej mare, care se îndrepta din răsărit către malul de la Zid Negru, ca o pîlnie cu gura deschisă larg sus, și cu coada pipănid ici apa, dincolo pulberea. Acest balaur, vărsînd pe deasupra ce înghițea pe dedesubt, părea că se îndeaptă spre Zid, dar pe urmă și-a cîrmit umbletul cotit în susul Dniprului, a lepădat bale de apă și de glod și s-a potolit.

Căzăcițele văduve se închinau făcîndu-și cruce, rugîndu-se cu glas să fie ferită lumea de asemenea cumpănă. Au intrat în casa lor și au aprins făclii de ceară la icoane. Dar nourii negri care se îmbulzeau pe unde trecuse balaurul n-au ținut samă nici de rugăciuni, nici de cruci, nici de făclii. Au împuns cerul cu coarne uriașe, au acoperit soarele, și au vărsat pe un șuvoi scurt pietre de ghiață cît ouăle de hulub. După aceea au stăpînit în ei grindina, ca și cum n-ar fi fost la un ceas potrivit, ș-au lepădat ploaie pe ogoarele însetate. Întăi rîuri pe vifor ; apoi stăpînind și vîntul, au lăsat să cadă ploaia curată pe care o doreau hrișca, meiurile și oarzele.

— Păcat că ploaia asta trece repede, au strigat subțire căzăcițele văduve. Va fi bine, căci după-amiază avem de clătit rufele.

— Roiul, de-acuma l-oi prinde mîini, a fost de părere și moș Simion Bugski. După-amiază culeg bobul.

— D-apoi eu ? a rîs și uncheșul ; am atîtea pe cap, de nu mă pricep cum să-ncep și unde să isprăvesc.

S-a vădit însă că socotelile oamenilor aveau împotrivă stihiile, cum se întîmplă ades, și ploaia aceea

de şase zile a fost, după părerea unora dintre cei de la Zid Negru, mare nacaz, mare întîrziere şi mare suferinţă.

Acea ploaie nu l-a putut însă opri pe un vechi prietin al hatmanului şi al uncheşului din drumul cătră Zid Negru. Ploua în Zaporojă, şi-n Crîm, şi la Moldova, şi-n Lehia, şi-n toată lumea asta. Se aflau ici sate, colo hanuri, dincolo tîrguri. Prietinul hatmanului şi al uncheşului nu întîrzia decît atît cît avea nevoie. Învălit şi acoperit de dulamă, se ducea drum lung în buiestru domol.

Cînd se mai astîmpăra curgerea de sus şi poposea la o fîntînă, acel prietin al hatmanului şi al uncheşului trăgea de pe el dulama şi o scutura ; întinzînd-o apoi măcar un sfert de ceas pe nişte ciulini voiniceşti, îşi trăgea cuşma descoperind o frunte înaltă şi rotunjită larg spre pleşuvie, un nas nu mai mare decît al unui prunc, însă ascuţit şi rumen, şi o barbă desfăcută în două caiere. Ochii mari şi bulbucaţi. Era moş Elisei Pokotilo.

CAPITOLUL XXV

Moş Elisei Pokotilo

Boc ! boc ! boc ! la miezul-nopţii.

Zăvozii sloboziţi din închisoarea lor se izbesc în porţi hămăind cu învierşunare. Straja strigă din foişorul casei oştenilor.

— Care-i acolo ?

— Om bun şi prietin ! răspunde cineva.

— Ba poftim să cunoaştem numele acelui om bun şi prietin şi să-l vedem la obraz !

— Apoi aprinde făclia să vedeţi cît îs de frumos pe o ploaie ca asta şi strigaţi la unchesul vostru Petrea că bate la poartă Elisei Pokotilo.

Mare zvoană ! S-aprind lumini în casa unde trăiesc uncheşul şi diacul împreună cu alţii, şi la casa unde dorm cei cu buzduganele şi Ile Caraiman cu cobza, şi la casa hatmanului ; iar la căzăciţele cele văduve şi schivnice, candela de la icoane nu se stînge niciodată ; şi ele se închină în acest ceas tîrziu, ploconindu-se şi rugîndu-se pentru creştinătatea în suferinţă. Cum a detunat zvoana, au ieşit şi ele apoi, în clipă.

— Bate la poartă moş Elisei, prietinul uncheşului ş-al nostru. Chemaţi cînii ; duceţi-i iar la închisoarea lor, trageţi zăvoarele de la porţi ; ridicaţi făclia să vadă călăreţul pe unde să-şi poarte calul.

Ce ploaie ! S-au descuiat zăgazurile cerului şi curg potoapele.

— Nu s-a mai pomenit aşa ploaie de pe vremea lui Balcaş-han, cînd l-au prăvălit zaporojenii noştri în vîltoarea Dniprului.

— D-apoi, soră Nimfodoră, cînd s-a arătat Pafnuti nebunul tocmai în vîrful stîncii de la Pin Strîmb ş-a chemat puhoaiele ?

— Acuma-i mai rău decît atunci, soră Mitrodoră, căci atunci eram copile, iară acum avem orbul găinilor şi nu vedem nimic prin întuneric.

S-aude un strigăt grozav :

— Elisei !

A strigat uncheşul Petrea. În lumina roşcată a făcliilor, a deschis braţele ca să primească la piept pe prietinul său.

— Aha-ha ! se înfiorează uncheşul de apa care-i curge de pe obraz şi pătrunde în sîn, cînd îl strînge Elisei. Leapădă de pe tine puhoiul, că mă îneci, frate Elisei !

Oamenii calcă prin bălţi ca de sînge, duc calul, aduc tărhatul prietinului Pokotilo.

— Staţi, staţi! strigă oşteanul cel vechi; la dereşul meu trebuie să mă duc eu singur să-l grijesc; să-i frec greabănul şi spinarea cu şumuiac aspru, să-i înching cergă, să-l trag de urechi şi săi mîngîi ochii, să-i pun în cap traista cu orz... Cînd îl bat cu palma pe gînt, el nechează încet; îi place.

Unchesul Petrea strigă mai tare decît s-ar cuveni în puterea nopţii. Îi răspund cucoşii din poiată, cu nişte cucuriguri lungi ca pe o vreme udă ca asta.

— Oameni buni, răcneşte unchesul Petrea, aprindeţi focul în vatră! Trageţi de pe acest drumeţ dulama; scoteţi-i ciubotele, purtaţi-l la vatră încet, să nu se strice, înväliţi-l cu burca cea veche cu blana de urs. Aduceţi, Mitrodore şi Nimfodore, o garafă de vinars, pită şi slănină. Măi, ce bucurie ne-a fost dat nouă să avem în ziua asta de vineri. Aş posti drept mulţămire, dar nu mă-ndur de Elisei, care-i flămînd.

— Îs flămînd de veşti şi poveşti cu prietinii mei, rîde cu şiraguri întregi de dinţi moş Pokotilo. De cînd am purces de la Nistru, n-am grăit cu nimeni. M-am uitat, am ascultat, dar mai mult am tăcut. Am umblat, m-a plouat, am descălicat ca să dorm subt un acoperiş; m-am uscat la un foc numai al meu; iar am încălicat ş-am umblat. Am auzit că hatmanul a trecut pe la Movilău, pe la Braţlau şi pe la Umani. Hai la Zid Negru, zic. Şi iată, am ajuns la Zid Negru. Şi mă închin hatmanului Nicoară...

Hatmanul intrase pe neaşteptate în adunare. A apucat şi el pe prietinul cel bărbos în braţe.

— Bucuria mea e cît nouă bucurii, moş Pokotilo, a zis Nicoară.

Moş Pokotilo îl priveşte lung. Ucenicul, hatmanul şi soţul lui într-atîtea întîmplări îi pare schimbat. Lumina acelor ochi e mîhnită şi înnourată. Sărutîndu-l,

zaporojanul priveşte, peste umărul lui Nicoară, spre uncheşul Petrea, cerşindu-i o lămurire. O va avea fără îndoială mîni.

— Cum trece noaptea, mîni dimineaţă mă înfăţişez la domnia-ta, hatmane, ca să ţinem sfat împreună cu uncheşul domniei-tale Petrea.

— Numaidecît, moş Pokotilo, răspunde Nicoară.

Îi bate pe spate pe amîndoi bătrînii, stînd între ei şi întorcînd fruntea într-o parte şi-n alta. În privire i s-a deşteptat o săgeată aprigă. Moş Pokotilo i-o cunoştea şi-i era dragă.

Dar Alexandru care vine către zaporojan cu braţele întinse? Nu mai e prunc; i s-au săpat, pe fruntea altădată lucie, cutele suferinţii.

«Oh! se înmulţesc anii şi grijile...» cugetă cu întristare moşul.

— Cine să fie, în această adunare de la Zid Negru, acel barbat cu tîmple cărunte, cu privirea dreaptă şi liniştită? Cine-i tînărul cel negricios care ţine lipită de inimă o cobză cu opt strune?

— Unul e Radu diacul, celălalt, Ile Caraiman, slujitori rămaşi de la vodă Ion, îi dă lămurire uncheşul Petrea. Au venit cu hatmanul, după zilele negre de la Moldova. Dacă nu i-ai băgat de samă atunci, adaogă moş Petrea, cunoaşte-i acum, pentru sfinţenia prietiniei lor.

Pe soroceni, pe Alexa, pe Stîngaciu şi pe Ştefan a Mariei, moş Elisei îi cunoaşte bine din anii lui vodă Ion, cînd se ridicase pe astă lume puterile şi nădejdiile creştinilor. Dar nici acuma, cît ţinem în mînă sabie, nu ne-om da.

Ile sună din strune; cupa trece din mînă în mînă. Cele două căzăciţe văduve au descoperit în fundul chilerului două ulcioare mari, pecetluite, pline cu mied vechi, de coloarea soarelui.

— Bine-i cînd se întîlnesc prietinii, oftează moş Elisei Pokotilo; şi afară plouă de năruie pămîntul; şi-n vatră arde focul şi fuge pe hoarnă şfara fripturii, şi ne mîhnim de pomenirea morţilor noştri şi ne bucurăm de izbînzile tinerilor, care au să ne ia locul şi vor ajunge să cunoască poate dreptatea şi volnicia pe care au avut-o odinioară părinţii noştri. Frate meşter cu cobza, aşează-te lîngă mine şi cîntă-mi la ureche. După ce m-am bucurat, mă impresură mîhnirile, lăcrămez şi mi se răcoreşte sufletul!

Ile Caraiman sună din strune şi zice şi din gură viers vechi de la Ţara Moldovei. Moş Elisei plînge.

— Am slăbit, zice el, ruşinat.

Hatmanul şi uncheşul cunosc vorba asta. Lui Pokotilo i-i somn; îşi închină fruntea, şi ochii bulbucaţi îi asfinţesc. Cîntarea cobzei îi vine tot mai stîns din depărtarea anilor şi a întinderilor pe care le-a străbătut călare.

Căzăciţele văduve au aşternut în grabă poclăzi pe prichiciul larg al sobei şi pe laviţa uncheşului Petrea; lumea de la Zid Negru calcă în vîrful picioarelor, ca şi dînsele, şi se trage către ieşire. Nicoară face un semn de prietinie şi iese cel dintăi. Afară ploaia s-a înteţit şi opaiţul de seu îi luminează sforile răsucite într-o întunecime fumurie. Cîntă cucoşii ceas tîrziu; dulăii au ieşit o clipă din ascunzătorile lor, scuturîndu-şi blănile umede. Din vîntul înălţimii sau din zvonul depărtat al apelor fluviului, străbat tînguirile paserilor ce se chiamă puhoieri şi care vestesc volburi ale talazurilor.

Uncheşul Petrea ascultă glasurile şi paşii ce se depărtează, creşte focul în vatră, desface punga de tutun, îşi îndoapă şi îşi aprinde luleaua; se aşează mai bine în unghiul unde stă, săltîndu-şi pe umeri dulama. Îl lasă pe moş Elisei oarecum singur.

Fiecare om la vîrsta asta a noastră își are obiceiul lui de a primi cel dintăi răstimp adînc și scurt al somnului. Unii se așează pe spate cu brațele răstignite și fruntea ușor întoarsă; alții, ca diacul Radu, se întind pe pîntece, cu fruntea în pumni, țepeni și drepți ca niște bușteni de brad; alții, ca moș Petrea, pe-o coastă, cu tîmpla pe palmă și cu genunchii aduși spre coate; numai moș Elisei adoarme ca și cum ar fi în șa, ușor rezemat de ceva, cu fruntea ridicată și mînile căzute pe coapse. A închis pleoapele, deși s-ar părea că privește cu luare-aminte.

Uncheșul Petrea îl cercetează cu coada ochiului numai o clipă. Acest somn al lui moș Elisei l-a tulburat totdeauna. Nu i s-aude răsufletul. Oșteanul cel vechi pare scufundat.

«Pare c-a ieșit din el sufletul, își face socoteală, sfios, uncheșul Petrea; și trupul, încleștat ca în moarte, îl așteaptă să se întoarcă.»

În clipa asta bătrînul oftează adînc și se holbează la foc și la om.

— Aha-ha! mormăie zaporojanul.

Uncheșul Petrea tace.

— Aha! abia acum putem schimba și noi două vorbe, mă: fecior.

Uncheșul Petrea e cu cinci ani mai tînăr decît moș Elisei.

— Tot te-am așteptat, Pokotilo, răspunde uncheșul, și nu întrebam pe nimeni, temîndu-mă de vești rele.

— Socoteai că m-am prăpădit?

Zaporojanul își arată dinții de criță.

Uncheșul Petrea rînjește și el:

— Da, așa socoteam; însă văd că mai avem de întîrziat amîndoi o bucată de vreme. Nici nu te-am întrebat față de alții ce-ai făcut, știind c-ai să-mi spui tu singur tot.

— Ți-aș spune, dar n-am ce.

— Dacă n-ai ce, atuncea nu-mi spune. Sînt bucuros să mă uit și așa la tine, Elisei. Și să-mi dai luleaua, să-ți pun în ea tutun de-al meu, care-i mai bun.

— Mulțămesc ; al meu e mai tare. Mi-l aduce același negustor care ți-l aduce și ție. Așa că tu fumează de-al tău, care-i mai bun, iar eu fumez de-al meu, care-i mai tare. Iar de vorbit, n-avem ce vorbi.

— Doar să ne aducem aminte de întîmplări mai de demult, e de părere uncheșul Petrea.

— Ce întîmplări ? se miră Elisei.

— Știu eu ? Mai spune-mi întîmplarea care s-a petrecut la Baccè-sarai, cînd ai fost trimes de starșină [1] sol la Murad Ghirai.

— Viclene, rîde moș Elisei, mă ispitești așa ca să-ți mai spun și altele. I-am spus atuncea lui han Murad că noi cei din Zaporojă nu ne temem nici de Dumnezeu, nici de dracu... Dar de han Murad ne temem.

I-a plăcut lui han-tatar asemenea vorbă.

«Țah-țah ! rîde han-tatar, și de ce vă temeți voi de han Murad ?»

«Apoi, zic, ne temem că s-a scula asupra noastră !»

«Țah-țah-țah !» rîde han-tatar.

Zic eu : «Ne temem că s-a scula asupra noastră și l-om tăia ; și-l știm barbat bun și blînd și tare ne-a părea rău !»

Atuncea han-tatar m-a bătut pe spate. Zice : «Aduceți lui Elisei Pokotilo strafide, și migdale, și naramze !»

Mi-au adus robii, într-un talger de farfor [2] de la Chitai, de toate. Mînînc ce-mi pare bun ; iar sîmburii și cojile le țin între măsele și falcă.

Zice han Murad : «Mai bine să fie între noi pace.»

---

[1] *Starșină* — sfatul bătrînilor la cazaci.

[2] *Farfor* — porțelan.

Eu mă închin și răspund: «Nu se află șah, împărat și domn mai înțelept decît han Murad Ghirai. Vorba lui — zic — e mai dulce decît migdalele și strafidele și mai scumpă decît aurul și nestematele.»

Han-tatar bate din palme și poruncește să mi se mai aducă alte bunătăți dulci.

Eu m-am plecat la o parte ș-am stupit cojile și sîmburii din falcă.

Han-tatar nu m-a văzut dar robii au strigat: «Aman-aman!» ș-au tras de sub mine covorul de Buhara pe care stăteam.

Han-tatar strigă supărat: «Cum cutezați să trageți covorul de subt prietinul meu Pokotilo?»

Ei au îngenunchiat înfricoșați, au bătut metanie ș-au dat răspuns.

Han Murad rîde și se miră. «Prietine Pokotilo — zice — nu-ți plac fructele noastre?»

«Ba îmi plac, slăvite și înțelepte han Murad, dar n-am ce face cu sîmburii și cojile — și aș pofti băutură ca să-mi dreg gustul: numai să nu fie apă și să nu fie dulce!»

A rîs hanul; au rîs și feciorii hanului.

Uncheșul Petrea sloboade din nări fum pe hoarnă și se bucură.

— De solia asta, încuviințează el, s-a aflat și la Zaporojă. După aceea multă vreme oamenii lui han Murad, cînd grăiau de-o întîmplare, spuneau: atîția și atîția ani de cînd a scuipat zaporojanul în cort la Baccë-sarai.

Moș Elisei clatină din cap:

— Mai bine decît toate a fost că au luat aminte feciorii lui Murad Ghirai. Și află ce voiai să cunoști tu, viclene: că nu demult mi-a trimes răspuns de la Bugeac feciorul cel mezin Demir. Și Adel de la Crîm, și Demir de la Bugeac n-au uitat că le-am dus plocon

atuncea cîte un șoim pentru vînătoare de rațe sălbatice.

Iar cînd a fost războiul cel mare de la Moldova, Adel Ghirai și frate-său Demir Ghirai s-au bolnăvit de greață cînd au aflat cum au oborît otomanii pe vodă Ion. Ahmed-beglerbei și-a călcat cuvîntul, spurcîndu-și sufletul. Au tatarii o vorbă: «Leu dușman place mai mult decît șacal prietin».

— N-aș putea spune că mă prăpădesc de dragoste pentru vecinii noștri nohai, a scuturat din cap unchieșul Petrea, dar vorba asta a lor mi-a plăcut și mie.

Elisei Pokotilo urmează, trimețînd și el fum de tutun pe hoarnă:

— Adevăr este că, dintre necredincioși, mai fără de omenie s-au dovedit turcii. Padișahii lor au așezat Poarta, ca să vie domn creștin și rigă creștin să se închine și să verse haraciurile. Mîncare și huzur ei nu dobîndesc decît cu războiul; alt meșteșug n-au. Țin ordii subt arme și le reped cînd colo, cînd dincolo. Sultanii umplu haremurile de muieri și de o sută de prunci. Cînd unul din acești o sută ajunge stăpîn, apoi taie pe ceilalți nouăzeci și nouă. Decît acesta nu se află altă fiară mai cruntă și mai bănuitoare și mai cu spaimă de moartea ei însăși; căci precum face, tot așa face-i-se. La turci nu-i lege, ci bun-plac și urgie, precum știi.

— Într-adevăr, la Moldova de mult se cunoaște asta.

— Pe cînd nohaii lucrează pămîntul, urmează moș Elisei, și au meșteșuguri pașnice, și altoiesc un pom, și răsădesc o viță de vie, și se arată primitori de oaspeți, și nu pun femeilor hobot, și închină vin ca și noi. Numai cînd purced în ceambuluri, dau spaimă. Însă acum se tem ei mai mult de noi, decît noi de dînșii. Turcii i-au supus, și asta nu le place; și i-au pus în coasta creștinilor, care lucru le place și mai

puțin, avînd a suferi de la noi. Și mai mult le place unealta pașnică decît sabia. Cum spunea han-tatar Murad, atunci cînd am fost eu la dînsul, că, de cînd au palate și grădini și s-au îndulcit la roadele pămîntului și la moliciunea trupului, războinicii urmași ai lui Nohai s-au îmblînzit ; și bătrînii lor, dacă s-ar scula din morminte, nu ar mai cunoaște pe strănepoți. Din mila lui Dumnezeu, ajutînd și săbiile zaporojenilor, acești păgîni s-au prefăcut ; este chip de înțelegere între ei și noi, mai ales de cînd ismailitenii și-au pus piciorul pe grumazul lor.

— După vorba noastră de la Moldova, a zîmbit uncheșul : postește robul lui Dumnezeu, că n-are ce mînca. Cît a fost hoarda în putere, de răul lor nu puteau hălădui creștinii. Acuma sabia ismailitenilor stă și asupra lor.

— Aici voiam să ajung, Petre, a urmat moș Elisei. Cînd ne-am întors la Praguri, după nacazurile noastre din altă vară, s-a zvonit la noi, din hotarul nohailor, că vecinii noștri nu se bucură de cele întîmplate lui vodă Ion. Ș-am căutat vreme să încalic și să mă duc, să aflu ce este. Dar sfatul bătrînilor a hotărît să nu ne mișcăm pînă ce nu și-a spune cuvîntul său hatmanul Nicoară și pînă ce nu vine de la dînșii la noi poftire. În anul cînd le-a poruncit Poarta să pălească la Moldova, ținuturile lor au avut de la noi destulă pagubă, așa că nu se poate să nu ne vie soli de la dînșii. Tot așteptînd, m-am așezat mai către Oceakov, ispitind ba pe fugari, ba pe negustori, ca să mai aflu și altele. Aveam cuvînt și de la hatmanul Nicoară. Cînd îi intră lui Elisei un gînd în cap, apoi pătrunde răzbit, de nu-l mai poate da afară cu nici un fel de clește. Aflînd de pățania de la Iași, m-am întors, ca să vă ies în cale. Măi băiete, dacă a fost capul tău amestecat în treaba asta, apoi n-a fost cap bun.

Uncheșul Petrea și-a plecat fruntea.

— Ai fost bolnav de iuţime şi de grabă... Graba nu-i bun sfătuitor.

Uncheşul Petrea ofta umplîndu-şi iar pipa.

— Măi băiete, a urmat zaporojanul punîndu-şi mînile pe umerii prietenului său. Noi am avut o vorbă şi un sfat. Că cel care a primit în mîna sa dreaptă paloşul lui vodă Ion nu se va socoti împăcat cu viaţa pînă ce nu va judeca pe toţi acei care l-au vîndut pe acel viteaz al nostru.

— Hotărîrea asta e boala hatmanului nostru... a şoptit uncheşul Petrea. Era să-şi piardă capul şi atunci pieream şi eu.

Uncheşul Petrea a închis o clipă ochii; apoi a apucat pocalul, umplîndu-l cu mied. A sorbit jumătate, şi i-a închinat lui moş Elisei cealaltă jumătate. A băut şi zaporojanul. Apoi s-au uitat ţintă unul la altul.

— Şi eu sînt bolnav şi n-am linişte, a grăit cu glas blînd Elisei Pokotilo, tînguindu-se parcă pe sine; cu toate acestea am avut destulă răbdare ca să aflu înştiinţările care ne trebuiesc. Mintea băietului e ageră şi socoteala lui a fost bună; să ne facem pregătirile domol şi în taină. Şi cînd le-om alcătui toate, numai atunci să ne mişcăm. Vrăjitu-l-a cineva să-şi ia zborul înainte de vreme?

— Am greşit! a strigat cu mînie uncheşul Petrea. Vrei să-mi întind grumazul ca să-l retezi?

Elisei a rîs.

— Nu poftesc să-ţi retez grumazul, ci nerăbdările.

— Pokotilo, a răspuns uncheşul Petrea cu glas răguşit de tulburare; mi-i destulă pedeapsa ce-am primit. Şi tu ştii de ce mi-a fost atît de aspră suferinţa, încît n-am mai avut stare pe loc, ş-am purces la pieirea capului. Asta-i taina vieţii mele şi moartea mea. Asta-i taina pe care n-o cunoşti decît tu, Pokotilo.

M-am mărturisit ţie la o amărăciune şi la un pahar dulce; dar nimeni altul nu ştie.

— Nici băietul?

— Nici băietul, Elisei. Căci maica lui Nicoară şi a mezinului mi-a lăsat mie pedeapsă pentru dragostea ce a avut ea către mine. Să nu cunoască pruncii ei niciodată că ar fi copiii unui oştean de rînd. Fiecare suflet cu osînda lui, prietine Elisei. Am jurat; morţii tac; voi tăcea şi eu ca ei.

— A fost mîndră muiere şi avea nume frumos, feciorule.

— Nu ştiu, Elisei; am uitat.

— Să-ţi spun eu: o chema Calomfira şi era cneaghină; şi mai bine ar fi fost să nu fie, ca să nu aibă asemenea osîndă cel mai bun prietin al meu.

CAPITOLUL XXVI

Nălucire

Plouă şi plouă... Sună acoperişul, oftează adierile vîntului. E la un ceas tîrziu, puţintel înainte de revărsarea zorilor. Oamenii de la Zid Negru s-au săturat de somn şi încep a se foi, ieşind din casă şi lunecînd prin bălţi pînă la grajdul cailor, ca să le împrospăteze fînul din corlată. În celălalt grajd, vacile greoaie se odihneau pe culcuş de paie, rumegînd şi aşteptînd ceasul mulsorii. Abia acuma, cînd oamenii au prins a se mişca, dulăii s-au vîrît mai adînc în culcuşuri şi dorm fără grijă. La căzăciţele văduve făcliile de ceară ard încă. Sora Mitrodora şi sora Nimfodora n-au isprăvit îngropăciunea lui Vodianoi, duhul apelor. L-au vrăjit, depărtîndu-l de acele locuri, şi-i cîntă cu glasuri încete prohodul.

La ceasul întăi al zilei, parcă ar sta în cumpănă vremea. Duhul apelor își mai scutură cînd și cînd barba și pletele; ar purcede alte ropote, dacă n-ar sta asupră-i amenințarea și rugăciunea schivnicelor.

— Stă ploaia, vestesc unii și alții ieșind din casă și uitîndu-se la cerul cu nouri coborîți. La răsărit lumina stă gata să străpungă cu sulițile-i de aur ceața. Schivnicele văduve au stîns făcliile și și-au contenit tînguirile cîntate. Dar s-a întîmplat o poznă pe care n-o poate opri nimeni. Cei doi bătrîni, moș Elisei și uncheșul Petrea, au ieșit la fîntînă, au umplut vedrele, au lepădat de pe ei straiele pînă la brîu, s-au prins a-și turna apă unul altuia pe grumaz, pe spate, pe piept, pe obraz și brațe; pufneau, scuipau și împroșcau apa în jur, dînd strigăte de plăcere și chemînd pe cel-de-sus. Spaima căzăcițelor văduve s-a adeverit nu tîrzie vreme; duhul apelor s-a întors ca să cunoască ce se întîmplă la Zid Negru și ploaia s-a întețit iar.

Îndată după prînzișor, bătrînii cei doi, cu straiele măturate și obrazurile senine, au ieșit prin burniță ș-au trecut la casa hatmanului. După ce și-au șters îndelung încălțările pe rogojina din cerdac, tropăind și tușind, au așteptat să se deschidă ușa. Uncheșul Petrea, mai nerăbdător, a apăsat pe clanță. În deschizătura intrării a apărut zîmbindu-le prietenos ucenicul lor Nicoară, care după ucenicie le-a fost hatman.

I s-au închinat. Nicoară i-a luat de după umeri, ducîndu-i cu el în odaia cu sofa și jilțuri. Pe pereți erau întinse scorțuri; la răsărit, candelă și icoane. Se aflau pe masa de la fereastră meșteșugurile scrisului, foi, cerneală ș-o pană de vultur. Lîngă ușă dormita pe speteaza lui un șoim slobod. A venit diacul Radu și l-a luat, purtîndu-l pe brațul drept.

— Îl duc să-l hrănec, a zis el rîzînd către Pokotilo și Gînj.

La porunca ce li s-a dat, bătrînii s-au așezat în jîlțuri. Hatmanul a rămas în picioare, privindu-i. Moș Elisei îl cerceta cu luare-aminte pe Nicoară. În noaptea aceea nu i se păruse numai, ci era adevăr că feciorului i se stînsese bucuria vieții, și ochii îi erau înnourați de îngrijorări.

— Te așteptam, moș Elisei. Te înțeleg numai după ochi că-mi aduci vești.

— Da, slăvite hatmane, a răspuns Pokotilo bătrînul; aș fi vrut ca veștile mele să te însenineze.

— Chiar de nu m-ar însenina, moș Elisei, veștile domniei-tale vor fi fiind mai bune decît ale noastre.

— Ba veștile de la dumneavoastră, hatmane, nu sînt rele.

— Pentru că ne păstrăm încă pe umeri capetele?

— Tocmai.

Nicoară a început a se plimba pe covor pe dinaintea bătrînilor, aruncîndu-le din cînd în cînd o căutătură furișă.

— Gîndul măriei-tale, hatmane, a fost bun dintru începutul începutului. Întăi să se facă pregătirile depline; s-avem la îndămînă puteri destule. După ce cătăm în cea mai mare taină pe vinovații de frunte, cu mijloacele pe care le știi domnia-ta, apucăm Moldova și chemăm la județul domniei-tale pe toți boierii ce-au urmat pe Irimia pîrcalab, cîți se vor mai fi aflînd în viață. Așa este, Petrea?

Uncheșul n-a răspuns.

— Iartă-mi întrebarea, slăvite hatmane, ș-aș vrea să cunosc de ce s-a făcut altfel.

— N-aș putea să-ți dau răspuns bun, iubite prietine Pokotilo. Unchешul Petrea a avut o înștiințare cum că Irimia vînzătorul s-ar afla la Iași la curtea

domnească, venit cu strîngătorii haraciului. Azi am aflat, mîni am purces.

— Măria-sa m-a ascultat pe mine, Pokotilo, a mormăit uncheşul Petrea. Cît am umblat fără oprire, am avut încredinţare de izbîndă. Cînd ne-am desmeticit, mi-am văzut greşala şi vinovăţia.

— Ştiu, mi-ai spus.

— Ba vinovat sînt eu, a grăit cu hotărîre Nicoară, căci am călcat rînduiala de mine hotărîtă.

Hatmanul a început iar a umbla pe dinaintea bătrînilor cu nelinişte. Moş Elisei îl urmărea cu privirea, zîmbind. Cînd Nicoară s-a oprit, Pokotilo s-a ridicat în picioare şi s-a închinat.

— Bucuroşi sîntem, slăvite, că te-ai întors şi eşti cu noi. Prea tîrziu nu poate fi acuma pentru împlinirea hotărîrilor măriei-tale, ori mă înşel eu?

— Nu va fi, moş Elisei, niciodată prea tîrziu, pînă capul sus mi-a sta.

— Atunci nu ne vom mai lua după acest fecior năprasnic cu numele Petrea, şi vom urmări cu înţelepciune hotărîrea statornicită.

Moş Petrea Gînj s-a lăsat în genunchi:

— Aşa să fie, a gemut el cu obidă.

Nicoară s-a plecat, l-a ridicat la sine şi l-a îmbrăţişat. S-a întors cu acelaşi avînt spre Pokotilo, sărutîndu-l.

— Mă-nşel eu ori sîntem mai tari decît înainte? a întrebat zaporojanul cu ochii în lacrimi. Căci fapta noastră e poruncită de desnădejdea noroadelor şi de dreptatea pe care ele o cată din veci. Îţi aduci aminte, hatmane, de vorbele acestea pe care le-ai rostit la adunarea din Zaporojă, cînd ne-am întors de la Moldova? Nu le-am uitat nici eu, nu le-a uitat nici unul din luptătorii noştri. M-am întîlnit la Braţlău cu Tadeus Kopiţki, omul măriei-tale de la Movilău. Pînă acuma văd că se poartă bine; şi domnia-sa

nădăjduieşte să îndrumeze cătră noi barbaţi destui care vin de la Moldova; şi a şi primit cele de cuviinţă de la Iacob Lubiş.

Stînd de vorbă cu Iacob filosof, am aflat că negutătorii de la Crîm, care trec pe la Oceakov şi prin Bugeac, i-au adus lui, la Braţlau, ştiri care se potrivesc cu ale mele. Eu le am pe altă cale — de la mărginenii Bugeacului, care trăiesc în înţelegere cu noi şi în tovărăşie de vînătoare, de la fugarii de la Oceakov ce se lipesc de taberile noastre şi de la călugării care umblă în tot olatul ismailitenilor de la Sfîntu Munte la Dunăre şi de la Dunăre pînă la noi, şi mai departe la Kiev. Am aflat deci şi eu că la nohaii de la Bugeac se pomeneşte cu cinste numele lui vodă Ion pierit prin vînzarea boierilor şi necinstea lui Ahmed-beglerbei şi a lui Cigala. Şi poate din rîvna noroadelor pentru pedeapsa răilor ar fi stîrnit nohaii de la Bugeac că nici lui Amurat-padişah nu i-ar fi plăcut fapta lui Ahmet şi l-ar fi lepădat de la dragostea sa. Eu n-aş crede că un ucigaş de frate ca Amurat să mişte un deget pentru pieirea unui viteaz. Va fi depărtat pe beglerbei din alte pricini; şi nu mi s-ar părea nepotrivit să-i cadă lui Ahmet şi capul; socotind eu că şi pe calea asta e bună osînda, scutindu-ne pe noi de a-l mai căuta pe acel ruşinat gîde. Rămîne să mă încredinţez deplin cum că Cigala s-ar fi aflînd în una din cetăţile Dunării; după cît mi s-a zvonit, ar putea fi găsit la Isaccea. Eu m-oi repezi, cu voia măriei-tale ş-a sfatului zaporojenilor noştri, pînă la Demir Ghirai, ducîndu-i solie de pace. Avem nevoie să aşezăm linişte la noi şi la hotarul Moldovei pentru treburile noastre, după cum le-ai hotărît măria-ta. Cînd ne-om mişca spre Moldova, să n-avem în urmă şi-n coasta noastră vrăjmaşi. Iar ţara unde ne ducem să fie apărată de prădăciunea ceambulurilor. De la nohaii Bugeacului socot că se

va putea afla adevărul în privința lui Cigala, ca să putem ajunge într-o sfîntă zi pînă la dînsul.

Hatmanul tăcea între bătrînii săi ; glasul lui moș Elisei Pokotilo ajungea ca de departe pînă la urechea sa ; era ca un glas de rugăciune, domol șoptit, picurînd venin și bucurie ascunsă.

Ziua pătrundea prin geamuri din cernerea de afară a ploii, învăluind toate ale cămării într-o lumină leșietică ; părea ca un amurg al inimilor și al singurătăților pustii. Cum stăteau întorși cu fața spre răsărit, lumina candelei de la icoane descoperi întăi hatmanului și apoi oștenilor celor bătrîni zugrăveala pe lemn în colori vii a unui cap încununat.

Era imaginea lui Ion-vodă și cununa de voievod părea de spini sîngerați. Hatmanul primise acea icoană de la Ian Socol, pictor vestit de la Liov, și o plătise zece zloți prin bancherul său Iacob Lubiș. Cînd Socol zugrăvise acel cap bărbătesc cu sprîncene mînioase, Ion, fiul de suflet al neguțătorului Mati Harian, încă n-ajunsese domn la Moldova. Socol păstrase schița ca pe-o amintire de la un prietin. Iar cînd mai tîrziu aflase de mucenicia acelui mîndru luptător, alcătuise icoana asta și o închinase hatmanului Potcoavă, fratele mai mic al voievodului.

Nicoară o așezase de un an subt icoane și n-o cunoscuse. I se părea că nu samănă cu vodă Ion. Dar în acea lumină leșietică a singurătăților pustii și a amurgului inimilor, dintrodată voievodul mort ieșise ochilor săi aievea, cu fruntea sîngerată, din umbra morții. Îl cunoscuseră cu spaimă și bătrînii și i se închinaseră cu frunțile plecate. Nicoară păși pînă la măsuța de subt icoane, unde stătea și paloșul rămas moștenire, și trase asupra icoanei fratelui său hobotul de matasă. Cînd ridicară privirile, bătrînii nu mai văzură chipul de spaimă care îi mustra. Se lăsară să cadă în jilțuri, cu inimile cutremurate de vifor.

După un răstimp s-a auzit glasul mezinului în pridvor îngînînd un cîntec tărăgănat. Glasul s-a apropiat; cel care cînta s-a oprit poate lîngă uşă şi atunci ıngînarea de cîntec a contenit.

— Lixandre! a chemat Nicoară.

Uşa s-a deschis; feciorul a intrat privind nedumerit pe cei doi bătrîni doborîţi în jîlţuri; iar Nicoară, cu ochii înfierbîntaţi, îi ocolea domol ca vulturul pe deasupra unei părechi de bîtlani pitiţi la margine de ostrov.

— Bădiţă Nicoară, a zis el alintîndu-se, plouă şi plouă...

— Ţi-i urît?

— Mi-i urît de moarte; nu pot dormi; umblu de colo-colo şi n-am ce face.

Nicoară a rîs. Pokotilo a aţintit spre mezin un ochi tulbure:

— Mai îngăduie, feciorașule, şi-ţi întăreşte braţul.

S-a întors spre Alexandru încă un ochi — al uncheşului:

— Mai îngăduie, mai îngăduie; lasă ploaia... l-a ameninţat uncheşul Petrea.

Mezinul a ridicat din umeri.

— Pînă cînd?

Cei trei au tăcut, neguroşi. Apoi moş Elisei s-a îmbiînzit:

— Puiule de om, a zis el, dacă vrei să ştii cînd stă ploaia — apoi du-te la cele două văduve schivnice şi întreabă-le cînd se schimbă şfertul lunii.

— Întreabă-l şi pe diac, a adăogat mormăit uncheşul. Radu diacul a fost călugăr şi ceteşte în gromovnic. Şi apoi, după ce ţi-a spune şi el cînd stă ploaia, găteşte-te de cale.

— Ne ducem la tabăra cea mare? a strigat cu bucurie mezinul.

— Acolo, pentru pomenirea mortului nostru.

În glasul uncheşului tremura o trudnică mîhnire.

Vîntul a zvîrlit un roi de stropi în geamuri. Mezinul s-a simţit împovărat de tăcerea ce s-a închis asupră-i. A înţeles că cei trei doreau să rămînă singuri.

— Plouă şi plouă... a şoptit el copilăreşte.

Cînd a ajuns în pridvor, a răsuflat, simţindu-se slobod de apăsarea ce-l încleştase. A mîngîiat capul cînelui său de vînătoare, care-i adulmecase urma şi-l aştepta afară.

— Să vedem, Boldei, cît mai avem pînă ce ieşim la cîmp, l-a mîngîiat el iarăşi ; acuma, hai după mine.

S-au dus amîndoi în fugă prin burniţa ploii la casa căzăciţelor văduve. Acolo era adunat un sfat mai înviorat decît cel pe care îl părăsise. Aveau îngăduinţă să intre acolo şi cînii, prietini ai omului, mai ales că la acel ceas dinaintea amiezii surorile văduve şi pustnice aveau rînduiala să scoată din cuptor plăcintă şi pită.

Rînduiala asta se isprăvea tocmai cînd a intrat şi mezinul.

— Alioşa cel frumos a căzut şi el o dată la vreme, a grăit maica Mitrodora, mîngîindu-l cu privirea.

— N-am venit pentru pită... s-a apărat mezinul.

Oştenii de faţă, avînd între ei şi pe diac, i-au făcut loc la masă, bucurîndu-se de schimbul de vorbe.

— Atuncea ai venit pentru plăcinte, l-a împuns maica Mitrodora. Ţi-o închin, porumbelule, pe cea mai rumănă, ca în vremea cînd erai mărunţel şi trăiai numai cu noi aicea la Zid Negru.

— Mulţămesc, maică Mitrodoră, a răspuns mezinul. Oi mînca-o, ca şi atunci cu poftă ; dar nu te-oi ruga să-mi spui după aceea poveste, ci să-mi dai o învăţătură.

A venit către fecior şi cealaltă schivnică, aducîndu-i în talger clătite cu smîntînă.

— Apoi, dragul măicuței, acuma-i rîndul tău să ne încînți cu povești. Iar învățătura ți-om da-o dacă ți-i de folos.

— De folos, măicuțelor, a răspuns mezinul cu supunere. Rogu-vă să-mi spuneți într-al cîtelea sfert al crugului său se află luna. Dacă n-ar ploua de stîngerea lumii, am cunoaşte; dar stau nourii asupra sufletelor noastre şi nu ştim. Spun bătrînii că la împlinirea sfertului stă ploaia.

— Cum nu, dragul măicuței? Se poate! a răspuns cu plăcere sora Mitrodora.

— Facem socoteli şi aflăm, a adăogat cealaltă căzăciță văduvă.

S-au apropiat amîndouă frunte lîngă frunte şi au statornicit întăi că la vremea Paştelui a fost lună plină a luminii lui marte. S-au prins a socoti pe degete întoarcerea lunii pline din douăzeci şi opt de zile în douăzeci şi opt de zile.

În vremea cît socoteau ele, diacul a tras din sacul de piele pe care îl purta încătărămat de cingătoare, gromovnicul cel ferfenițos scris de mînă, întru care se afla cunoştința vremii, a cerului şi a pămîntului, alcătuit pe două sute de ani de către învățații de la Bizanț. A căutat în table şi a ştiut numaidecît, dar a vrut să cunoască dacă-i bună socoteala surorilor văduve.

Socoteala surorilor era bună. Crugul lunii se afla în al treilea pătrar, şi pînă la al patrulea pătrar mai era o zi.

— Aşa arată şi gromovnicul meu, a încuviințat Radu diacul, şi mîni, cel mai tîrziu poimîni, se arată sfîntul soare în senin.

— Bucură-mi-se sufletul ! a strigat mezinul, şi mai doresc un talger de clătite. Ce zici, diacule Radule, dacă am cere măicuţelor mele şi un pahar de mied ?

— Este ! este ! au strigat văduvele.

Iar ceilalţi oşteni de faţă au ridicat talgerele ca să-şi primească partea acelui ceas îmbielşugat şi se mirau că gromovnicul diacului cunoaşte cîte sînt pe lumea asta în cer şi pe pămînt.

Dacă stau puhoaiele, domnia-sa Alexandru îşi poate începe vînătorile.

Ce spune despre asta diacul ?

Diacul spune că, după o ploaie ca asta, la mijlocul lui august, lumina cîmpiilor şi a zărilor se schimbă şi se simte că toamna e aproape. E vremea potîrnichilor şi a iepurilor. Prepeliţile se cîrduiesc şi se tot duc spre miazăzi.

— E vremea vînătorilor mele, zice mezinul. Contenim numai cît ne ducem la tabăra mare. Pornim cu şase zile înainte, poposim la Ostrovul Moldovenilor, luăm cu noi pe popa Nectarie Balaban, ş-apoi după aceea nu ne mai oprim. Acolo găsim pe toţi prietinii lui bădiţa Nicoară, care au fost unii hatmani şi au umblat cu el alături în războaiele zaporojenilor. I se închină ; şi popa Nectarie Balaban, ca şi anul trecut şi ca şi anţerţ, face slujba de pomenire a măriei-sale Ion-vodă. Şi apoi se întinde masă de praznic.

Căzăciţele îl ascultă cu lacrimi în ochi pe pruncul lor pe care l-au dădăcit pînă ce-a crescut mare şi falnic. Îi înnoiesc cupa cu mied vechi în care luceşte tainic lumina soarelui de toamnă.

— Pe părintele Nectarie l-am văzut aici la noi, zice sora Mitrodora, şi spun drept că se poate lua la întrecere cu îngerii raiului, atît de dulce cîntă. Să ne spuie Alioşa cel frumos, din care pricini acel preot

şi-a lăsat poporul său din Ţara Moldovei? Adevărat să fie că acolo nici obrazele sfinte nu sînt cruţate de stăpînitorii lumii?

— Adevărat! strigă cu înflăcărare mezinul. De aceea popa Nectarie Balaban de la ţinutul Tutovei lîngă cele sfinte ale sale a adăogit şi sabia oştenilor.

Diacul a ieşit în pridvor şi pe prispă, privind cerul. S-a întors bucurat şi a dat de veste:

— Se prevede soarele prin nouri. În sara asta şi la noapte vremea se schimbă.

Toată lumea dă năvală afară. Surorile schivnice se închină şi se ploconesc către sfîntul soare de amiază.

CAPITOLUL XXVII

Vînătoare de cai sălbatici

La tabăra din Lunca Mare, Potcoavă s-a întîlnit cu un vechi prietin de lupte, bucurii şi nacazuri — hatmanul Şah, conducător de cîţiva ani al zaporojenilor. Şah fusese şi la războiul lui Ion-vodă împreună cu Sviercevski şi acuma ţinea în pregătire sotniile de care Nicoară avea nevoie pentru întoarcerea la Moldova. Era între Potcoavă şi Şah o înţelegere veche de doi ani. După întîmplările din acea vară, hatmanul zaporojenilor poftise pe prietinul său la pomenirea lui vodă Ion, care se făcea pentru a treia oară, socotind că e nevoie să se împrospăteze legămintele.

Hatmanul de la Praguri era un barbat chibzuit şi cumpănit în toate, deşi înfăţişarea lui părea a-i desminţi firea. Era mărunt, cu ochii aprigi, cu nasul ca un plisc de şoim. Zîmbea subţire, grăia moale. La război îi plăcea să întrebuinţeze mai mult mintea

decît paloşul. De aceea capul şi-l păstra rece, şi de băutură multă îi era greaţă. Ar fi fost bun de schivnic dacă nu s-ar fi dovedit atît de harnic oştean.

Chibzuinţa hatmanului zaporojenilor se vădea şi în felul cum ţinea tabăra de la Lunca Mare în rînduială şi curăţenie desăvîrşită, de la bordeiele oamenilor pînă la grajdurile cailor, de la zemnicele cu hrană şi băutură pînă la stogurile de fîn şi gropile cu orz. Cu atît mai de mirare era această rînduială şi curăţenie, cu cît mai mult se întărise opreliştea muierilor de a intra în tabără la soţii lor. Se dovedea această chibzuinţă şi în negoţurile pe care le făcea fie cu tatarii, fie cu leşii, pentru caii pe care îi avea de prisos obştea în tabunurile din ostroave.

Mai bun cunoscător şi mai priceput nălbar[1] pentru acest animal, tovarăş al călăreţilor, nu se afla în acele olaturi ale mării şi Dniprului.

Foloasele cele mai bune le aducea Şah obştei luptătorilor zaporojeni cu prinderea şi îmblînzirea sălbaticilor ce trăiesc slobozi în pustie. Aceşti cai erau urmaşi ai harmasarilor şi iepelor care scăpaseră din tabunurile vechilor sarmaţi şi schiţi, în vremea de demult, şi se înmulţiseră în păşuni ascunse în ostroave şi singurătăţi. Mulţi se prăpădiseră în iernile grele ale acelor ţinuturi. Puţini răzbiseră şi, cu anii, se alesese din aceştia un soi pietros, cu copite late, cu care puteau umbla în mlaştini, şi cu păr mare de iarnă, pe care îl năpîrleau în soarele primaverii.

Tatarii îi prigoneau toamna, cînd sînt graşi, spre a-i jertfi şi a-i ospăta. Şah şi vînătorii lui zaporojeni îi urmăreau domol, împresurîndu-i în locuri anumite, şi-i prindeau cu arcanele. Mai ales căutau iepele

---

[1] *Nălbar* — om priceput la bolile cailor.

grele, care, după ce fată, se supun cu desăvîrşire omului; iar din mînzii acelor iepe, hatmanul scotea cei mai buni cai de război.

Tatarii cereau voie să intre în Zaporojă pentru a neguţa asemenea strîjnici[1] şi tretini[2], ieşiţi din iepele sălbatice. Şi-l porecliseră pe hatman, de-i ziceau Geambaş-şah, adică împăratul geambaşilor. Şi le plăcea să se hărţuiască cu el din vorbe hître şi preţuri, supunîndu-se la urmă agerimii şi înţelepciunii lui.

După panahidă, la care a cîntat cu glas înalt popa Nectarie Balaban, zaporojenii s-au aşezat la ospăţ. Înainte de a creşte zarva şi a se aţîţa cîntecele, Şah a înălţat hanapul[3] său cel mare şi a închinat mied vechi întru pomenirea fericitului între sfinţi Ion-vodă, care a fost apărător al legii creştineşti şi al dreptăţii noroadelor. S-a întins tăcere după vorbele hatmanului şi s-au auzit suspinuri ale războinicilor ce luptaseră cu măria-sa în vara anului 1574.

Şah s-a închinat către Nicoară şi amîndoi hatmanii au băut prelung din cupe. Au băut şi oştenii prăznuitori. S-au aşezat toţi la locurile lor; Potcoavă a rămas în picioare, cu ochii aţintiţi în taina gîndurilor lui şi cu obrazul pălit de tulburare.

— Fraţilor, a cuvîntat el, umpleţi iar cupele şi beţi şi pentru cei care or lupta şi de-acum înainte împotriva asupritorilor şi viclenilor. Mă jur pe sufletul meu că nu voi lăsa să-mi cadă din mînă sabia ce mi-a rămas moştenire de la fratele meu Ion-vodă.

Toată oştimea taberei s-a învolburat, hăulind la asemenea vorbe, şi, după ce s-au deşertat cupele, Ni-

---

[1] *Strîjnic* — căluţ de doi ani cu coada şi coama tunse.

[2] *Tretin* — cal de trei ani.

[3] *Hanap* — pahar mare.

coară s-a văzut prins între piepturile oștenilor ș-apoi ridicat pe brațele și umerii celor de-aproape.

Au pornit cîntece despre isprăvile lui și cobzarii băteau cu penele de gîscă în strune, ținînd ison.

Cine intră-n Lunca Mare ?
Ion Hatmanul calare,
Hatmanul Ion Potcoavă
Cu izbîndă și cu slavă...

Nicoară a închis ochii, o clipă fericit și depărtat de cele pămîntești. Dar nu după lung răstimp s-a văzut cu hatmanul Șah subt o salcie pletoasă pe malul Ostrovului ocolit de apa Dniprului ; și stăteau tolăniți pe polog de iarbă cosită, vorbind despre treaba ce aveau de săvîrșit.

— Pînă la primavară stăm, așteptînd și pregătindu-ne, frate Nicoară. Avem de ferecat căruțele, de dres ori de întocmit covergile, de primenit hamurile și frîiele, de schimbat caii care au slăbit. Ne-am înțeles să încălărăm cincisprezece sotnii. Pe iarnă, luptătorii noștri se împrăștie, dar cum înfloresc luncile și trec sărbătorile de primavară, se întorc, și abia atunci le slobozim o parte din simbrie. Cei care rămîn pe iarnă își primesc drepturile după munca ce săvîrșesc ; jumătate plătește hătmănia, jumătate, domnia-ta.

— Întocmai așa ne-am înțeles și n-avem nimic de schimbat, încuviințează Potcoavă. Talerii se vor răspunde la vreme prin diacul meu Radu. Și n-ai uitat că în primavară cată să se trimeată dascali buni la Ostrovul Moldovenilor, ca să învețe pe oamenii mei de-acolo meșteșugul călăritului și săbiei.

— Vom alege oamenii noștri cei mai buni pentru asemenea învățătură.

— Și să cati pe cei cincisprezece sutași dintre oamenii tăi cuminți și tari în rînduiala taberilor, căci

nu intrăm în Moldova după dobîndă, ci pentru a face judeţ vînzătorilor.

— Se va face şi asta şi voi fi şi eu lîngă domniata. Pentru cuvîntul dat răspund cu capul.

Amîndoi prietinii s-au ridicat în picioare şi s-au îmbrăţişat. Din tufişurile de aproape de la malul Ostrovului s-a înălţat un pîlc de raţe, bătînd grăbit din aripi şi măcăind. Şah şi Potcoavă le-au urmărit îndelung cum se duc pe sforul Dniprului, apoi s-au întors zîmbind unul către altul. Nici Şah nu purta barbă, şi în mustaţa lui castanie strălucea argint.

Pluteau fire de matasa-morţilor prin văzduhul liniştit. Cîntau departe, la tabără, cobzarii.

— Am aflat de la oamenii domniei-tale, Nicoară, că mîni vrei să porneşti înapoi la Zid Negru ; dar eu nu cred asta. Căci toamna e lină şi blîndă cum n-a fost de mult. Şi te poftesc să mergi cu mine şi cu oamenii noştri la vînătoare de cai sălbatici.

«Se va mîngîia şi mezinul meu», s-a gîndit cu milă Potcoavă. A dat răspuns hatmanului Şah că rămîne.

Iar hatmanul zaporojenilor s-a bucurat şi i-a grăit astfel :

— Toate se potrivesc şi vin la vremea lor, iubite, căci vînătoarea asta nu-i numai o petrece zburdatică şi nu-i numai un folos negustoresc. Şi mîni chiar Elisei Pokotilo al nostru încalică şi se duce la hanul de Bugeac, cu încuviinţarea noastră de pace între nohaii săi şi luptătorii zaporojeni, şi-i arată că vînătoarea noastră s-ar putea întîlni cu a sa, în laturea singurătăţii unde se ţin sălbaticii.

— Adevărat bun prietin am în tine, Costandie Şah, s-a luminat la faţă Nicoară, şi-mi spune inima că treburile mele merg pe cale bună.

Astfel Nicoară a mai rămas o săptămînă la Lunca Mare, şi după asta, pe vremea aceea sfinţită de toamnă, care nu se mai pomenise din vechi zile, a

purces în alai de vînătoare către amiază. După cinci zile de umblet, cercetînd amănunţit pustia din graniţa nohailor, au dat de urmele sălbaticilor.

Tatarii nohai vînează aceste sălbătăciuni cu alt meşteşug decît zaporojenii.

Împresoară cu voloc de călăreţi locurile unde au oblicit că se ţin tarpanii şi-i tot mînă cu zvon de cornuri şi chimvale. Cînd ostenesc fugarii vînătorilor, se face popas, şi noaptea se aprind focuri. Atuncea şi tarpanii îşi ies din spaimă, cătînd odihnă şi hrană. Pînă ce, o dată cu ziua, în urechile lor ciulite intră iar zvonurile spaimei; şi pornesc în goană, întăi mai viforos, apoi mai slab, din pricina toamnei care le încleaştă măruntaiele. Aşa îi tot mînă vînătorii, împreunind un tabun de tarpani cu alt tabun de tarpani, pînă ce-i vîră în mlaştinele ce se chiamă Gloduri. Ş-acolo sălbaticii se înămolesc şi primesc cu capetele subpuse săgeţile şi suliţile prigonitorilor.

Zaporojenii îi vînează în alt chip, luîndu-le urma şi căutîndu-le sălaşul. Statornicind sălaşul, îi împresură pe departe, cu mare luare-aminte, ducîndu-şi caii lor de căpestre. Şi dacă i-au aflat către o vale, aţin zarea dealului; şi cînd au dat zvon şi sălbaticii s-au risipit, călăreţii încalică şi s-aţin cu arcanele. Astfel îi tot prind şi-i lasă în urmă, în grija vînătorilor bătrîni, meşteri la domolirea lor. Iar oamenii ceilalţi se duc mai departe, pînă unde pustia le pune hotar şi unde văd în zare călăreţi cu suliţi aplecaţi pe oblinc. Aceia sînt nohaii. Nici ei nu vin întracoace, nici ai noştri nu mai înaintează întracolo.

Hatmanul Costandie Şah se bucura de caii prinşi şi, dînd porunci, amesteca în vorbirea lui zicători din vechime.

— Harmasarul tînăr să-l dai pe mîna călărețului bătrîn, zicea el despre îmblînzitorii sălbaticilor rămași în urmă.

La cal abraș, pinten ascuțit, adăogea apoi. Și noi, cînd ne-om întoarce, găsim fără multă cheltuială cai buni de război. Călărețul bătrîn știe cînd să dea în pumn orz sălbaticului flămînd, cînd să-l împungă cu boldul pintenului și cînd să-i spuie vorbă bună, mîngîindu-i grumazul.

La focurile de popas oștenii cărunți povesteau întîmplări de mirare petrecute în acele pustietăți pline de duhuri înfricoșate. Nopțile acelei toamne erau senine și line și arar ieșeau din singurătăți chemări ca sunetele înăbușite de corn. Dar spuneau oameni care mai hălăduiseră pe acolo, că în alte toamne, tulburate de ploi și vînturi, văzuseră cu ochii lor vrăjitoare călărind pe măturoaie pe o rază de lună. Și cînd se întuneca raza, acele vrăjitoare scheunau cu înfricoșare, pînă se prăvăleau în bălți.

Spun bătrînii vînători că nohaii zic sălbaticilor «tarpan», după o vorbă pe care au adus-o cu ei din veacuri vechi cînd au venit cu Batie-han asupra lumii noastre, și ei aveau acolo, de unde au venit, subt munții ce se chiamă Altai, asemenea sălbatici cu numele tarpan; însă acei tarpani au coada în spic, pe cînd sălbaticii de aici au coada întreagă, ca și caii noștri de acasă. De aceea ei frig și mănîncă pe sălbatici, iar noi alegem din ei alergători harnici și neosteniți.

Asemenea povești la focurile de popas plăceau mai ales mezinului Alexandru, care le asculta pînă într-un tîrziu, cînd îi cădea nasul în spuză.

În ziua a douăzecea după purcesul din Lunca Mare, călăreții lui Șah-hatmanul, care umblau înainte, s-au oprit la o bătaie de săgeată de Cazac-Bunar, în hotarul nohailor.

«Bunar» înseamnă în limba nohailor fîntînă. La acea fîntînă erau descălicați călăreți, se întinseseră covoare de odihnă și se încheia în grabă, de către slujitori negri, cort, cu semnul hanului de Bugeac.

Șah a zis soțului său :

— Moș Elisei al nostru ne-a lăsat cuvînt, la plecarea lui, să ne oprim aici. Ori va fi el singur, ori va fi cu Demir Ghirai. A venit, văd, și hanul. Străjile lui s-au înălțat în șăi. Descălicați, copii !

Cum au pus în pămînt piciorul zaporojenii lui Șah, au descălicat îndată și nohaii. Era o întîlnire de prietinie. Șah și-a lepădat sabia, dînd-o în mîna însoțitorilor săi, și a pășit cu grabă spre cort. S-a ridicat de la fîntînă și Demir Ghirai, tînăr, sprinten cu mustăcioară subțire, și-i străluceau dinții de bucurie pe fața smolită. Purta strai de matasă fără brîu și arme și turban cu surguci, care se sprijinea în vîrtejul bărbii lui Elisei Pokotilo, înălțat și el în aceeași clipită ca un duh al fîntînii.

Demir-han a rostit cîteva vorbe străine între care Nicoară a deslușit numele său.

A lepădat jungherul în mîna lui Radu diacul și s-a grăbit să-l ajungă din urmă pe Șah. Demir îl privi clipind și-i întinse mîna.

— Chipul tău îmi place și mă bucură, hatmane Potcoavă. Am dorit să fim prietini.

Pokotilo a tălmăcit vorbele.

— Demir-han, a răspuns Nicoară, am aflat că ai inimă dreaptă de viteaz. Sîntem din clipa asta prietini

Hanul cel tînăr s-a închinat întăi ; apoi s-au ploconit hatmanii ; și s-au dus tustrei la fîntînă, așezîndu-se pe covor. Nicoară a băgat de samă că acel covor scump era țesătură de Buhara ; și a zîmbit întorcînd ochii spre moș Elisei. Hanul a făcut haz amin-

tindu-şi întîmplarea din copilăria lui, la Baccè-sarai în Crîm; şi a bătut pe spate pe Pokotilo.

Nu erau domni închipuiţi şi semeţi, îşi lepădaseră grijile; s-au trezit oameni subt cerul curat ca vioreaua şi în mîngîierea moale a vîntului. Pe deasupra lor, în înălţimea văzduhului, a trecut un stol de cocoare, cu chemări jalnice, plutind subt soare.

S-a înteţit sfatul.

...Slujitorii hanului au dobîndit bună pradă la Gloduri. Zaporojenii au prins cu arcanele cîţiva harmasari tineri, din care au să iasă alergători fără păreche. La focul de lîngă fîntînă se frige, între grămezi de jar, şaşlîc de berbece. După un patrar de ceas, hanul e ca un copil, între barbaţi băgători de samă la vorbele ce rostesc. Demir porunceşte să se aducă ciubuce cu imame[1] de chilimbar şi tutun în chisea de cristal. Uncheşul Petrea dă slavă măriei-sale pentru bunătăţi şi mai ales pentru acel tutun cum nu se mai află pe lume. Să se întindă masă, să se aducă in talgere de argint berbece fript, şi pită, şi vin de Crîm, şi migdale, şi rodii sosite chiar săptămîna trecută de la Adel Ghirai, hanul cel mare.

Dacă uncheşului Petrea îi place mai mult tutunul decît migdalele, să binevoiască a primi în dar chiseaua plină. Şi să-şi ia şi migdale, cît va pofti, cu îndestulare.

Demir-han pare ameţit, deşi n-a gustat nici o picătură din vinul cel vestit din viile de la ţărmul mării. Se închină cătră oaspeţi ducînd mîna dreaptă la inimă, la buze şi la frunte, şi se simte fericit pentru liniştea ce rămîne şi mai înainte statornică între nohaii de la Bugeac şi zaporojenii de la Dnipru.

— Asta nu se scrie pe hîrtie, întăreşte el, se scrie în inimă.

---

[1] *Imame* — capătul de la ciubuc sau lulea care se viră în gură.

Şi pofteşte Demir-han şi alte întîlniri, ca să fie înţelegeri depline. Îl pofteşte pe Şah la aşezarea hotarului, ca să nu mai fie pricină de certuri şi harţă.

Şi-l pofteşte pe hatmanul Nicoară...

La aceste vorbe, moş Elisei s-a uitat ţintă la ucenicul şi hatmanul său, încuviinţînd cu fruntea.

— Şi-l poftesc, zice Demir-han, pe hatmanul Nicoară Potcoavă să mai vie în petrecere la această fîntînă răcoroasă şi la aceste crînguri depărtate de răutăţile lumii, nu mai tîrziu decît în toamna viitoare, pe o vreme tot aşa de blîndă.

— Dacă va binevoi toamna să ne ocrotească, zîmbeşte Potcoavă.

— Va binevoi! hotărăşte cu tărie Demir. Şi-ţi închin paharul aducerii-aminte...

Abia atunci hanul cel tînăr soarbe din cupa de vin.

Lui Nicoară i s-a zbătut inima în piept.

«Voi veni negreşit», grăieşte el către adîncul său tulburat. Ochii bulbucaţi ai lui moş Elisei îl privesc ca dintr-o vrajă.

Lui Nicoară îi par ciudate, ca şi în alte împrejurări, vorbele pe care le trece unei alte fiinţi ce se află în sine, de care ar vrea să se desfacă şi care totuşi se ţine îngemănată. E jurămîntul său neîndupleeat, care-i înveninează ceasurile; şi totuşi în acest jurămînt se află singura sa eliberare.

Vorbele pe care le rosteşte el şi cele pe care le rosteşte Demir sînt străine una de alta. Moş Elisei pare a le descînta şi a le împăca tălmăcindu-le. Ciudate întîmplări ale vieţii, cu o clipă mai înainte neştiute şi acuma scăpărînd deodată.

Lumina gălbie a pustietăţii, cortul de mătasă ridicat de un cuvînt şi de un semn, slujitorii muţi, Demir adus ca vîntul ori ca gîndul de pe un tărîm depărtat, moş Elisei şi Geambaş-şah care fac şi desfac acest

basm de la Cazac-Bunar, toate se vor tulbura și se vor risipi, ca să se adune din nou la începutul toamnei altui an.

Cît de greu trece timpul, și totuși cît de amenințător vine, mînat de legăminte covîrșitoare...

Iată, ornicul vieții sale a bătut ceasul care schimbă oamenii, vorbele și priveliștile ce-l împresoară. Nicoară și-a încins armele, a încălicat, s-a dus. Curînd nu mai rămîne în zarea de către miazăzi decît un stîlp ușurel de fum...

A rămas acolo și un prietin?

Nu. A rămas numai vatra unui foc; curînd o vor spulbera viforele.

CAPITOLUL XXVIII

Carte de la Olimbiada presvitera

Între ai săi, călărind cu grabă spre Dnipru, obrazul hatmanului s-a luminat încet-încet. La popasul de sară, moș Elisei și-a așezat barba între ucenicul și hatmanul său și între Costandie Șah, și a dat înștiințare că s-a găsit urma lui baș-bulucbaș Cigala. Nicoară a simțit străpungîndu-l un fior fierbinte. N-a mai avut nevoie de alte vorbe; urmarea acestei vești trebuia să i se vădească în toamna următoare.

Luîndu-și oamenii și căruțele, fratele lui vodă Ion s-a îndrumat către Zid Negru, pe subt lumina acelei toamne blînde. Din popas în popas, tot către miazănoapte, se lăsa învăluit de gîndurile-i obișnuite, schimbînd priveliștile și minunîndu-se de noutatea lor; căci numai cînd și cînd, din adîncul de unde se scufunda, ridica fruntea și primea prin ochi înștiințări de cele ce-l împresurau.

Bălţile rămase în laturea fluviului după ploile de august erau pline de mişcarea sălbătăciunilor aripate care înălţau zvon de furtună şi se ridicau în cer la apropierea oamenilor. Iepuri se ridicau din ciulinii din preajma potecii şi se duceau în fugă domoală, parcă şchiopătînd, în lungul spinării unui colnic. Acolo se opreau cu labele de dinainte ridicate spre bot, cercetînd în urmă, apoi purcedeau iar trecînd colnicul. Căprioare săltau prin poienile luncilor. Vulpea, vînătoarea acelor singurătăţi, nu se vădea, dar era aproape. Alţi vînători vrednici pluteau în înălţime dînd ocol prin văzduh şi chemîndu-se în răstimpuri cu sonuri înalte. Erau pajuri, şoimi călători şi porumbari ai căror soţi domesticiţi se aflau la căruţe, aşteptînd să fie scoşi în domnia lor de altădată.

La unele popasuri, oamenii hatmanului scoteau şoimii pentru plăcerea mezinului Alexandru, cătînd în tufişurile mărunte ale cîmpiei potîrnichi. Şoimarii duceau paserile zburătoare pe pumni, după ce le luau lumina cu cuşmuţa de piele. Cînd cînele stîrnea cîrdul, cuşmuţele de piele erau ridicate, şi paserile, îndemnate să-şi ia zborul. Porniţi întîi la faţa luncii, porumbarii se învăluiau în sus, pînă ce vedeau potîrnichile risipindu-se, şi atunci îşi alegeau jertfa pe care o urmăreau pălind-o cu pieptul şi ciugulind-o cu clonţul. Călăreţii se duceau cu repeziciune ca să ia porumbarilor dobînda, lepădîndu-le numai capetele paserilor prinse.

Potcoavă încălica uneori ca să urmărească de departe vînătoarea mezinului său.

Astfel au umblat o săptămînă pînă ce, la un popas de noapte, i-a trezit vînt aspru din crivăţ, cerul s-a învălmăşit de nouri şi lunca a prins a se tîngui cu jale. Erau cele dintăi vestiri ale iernii, şi hatmanul a

simţit în nări mirosul omătului. N-au fost decît fulgi trecători urmaţi de scuturături de ploaie rece.

În cenuşiul zorilor, călătorii au ieşit la poteci şi au pornit ca împotriva unui duşman. La Zid Negru îl aşteptau pe Nicoară Potcoavă chilie caldă şi chiler plin; dar în acelaşi timp îl împresurau fantasmele gîndurilor şi îngrijorărilor.

În lungile nopţi ale iernii, cînd bubuie viforul zvîrlind în ferestre snopi de zăpadă şi chiuie în sobă şi în căpriorii de afară ai acoperişului, Nicoară stă treaz în lumina candelei; şi prin umbra uşor luminată se aşează la capătul dinspre picioare al patului său de odihnă o întruchipare sură. E o prietină mîhnită, singurătatea, cu care se înţelege fără cuvinte. Cîteodată, arar, obrazul singurătăţii se întoarce către el domol, şi Nicoară vede tulbure un chip iubit, părăsit, dar încă nu uitat, şi inima i se îmblînzeşte. Dar alteori obrazul întors şi neclintit, încununat de sînge, e al icoanei de subt candelă.

Între urgiile iernii, se deschid şi alinări subt un cer curat şi verde ca ghiaţa.

Sînt zilele luncilor de argint şi a podurilor de cleştar, şi a căilor lucii pe care lunecă sănii cu cai în troică şi zvon de clopoţei. Oamenii au căciuli şi cojoace, ţurţuri de ghiaţă în barbă şi sprîncene, cizme de pîslă cît buţile şi par a fi venit numai într-o plimbare de la mările de ghiaţă ca să cate o mireasă pierdută.

Iată, crapă ghiaţa Niprului şi ape nouă îneacă luncile. În aceste cupe de limpezime, în care îşi scurmă cuib de lumină soarele, prind a poposi sălbăticiunile de la mări calde, în trecere grăbită spre desgheţurile polului. Primavara e încă după zarea amiezii şi trimete soli un cocostîrc ş-o barză să cerceteze dacă bălţile-s libere şi cuibarele de pe culmea saraiurilor nedărîmate; pe urmă vin două părechi de

rîndunele care au scos zece rînduri de pui la Zid Negru; și ridică ochișori albaștri în lunci, spre lumină, viorelele. Zilele de răscumpărare ale sfintei primaveri se înșiră ca mărgele nestemate pe un fir de aur.

Și la jumătatea lunii întăi a primaverii se oprește la curtea de la Zid Negru, subt zarzări înfloriți, vatamanul lăcustean Agapie cu opt soți, larg încălărați și cu cojoacele lepădate dintr-o mînecă.

Bucurie mare între oștenii de la Zid Negru, căci vatamanul Agapie și soții lui vin de la Moldova. Diacul Radu își scoate terfelogul și scrie pe tablă deosebită numele oamenilor ce are a-i îndruma spre Ostròv. Masă mare cu sămînță de vorbă și povestiri despre întîmplări la drum.

Agapie se închină cuviincios către uncheșul Petrea și către văduvele surori schivnice și cere învoire ca să intre la domnul său. L-a văzut numai o clipă, cînd au descălicat. Are a-i da vești de la prietini din țară.

— Măria-ta, a zis Agapie intrînd în camara lui Nicoară, uncheșul meu Mitrea m-a mînat la Dăvideni, ca să duc cartea ce i-ai încredințat. Am umblat cu bine și am așteptat, după poruncă, vești scrise de-acolo, ca să le aduc măriei-tale.

— Îți mulțămesc, vatamane, și mă bucur că te văd mai înseninat aicea decît cînd ne-am întîlnit întăia oară la Prut.

Lăcusteanul și-a plecat fruntea.

— Măria-ta, a șoptit el, m-am înseninat, căci am ajuns la domnul meu. Mîhnirea mea e mai aspră decît atunci, căci m-am deșteptat din boala ce mă ardea și am înțeles că pe Căprioara, soția mea iubită, am pierdut-o pe veci... Dar ce putem face? Într-acolo drumul e închis; ne întoarcem în altă parte, ca să găsim alt temei vieții noastre.

— Aşa este, Agapie, a încuviinţat hatmanul, punîndu-şi palma pe fruntea vatamanului; să ştii că faci bine şi-ţi va veni poate o mîngîiere.

«Carte de la Olimbiada presvitera
către slăvitul hatman Nicoară,
la curtea domniei-sale din Zaporojă

Eu, presvitera Olimbiada Filipeanca, scriu măriei-tale, hatmane Nicoară, cum că pe la Bobotează, în cap de an nou 1577, a venit la noi vatamanul Agapie Lăcusteanul cu veste despre intrarea măriei-tale cu bine în Ucraină. Laudă înălţăm domnului-Dumnezeu. Şi ne spune vatamanul Agapie că măria-ta vrei să cunoşti cum trăim noi cei părăsiţi uitării.

Şi ne-a adus şi preaplăcută carte de la măria-ta, pentru care ni s-a bucurat inima.

Trăim, slăvite, cu nădejdea că te vom vedea iarăşi; trăim cu gînduri şi îndoieli.

Din mila ziditorului ne aflăm sănătoşi; dar nu toţi.

Cei mai tineri se dovedesc mai plăpînzi; tuşesc şi stau lîngă foc, şi le dăm să bea o fiertură pe care măria-ta o cunoşti, adăogind şi vorbe bune. Stau aceşti tineri plăpînzi la curtea noastră şi s-au bucurat ascultînd cele ce spune lăcusteanul.

După ce a plecat lăcusteanul la Dăvideni, aceşti tineri m-au întrebat de ţara unde te afli măria-ta; şi le-am spus cum că măria-ta te afli într-un ţinut de către miezul-nopţii, la Dnipru; şi de acolo vine vîntul aspru al iernii, ce se chiamă crivăţ, care ne-a adus viscolele şi omăturile. Şi într-acolo se duce austrul ce s-aude acuma în horn, care curge zvonind de către amiază; şi au stat tinerii ascultînd acel vînt şi n-au avut somn; stăteau treji suspinînd, ca nişte copii cu puţină minte ce sînt.

Iar vatamanul Agapie s-a dus la Dăvideni să se înfățișeze mazilului nostru Andrei și soției sale Zenovia, ducîndu-le vorbe de prietinie și urare de sănătate din partea măriei-tale.

Și acolo va să afle și pe Ghiță Botgros, omul mazîlului, care acum e și al meu, de cînd s-a pustiit valea; să-i spuie la ureche o vorbă de la diacul Radu, credinciosul măriei-tale.

Și să spuie tuturor celorlalți care au rămas la Dăvideni că unii călători care au trecut pe la noi au făcut acolea popas lîngă grădinile raiului, scurt popas pe care îl vor avea în inimile lor lungă vreme.

Iar fina noastră Ilinca stă la vatră pe cînd scriem această carte. Și m-a rugat să pun lîngă cele scrise de mine o foiță uscată de răsură, strînsă din trecuta vară.

I-am răspuns că mai bine s-o păstreze; căci cartea mea pe care ți-o scriu măriei-tale va face lung drum, ocolit și trudnic, și nu va rămîne decît pulbere din foița de răsură.

Ea mă ruga, ținînd în palmă acea bucurie din neuitate zile; și, învăluindu-se focul în vatră, o suflare i-a furat-o, învîrtejind-o în sus cu fumul. Fina a țipat, dar n-a plîns cum m-așteptam, ci a rîs și s-a bucurat ca de-o minune.

Îmi aduc aminte, slăvite hatmane, că mi-ai mărturisit bucuria care ți-a făcut-o povestirea din vechime a lui Heliodor, și că, în sihăstria măriei-tale din Zaporojă, petreci întru spirit cu ibovnicii prigoniți Hariclеea și Teaghene, și ești singur cu ei; nimene dintre acei care se află cu măria-ta nu cunoaște nici limba, nici slova acelei comori rămase de la elini de douăsprezece veacuri; așa că în această carte a mea elinească, pe care ți-o trimet prin lăcustean, pot să spun mai multe și să le știi numai măria-ta.

Acea copilă neștiutoare, căreia vîntul i-a furat și

i-a dus în vîrtej foița zilelor verii, era încredințată că minunea ce văzuse se prelungește după dorința ei; și a rămas privind în fumul ce fugea după foaia de răsură, și zîmbea închipuirii sale, care o ducea cu repeziciunea întîmplărilor unui basm, acolo unde își închipuie că se află cel ce i-i drag.

Ce spun eu nu e nou pentru măria-ta; cunosc ce părere ai avut de această floare ce se deschidea în preajma măriei-tale. Dar te-ai înșelat, hatmane, ca și mine, socotind că acea floare se aștepta culeasă de Făt-frumos, fiul primaverii.

Că altele sînt gîndurile măriei-tale, știu. Că zilele ți le închini hotărîrilor ce ai luat și faptelor ce pregătești, deasemenea cunosc. Totuși am încredințarea că cele ce ți-am povestit te bucură cel puțin cît povestirea lui Heliodor. Din cînd în cînd grijile cernite ce-ți stau în jurul culcușului celui aspru se vor scula depărtîndu-se, și-ți va veni la căpătâi, în tăcere, icoana celei pe care o uitai.

Nu te va tulbura, nici te va abate din drumul ce ți-ai ales. Soarele își umblă nebiruit calea; așa au lege a sufletului unii barbați, de la răsăritul la asfințitul lor. Totuși, slăvite, ești om și nu se cuvine să ți se hrănească ființa și sufletul numai cu amar. Printre nourii ce te împresoară, luci-va cînd și cînd o stea. Între grele încercări, vei avea ajutorul umilitei și firavei copile, care s-a întors din basmul său și tușește cu teamă, la vatră, ca să nu mă supere...

Atunci cînd, fără apărare, o chinuiau toți demonii trupului, eu am avut plăcerea crudă de-a crede că nu se poate apăra; și acum mă întreb cum s-a putut păstra curată lamura acestui sufletel?

Slăvite prietine, întîlnim în viață ascunzișuri pe care nu le putem pătrunde.

Cînd eram tînără și soțul meu Dionis îmi împărtășea știința lui despre viață și lume, am intrat într-o

primavară în pădurea ce se chema Bolboceanca, nu departe de scaunul Sucevii. Şi am găsit într-o rîpă, unde abia pătrundea soarele, un măr pădureţ care înflorise, închinînd lumii poate cea dintăi roadă. I-am vorbit ca unei fiinţi, certîndu-l că pregăteşte roada acră şi amară. După asta, socotindu-mi-l prietin, veneam cînd şi cînd la el să-i văd isprava; pînă ce, toamna, am băgat de samă că acel măr sălbatic, ieşit între spini, brădui şi mesteceni, rodise mere bune — un soi de mere numai ale lui în acel colţ singuratic al pădurii. Era un sălbatic, deoarece avea spini; şi totuşi se alesese pom de preţ. I-am smuis dimprejur ciulinii, am ferit crengile copacilor din jur, i-am gustat dulceaţa rodului. Toţi pădureţii bătrîni din Bolboceanca îşi dădeau merele lor obişnuite, acre şi amare; numai acel tînăr se alesese dintre toţi şi era altcineva.

Uimirea de atunci o am şi acum, faţă de acest pui de om de lîngă mine. Iată, fecioara asta nu-i o fiinţă de rînd; alcătuirea ei e menită să strălucească, sufletul ei, să înflorească; şi mă simt înjunghiată de durere înţelegînd că tot ce are e zadarnic şi tot ce poate fi nu va fi niciodată. Nu cutez a striga că ieşirea ei la viaţă e nedreptate şi blăstăm; dar mă gîndesc că aşa este...»

Nicoară Potcoavă a cetit cu privirea tulbure şi alte ştiri pe care i le dădea cartea presviterei Olimbiada.

«Faurul Bogonos s-a depărtat de vatra lui, împreună cu Mura şi cu lunganul cel cu barosul. Deasemenea s-a desfăcut şi o parte din salaşul de dincolo de luncă, unde trăiau cîţiva lăutari, şi s-au tras către Ţara-de-Jos, la podgorii, unde oamenii au

poate mai multă tragere de inimă pentru cîntecele lăutarilor.

Gîrbovu a venit la mine arătîndu-mi că nu mai poate trăi în neliniște și frică. Și-a cătat tihnă la un schit, poate la Sihla, în munte, bine nu se știe unde.

Mi-a adus intr-o vineri sara pe feciorii Gîrbovului Ghiță Botgros, omul mazîlului nostru.

I-a sfătuit Ghiță Botgros în fața mea să nu se ducă, să rămîie la răzășiile lor, să pornească iar moara.

Feciorii, Nechita și Dominte — nu, că se duc, avînd spaimă de Vartic.

Iar Botgros i-a încredințat că are el știre de la un paloș din vechime cum că boierul de la Filipeni se teme de acel paloș, să nu-i cășuneze cumva o boală de grumaz.

Ba, au răspuns Nechita și Dominte, noi mai degrabă ne-om duce unde se află măria-sa Nicoară Potcoavă.

„Și eu m-oi duce, a strigat pe loc Ghiță Botgros. Cînd mi-a veni ceasul, încalic și purced."

Se poate să ai, slăvite, la Praguri, oameni de la noi ; și-ți voi trimete prin ei vești.»

Această din urmă parte a cărții presviterei, hatmanul grabnic a petrecut-o pe subt ochii săi, grabnic a lăsat-o la o parte și s-a întors numaidecît la povestirea cu Ilinca. A mai cetit o o dată domol și întîrziind, oprindu-se din răstimp în răstimp și privind chipuri și priveliști dintr-o poveste mîhnită din altă primavară.

A rămas apoi neclintit în scaun, cu cotul rezemat de masă și cu palma sprijinindu-și tîmpla. A oftat, și-a scuturat fruntea, s-a ridicat în picioare și a ieșit în cerdac, chemînd cu glas ce părea mînios pe Suliță diacul.

N-a răspuns nimeni, nici la întăia, nici la a doua chemare.

Văduvele schivnice se aflau în grădina de legume. Uncheşul şi Alexandru mezinul ieşiseră la vînătoare în mlaştinile luncilor cu şoimul porumbar; ceilalţi oşteni coborîseră cu halăie la bălţile Dniprului.

Nicoară a cotit pe după colţul casei, către rîpa fluviului. Nu departe se afla Ile Caraiman, în puterea luminii, subt un cîntec de ciocîrlie.

Cînd s-a auzit a treia chemare, Ile a răsărit şi s-a întors către stăpîn.

— Care-i porunca, măria-ta?

— Cată-l pe Suliţă, Ile, a strigat hatmanul. Să se puie şaua pe Murguţă. Veniţi amîndoi cu mine; luaţi arce şi arcan; într-un patrar de ceas încalic.

— Numaidecît, măria-ta.

«Ce-o fi avînd? se mira Caraiman. De ce pare tulburat de mînie, pe o zi ca asta?»

Radu diacul se afla în livadă, punînd altoi într-o mlădiţă de măr sălbatic, ca să se bucure oamenii ce-or trăi aicea cînd el nu va mai fi.

— Diece, hai după un stăpîn mînios...

I-a spus lui Radu Suliţă ce este şi au venit amîndoi la grajduri.

Pregătindu-se de ieşire, Potcoavă îşi schimbă şiacul pe care-l purta în casă, pe straie mai sprintene. Şi-a atîrnat la coapsa dreaptă un jungher.

Ce-i mai trebuia? Nu-i mai trebuia nimic. Şi totuşi, mai avea de luat ceva. Căta şi nu găsea. A trîntit două scaune; a păşit peste halatul ce lepădase, l-a dat cu piciorul la o parte, apoi s-a întors, l-a ridicat şi a tras dintr-un buzunar cartea presviterei. A păturit-o şi a strecurat-o în sîn.

— Aici sîntem, măria-ta, a dat de ştire Ile Caraiman din pridvor.

Cînd a ieşit hatmanul, diacul Radu l-a privit cu luare-aminte, i-a văzut neliniştea şi a înţeles că lăcusteanul i-a adus carte. Veştile grăite nu puteau cuprinde taine, nici pricinui tulburare, deci vatamanul Agapie a adus carte; de aceea a cerut intrare singur la domnul său.

Despre ce întîmplări poate grăi o carte de departe? «Dacă ar grăi de întîmplări obişnuite, legate de nacazurile vieţii curgătoare, le-am afla şi noi — îşi zicea în sine diacul — căci am trăit la Dăvideni o frăţie ş-o prietinie. Nici un fel de trecătoare întîmplări nu pot cutremura pe-un barbat ca hatmanul aşa ca să-i înnegureze ochii, să-i răstească glasul, să-l scoată din cumpăna firii pe care ne-o arată nouă.»

Diacul mai ştia şi altele, fie din ce înţelesese el, fie din ce-i spusese Mura. Mezinul împresurase stăruitor pe fina presviterei, însă fecioara se apărase. Dragostea ei se ducea către fratele mai mare şi se aprinsese cu atît mai aprig cu cît Nicoară părea mai nepăsător şi mut. Cartea presviterei îl chiamă deci; îi vorbeşte de frigurile de dragoste ale Ilincăi.

Însăşi mînia lui e soră cu suferinţa de iubire. Hatmanul se zbate ca să se înfrîngă pe sine însuşi. De data asta fratele nu i-i prietin; de data asta se află mai singur decît totdeauna. După cît poate diacul cîntări puterea unui asemenea barbat, biruinţa lui va pricinui zguduiri şi ruină.

Ziua avea o strălucire de cleştar şi soarele suia către crucea amiezii. Ciocîrliile îşi conteniseră viersul. Desfăşurarea măreaţă a Doiprului sclipea din miazănoapte către miazăzi, luncile înverzeau subt malul înalt. Nicoară şi-a îndemnat fugarul către vîntul lin de miazăzi. Cu tovarăşii săi după el, a scobo-

rît o potecă, ş-a pornit pe drumeagul văii, prin ierbuşca nouă şi prin florile proaspete ale poienilor.

Au mers aşa lung răstimp, la umblet, prin căldura blîndă de primavară. În cotloane cu bălţi stîrneau nagîţi, care-şi luau zborul cu miaune subţiri; pe subt cerul înalt pluteau cocori. Intraseră într-o singurătate din care oamenii lipseau; cînd s-au oprit, au ascultat să le vie ca dintr-o altă lume un zvon depărtat de clopot; dar nu l-au auzit.

Nicoară a zis către diac:

— Se află aici o curmătură în rîpa malului, adîncită de şuvoaiele de primavară în cursul veacurilor. E o sălbătăcie în care am mai intrat şi altă dată.

— Ce căutai, măria-ta?

— Urmăream atunci lupi; vîram uneori pe unul în îngustimea din fund a văii, unde nu se află nici o ieşire. Îl prigoneam cu puţini oameni, pînă ce scotea limba de trudă, şi atunci coboram de pe cal asupra lui.

Diacul privi cu milă pe domnul său, văzîndu-i ochii înneguraţi şi sălbătăciţi.

— Să intrăm, slăvite stăpîne, a răspuns Radu Suliţă, să căutăm duşmanul. Ar fi bine să găsim aici pe Cigala ori pe Irimia pîrcalabul.

Hatmanul şi-a întors ochii tulburi.

— Diece, a zîmbit el cu mîhnire, îi vom găsi şi pe aceia; vremea nu-i departe; acum vreau să scap de altcineva. Nu ştiu dacă mă-nţelegi.

— Înţeleg, stăpîne, a oftat diacul ridicîndu-şi privirile umezite de lacrimi. Ai primit carte de la Moldova.

— Ai înţeles, diece? a întrebat şoptit, cu uimire, Potcoavă.

— Am înţeles, căci sînt credinciosul măriei-tale, şi mi-aş da pentru măria-ta viaţa.

Diacul s-a simțit răsplătit de vorbele rostite, primind pînă în inimă privirea de prietinie a domnului său.

— Vino și tu după noi, Ile, a poruncit hatmanul.

— Mergem să răzbim pe tărîmul celalalt! s-a bucurat Ile Caraiman.

Au cotit la dreapta printr-o poartă de stîncă ș-au ajuns între două ziduri oable pardosite cu tufărișuri mărunte. Era vădit că nici om, nici sălbătăciune nu se putea cățăra pe acolo. Putea răzbi, poate, numai paserea măiastră din vreme în vreme; și acea pasere măiastră de data asta avea înfățișare și viers de cuc în strălucirea acelei amiezi de primavară.

Cucul și-a spus numele, i-a privit înfricoșat cu ochi de rubine și și-a luat zborul spre lumea oamenilor. Cărarea îngustă a văii era săpată și spălată de șuvoaie.

Au mers așa, au tot mers, pînă ce a sărit lupul, stăpînul acelei domnii, lup sur, bătrîn, slab și năpîrlit. Își căta hrana de șopîrle și guzgani prin cotloanele înguste ale văii care-i purta numele. Aici se afla totdeauna un singur domn care punea oprelişte lupilor străini.

Fiara s-a învîrtejit spre coada văii. Călăreții au pus pinteni și s-au ținut aproape de dînsa. Caii pufneau spre ea sforăituri; fereau capetele în laturi de putoarea ei; dar frîiele îi îndrumau și glasurile călăreților îi îndemnau. Au dus-o așa fără odihnă, pînă ce au simțit-o slăbind. Atunci Nicoară a aruncat o privire ascuțită către diac, a îndemnat mai cu putere pe Murguț; și nu tîrzie vreme lupul a prins a șovăi pe arcurile picioarelor. Apoi s-a oprit, lipindu-se de o piatră sură ca și el.

Nicoară a tras cuțitul cel lung și a coborît din șa. Se afla la cinci pași de fiară, ațintind-o neclintit.

Diacul și Ile țineau pregătite sulițele scurte de vînătoare.

Cînd hatmanul a mai făcut un pas, fiara și-a subpus deodată capul; apoi, într-un cutremur al trupului ei trudit de moarte, a clănțănit din fălci ridicînd botul spre văzduh și slobozind un urlet prelung. În ochii și-n glasul ei tremura spaima cea din urmă.

Era în acest bocet al desnădejdii ceva omenesc; nu, mai curînd oamenii au în minuta pieirii acea tînguire năprasnică a lupului către ziditorul a toată făptura.

Hatmanul s-a înfricoșat ca de o vedenie neașteptată a milei. Era gata să repeadă în fiară cuțitul. A pregetat; a vîrît arma în teacă, s-a răsucit, a săltat în șa, a întors în loc și a apucat înapoi cărarea rovinei.

Cînd au ieșit la luncile fluviului, hatmanul avea fața pălită de mîhnire, însă îmblînzită. Oboseala și zguduirea îl alinaseră.

I se părea diacului că lupul cel singuratic primise în ființa lui o parte din povara lui Nicoară. Au umblat în pas domol spre Zid Negru pînă în asfințitul soarelui.

CAPITOLUL XXIX

Ostroveni

Vara era în toi de-a lungul Dniprului. Cînd soarele a ajuns la cea mai mare înălțime a sa, deasupra amiezii, și au înflorit sînzienele, hatmanul a descălicat cu uncheșul Petrea și diacul la Ostrovul Mol-

dovenilor, ca să cunoască ce fac oştenii ce i se adunau acolo.

Moş Elisei, cu doi maiştri mari de călărie, învăţa pe cei veniţi de la Moldova acel meşteşug al oştilor călăreţe pe care zaporojenii de la Praguri îl aveau ca pe o taină a puterii lor.

Cîndva, schiţii se dovediseră călăreţi fără păreche în afundul nemărginirii stepelor; faima lor zăcea în curganele pustiei. După schiţi, ieşiseră la lume călărimile mongole. În trei sute de ani tatarii din preajma Mării Caspice şi a Mării Negre, urmaşi ai lui Subotai-Behadîr şi Batie-han, se domoliseră şi se muiaseră în tihna caselor zidite şi grădinilor încîntate; nu-şi mai trăiau viaţa îngemănaţi de caii lor, fii ai furtunii.

Ieşiseră în lume, din pojarul suferinţelor, oamenii volnici de la Praguri, care ţineau fruntea între războinicii acelui veac. Între aceştia îşi petrecuse tinereţa Nicoară. Cu dînşii, fiind hatman, cutezase a străbate marea pînă la Anadol. Încununat de faimă, îşi petrecuse anii ajutînd la întărirea acelei slobozii de la Dnipru. În acea lume găsise liman mîhnirii sale şi nădejde să răscumpere pieirea lui Ion-vodă, eliberîndu-se el însuşi de povara unui jurămînt înfricoşat.

Cînd intrase pe cărări cotite şi pe lîngă colibele străjilor, îi picuraseră în auz, din sălciile bătrîne ale luncilor Dniprului, chemări sfioase de privighetori. Iar în noaptea cea dintăi, în lumina lunii, împrejurimea a prins a suna de clocotul viersurilor atîtor cîntăreţe, încît se părea că tabăra era împresurată de vrajă. Ardeau focuri la bordeiele fiecărei sotnii, şi oştenii pribegi ascultau în tăcere cîntarea nopţii de iunie, ducîndu-se cu sufletele şi gîndurile, prin painjeniş de lună, în priveliştile de acasă — colibe pustii, ţintirimuri proaspete.

— Cum ți-a plăcut, slăvite hatmane, lucrarea noastră de azi ? a întrebat Pokotilo.

Stăteau pe buturugi, la focul de dinaintea colibei lui moș Elisei.

— Mă aflu bucuros pentru ucenicii noștri, a răspuns Nicoară, punîndu-și cu prietinie palma mînii drepte pe umărul bătrînului.

Uncheșul Petrea a clătinat din cap.

— Bună treabă s-a făcut, însă ar trebui grăbită.

— De ce, feciorule ? a întrebat moș Elisei. Pe cît am înțeles, hatmanul are o socoteală mai bună decît îți închipui domnia-ta. Noi toți știm puțin : domnia-sa știe tot.

Uncheșul a ridicat lîngă tîmplă degetul :

— Războaiele se fac vara, Pokotilo. Așa-i rînduiala lor, pentru înlesnirea hranei oamenilor și cailor. Nu știu ce zice măria-sa.

— Măria-sa tace, a rîs moș Elisei.

— Ba nu, Pokotilo. Socot că se pot face războaie și iarna. Fiece boală cu leacul ei ; fiece război cu folosul ce trebuie să aducă. Nouă ne e îndămînă să pălim cu repeziciune, cînd neprietinii noștri nici nu s-așteaptă.

— Dacă nu se nimerește la vremea cea mai potrivită, vara, atunci cum ?

— Nu știu, moș Petrea, a zîmbit hatmanul. Aștept întăi veste de la ploile toamnei și de la cel dintăi crivăț.

— Atuncea să-l punem pe diac să caute în gromovnic ?...

— Nu te supăra, moș Petrea, hotărîrea e la mine, nu la gromovnic.

Bătrînii s-au uitat pe furiș unul la altul și le-a plăcut răspunsul hatmanului.

— Să nu se îngrașe de lene nici oamenii, nici caii.

— Nu-i lăs eu, s-a învoit Pokotilo.

— Potrivit ar fi să putem călări pe cel dintăi vifor... a grăit încet Nicoară, ca și cum ar fi început o poveste.

Numai diacul a auzit oftatul hatmanului, și la focul de sfat s-a așezat tăcere.

— Străjile merg la două zile de drum înainte... a urmat hatmanul, deschizînd ochii neclintiți spre vedenia viitorului; și în sara blîndă de vară i se părea că e singur, numai cu cugetul său.

...Străji tari, care trebuie să apuce cu mare grabă vămile de ieșire ale Moldovei, poprind iepuroii...

Noi ceilalți, sotniile lui Costandie Șah și ale noastre, cată să facem drumul de zece zile numai în cinci...

Hrană de la pămînteni nu ne trebuie. Avem hrana noastră, la căruțe. Opt căruțe de fiecare sotnie.

Slănină și pastramă, pesmete și gurut. Am văzut și învățat gurutul de la mongoli; făină de hrișcă și grîu, plămădite cu brînză, lapte și ouă; aluatul subțiat cu sucitorul și tăiat în tocmagi mărunți, uscat la cuptorul nostru și al verii și încărcat în saci. Dintr-o măsură de gurut muiat și amestecat cu apă clocotită se face zama cea mai prielnică. Cu acestea cîte spun, biruim vremea și depărtarea; nu întîrziem în certuri; nu stîrnim și nu prefacem liniștea în furtună. Crainicii noștri strigă în sate: «Oameni buni! Domnul nostru Nicoară pe sărmani îi ocrotește, pe cei trufași îi lovește...»

Bătrînii și diacul ascultau cu răsuflarea oprită și cu inimile bătînd acele cuvinte încete și blînde. În ochii lui Potcoavă se aprindeau cînd și cînd stele de la focurile taberei.

— ...Așa cuprindem Iașii, a urmat Nicoară, și punem din ziua întăi străji care să umble pretutindeni, oprind orice neorînduială. Acolo intră judecă-

tori juraţi, nu prădalnici; sotniile găzduiesc la mănăstiri; ascultă cu sfială şi împlinesc cu tărie poruncile domnului lor. Uncheşul Petrea e mare armaş; judecători sînt dregătorii noi şi căpiteniile peste cinci sute. Şi sotnii numite au cuprins scaunele ţinuturilor. Şi de la graniţă şi din ţinuturi sînt duşi la judecată boierii care au vîndut pe măria-sa vodă Ion. Pentru asta ostenim noi, facem drumul în pripă, nu asuprim pe nimeni, ţinem linişte şi dreptate — ca să prindem şi să judecăm pe boierii care au vîndut pe domnul lor.

Hatmanul s-a oprit, cu ochii aţintiţi. Şi-a clătit domol fruntea.

— Nu... încă nu-i destul şi nu-i tot.

...Dacă nu se deprind din vreme sotniile noastre să umble pînă la Moldova în răstimpul hotărît, vom duce acolo oşteni trudiţi, şi nu putem săvîrşi treaba pentru care ne ducem.

— Vom face drumul în cinci zile, măria-ta hatmane, a dat încredinţare Elisei Pokotilo, şi oamenii noştri vor fi în stare să se bată în ziua a şasea. Dar mai trebuiesc şi altele, dacă ne ducem pe vifor de iarnă.

— Moş Elisei, a răspuns Potcoavă, oştenii noştri vor fi bine hrăniţi, bine îmbrăcaţi şi încălţaţi. Am trimes răspuns lui Iacob Lubiş că avem nevoie de pîslari, cojoace şi cuşme. Străjile care umblă înainte vor pregăti popasurile, vor cumpăra vite pentru spor şi hrană şi ovăs pentru cai. Şi nu vom pleca pe vifor de iarnă, moş Elisei. Nu clătina din cap, uncheşule Petrea, căci ştii şi domnia-ta că sînt răgazuri în vremea toamnei şi-n cap de iarnă, cînd vînturile din miezul-nopţii stau legate şi vine pe adierea de la miazăzi o vară tîrzie ce se chiamă a sfinţilor arhangheli; atunci putem călători cu blîndeţă şi voie-bună.

— Are dreptate hatmanul... a încuviinţat moş Elisei.

Uncheşul a cîrtit :

— Dar dacă se pune o vreme tare din luna lui brumar ?

— Uncheşule, a zîmbit Nicoară, vremea ne va fi prielnică şi vom umbla bine. Dacă nu va fi prielnică, o vom birui.

Bătrînul Petrea Gînj s-a uitat la Pokotilo şi i s-a luminat faţa.

— O vom birui, măria-ta.

De la Ostrovul Moldovenilor, Nicoară Potcoavă a făcut drum cu insoţitorii săi de aproape pînă la Lunca Mare, unde a ţinut sfat de război cu Şah.

Cînd s-a întors, a găsit la moldoveni pe Iacob Lubiş, cu care a stat de vorbă pentru nevoile ostaşilor săi.

Lubiş filosof l-a inştiinţat pe hatman că Tadeus Kopiţki îi trimete necontenit ba veşti, ba oameni.

— Însă Gavril Ciohoranu, omul lui Ţopa, tace şi nu dă nici un semn de la Iampol, lîngă Nistru. Un singur om, un oarecare Teofil Tartarău, s-a rătăcit la Braţlau, venind de către Iampol. Şi acel om, urma a povesti Lubiş, îl văzuse pe Gavril Ciohoranu, care îl îndemnase să stea un răstimp la Ostrov, şi apoi să se întoarcă la Iampol şi să-i arate domniei-sale ce-ar fi văzut şi oblicit acolo.

— Pe acel Ciohoranu l-ai văzut ?

— Nu.

— Nici n-ai primit ştire să-i trimeţi bani ?

— Nici. Celor pe care vrea să-i piardă, Dumnezeu le ia mai întăi mintea. Cu cine se întîlneşte acolo şi cu ce trăieşte ? m-am întrebat eu. Şi am ispitit întăi pe Tartarău. După aceea am trimes răspuns lui Tadeus Kopiţki. Se pare că ajung pînă la Iampol oa-

meni de la Iași ; poate aduc răvașe. Eu credeam că poate se va fi înfățișat măriei-tale...

— Nu s-a înfățișat. Îți mărturisesc, Łubiș, că băgarea mea de samă se îndrepta mai mult către Kopițki decît către Țopa. Kopițki se trage din șleahtici ; Țopa, din răzăși de la ținutul Romanului. E mai ușor a ne închipui pe pan Tadeus întinzînd punte către boierii leși, decît pe Țopa uneltind împotriva fratelui lui Ion-vodă. Și, cu toate acestea, Kopițki se poartă cu dreptate și nefățărnicie. Aș fi mîhnit să aflu că omul pus de Țopa la Iampol a lunecat spre dușmani.

— Tot așa de mîhnit aș fi și eu și mi-ar părea rău să rămîie cetatea Iampolului văduvită de acel boier Gavril Ciohoranu. Ce demon îl va fi ispitit să se apuce de meșteșuguri diplomaticești ? Dacă ar cunoaște bine pe Lubiș și pe moș Elisei, nu s-ar încumeta să ducă apă la fîntînă și să învețe peștele a înota.

— Lubiș, a hotărît Nicoară, vezi ce este. Noi n-avem nevoie de vicleni, orbi și tîmpi. Vorbește și cu Elisei Pokotilo.

După plecarea lui Iacob Lubiș filosof, Nicoară a rămas la Ostrov întreaga lună iunie, urmărind cu hărnicie și înfrigurare învățătura la călărie a oștenilor săi moldoveni. Uneori le era el însuși dascăl, punînd și pe mezinul său Lixandru să săvîrșească mișcări și isprăvi uimitoare pe caii cei mai aprigi. Apoi, la începutul lunii iulie, s-a înfățișat la tabăra moldovenilor monahul Agatanghel de la Pobrata și prietinul său de voinicie, Strămurare. La o zi după ei au descălicat înaintea hatmanului feciorii Gîrbovului, Nechita și Dominte.

Bucuratu-s-au oștenii lui Potcoavă de vederea acestor prietini din cealaltă vară, și numaidecît i-au așe-

zat în bordeie şi le-au dat vatră de foc şi merinde cu îndestulare.

— Măria-ta, s-a închinat lui Nicoară monahul Agatanghel, binevoieşte a mă primi în oastea dreptăţii, pe care lumea de la noi o aşteaptă. Şi mă rog să nu-l lepezi de la vederea măriei-tale pe acest rătăcit în pustia vieţii, cu numele Strămurare, care a făcut bine sărmanilor, călcînd orînduielile domneşti. Faptele lui au fost bune, căci au alinat dureri.

— Frate Agatanghele, a răspuns hatmanul, chiar dacă ar fi greşit, Strămurare avea-va prilej să se răscumpere, pe sărmani miluindu-i, pe trufaşi lovindu-i.

Strămurare a îngenunchiat, cu pletele în ochi.

— Mărite stăpîne, pînă acuma n-am făcut altceva, a strigat el cu tărie. De aceea am venit în slobozie după măria-ta.

Hatmanul a încuviinţat cu fruntea şi şi-a întors privirile către întinderile cele mari de apă ale Nistrului. Acolo, la o cotitură, se izbeau talazuri mari în stînci. Tumultul lor nu se mai alina din veci, şi zvonul acelei depărtări ajungea pînă la urechea şi inima lui Nicoară.

Nechita şi Dominte, feciorii Gîrbovului, s-au înfăţişat cînd măria-sa Nicoară se afla singur, dinaintea cortului. Au cerut învoire, şi Ile Caraiman le-a făcut semn să se apropie.

S-au închinat şi au rămas în faţa măriei-sale, mari şi greoi, întru sfială şi muţenie, învîrtindu-şi în degete căciulile de oaie.

— Cum vi-i habarul, feciorilor? a întrebat hatmanul.

Dominte a pălit cu cotul pe fratele său mai vîrstnic.

Acesta şovăia.

— Răspunde, bădică, l-a îndemnat şoptit mezinul.

Nechita a mestecat greu nişte cîlţi.

— Apoi, măria-ta, se chiamă c-am venit și noi...
— Cum îs treburile pe la Dăvideni ?
— N-aș putea spune, măria-ta, că-s bune.
Nechita s-a oprit ; Dominte l-a îndemnat iar cu cotul :
— Spune, bădică, patarania noastră cu boierul. Dacă n-o spui dumneata, o spun eu, rugînd pe măria-sa ca să mă ierte de îndrăzneală. Slăvite stăpîne, noi ne-am fost dus în voinicie săvîrșind destule răutăți asupra slujitorilor stărostiei și asupra boierimii. Cum îi întîlneam undeva pe slujitori și boieri, cum îi suduiam și-i păleam. Să fim iertați, căci asemenea fapte le-am săvîrșit din amărăciune și desnădejde. Tătuca nostru s-a pustiit la o sfîntă mănăstire, moara a luat-o puhoiul de primavară ; așa că noi ne-am dus la lupi și mistreți, subt ocrotirea codrului, temîndu-ne de oameni. Și fiindu-ne nouă jale mare după locurile pruncieí, veneam cîteodată într-ascuns, noaptea, la țintirimul Filipenilor, ca să aprindem făclie la mormîntul maicii noastre. Dacă nu puteam ajunge la țintirim, apoi puneam făcliile la poarta cuvioasei presvitere Olimbiada. În covrul unde așezam noi făcliile în sara asta bunăoară, găseam în noaptea a doua merinde, pomană de sufletul răposatului preot Dionis. Da-ntr-un rînd, iaca ne întîlnim cu Vartic, boierul de la Filipeni. Noi nu l-am cătat, știindu-l păzit de strajă tare ; dar a dat el peste noi. Domnialui se ducea la Roman ; noi am trecut Moldova spre satul nostru. Noi ieșeam din vad ; domnia-lui venea la vad.
«Iaca hoțomanii Gîrbovului ! strigă dumnealui la slujitorii ce avea cu sine ; dați în ei cu săbiile și-i oborîți.»
Noi, ca cei fricoși, o luăm la fugă, unul încolo, altul încolo — dar nu departe unul de altul. Cei patru slujitori ai domniei-sale se înșiră după noi. Cum îi

vedem noi cu coada ochiului răsfiraţi, odată ne întoarcem asupra lor şi-i pălim pe rînd cu mare grabă, de frica ce aveam de ei; şi după ce-i pălim cu ghioagele, îndrăznim să ne ducem şi la Vartic, şi-l pălim şi pe dînsul. Întăi l-a pălit bădica Nechita, fiind frate mai mare; după aceea l-am pălit şi eu, dar nu mai aveam ce păli, căci Vartic slăbise de tot.

A zis bădica Nechita:

«De-acu hai, măi Dominte.»

Fiindu-mi frate mai mare, l-am ascultat; şi ne-am dus.

Feciorii Gîrbovului au rămas cu frunţile plecate în locul unde se aflau, aşteptînd mustrarea hatmanului. Dar hatmanul tăcea şi nu-i mustra. Îi privea într-o mare depărtare, în zarea sinilie a asfinţitului, în priveliştea neuitată a Moldovei. Se afla în fundul fiinţii sale o întrebare despre anume fiinţi care trăiau în acele depărtări, însă măria-sa a stăpînit în tainiţa ei acea întrebare cătră feciorii Gîrbovului.

Nechita a cutezat să adaoge şi el cîteva cuvinte la istorisirea fratelui său mezin:

— Apoi după asta noi ne-am sfătuit să venim după milă şi ocrotire la măria-ta... Şi te-om sluji pe măria-ta cu credinţă.

— Aţi făcut bine, le-a răspuns Nicoară. Şi ei s-au bucurat închinîndu-se.

După aceea s-au dus, şi mai încolo şi-au pus căciulile în cap.

La Sîntilie, hatmanul Nicoară aflîndu-se tot la Ostrovul Moldovenilor — a descălicat căpitanul Cozmuţă Negrea, dinaintea cortului. Sta lîngă Potcoavă, la o măsuţă joasă, diacul Radu cu hîrţoagele lui.

— Ile, a poruncit hatmanul cătră omul său de credinţă, du calul căpitanului Cozmuţă şi vezi să i se dea bună îngrijire; şi vesteşte pe domnia-sa Lixandru, pe unchesul Petrea şi pe moş Elisei să vie la mine. Şi

nu uita că oamenii călători au nevoie de mîncare și băutură.

— M-am dus, a răspuns cu voie-bună Ile, trecînd pe subt brațul prietinesc al negreanului, care-i lepăda frîul.

Căpitanul s-a închinat către domnul său, punîndu-și fruntea pe inelul cu stemă.

— Slăvite stăpîne, a grăit el, am îndeplinit după putință lucrarea ce ai binevoit a-mi încredința.

Potcoavă l-a sărutat pe frunte.

— Stăi lîngă mine, Cozmuță, și spune-mi.

— Măria-ta, a răspuns căpitanul negrean; am umblat eu singur în țară ca un negutător care vrea să cumpere unele și altele; au mai umblat pe unde n-am fost eu și alți cîțiva răzăși de la noi, barbați de credință. M-am oprit și la scaunul Iașilor, ispitind între diecii de la logofeția cea mare; și toate cîte le-am aflat le-am însemnat pe rînd și le-am ținut tăinuite, iar acuma le supun măriei-tale.

— Toate bune, căpitane Cozmuță; ca să se plinească județul cel drept.

— Le am aici în tașca mea de vînătoare, măria-ta.

— Într-adevăr, Cozmuță, aceste izvoade însamnă vînatul pe care îl urmărim. Nu e nevoie să le cunoască și alții acuma. Le vor cunoaște la vreme. Dă diacului nostru Radu tașca. O vom cerceta împreună, singuri.

Hatmanul avea o ațîțare de bucurie, ca și cum ar fi sorbit o băutură tare.

— Vine vremea, vine vremea, căpitane Negrea, a șoptit el. Ai însemnare și pentru preacinstitul și preacredinciosul pîrcalab Irimia?

— Am și pentru căpitenia viclenilor, slăvite stăpîne.

— Bine, Cozmuță; bine, prietine! Ziua de astăzi pot s-o însemn c-o piatră albă, cum spuneau oamenii

de demult, s-o însemn cu lumină după atîtea zile negre ce-am avut. Of! Cozmuţă şi diece, astfel socot să pot ajunge la ceasul acela al păcii sufletului meu, după care tînjesc. Să ştiţi că amîndoi veţi fi între judeţii care vor cerceta şi vor osîndi. Iar bătrînul nostru Petrea fi-va armaş mare — ţinînd asupra vinovaţilor paloşul judecăţii.

CAPITOLUL XXX

Cigala

Cătră sfîrşitul lui august, hatmanul a slobozit poruncă de plecare la tabăra cea mare a zaporojenilor, pentru a cincea prăznuire a muceniciei lui vodă Ion. Drumul pe care aveau a-l face moldovenii era în acelaşi timp o cercare a învăţăturii lor din acea vară. La meşterii de călărie se adăogise şi căpitanul Cozmuţă, chiar de a doua zi după intrarea sa la Ostrov, şi se dovedise că se aflau în acele locuri puţini călăreţi atît de iscusiţi ca domnia-sa, şi puţini nălbari aşa de pricepuţi, şi deasemenea puţini care să biruiască pe cei mai aprinşi harmasari şi să-i deprindă a merge în buiestru.

Se ţinuse şi la Lunca Mare sfat pentru meşteşugurile de război; Nicoară Potcoavă ceruse hatmanului Costandie şi asaulilor zaporojeni să bage de samă mai ales la iuţeala călărimii. Dacă te afli cu oştenii la vreme la locul hotărît şi oamenii nu-s istoviţi de trudă, bătălia ţi-i pe jumătate cîştigată.

Nu năvala nebunilor aduce biruinţa, arătase măria-sa, cît înţelepciunea.

Cu primejdie de pieire dobîndise însuşi măria-sa această învăţătură în trecuta vară. Cunoască-se că cea mai grea învăţătură e cumpăna cuminţeniei.

Dacă se învaţă la buiestru caii, după datina războinicilor care au clădit curganele stepei, avem în mînă o întreită putere: «Cal în bună stare, călăreţ neostenit, devreme la locul poruncit».

Ieşirea de la Ostrov a moldovenilor s-a făcut cu asemenea rînduială şi umbletul lor le-a îngăduit să străbată calea de cinci popasuri numai în patru popasuri.

Ca să nu fie asupra calului povară prea grea, o parte din tărhatul călăreţului merge la cele opt căruţe ale sotniei. Tot la aceste căruţe largi şi uşoare, cu covergă, se află şi caii slobozi de schimb. Pe lîngă merinde, căruţele poartă şi armele nouă de foc, pe care le pot întrebuinţa oştenii surugii după nevoie, sprijinind din laturi harţurile.

Rînduială bună a statornicit Nicoară Potcoavă şi cu umbletul înainte a «ochilor privighetori», cum le spunea măria-sa călăreţilor cercetaşi. De privighetori are nevoie şi coada oştimii.

— Şi mai are nevoie oastea mea, cu care intrăm în Moldova, a încheiat măria-sa, de cea mai strînsă rînduială. Noi nu ne ducem în pradă; ne ducem ca să plinim dreptăţile şi să bucurăm noroadele.

După ce au închinat pentru izbîndă o cupă şi chiar mai multe, oştenii lui Nicoară Potcoavă au rămas întrucîtva nedumeriţi, căci nu se hotărîse ceasul plecării, şi vara era pe sfîrşite.

Stogurile de fîn pentru iernatic erau clădite, ovăsul şi orzul adăpostite în gropi arse, căruţele tocmite, caii potcoviţi la picioarele de dinainte; meşterii fauri încă băteau neînduplecat cu ciocanele, şi lemnarii ciopleau cu teslele şi cuţitoaiele, şi rotarii încheiau la cobîle roatele de schimb; Lunca Mare gătea război, dar nu se cunoştea dacă fi-va acest război la Sîntămăria asta, ori la cealaltă.

— Să nu fie oamenii cu nerăbdare, a dat lămurire moș Elisei, mare postelnic al măriei-sale; hatmanul mai are de făcut un drum pînă la hotarul nohailor, după făgăduința ce-a dat lui Demir Ghirai-han în trecuta toamnă, să se întîlnească și ist an amîndoi la vînătoarea cailor sălbatici. Și după asta se va cunoaște dacă mai avem de săvîrșit și altele, pînă ce și-a scoate iarna fugarii albi din saraiurile de ghiață.

— Apoi, ziceau unii dintre zaporojenii vîrstnici, pare-se că măria-sa își tocmește treburile cu Demir Ghirai, și, dacă înțelegerea fi-va bună, drumul ne e deschis.

— Feciorilor, i-a amenințat cu degetul moș Elisei; are să vi se bolnăvească de atîta cuget căpățînile. Lăsați-l mai bine pe hatman să cugete pentru toți; măria-sa știe ce are de făcut. Să cunoașteți numai atîta că în puține zile purcedem la hotarul din pustie și măria-sa ia cu sine nu mai mult decît două sute de săbii bune.

Zaporojenii cei vechi au clătit din cap, cufundîndu-se întru mare nedumerire.

După ce-au trecut cele dintăi ploi de toamnă și brumărelul a suflat argint peste pășuni, a ieșit poruncă pentru încălărarea celor două sotnii cu zece căruțe. La straja aceasta a măriei-sale hatmanului, s-au adaos oștenii săi mai vechi de credință cu care pătimise la Iași, precum și Cozmuță Negrea, vatamanul Agapie și asaulul de vînătoare Elisei Pokotilo.

Au purces sara, pe lună plină, și-au mers pînă după miezul nopții, cînd au făcut popas lîngă o movilă veche, deasupra luncii Dniprului, unde slujitorii de la căruța lui Ile Caraiman au clădit măriei-sale cort.

S-au aprins focuri roată între căruțe și oștenii s-au așezat la odihnă. Nicoară n-avea somn și părea neliniștit. A vegheat un timp în capul oaselor la focul său de la intrarea cortului, pînă ce constelația cloștei

cu pui s-a înclinat deasupra asfințitului. Atuncea a dat glas ornicul lui Caraiman și a venit la măria-sa prin lucirea lunii moș Elisei.

Ile Caraiman a sporit focul. Hatmanul a luat între umeri burca și s-a dus încet prin tăcerea taberii, cu asaulul cel bătrîn după sine.

Luceau cătră răsărit cotiturile fluviului și cătră asfințit bruma imașurilor. La miazănoapte carul mare își întorsese oiștea. Pe subt stele, în liniștea văzduhului, se auzea zborul aprig al stolurilor de rațe.

— Sînt îngrijat, moș Elisei.

— De ce, măria-ta ? Iusuf Mîrza, omul de credință al lui Demir-han, mi-a spus că omul nostru Cigala e pe cale și nu poate fi nici o îndoială că va sosi la vînătoarea de la Gloduri. M-a dus tatarul său la întîlnirea cu el și Iusuf Mîrza a arătat că hanul te așteaptă numaidecît ca să te încredințezi de prietinia lui.

— Dar dacă totuși Cigala nu vine ?

Elisei a tăcut.

— Dacă totuși nu vine, moș Elisei, însamnă că hotărîrile mele șchioapătă iarăși și că Piaza-Rea n-a contenit a mă prigoni. Întreb stelele veșnice : de ce-i așezată lumea oamenilor dacă dreptatea nu poate izbîndi ? Așa de mici sîntem oare, lepădați ca frunzele și ca pulberile ?

— Slăvite hatmane, liniștește-te. Vei fi fiind trudit ; vei fi avînd și altele asupra sufletului măriei-tale.

Nicoară s-a oprit deodată, parcă-l loviseră în piept vorbele bătrînului.

Pokotilo a urmat :

— Peste puține zile Cigala va sta la județul măriei-tale. Ș-apoi te vei duce unde te-așteaptă noroadele pentru alte judecăți. Mai am un prietin care nu doarme și se frămîntă, cu nădejdi și îndoieli ca și măria-ta. Parcă ați fi de un lut și de un sînge.

— Sîntem, moş Elisei, din aceeaşi dragoste pentru mucenicul nostru. Dacă este Dumnezeu, mă rog să nu fiu înlăturat de la izbînda mea. Iar dacă nu este Dumnezeu, le cer prietinilor mei să mă sprijine, ca să dobîndim pentru oamenii ce-or rămînea după noi o nădejde, care să le fie temei de viaţă. Altfel, viaţa n-are înţeles şi mai bine ar fi fost să nu fim.

— Măria-ta, leapădă slăbăciunile trecătoare. Crede în prietini.

— Ai dreptate, moş Elisei, m-am liniştit, căci nu sînt singur.

La Al-Şaptelea-Curgan, cum se chema locul popasului, Nicoară a stat pînă la amiaza acelei zile de 20 septemvrie, dormind, după sfatul cu Pokotilo, somn liniştit.

Au pornit tot cătră amiază şi au umblat cu spor şi noaptea următoare. Iar în ziua de 22, marţi, au apucat la asfinţit înspre hotarul Bugeacului. Cînd au ajuns în marginea pustiei fără stăpîn, Nicoară a poruncit popas o zi întreagă şi ospăţ oştenilor. Dar măria-sa a ajunat deplin şi a stat singur, ca să i se liniştească sărmana inimă.

Joi dimineaţa la prînzişor, «ochii privighetori» i-au adus ştire slăvitului hatman, că tabăra de vînătoare a lui Demir Ghirai-han nu-i decît la trei ceasuri depărtare.

Părerea asaulului Elisei Pokotilo a fost că numaidecît măria-sa Nicoară trebuie să ajungă în aceeaşi zi la cortul lui Demir Ghirai, cu oştenii săi mai de aproape. El însuşi îi va sta la stînga, tălmaci.

Cele două sotnii se mişcă în acelaşi timp, în afară de vederea taberei hanului, ca să apuce drumurile de scăpare ale lui Cigala.

Tabăra de vînătoare era astfel împresurată, cînd Nicoară Potcoavă a ajuns la Cazac-Bunar lîngă cortul de mătasă, dinaintea căruia ardea un foc nou pe-o

vatră veche. Demir și credincioșii săi, și un oaspete străin cu puțini slujitori isprăviseră prînzarea și beau cafea.

Cigala trăgea fum de tutun din pipă, răsturnat pe o coastă, pe covoare, în mîngîierea soarelui blînd al toamnei, subt un văzduh albastru în care pluteau domol funigei.

Era un barbat frumos, încă tînăr, cu fața ușor smolită și nas grecesc. Zîmbea lenei și fumului albăstrui în care îi luceau vedenii fericite ale viitorului.

Demir Ghirai-han i-a atras luarea-aminte asupra oaspetelui nou care tocmai se oprise și descălica.

— Iată un bun prietin al meu, hatmanul Nicoară.

Cigala a întors fruntea c-un zîmbet blînd și s-a ridicat pe jumătate din pufuri.

— Eu îl cunosc pe baș-ceauș-baș Cigala, a zis limpede și răspicat Nicoară.

Elisei Pokotilo a tălmăcit.

— De unde? s-a mirat barbatul cel frumos și zîmbitor.

— Sînt de atunci trei ani, a răspuns cu privirea nouroasă hatmanul; cînd a fost înjunghiat fratele meu, măria-sa vodă Ion, în cortul lui Mehmet-beglerbei.

Cînd asaulul Elisei a tălmăcit aceste cuvinte ale hatmanului, Cigala a răsărit în picioare. S-a făcut alb ca varul. S-a pipăit căutîndu-și sabia. Însă vînătorii de cai sălbatici nu poartă sabie.

— Ce-nsamnă asta, Demir Ghirai? și-a ascuțit el glasul de mînie. Cine-i acest om? Nu sînt eu oare oaspetele tău?

— Ba ești oaspetele meu, ca și hatmanul, a răspuns hanul.

— Sîntem amîndoi, Cigala, oaspeții lui Demir Ghirai, a urmat a da răspuns Nicoară Potcoavă. Însă locul pe care ne aflăm noi și Demir Ghirai nu-i al

nimănui. Aici la Cazac-Bunar, în pustie, nu se află alt stăpîn decît dreptatea. Am venit să te aflu și să te judec.

Baș-ceauș-baș Cigala a cercetat pripit în juru-i. Slujitorii hanului își potriviseră înfățișarea după aceea a stăpînului lor. Cei cîțiva slujitori pe care-i adusese Cigala cu sine de la Isaccea, unde era domn și stăpîn în numele lui Amurat-sultan, se țineau nepăsători, așteptînd să se întîmple ce era scris în terfelogul lui Mohamed prorocul, într-al șaptelea cer. Pe lîngă asta, Cigala nu era decît un hain, care-și lepădase legea și se turcise ca să aibă pricopseală, baclava și cadîne.

Allah e mare, Allah are să-l apere dacă va socoti de cuviință.

Căutătura ascuțită a lui Cigala s-a tulburat. S-a răsucit spre han; acesta și-a ferit ochii.

— Sînge pentru sînge? a zbierat el cutremurîndu-se. Ai venit să mă tai, bre ghiaur?

— Am venit să te judec.

— Ai venit să mă lovești cu jungherul?

— Nu. Armașul meu întrebuințează paloș.

Uncheșul Petrea se zbîrlise crunt și pusese mîna pe straja săbiei.

Întrebările lui baș-ceauș-baș Cigala păreau nesăbuite. Dar mintea lui era răcorită de suflarea spaimei, și ochii lui cătau o scăpare.

— Fapta mea a fost poruncită de Ahmet! a strigat el dintrodată.

— Mîrșavă faptă!

— Un barbat ca mine, care și-a cîștigat cu vitejie loc în lume, nu se poate supune unei asemenea judecăți. Pășește la luptă dreaptă!

— Fie, primesc și asta, dacă mărturisești că ești Cigala și ai lovit cu jungherul pe un viteaz care lupta pentru slobozenia poporului său.

— Luptă fără arme, luptă dreaptă.

Nicoară și-a descins sabia și a trecut-o în mîna diacului.

— Să piei și tu, fecior de curvă ! a strigat cu ochii ieșiți din găvanuri levantinul. A tras de subt brîu-i de matasă jungherul pe care-l mai întrebuințase o dată și s-a prăbușit asupra lui Potcoavă.

Demir Ghirai s-a mișcat ca în fulger, voind să repeadă slujitorilor săi o poruncă. Dar în aceeași clipă s-a oprit. Mîna dreaptă a lui Potcoavă prinsese de la încheietură pumnul în care scînteia jungherul. Brațul răsucit al lui Cigala, gata să se rupă ca un vreasc, l-a adus în genunchi. Jungherul a căzut în pulbere ; hatmanul l-a înlăturat cu piciorul, apoi același picior, încălțat cu marochin și împintenat, l-a repezit în coasta levantinului, prăvălindu-l.

Zvîrlindu-se ca din arc, spaimă zbîrlită, omul a făcut cîteva sărituri pînă la unul din caii slujitorilor săi, care așteptau cuminți la zece pași de vatra focului, lîngă jgheabul fîntînii. A sărit în șa, a dat pinteni și s-a dus către asfințit, cătîndu-și drumul scăpării.

S-a stîrnit murmur și neliniște lîngă cort. Oamenii s-au ridicat toți odată, urmărind scăparea îndrăznețului. Dar îndrăznețul abătuse la dreapta. În fund se arătaseră călăreți moldoveni — voloc de împresurare rînduit de asaulul Elisei.

Cigala se întorcea în goană, cătînd să străpungă în partea dimpotrivă, către miazănoapte. Călăreții moldoveni, cu mezinul Lixandru, au apărut și în acea lature.

Spre asfințit erau Glodurile, unde se împotmoleau caii sălbatici hăituiți de nohai. Fugarul s-a dus într-acolo. Goana calului s-a domolit în mlaștini. Călărețul a început a ocoli cu luare-aminte, cătînd pămînt tare. Cei de la cort au încălecat și s-au dus subt soarele piezis al asfințitului. În jumătate de ceas

au ajuns la lucirile glodurilor, între mărghile moi şi fîntîni de apă stătută.

Calul fugarului, hăţuit şi îmboldit de pinteni, s-a poticnit de două ori; apoi s-a lăsat pe-o coastă, apoi s-a cufundat în mocirlă, pe cînd Cigala sărea din şa şi căta o cărare a celei din urmă desnădejdi. Întăi s-a dus pînă la genunchi, după aceea a lunecat pînă-n brîu.

Nicoară, lîngă Demir-han, între moldoveni şi nohai, îşi stăpînea spasmul întregii fiinţi. Oştenii lui se pregăteau să arunce suliţi asupra osînditului. Nicoară le-a făcut semn de linişte, cu dreapta ridicată deasupra capului.

C-un răcnet înfricoşător şi holbîndu-se, levantinul s-a scufundat într-o fîntînă lină. Apa s-a frămîntat în flacări şi sînge, apoi s-a domolit.

Inima hatmanului s-a zbătut deodată.

— Nefericite, nu mai am nimic cu tine... a şoptit el, abia auzit.

Cei grămădiţi pe pămînt tare au descălicat şi s-au privit cu uimire. Cal şi om fuseseră, şi acum nu mai erau. Peste liniştea şi lucirea de la Gloduri ieşiseră plutind paseri de amurg cu ochi mari, ciufi [1] şi caprimulgi [2], căutînd ceva pentru totdeauna pierdut.

Demir veni către Nicoară c-un zîmbet stîns pe obrazu-i oacheş.

— Prietine, îi zise el blînd, să ne întoarcem la ale noastre. Dreptatea domniei-tale se vădeşte nu numai aici. Ceea ce s-a întîmplat lui Cigala nu va displăcea lui Amurat-sultan. Hainul acesta, dacă scăpa de sorburile de aici, s-ar fi sfîrşit c-o frînghioară de mătasă la gît, cum s-a sfîrşit Ahmet, stăpînul său, la ostrovul Creta, acum trei săptămîni.

---

[1] *Ciuf* — pasăre din neamul bufniţei.

[2] *Caprimulgi* — un soi de păsări răpitoare de noapte.

Inima lui Nicoară s-a zbătut iar. Intrarea lui în Moldova pentru legea dreptății sale nu se putea să mai întîrzie.

CAPITOLUL XXXI

Steaua cu coadă și alte semne

La Ostrov stăteau într-o căsoaie clădită anume pentru sfaturi în zile de vreme rea cîțiva din credincioșii lui Potcoavă, vorbind de zvonurile ce umblau prin Zaporojă și judecînd zloata de-afară.

Erau de față Ile Caraiman, Alexa Vulpea și sorocenii ; deasemenea Strămurare, Agatanghel și vatamanul Agapie. Nu se afla acolo unchesul Petrea, nici diacul, nici moș Elisei. Aceștia, împreună cu mezinul Lixandru și căpitanul Cozmuță se găseau încă la Lunca Mare, în sfat de război cu hatmanii.

Se întîmplase o poznă mare către sfîrșitul acelei luni octomvrie ; de acea poznă se vorbise o săptămînă în sate, prin taberi și pe drumurile cărăușilor. De așa ceva nu-și aduceau aminte decît moșnegii care trecuseră suta de ani și-și ridicau cu bățul sprîncenele ca să se uite la strănepoți. Crescuse, oameni buni, în fundul cerului o stea de-a mirare ; se zbîrlise și făcuse coadă. Se afla ea mai demult printre celelalte stele care arată semnele știute ; și se mișca între fus și găinușă, suindu-se spre catapiteazmă din răsărit și umblînd către asfințit, dar n-o băgase lumea de samă decît după un răstimp de cinci nopți cu nouri și neguri. În asemenea răstimp tot crescuse ; și în noaptea de Sîmedru, cînd s-a limpezit deplin văzduhul, a văzut-o omenirea în ceața ei de lumină, amenințînd cu coada. Ce coadă ? că era ca un paloș de foc.

Atuncea a sosit ştire de la mitropoliţi învăţaţi de la Rusalim şi Ţarigrad, cum că acea stea cu coadă ar arăta sfîrşitul veacului vieţii. Atîta bocet a fost prin ţintirimuri, de socot că s-au tot încălicat plîngerile ajungînd pînă la stea; şi atîtea lacrimi de jale au curs, de-ar fi putut purta nouăzeci şi nouă de mori; şi mulţi muritori s-au bucurat că s-or întîlni pe ceea lume cu iubiţii lor, ş-au chefuit de-au istovit băuturile. Alţii au chefuit de scîrbă.

Apa e pentru dobitoace şi jivine; aceea a rămas. Dar rachiul şi vinul, care-s băutura omului, s-au istovit. Şi asta a fost înştiinţarea cea dintăi a stelei cu coadă, că va să fie dinspre partea băuturii creştinilor mare secetă.

Pe urmă, au venit alte veşti, de la alţi monahi înţelepţi şi de la schivnicii de la lavra Pecerska, cum că steaua cu coadă înseamnă pieire numai pentru păgînii cei necredincioşi; iar pravoslavnicii să se tocmească cu sfintele mănăstiri şi schituri, pentru iertarea păcatelor şi lungirea vieţii.

Cînd s-a dovedit că asemenea semne s-au mai văzut de către moşnegii cei vechi, care se ţineau încă de viaţa asta păcătoasă cu unghiile şi cu clonţurile, îngrijorările omenirii s-au mai potolit. Ziua urma nopţii şi noaptea urma zilei; grîiele răsăreau pe ogoarele de toamnă; oştenii din Zaporojă se ţeseau în toate părţile împlinind poruncile mai-marilor lor; soarele avea mai multă blîndeţă în zilele senine; femeile au prins a meliţa cînepa hăulind cîntece, şi copiii se hîrjoneau pe toloacă; aşa că zdruncinul sufletului s-a potolit în bietul om, şi, cercînd gustul apei, şi beţivii cei mai îndîrjiţi s-au mulţămit cu dulceaţa ei şi au dat laudă domnului-Dumnezeu, care nu doreşte pieirea fiilor săi oamenii.

Tovărăşia din căsoaie aprinsese foc la vatra de subt acoperişul de stuf. Cei de faţă vorbiseră cît

vorbiseră de steaua cea zbîrlită, după aceea trecuseră la alte socoteli şi nacazuri. Ar fi poftit să înţeleagă cînd se va urni oastea măriei-sale Nicoară cătră Moldova.

Zilele cele din urmă ale lui octomvrie veniseră c-o vrăjmăşie pripită a vîntului de miazănoapte. Stihiile păreau a se îndîrji împotriva hotărîrii hatmanilor. Dintre cei de la foc, Toader Ursu mai cu samă se temea de iarnă, căreia n-ai ce-i face cu sabia, mai ales dacă-i sprijinită de furtuna de la marea de ghiaţă.

— Asemenea nacaz îl cunoaştem, a încuviinţat Strămurare, numaicît cel dintăi viscol n-aşează iarna temeinic în părţile noastre de lume. Cunoaşteţi şi domniile-voastre vorba veche, că omătul cel dintăi curge la rîpă.

— Dar mai ştim şi altele, s-a pus împotrivă vatamanul lăcustean, că din şapte ierni una se nimereşte devreme.

Cei de faţă au privit afară, prin spărturile căsoaiei, şi unii au oftat, cugetînd că anul acela 1577 ar putea fi anul iernii. Amestecul de ploaie şi fulgi de nea se ţesea afară în învolburări întruna zbătute de vînt, parcă în văzduh se îndeplinea o treabă poruncită ce nu putea suferi nici un fel de întîrziere.

— Ba eu aş avea altă părere decît cinstit vatamanul Agapie, a grăit Agatanghel, ciocănindu-şi tîmpla cu arătătorul cîrligat al mînii drepte. Gromovnicul meu de aice mi-a arătat mai demult că pentru ierni nu-i rînduială în ţinuturile noastre, nici în Moldova, nici în Ucraină. Am învăţătură şi de la călugării bătrîni că furtuna asta poate fi numai o înşelare.

Adevărat e că, din vreme în vreme, scapă unele furtuni din peştera unde le ţine închise Tata-Vînturilor. Şi cum scapă, prind a bate pămîntul şi marea. Dar n-apucă bine a înfiora codri ş-a răscoli valuri,

că numai ce se ridică paserea alchion, cea care plutește pe arîpi puternice și n-o poate birui nici un vînt ; se ridică în stoluri și grăbește la peștera unde sălășluiește bătrînul furtunii și se jeluiește cu mare zvon de glasuri, rugînd pe bătrîn să binevoiască a porunci fugarilor să se aline și să se întoarcă din stîncile mării, căci acolo în cuiburi se află puii, abia ieșiți din găocile de ouă și încă neînvățați la zbor. După legea stihiilor, puii alchionilor au răgaz în asemenea răstimp. Stihiile au rînduială să cruțe puii vietuitoarelor de pe mări și uscat ; numai oamenii varvari nu cruță pe copil și pe mamă cînd bat război ; zdrobesc, și omoară, și se dovedesc a fi cele mai rele și mai blăstămate dintre vietuitoarele lumii. Se poate întîmpla să iasă la vremea asta de toamnă vînturi nebune, însă rînduiala obișnuită e alta și, după scurt răstimp, bătrînul le chiamă, le dojenește și le închide în peștera de unde au scăpat.

Vremea de toamnă se limpezește iar, de parcă, în apropierea iernii, ar zîmbi trei săptămîni de vară întîrziată.

— Întocmai așa este, a încuviințat Strămurare. Vara asta întîrziată se chiamă la noi, în Țara Moldovei, a sfinților arhangheli ; iar aici în Ucraină — vara femeilor. De ce i-or fi spunînd așa oamenii de aici, încă n-am pătruns.

— Poate-i zice așa, căci nu poți avea desăvîrșită credință într-însa ; te bucuri de ea fără multă nădejde ; deși cunoști că-i zîmbet înșelător, totuși îți place. Ba ți-i și mai dragă, tocmai pentru că e puțină și trecătoare.

— Să știți, a zis Strămurare, că acest frate al nostru monah de la Pobrata m-a deslușit întru totul.

Agatanghel nu mai era monah ; își scurtase pletele și purta strai de oștean, cu niște ciubote dintr-o juncă și c-un paloș de la Ștefan-voievod bătrînul, găsit

într-un pod între cioveiele mănăstirii. Acel paloş greu îl înviorase, îndemnîndu-l a coti pe-o cale nouă a vieţii. Se adăogise la asemenea îndemn şi prietinia acelui om detreabă, căruia îi spunea Strămurare hoţul. Deasemenea îşi găsise în tabăra de la Dnipru pe fratele său de cruce Alexa. În străinătatea în care se aflau, aceşti trei umblau nedespărţiţi.

De la focul sfatului s-a ridicat în picioare Caraiman, potrivindu-şi pe el dulama.

— Încotro, Ile ? a întrebat Alexa.

— Mă duc să încarc cu toate cele poruncite căruţa măriei-sale hatmanul.

— După cît înţeleg, dumneata crezi în poveşti, a rîs monahul.

— Apoi, cuvioase, poveştile se spun ca să fie crezute. Dacă n-ar fi, nu s-ar povesti. Mult nu va trece şi vedem iar Ţara Moldovei. Mai mare mîngîiere decît asta noi, cei pribegi, n-avem.

— Mai stăi, Ile, pînă ce-or ieşi poruncile.

Pe intrarea cea largă a căsoaiei s-a izbit un vîrtej de zloată bufnind în foc. Ca un berbece de negură şi-a scuturat de spuză coarnele, s-a învîrtejit pe loc şi a săltat pe fereastră.

Caraiman l-a văzut aidoma ; şi-a clătit fruntea, uimit, şi s-a aşezat iarăşi la locul său.

O dată cu vîrtejul, fără să fie băgaţi în samă, au pătruns în încăperea plină de umbră feciorii Gîrbovului. Cu sfiala lor obişnuită, pe care o purtau ca pe un strai, şi-au făcut şi ei puţintel loc lîngă vatră, scuturînd de pe dînşii mărgele de apă. Trăgînd cu urechea, fără a arăta că se amestecă în sfat, au înţeles din frînturile ce le mai lepădau unii şi alţii c-ar fi vorba de vreme şi de plecare.

Atunci Nechita a tuşit cu înţeles şi a ghiontit cu cotul pe fratele său mai mic.

Alexa a înălţat spre ei nasul :

— Dar dumneavoastră, feciorilor, parcă erați duși...
— Am fost duși cu măria-sa, a răspuns Gîrbovul cel mare, și acum ne-am întors. Nu-i așa, măi Dominte ?
— Așa-i, bădică. Am grijit caii și după aceea am venit și noi la foc să ne-ncălzim o țîră.
— Ați sosit cu măria-sa și nu spuneți ?
— Ce să spunem ? Că măria-sa a rămas în popas la jumătate de drum, cu hatmanul zaporojenilor ; că mai aveau de pus la cale unele și altele ; iar pe noi ne-a trimes înainte, să dăm știre. Pe mîne sară e și măria-sa aici.
— Apoi asta-i vestea ce ne trebuie, oameni buni, și dumneavoastră tăceți.
Feciorii au dat cu îndoială din cap și n-au răspuns la asemenea mustrare. Erau trudiți ; la căldura focului, cum ieșea din ei aburul ploii, păreau alcătuiți dintr-o putere a pămîntului. Întorceau privirile ca de subt o întunecime de codru. Aveau bărbi tinere ; însă plete îmbielșugate.
— Spune dumneata, Nechita, a urmat Alexa, ce porunci a mai trimes măria-sa ?
— Ce porunci a mai trimes măria-sa ? Ia gîndește-te și tu, măi Dominte, ce porunci a mai trimes măria-sa ?
— Măria-sa n-a mai trimes nici o poruncă, a răspuns cu îndoială Gîrbovul cel mai tînăr, decît doar atîta ca să gătească dumnealui Ile Caraiman căruța hătmăniei.
— Cum ? Asta nu-i poruncă ?
— Ba-i poruncă. S-o gătească de lungă cale, și-a adus aminte Nechita.
Cei de la foc s-au uitat cu înțeles unul la altul.
Dominte a ridicat fruntea din dulamă și a boldit ochii :

— Să vă spuie bădica Nechita, a pornit el a vorbi, că hatmanii au prubuluit și domniile-lor vremea și au aflat de la gîște cum că se schimbă

— Cine se schimbă ?

— Vremea.

— Și de la cine au aflat ?

— De la gîște. Să spuie bădica Nechita... nu-i așa, bădică ? La jumătate de cale, unde ne-am oprit în popas, domniile-lor hatmanii au stat și s-au uitat la Bălțile Uitate. Acele bălți ce se chiamă Uitatele se întind cît vezi cu ochii în lungul Dniprului. Și se afla adunată în acele bălți gîscărimea pămîntului. Erau gîște sălbatice pe luciu, cîtă frunză în codru. Tot se învăluiau, se ridicau și se așezau ; veneau și din susul apelor, și din jos ; se adunau și țineau sfat ; de zvonul lor nici nu s-aude bine ce grăiește om cu om. Se aflau acolo în popas și niște zaporojeni bătrîni din partea locului, care-și aduceau aminte c-au mai văzut ei treaba asta de cîteva ori în viața lor. Iar măria-sa Nicoară zice : «Să știți că gîștele dau semn de toamnă lungă, de aceea se opresc la Uitatele». Atuncea au răspuns zaporojenii cei bătrîni că de trei zile țin gîștele sălbatice sobor. Zice măria-sa Nicoară : «Să vedem ce spun». Și dă poruncă unuia Paraipan să sloboadă în vînt o săneață. Cînd a tunat săneața, s-au ridicat gîștele ca un nour deasupra noastră și deasupra bălților. Și-au dat răspuns măriei-sale : «Da-da-da !» Atuncea am cunoscut — eu și cu bădica Nechita — că măria-sa Nicoară e năzdrăvan și înțelege limba tuturor viețuitoarelor pămîntului.

— Dar de steaua cu coadă ce spuneți dumneavoastră, feciorilor ? a întrebat Agatanghel.

— Apoi ce să spunem ? Spunem bine. Întăi mi-a fost groază, care nu se mai află ; dar bădica Nechita zice : «Mie nici nu-mi pasă !» Cînd a spus bădica

Nechita vorba asta, mi-a trecut frica. Tot bădica Nechita zice că acea stea face semn cu coada spre Țara Moldovei.

Cei de față au întors capetele și s-au uitat la Nechita.

Gîrbovul cel mare tăcea și era cam rușinat.

Astfel soborul gîștelor sălbatice de la Uitatele și paloșul de foc al cometei au arătat măriei-sale Nicoară Potcoavă vremea purcesului său întru cea mai mare și mai scumpă hotărîre a vieții sale, la începutul lunii noiemvrie 1577.

Marți, la timpul de după-amiază, cînd soarele străpungea cu străluciri roșcate ferestrele înguste ale bisericii de pe un dîmb depărtat, în vederea Ostrovului Moldovenilor, Nicoară a descălicat, venind de către Lunca Mare, după cum arătaseră feciorii Gîrbovului. Se aflau cu măria-sa uncheșul Petrea Gînj, moș Pokotilo, căpitanul Cozmuță Negrea, diacul Radu și patru zaporojeni, oșteni ai lui Șah hatmanul.

Chiar în acea sară, sub cer senin la foc de tabără, s-au adunat împrejurul măriei-sale sotnicii și căpiteniile peste cinci sute de săbii, și oștenii cei vechi care aveau a purta căruțele în preajma călăreților, cu merinde, cojoacele, caii de schimb și făurăriile, și au ținut sfat, ascultînd cu băgare de samă cele din urmă porunci ale hatmanului Nicoară. Și ridicîndu-se în picioare, au închinat pocaluri de mied pentru izbînda măriei-sale și pentru liniștirea sufletului scump-răposatului domn al Moldovei Ion-vodă. Și tot în acea noapte au plecat cei patru zaporojeni — oamenii lui Șah hatman — să ducă la Lunca Mare porunca măriei-sale Nicoară Potcoavă.

De la Ostrovul Moldovenilor aveau a se ridica treizeci de sotnii și două sute patruzeci și cinci de căruțe de război. Iar hatmanul Șah avea a purcede,

după întocmirile de mai nainte hotărîte, cu patruzeci de sotnii şi trei sute patruzeci de căruţe. Drumurile pîlcurilor erau ştiute şi înţelese de lung timp, cu ceasurile de umblet socotite pentru orice fel de vreme, şi căile împărţite cu chibzuinţă ca să nu dea nicăieri spaimă. Şah hatmanul avea a trimete înainte călăreţi privighetori cinci sotnii, care să apuce vadurile Moldovei în dreptul ţinutului Lăpuşnei şi pe lîngă Bugeacul nohailor. Asaul peste aceste cinci sotnii de privighere era pus Grigore Apletin de la Razdelnaia, barbat încă tînăr, dar înţelept, care vorbea ca apa cinci limbi ale localnicilor acelor ţinuturi din preajma Dunării.

Din partea măriei-sale Nicoară Potcoavă, purcedea înainte în privighere, spre Vadul Lipşei, cu patru sotnii, căpitanul Cozmuţă, care deasemenea, pe cît se lăuda, era destoinic întru înţelegerea limbilor. Ştia şi turceşte şi chiar persieneşte. Numai cu chitaii nu se putea descurca.

Înainte de a se mişca tabăra de la Ostrovul Moldovenilor, Nicoară Potcoavă s-a sfătuit îndelung, pînă către miezul-nopţii, cu moş Elisei Pokotilo, ca să meargă o vestire grabnică la Braţlau, către prietinul măriei-sale Iacob Lubiş filosof, să se împrăştie pe Bug şi pe Nistru, prin neguţători şi cărăuşi, în tîrguri şi sate, o taină, cum că nohaii s-ar găti să zvîrlă ceambuluri de pradă asupra Lehiei ; şi că întru apărarea Ucrainei ies zaporojenii, care îşi ţin totdeauna săbiile gata, şi îşi pun piepturile pentru apărarea creştinătăţii şi a muncitorilor paşnici.

S-a hotărît să plece pentru asemenea treabă, chiar în acea noapte, moş Pokotilo însuşi. Îl va ajunge din urmă pîlcul său cu sotniile anumite, la un popas pe Bug ce-i zice Mocani. Se vor afla în acel popas, aşteptîndu-l, mezinul Alexandru şi Alexa Totîrnac cu

alte patru sotnii, a căror rînduială era să se lege în stînga cu Grigore Apletin și în dreapta cu căpitanul Cozmuță.

Cînd vor ajunge hatmanii la Iași, aceste trei pîlcuri de sotnii înaintate cătră hotare aveau a băga de samă drumurile spre Țara Romînească, Ardeal și Lehia, oprind marfa boierească, alegînd pentru judecată pe toți cei care fuseseră vînzători de țară și domn în vara anului 1574, cu pîrcalabul Irimia în frunte, după izvodul ce se va da fiecărui sutaș și fiecărui căpitan ori asaul. Diacul și Cozmuță Negrea au pregătit din vreme izvoadele. și fiecare boier, călător ori aflat la curtea sa, va avea a răspunde chemării, ca unui glas de dincolo de moarte.

— Mai rămîne ceva, moș Elisei, a zis cu glas scăzut și întristat Nicoară Potcoavă. Vei chibzui dumneata ce-i de făcut cu boierul de la Iampol, pe care l-am socotit omul nostru, și acuma nu mai am încredere în el. Bine mi-ar părea să mă înșel ; dar se poate să fie vinovat, și atunci nu-l putem lăsa în locul unde se află, din care loc ușor poate da de știre la Iași, ori boierilor leși, care se știe că nu-mi sînt prietini. Pune oameni ai noștri să-l ridice și să mi-l trimeată mie.

Au mai sfătuit multe altele măria-sa Nicoară și moș Elisei, și după aceste toate rînduieli și sfaturi, Pokotilo s-a dus să încalice. Nicoară Potcoavă l-a așteptat pînă ce s-a întors întovărășit de doi oșteni tineri. Și bătrînul, și cei doi oșteni tineri au descălicat și s-au închinat măriei-sale.

Nicoară s-a dus cătră bătrîn, dîndu-i sărutare de despărțire.

— Mergi cu bine, moș Elisei !

Bătrînul a încălicat și s-a închinat iar din șa.

— Să te vedem sănătos, slăvite voievoade, ținînd la Iași paloșul dreptății.

Călăreții s-au dus; Nicoară a rămas în picioare, cufundîndu-se deodată în singurătatea sufletului său. A privit către miazănoapte, unde carul mic își muta stelele. Către asfințit, șfertul lunii ajunsese pe zare luminînd curgane străvechi. Nu mai era mult pînă la miezul-nopții; cerul se limpezise deplin, vîntul părea căzut pe cea dintăi nea ușoară a stepei.

Dintrodată a sunat în înălțime glasul gîștelor sălbatice, care se învăluiau în grabă din zarea amiezii către steaua miezului-nopții, căutînd încă un popas de liniște în bălți de curînd părăsite. Ridicînd privirile, Nicoară a văzut cometa ajunsă în creștetul bolții, de unde apoi își urma mișcarea către asfințit. A oftat ca de-o nădejde împlinită. Cînd și-a plecat fruntea, a simțit o boare de vînt cald.

Era austrul care venea dinspre apa Moldovei.

Venea dinspre apa Moldovei, de unde îi sosise în acea primavară o carte de dragoste și mîhnire.

Nicoară a lepădat lîngă foc dulama și a început a umbla printre bordeiele oștenilor lui pînă ce a dat la lărgime și nu mai auzea mișcarea și zarva taberei. Auzea însă chemările din înălțimea de sus a văzdului, îi mîngîia obrazul vîntul lin cu zvon de strune, îi fulgera tainic în coada ochiului semnul înflăcărat al cometei.

Într-un tîrziu, Potcoavă a venit către tabără și a găsit la vatră pe Ile, zădărînd și crescînd focul. S-a așezat iarăși la lumina flacărilor, împresurat de năluciri nedeslușite ale viitorului.

A intrat în cort, lăsînd poala intrării ridicată, ca să ajungă pînă la culcuș lumina și căldura focului. S-a lăsat într-un cot, ascultîndu-și tumultul inimii.

Și-a adus aminte, fără noimă, de un cîtec bătrînesc din pruncie. Îi suna în auz; îi prăpădise vorbele. Pe urmă i-au picurat una cîte una acele vorbe pe

buze şi le-a şoptit ca să le-audă el singur. Dar Ile de lîngă foc avea ureche ageră şi i le-a prins numaidecît.

Legea ta de codru des,
Văd c-acuma s-a ales
Din tine să nu mai ies...

Le şoptea şi Ile acele cuvinte, îngînîndu-le din strune.

Astfel şi hatmanului i s-a ales să nu mai iasă dintre harţuri şi treburile săbiei. A intrat în anii primaverii şi l-a ajuns bruma toamnei.

Ile urma să cînte:

Am intrat copil blajin
Ş-am ajuns moşneag bătrîn...

— Mai am, prietine Ile, pînă la bătrîneţă, a zis cu glas tare măria-sa, de subt poala cortului. Cîntă-mi altceva, Ile. Zi cîntecul cel vechi cu paserea măiastră.

— Numaidecît, măria-ta, a răspuns cu glas înăbuşit slujitorul.

Vorbele acelui cîntec vechi i se păreau primejdioase lui Ile Caraiman; totuşi le-a sunat în strune şi le-a şoptit domol ca într-un ceas ca acela tîrziu al nopţii. Focul se stîngea şi tăciunii se umbreau subt spuză.

Floare albastră...
Vine paserea măiastră,
Ciocăneşte la fereastră,
Şi cu glas de om întreabă:
«Nu vii, bade, mai degrabă?
Că dacă mai zăboveşti,
Sloi de ghiaţă mă găseşti...»

Hatmanul tace; adierile strunelor se amestecă în susurul austrului. Prin deschizătura de sus a cortului, Nicoară zăreşte o stea care luceşte pripit, lăcrămînd.

CAPITOLUL XXXII

Boierul de la Iampol

De doi ani de cînd se aşezase în Iampol, domnia-sa boierul Gavril Ciohoranu petrecea o viaţă liniştită între tîrgoveţii de acolo; nu-l tulbura nimeni şi nu stîrnea nici o tulburare nimănui.

Boier Gavril fugise din Ţara Moldovei îndată după moartea cumplită a lui Ion-vodă. Umblase de cîteva ori la Liov şi de cîteva ori la Braţlau, la pîrcalabul Ţopa; pe urmă nu se mai urnise din Iampol, din apropierea vadului pe Nistru ce-i zicea al Raşcului. Se ştia, din cele ce spunea chiar domnia-sa însuşi, că nu-i place să se ducă la curtea lui Petre Şchiopul-voievod şi că ar sprijini «un barbat ce-ar umbla mai drept» în treburile ţării. Acel barbat fără beteşug i s-a părut a fi domnia-sa Ion Nicoară Potcoavă, frate cu răposatul voievod Ion. Boier Gavrilă făcea cunoscut prin oamenii din preajma sa că, pentru intrarea la Moldova a măriei-sale hatmanul Ion Nicoară, domnia-sa pîrcalabul Ţopa a şi scos de la doi bancheri ai săi din Liov sume destul de mari.

Astfel acel boier moldovean era socotit potrivnic lui Petru-voievod Şchiopul şi Porţii Otomane; iar dregătorii Lehiei cu greutate mare îl sufereau în hotarele republicii. Pe cît spuneau domniile-lor, aveau nacaz din partea păgînilor ismailiteni, care poftiseră pe leşi să nu primească la ei şi în Ucraina fugar de la Moldova, ca acest fost dregător al răposatului vodă Ion. Spuneau domnii leşi că turcii «îi poftiseră». Dar turcii le hotărîseră şi le poruncisera, ca unii ce stăteau ameninţători pe hotarul leşesc. Cu toate acestea, domnii leşi nici nu izgoniseră, nici nu puseseră la popreală pe Gavril Ciohoranu.

Asemenea stare de lucruri păruse ciudată de la început lui Iacob Lubiş de la Braţlau. I se păruse mai ciudată decît hatmanului, trăitor în slobozia zaporojenilor, unde braţul stăpînirii leşeşti nu-l putea ajunge. Iacob Lubiş mai cunoştea că nici un bancher de la Liov nu slobozise bani lui Ţopa pîrcalabul, deoarece pîrcalabul n-avea bani puşi nici într-o bancă de la Liov. Deasemenea, Lubiş filosof ştia mai bine decît oricine că boierul moldovean Ţopa primise sprijin în taleri de argint din partea lui Nicoară, şi sumele le plătise el însuşi, Lubiş, ca mînuitor de bani al hatmanului.

Se mai întîmplase că Iacob Lubiş nu mai primise de un an încheiat cerere de bani de la pîrcalabul moldovean. Şi în acest răstimp, Lubiş trăsese de limbă pe unii fugari de la Moldova, care trecuseră pe la Iampol şi cercetaseră pe omul lui Ţopa, ca pe un credincios al măriei-sale Ion Nicoară. Acei fugari spre Ostrovul Moldovenilor de pe Dnipru făcuseră popas şi la Braţlau, şi Iacob Lubiş filosof aflase de la dînşii cum că Gavril Ciohoranu îi îndemnase să-l înştiinţeze pe domnia-sa cînd e plănuit să se ridice cazacii din Lunca Mare şi moldovenii de la Ostrov, ca să treacă Nistrul. Pe unii îi tocmise chiar să-i aducă asemenea vestire, făgăduindu-le bună răsplată şi de la domnia-sa, şi de la hatman.

Se adunaseră astfel deasupra boierului moldovean, prepusul lui Ţopa, destule bănuieli; însă Nicoară Potcoavă nu suferea să-şi încarce sufletul c-o nedreptate. Totuşi, dacă cumva boierul Gavril a intrat în slujbă la leşi şi la păgîni, e primejdie să se afle şi la păgîni şi la domnii leşi mişcarea de oşti de la Dnipru către Nistru, plănuită în acea toamnă. Izbînda acelei mişcări de oşti se întemeia pe taină şi grabă. Ca să nu fie nici o greşală, Nicoară Potcoavă hotărîse ca

boier Gavril să fie apucat din vreme şi pe neaşteptate. Se va vedea îndată dacă e vinovat sau nu de viclenie.

Elisei Pokotilo sosise la Mocani de la Braţlau, după sfatul lui Iacob Lubiş, în ziua de 6 noiemvrie. Abia ce aşezase tabăra celor patru sotnii în preajma unor izvoare şi lîngă colibe părăsite, acoperite cu paie. Pînă în aceste locuri ajungeau cu turmele ciobani ardeleni ; stăteau la păşunat cu oile o vară şi după aceea coborau la vale spre bălţile Dunării. Dar nu veneau în toţi anii, ci tot la trei veri. De la acei oieri se dăduse nume locului Mocani ; şi era o singurătate largă de la popasul izvoarelor peste deal, pînă la nişte păduri de mesteceni, cine ştie unde, tot locuri umede, cu iarbă îmbielşugată. Locul popasului era înverzit c-o buruiană lucie cu frunză grasă, ce nu pierea de frigul iernii. Ici şi colo, pîlcuri de cîte trei-patru stejărei ce se chiamă tufă-roşie. Soarele de toamnă lucea în frunzele lor arămii rămase în crengi ; venea plutind pe vîntul lin matasa-morţilor şi se anina de frunzele uscate. De fiecare din aceste fire de matasă atîrna un painjen mărunt cît semincioara de mac ce-şi cată loc şi stare pînă la învierea unei primaveri viitoare. Matasa-morţilor e alt semn de toamnă lungă şi blîndă.

Descălicînd, moş Elisei a privit cu luare-aminte acele locuri încîntate, departe de lume, şi a oftat, rîvnind spre tihnă şi pace. Apoi a poftit bun-găsit lui Lixandru mezinul şi l-a privit lung, ca să înţeleagă de ce-i aşa de neliniştit şi supărat. Doar cele treizeci şi două de căruţe de la patru sotnii aveau cu îmbielşugare de toate, şi la vatra de jar se frigeau în ţiglă hartane de oi chivirdic, dobîndite cu puţini bani de la păstori din valea Bugului.

— Mult avem să stăm aici ? Nu pornim, moş Elisei, a întrebat cu harţag Alexandru.

— Ba pornim, după cum cunoşti şi domnia-ta, a răspuns împăciuitor bătrînul. Porunca noastră este

să ne aflăm pe malul celalalt al Nistrului peste cinci zile, adică la 11 ale lunii noiemvrie. Cum ne-ajunge măria-sa și trece vadul, noi purcedem numaidecît cu rînduiala știută, iar puterea lui Șah și a măriei-sale vin după noi, la două zile de cale.

— Știu și cunosc, Pokotilo, dar de ce stăm aici în aceste pustietăți ?

Moș Elisei a zîmbit :

— Ca să nu știe și să nu cunoască nimene nimica despre noi. Mai avem ș-o treabă anumită, căpitane Alexandre.

— S-ar putea s-o cunosc și eu ?

— S-ar putea. Ca asaul, răspunderea o am numai eu, și toți cei ce sînt sub mîna mea au datoria să îndeplinească poruncile ce am de la măria-sa Nicoară. Dar țin socoteală că domnia-ta ești frate și cel mai de credință barbat al măriei-sale. Află că trebuie să înfățișăm măriei-sale, la trecerea Nistrului, pe boierul Gavril Ciohoranu.

— Acela e omul nostru pus la Iampol de către Țopa.

— Așa s-ar părea, că e omul nostru.

— Se dovedește cumva că e viclean ?

— Așa se pare.

— Atunci, asaule Pokotilo, să-l scurtăm.

— Însă avem poruncă să-l ducem nestricat măriei-sale și-n taină, ca să nu se facă la hotar neliniște și să n-ajungă zvoana faptei înaintea noastră. Pe lîngă asta, măria-sa vrea să se încredințeze cu ochii și cu urechile și să-i facă județ drept.

Mezinul a ridicat din umeri, oftînd :

— Să ne supunem poruncii, asaule Pokotilo...

Moș Elisei a ridicat varga albă a puterii sale și a strigat către străjile din preajma sa, chemînd la sine pe Alexa Vulpea, pe Strămurare, pe Agatanghel și pe feciorii Gîrbovului.

După ce i-a dăscălit pe toţi, asaulul i-a ameninţat cu varga şi a numit pe Alexa Vulpea călăuz al lucrării.

— Eu nu mă duc ? s-a mirat mezinul.

— Domnia-ta, căpitane Alexandre, rămîi cu mine, i-a hotărît asaulul. Te poftesc, în numele măriei-sale, să-ţi înfrînezi neliniştea.

Mezinul şi-a muşcat buzele şi şi-a plecat ochii.

Într-un pătrar de ceas, Alexa Vulpea, Strămurare şi feciorii Gîrbovului s-au încălărat, iar Agatanghel a înhamat patru cai la o căruţă a sotniei întâia. Ş-au şi plecat. Aveau toată după-amiaza înaintea lor şi lumina de la pătrarul de lună către miezul-nopţii.

În ziua de 8 noiemvrie era tîrg de vite la Iampol. O căruţă cu patru cai bulziş, întovărăşită de patru oameni paşnici, călări, a cătat loc de găzduire la un han din margine, foarte de dimineaţă. Abia răsărise soarele şi hangiul ieşise pe podeţ, subt cununa de fîn atîrnată într-o prăjină aplecată asupra uliţii.

Unul dintre călăreţi i-a dat cuviincios buna-dimineaţa în limba malorosienească, şi a cerut găzduire şi masă bună pentru o zi ori două.

— Dacă vom cumpăra ce poftim, a adaos Alexa Vulpea, nu mai întîrziem. Însă dacă nu găsim ce ne trebuie nouă, om mai sta : numai să binevoieşti dumneata, om bun, să ne ocroteşti. Ţi-om plăti cinstit.

— Banul e cea mai bună zapiscă, a răspuns rîzînd hangiul.

— Banu-i boier leşesc, a încuviinţat Alexa. Care-i numele dumnitale, cinstite hangiu ?

— Iosip Uliţă-lungă, domnule. Pofteşte a te uita la mine şi vezi cît sînt de slăbănog, însă am picioare sprintene şi cutreier Iampolu-n grabă, cît ar ceti popa nostru un parastas.

S-au apropiat şi ceilalţi trei călăreţi şi au rîs cu voie-bună. A scos de subt coverga căruţei cap bărbos

și părintele Agatanghel, și s-a bucurat și cuvioșia-sa de asemenea nume.

S-a aflat că pe lîngă picioare lungi și sprintene, prietinul Iosip are ș-un rachiu bun de drojdie, pus în butoiaș în anul cînd a fugit de la Cracovia și s-a dus în țara sa craiul franțuz Hendric. După ce neguțătorii au descălicat și bărboiul părintelui Agatanghel a dat de cîteva ori ocol cailor și căruții, s-a făcut pace, dîndu-li-se cailor cele de cuviință, și nefiind nici oamenii obijduiți din partea băuturii și mîncării. Mai ales băutura de pe vremea craiului franțuz a avut mare izbîndă, fiind în acea toamnă mare lipsă de vinars în țară din pricina cometei. Și cînd s-au mai oprit și alți creștini subt cununa de fîn, Uliță-lungă s-a dovedit fudul și nepăsător față de ei. A stat cu prietinii săi dintăi. Iar alții care au mai venit s-au mulțămit a jindui numai clondirul, pocalul și cîrnatul crud ce se chiamă «trandafir», și cu părere de rău s-au grăbit spre iarmaroc.

Iar cuviosul Agatanghel, binecuvîntînd casa și saraiurile prietinului hangiu, a dorit prea mult să afle ce barbați străini mai hălăduiesc în acel frumos tîrg al Iampolului. Căci îi spunea cîndva un uncheș al său de la Moldova c-ar fi trăit aici, și bine s-a împăcat cu tîrgoveții acel uncheș al său. Și s-ar bucura ș-acuma, dacă ar mai fi în viață. Însă, ne mai fiind în viață, nu se mai bucură.

— Cum îi zicea acelui uncheș ? a poftit numaidecît să afle hangiul Iosip.

— Îi zicea Nechifor Gîrbovu.

Dominte a rîs ; frate-său mai mare a căscat ochii și a stat o clipă în cumpănă să deie dovadă că acel Nechifor Gîrbovu se află încă în viață. Tată-său cel bătrîn, morarul, ne-a lăsat sănătate și nu mai este, dar Nechifor Gîrbovu mai trăiește.

— Hai să ne împăcăm, s-a bucurat Iosip hangiul, şi să cinstim în sănătatea celor vii şi pentru pomenirea celor răposaţi. De douăzeci de ani de cînd trăiesc în Iampol, nu-mi aduc aminte să se fi aşezat în tîrgul nostru nici un Nechifor şi nici un Gîrbov. Oamenii străini nu se prea aşează pe la noi. Numai unui boier de la Moldova nu ştiu ce i-a venit. Stă aici de vreo doi ani. într-o casă goală, numai el singur şi c-o babă mută. Cînd şi cînd trece cîte un călăreţ pe la el, dar nu află ce-i trebuie lui să afle, şi se duce în treabă-şi. De trei ori în doi ani a venit să-l vadă un popă de la Tighina, din ceea parte.

— De unde ştii dumneata, cinstite prietine Iosip, că-i de la Tighina ?

— Din altă parte nu poate fi, a răspuns hangiul, căci e popă turcesc.

— Poate de la Bender.

Iosip Uliţă-lungă s-a veselit nespus că acel călător cu bolduri de lumină în ochi şi nas ascuţit nu ştie că Bender şi Tighina e tot aceea.

Tighina-i tîrg creştinesc —
Iar Bender gunoi turcesc.

— Zic unii că acest boier moldovean Gavril Ciohoranu ar vrea să se deie în legea turcească.

— Dar asta nu-i adevărat, a fost de părere Alexa.

— Adevărat, om bun, cum mă vezi şi te văd.

— Doar nu-i eşti vecin, ca să stupeşti în ogradă la dînsul şi să ţii socoteala popilor păgîni.

— Nu i-s vecin, dar nici departe de dînsul nu mă aflu.

— Ei, hai să ne-mpăcăm, prietine Iosipe, s-a îndu-plecat Alexa. Ce-avem noi cu boierii moldoveni ?

În uliţa a doua de la hanul lui Iosip Uliţă-lungă, cuviosul Agatanghel a găsit sălaşul lui dumnealui Gavril dregător de la Moldova. Era o casă scundă,

cu obloane la geamuri, în mijlocul unei livezi cu împrejmuire înaltă. Poarta era închisă pe dinlăuntru. Cu toate acestea, cugeta în sine cuviosul Agatanghel, acest boier creştin încă nu şi-a schimbat legea şi-l chiamă tot Gavril. Nu se poate să nu fi ieşit la sfînta biserică.

Turla bisericii nu era departe. Agatanghel a grăbit într-acolo şi-a intrat subt boltă, ca un creştin care are multă vreme de pierdut. Lume era destulă. Prin fum de făclii şi cîntări de psalţi, monahul a cercetat cu privirea şi a văzut lîngă analoghionul[1] din dreapta ceea ce căuta.

Dumnealui Gavril Ciohoranu făcea cruci mari, pornind de la cărarea din mijocul pletelor, ducînd dreapta pînă subt chimir, apoi aducînd-o la gulerul lat al şubei în dreapta şi în stînga, apoi atingînd lespedea c-o plecăciune adîncă.

«Pînă ce s-a face turc, deocamdată-i creştin, îşi făcea socoteală Agatanghel. Pare-mi-se că-l cunosc eu pe acest credincios boier al măriei-sale răposatului Ion-vodă. Apoi bine, frate dragă, acesta-i Gavril Pîrjol de la Buhăieşti. L-am cunoscut cînd era vataman de răzăşi la Bogdănuţ, feciorul Lăpuşneanului. După aceea am auzit de el ca de-un dregător la cetatea Romanului, ridicat din răzăşi.»

Boier Gavril Ciohoranu era un bărbat bine cumpănit din toate mădularele; la cincizeci de ani avea plete roşcate, care abia îi sureau la tîmple; iar barba rotundă şi mustăţile tunse aminteau porecla lui veche din sărăcie — «Pîrjol».

«Vra să zică, se gîndea Agatanghel, acesta-i omul cu care am avut noi multe nacazuri, pe cînd era vata-

---

[1] *Analoghion* — pupitru aşezat în faţa stranei cîntăreţilor, pe care se pun cărţile bisericeşti.

man și slujbaș domnesc. Din părul acesta roș se uita cumplit la noi, și sărmanii nu cutezau să se apropie de harapnicul lui.
A plăcut pesemne lui Ion-vodă, fiind mare călăreț și bun purtător de sabie.
Iată-l că iese. A stat în sfînta biserică cugetînd la demonul Belzebut. Să-l ducem pînă acasă și s-auzim cum închide pe dinlăuntru poarta. După aceea să vestesc pe Alexa și pe ceilalți și să mărturisesc tuturora că poate greșesc; ca să nu-mi scrie pacat sfîntul Petrea în hîrțoagele din cer.»
Cuviosul Agatanghel s-a întors la hanul lui Iosip Uliță-lungă și a ținut sfat cu Alexa Vulpea afară, lîngă căruță, aducînd doi cai și înhămîndu-i la oiște, iar pe ceilalți doi legîndu-i dinapoi, la codîrlă.
— Eu ți-oi spune dumnitale, Alexa, ca unui om mai priceput decît mine, că aist dregător pe care-l chiamă Ciohoranu e unul Gavril Pîrjol de la Buhăiești, și eu nu știam nimic. Dar cum l-am văzut în biserică, l-am cunoscut numaidecît; și l-am petrecut pîn-acasă.
— Ce spui, frate Agatanghel? Apoi, dacă-i Gavril Pîrjol, îl cunosc și eu! N-am să-i aduc aminte că m-a pălit cu gîrbaciul plumbuit, pe cînd era slujitor domnesc la Bogdănuță-vodă. Așa-i nacazul în saraca noastră Țară a Moldovei, că cei care se dau cu lupii și corbii put a hoit. Vai de cei ce-și uită părinții și frații și se înstrăinează de ei și le e dușman și gîde!
— Nu socoți că păcătuim, frate Alexa?
— Noi nu-l obijduim, cum ne-a obijduit el pe noi. Va să-l judece măria-sa Nicoară. Așa că noi, din clipa asta, ne așezăm în preajma lui și nu-l lăsăm pînă ce nu-l încleștăm.
Hotărîrea lui Alexa Vulpea a fost să scoată căruța de la han și s-o mute în preajma casei boierului, s-o așeze într-o hudiță deocamdată și s-o mute și de-acolo, dacă va fi nevoie, după împrejurări. Cuviosul

Agatanghel și Strămurare au de dres o stricăciune; trebăluiesc la o roată și se arată tîrgoveților care trec pe lîngă ei foarte grăbiți și supărați. Feciorii Gîrbovului se află și ei în treabă, de la han la ulicioară; și nu-i departe nici Alexa.

Măria-sa Pîrjol, cum îi spunea rînjind cuviosul Agatanghel, n-a ieșit pe poarta cea ferecată decît într-un amurg, purtînd toiag și șubă. A închis poarta și a strigat ceva slugii lui de după poartă, oprindu-se o clipită; pe urmă a pornit cu pas cumpănit și destul de repede, bătînd ulița cu toiagul tot la al doilea pas. A trecut pe uliță tot către răsărit; cei din hudiță au rămas înváliți de întunecime.

În capătul uliții, boier Gavril a apucat la stînga și îndată s-a oprit la o ușă de negustător, ce da pe un podeț. Cînd a bătut cu toiagul pe acel podeț, ușa s-a deschis și a ieșit în prag, luminată dinăuntru, o femeie ce părea tînără. Boierul s-a dus asupra ei; femeia s-a tras îndărăt. Ușa s-a închis. Căsuța a rămas întunecată, cu obloanele închise.

La al treilea ceas al nopții, s-au auzit clempușurile de la ușă căzînd și Pîrjol a ieșit. Femeia a făcut lîngă el cîțiva pași. S-au oprit amîndoi ținîndu-se de mînă și au ridicat capetele către răsărit. Era înspre acea parte a cerului un pîlc de nouri, și cometa nu se vedea. Șfertul lunii era întunecat și el. Steaua cu coadă avea a ieși mai tîrziu, către miezul-nopții, între cloșca cu pui și fus. Omul a mormăit o vorbă de despărțire, femeia a răspuns cu glas subțirel și s-a întors repejor la ușa rămasă deschisă. Barbatul a apucat calea spre casă, cotind colțul uliții înspre asfințit.

Cînd a ajuns în drept cu hudița, s-au alăturat pe neașteptate de domnia-sa două mogîldețe. Boierul a vrut să strige. Cînd a căscat gura, mogîldeața din dreapta i-a și umplut-o cu un ghem de cîlți. Cînd s-a

smuncit năprasnic, să scape, l-a primit în brațe al treilea om negru, răsucindu-i mînile la spate. Paznicul uliții, nevăzut, bătea undeva cu ciocanu-i de lemn în toaca atîrnată de gît. Pe urmă a strigat cetățenilor cu glas răgușit că-i liniște și pace pe pămînt și că-i ceasul al treilea de la înserat.

Ornicul din turnul soborului, în mijlocul tîrgului, a bătut de nouă ori.

Domnia-sa Gavrilă Ciohoranu era purtat cu repeziciune, ca un buștean, în hudiță, și grămădit în căruță. Strămurare s-a aburcat după el urmînd a-l strînge și a-l cetlui cu frînghia. Boierul icnea din adîncul ființii și se încorda c-o putere înverșunată. Apoi deodată a contenit. Caii înhamați au smuncit ștreangurile. Trei călăreți au împresurat căruța. Cucoșii din vecinătăți au prins a cînta după socoteala pe care o au ei; pîrcalabul îi asculta tot mai departe și mai stîns.

După rînduiala lui Elisei Pokotilo, călăreții și căruța aveau a se opri la un șipot, într-o vale și lîngă o dumbravă. Era într-un loc ocolit de drumul mare, cercetat numai vara de plugari și păstori; iar în acel început de noemvrie îl împresura pustia. Pokotilo îl cunoștea și-i dăduse lui Alexa toate îndreptările, ca să nu se rătăcească. L-a sfătuit să întrebe un gospodar din marginea satului al cincilea de la Iampol. Totîrnac a umblat cu luare-aminte; n-a mai întrebat pe nimeni; și după al cincilea sat de la tîrg spre Bug, a găsit locul. Acea pustie depărtată de sate era potrivită pentru popasul sotniilor lui moș Elisei. Se înțeleseseră, bătrînul și Alexa, să se întîlnească acolo. Dacă Alexa nu vine acolo pînă la o joi, îl cată moș Elisei la Iampol, să vadă de ce nu și-a izbîndit isprava. Dar treburile se petrecuseră cu bine, după dorința bătrînului și după norocul ce se vădea lui Nicoară în acea vară a sfinților arhangheli.

Șipotul de subt deal și de subt dumbravă se aduna de la trei fîntînițe pline într-un jghiab de lemn, care vărsa în cupă de piatră o vînă groasă de apă. Acolo s-a oprit căruța după ce a umblat toată noaptea. Cei cinci oșteni au ales un loc ferit, după stejari. Au descălicat; au scos prada lor la lumină, în răsăritul soarelui. Dîmbul scînteia de brumă. Cîteva țărci au venit în vîrfurile stejarilor bătrîni și au prins a se certa. Dumnealui Gavril boierul era boțit și umilit de noaptea de nesomn în hurducăturile căruței. Deși Strămurare îi scosese din gură călușul de cîlți, se vedea că acuma îi era încleștată limba de spaimă. Abia a putut clămpăni nedeslușit: «Apă! Apă!» Strămurare, suflet milostiv, l-a ajutat să ajungă la izvor, unde pîrcalabul s-a adăpat și s-a spălat pe ochi.

— Ah! a gîfîit el întorcîndu-se la căruță, amară moarte mă paște!

— De ce grăiești așa, boierule? l-a întrebat Alexa, privindu-l ațintit. Te simțești cumva vinovat cătră măria-sa Nicoară?

— Ba nu mă simt vinovat întru nimica, s-a tînguit lăcrămos boierul. Dar bag de samă că vă purtați cu mine ca și cum aș fi un mișel de rînd.

— Greșești iar, boierule! Nu te-am asuprit și încă nu te-am împuținat. Ești întreg și capul ți-i pe umeri. Numaicît trebuie să te supui și să mergi la judecata măriei-sale.

— Dar ce-am făcut?

— Nu știu. Te va întreba și vei răspunde.

— Vai și iar vai!

— De ce te tîngui?

— Căci văd cum se răsplătește credința mea.

— Nu te teme, măria-sa are obicei să judece cu chibzuință.

Boier Gavril a tăcut. S-a așezat la pămînt și părea trudit de moarte. Însă ochii îi erau vii și treji între

tufele de păr roş ca focul. Obrazul i s-a strîmbat de mînie mai mult decît de suferinţă, cînd Strămurare a păşit pînă la el, legîndu-i din nou mînile la spate.

— Aveţi poruncă să mă legaţi?

— Ba nu.

— Atuncea, rogu-vă, lăsaţi-mă slobod.

— Nu putem, a rîs fără ruşine Strămurare, căci ne temem să nu te iei după iepurele care a zbucnit mai nainte din tufe.

— Mă jur pe sufletul meu şi al părinţilor mei răposaţi că mă supun şi nu fug.

— Să te credem? Să nu te credem?

— Sloboziţi-mi dreapta să fac cruce înaintea domnului-Dumnezeu, care ne vede. Treclet să fiu şi să am parte cu Arie şi cu Iuda, dacă nu mă supun. Şi stăpînul meu mă va judeca drept, căci i-am fost cu credinţă.

— Te va judeca după credinţa cu care l-ai slujit.

— Dar ce-am făcut, oameni buni? Ce-am făcut?

— Nu ştiu ce-ai făcut de cînd nu mai mînînci pînea domniei, dar ştim ce făceai cînd erai slujitor la curtea lui Bogdănuţ-vodă. Ş-ai bătut cu gîrbaci plumbuit pe sărmani.

Boierul a fulgerat în sus cu fruntea ş-a privit cu băgare de samă pe Strămurare.

— Hai sus în căruţă la hodină, i-a poruncit oşteanul, strîngîndu-i mai tare legăturile. Dumnezeu vede, şi măria-sa Nicoară va judeca.

— Daţi-mi ceva să mînînc... mi-i foame... s-a jeluit boierul.

— Ţi-om da, la vreme. Hai, suie!

În ziua aceea domnia-sa boierul Gavril a dormit, a ospătat, s-a hodinit şi s-a arătat întru toate supus, cu cea mai mare cuviinţă. Părea că aşteaptă senin judeţul stăpînului său.

A dormit și în noaptea cealaltă, și l-a priveghiat în căruță cuviosul Agatanghel. Ba i-a slobozit și brațele din frînghie, ca să-i fie somnul mai bun. Apoi, milostivul rob al lui Dumnezeu, cuviosul Agatanghel, cînd a răsărit soarele, și-a scăpat fruntea pe braț și răsuflarea a prins a-i cînta.

Toți caii erau legați mai la o parte, între stejari, afară de unul înșăuat, al lui Dominte Gîrbovu, străjerul de dimineață.

Dominte Gîrbovu se trăsese din căruță, își gătise calul, suise în pisc și priveghiase împrejurimea, apoi se întorsese, descălicase, apucase ulciorul și coborîse la șipot să-l umple Nechita, Alexa și Strămurare dormeau încă la vatra caldă a focului.

Deodată toată această alcătuire pașnică a popasului s-a tulburat năprasnic.

S-a auzit un țipăt scurt, repede înăbușit. Gavril Pîrjol, care nu dormea și priveghea să-i vie ceasul potrivit, l-a lăsat pe cuviosul Agatanghel străpuns în inimă și zbătîndu-se. S-a zvîrlit ca-n fulger de subt covergă, a încălicat calul lui Dominte și s-a prăvălit spre izvor, ca să sară peste Gîrbovul cel tînăr și să scape la cîmpie.

De țipetul lui Agatanghel se sculau cu mișcări pripite cei de la foc. Altă cale de scăpare decît spre Dominte, boierul Gavril n-avea. Apucase cu stînga frîul, ținea încă în dreapta jungherul sîngerat al monahului ; cu acel jungher înțepă fugarul în coastă, făcîndu-l să salte ca un cerb săgetat. Boierul era cu capul gol și pletele zbîrlite. Șuba i se desfăcuse în două părți ca două aripi ; obrazul ca de flacără în bătaia soarelui i se încrețise într-un rînjet de demon.

— Ha-ha ! a dat el răcnet, rămîneți cu bine !

Nechita Gîrbovu a slobozit un țipăt înfricoșat :

— Nu-l lăsa, măi Dominte !

— N-am ce-i face, bădică! s-a tînguit cu desnădejde Gîrbovul mezin.

Apoi simțind greutate în mîna dreaptă, s-a ferit scurt de săritura calului și a zvîrlit cu putere asupra rînjetului roș ceea ce ținea el în mînă. Ulciorul s-a sfărîmat de fruntea boierului cu pocnet mare, apa și cioburile l-au orbit; în clipa de șovăire a călărețului, Dominte a pus mîna pe frîu și a grăit calului. Ceilalți de la vatra focului, ca niște mori de vînt pitice, cu aripi învăluite de furtună, și-au schimbat locul, sărind în capul domniei-sale.

Cînd oștenii l-au dus la căruță pe dumnealui Gavril Pîrjol, au văzut subt covergă, răsturnat și cu un braț atîrnînd, pe cuviosul Agatanghel. Au cunoscut că-și dăduse sufletul.

Pîrjol își ferea ochii de privirile care îl ațințeau. Îi curgeau ațe de sînge pe tîmpla stîngă. Era încă frămîntat de o turbare nebună.

— Dați-mi drumul, a urlat el. Mă duc la stăpînul vostru să mă plîng. Cum îndrăznești, mișele, să dai cu ulciorul în capul unui dregător domnesc?

Dominte s-a sfiit:

— Cu ce eram să dau? Că n-aveam altceva în mînă...

— Îți făgăduiesc bună plată pentru necuviința ta!

Alexa a pășit înainte:

— Unde ți-s jurămintele, lup roș?

— Am să-ți arăt eu jurăminte, rîie țărănească! a detunat boier Gavril.

Se răsucea cu jungherul în mînă, se pregătea să sară și să-și facă loc de scăpare.

Atunci Alexa Vulpea a fulgerat din ochi o clipire spre Strămurare.

Prietinul monahului a pășit înainte. Boierul s-a izbit spre el cu jungherul. Strămurare i-a pus în piept baltagul și l-a repezit înapoi. Cînd l-a văzut potic-

nind, a sărit după el şi l-a străpuns cu cuţitul din mîna stîngă subt urechea dreaptă, deschizînd izbuc de sînge. C-un chelălăit răguşit şi stîns, boierul s-a întins pe spate ş-a horcăit îndelung, deşertîndu-se de viaţă.

După ce au coborît de la căruţă pe cuviosul Agatanghel şi l-au aşezat în pajişte, Alexa Vulpea s-a întors cu faţa către prietinul său pe veci adormit. I s-a închinat ; apoi s-a răsucit spre soţii săi.

— Creştini buni, a rostit el cu blîndeţă, să-i săpăm monahului Agatanghel groapă lîngă izvoare şi să-i punem semn.

Pe Strămurare, a adaos el, îl poftesc să ia capul acestui Belzebut, să-l ducem măriei-sale. Iar leşul l-om prăvăli într-o rîpă.

Întorcîndu-se cu spatele spre Gavril Pîrjol, cei patru oşteni au apucat cu luare-aminte pe monah şi l-au dus, să-l puie la odihnă de veci într-o poiană din dumbravă, în laturea şipotului. I-au dat sărutare frăţească şi l-au astrucat[1], punîndu-i la căpătîi cruce. După ce-au isprăvit, s-au suit în pisc ş-au văzut în fundul zării, încă departe, înaintînd la pas, sotniile lui Elisei Pokotilo.

CAPITOLUL XXXIII

Sotniile trec Nistrul

Elisei asaul s-a înfăţişat la podul umblător de pe Nistru împotriva Sorocii şi a găsit acolo pe nacialnicul Pamfilie Zagoreţki călare, cu cîţiva slujitori după dînsul. Era în ziua de 12 noemvrie, trei ceasuri înainte de asfinţitul soarelui.

---

[1] *A astruca* — a înmormînta.

Nacialnicul Pamfilie era un barbat slăbănog, cu barba balaie şi rară în furculiţă, privind blînd lumea cu doi ochi spălăciţi de gînsac. Cu el se afla întru toată fala şi domnia-sa Tadeus Kopiţki de la Movilău, cu patru haholi în căciuli şi cojoace. Pe cînd slujitorii domniei-sale domnului Zagoreţki erau pirpiriu îmbrăcaţi, mai mult în flenduri; însă nasurile le erau rumene.

Moş Elisei a descălicat numaidecît şi s-a închinat nacialnicului crăiesc, care şi domnia-sa a pus piciorul în pămînt şi a lepădat frîul, simţindu-se măgulit de cinstea pe care i-o făcea un zaporojan cu faimă, cum era Elisei Pokotilo. Li s-a adaos, sunînd din pinteni, şi pan Tadeus, scoţînd cuşma vişinie şi lăsînd să i se vadă tîmplele rase.

— Care-i vestea domniei-tale, Elisei asaul? a întrebat blînd nacialnicul.

— Vestea mea e bună, pan Zagoreţki, şi vreau să trec cu sotniile mele, cai şi căruţe, dincolo de Nistru.

— Din a cui poruncă?

— Dintr-a măriei-sale hatmanul Nicoară.

— Vine şi măria-sa?

S-a amestecat pan Tadeus:

— Îl aştept şi eu pe slăvitul hatman din ceas în ceas.

— Atunci e bine, a răspuns pan Pamfilie, puţin nedumerit. Şi măria-sa hatmanul va fi avînd învoire şi îndreptări?

Iar s-a amestecat pan Tadeus:

— Măria-sa e volnic să treacă oriunde şi are îndreptări paloşul şi oastea cu care vine.

Nacialnicul s-a îmblînzit deplin.

— Atuncea noi nu ne punem împotrivă.

— Bine faci, pan Zagoreţki, l-a sfătuit Elisei asaul, privind spre slujitorii flenduroşi şi cu nasurile rumene. Dacă ai bunăvoinţă, te-aş ruga să mai chemi

și alți slujitori, cîți vei mai fi avînd, să deie mînă de ajutor. Eu trec cît ai bate în palme; n-am decît douăzeci și cinci de căruțe; le grămădesc pe pod, slobod caii să vie singuri prin întinsura de apă de la vale, după sotniile încălărate, și gata. Nistru-i domol și scăzut de secetă. Cînd sosește măria-sa Nicoară, noi sîntem în bună rînduială ca să-l primim.

— Apoi om ajuta, a încuviințat cu blîndeță Zagoreţki, dar n-am alți slujitori decît aceștia cinci.

— Buni sînt și aceștia și i-om răsplăti după cuviință.

Cei cu nasurile rumene s-au înviorat și s-au mișcat către podul umblător să înștiințeze brudnicii.

Era o zi de lene și dulceață a «verii femeilor». Vîntul de la marea din mijloc adia ușurel. Căruța asaulului, purtată de Strămurare, a venit la locul unde se afla stăpînirea. Moș Elisei a poruncit popas și vatră de foc, și, la foc, un fedeleș de mied vechi.

Pe cînd mezinul Alexandru rînduia cu hărnicie trecerea și se afla cel dintăi pe celalalt mal, Alexa Vulpea silea călăreții și caii căruțelor ce rămăseseră mai la urmă. După răcnetele de cuviință, toate s-au săvîrșit nu fără destule greutăți. Iar domnia-sa Alexandru a poruncit să se dea vestire din corn; nu mai putea suferi nici un fel de întîrziere. Dar moș Elisei mai avea treabă cu nacialnicul Pamfilie. Îi pusese într-o mînă o coapsă de purcel de șase săptămîni și-n altă mînă un pocal, pe care îl tot umplea cu mied. Cînd ajunsese soarele în zarea asfințitului, pan Tadeus îl îndemna cu bunăvoință pe pan Pamfilie să-și mărturisească durerile de care a avut parte în această lume păcătoasă.

— Numai de nacaz am avut parte și am pătimit ca un mucenic, oameni buni și prietinilor, se tînguia domnia-sa.

— Dar ce este ? Ce nacaz greu ai domnia-ta, de te jeluieşti astfel ? l-a ispitit Kopiţki.

— Ah, pan Tadeuş, iubitul meu, nacazurile mele nu le doresc nici duşmanilor...

A făcut puţină rînduială politicească Elisei Pokotilo :

— Strămurare, a poruncit el, umple un ulcior cu mied, adaogă ş-un hartan de friptură, şi du-te de vezi ce mai fac slujitorii crăieşti.

După ce Strămurare a plecat, moş Elisei a trezit pe pan Zagoreţki din jalea lui umedă.

— Acum poţi să ne spui, prietine Pamfilie. Întăi să deşerţi pocalul, şi spune, pe cînd eu ţi l-oi umplea iarăşi.

— Ziua stau şi cuget, a prins a spune nacialnicul, iar noaptea mă uit şi nu pricep. Domniile-voastre nu v-aţi speriat de cometă ?

— De ce să ne speriem ? s-a mirat Elisei Pokotilo.

— Nici eu nu m-am speriat, a urmat nacialnicul craiului. Dar n-am linişte nici zi, nici noapte, din pricina soţiei.

— Ce vrea ?

— Vrea să-i prorocesc ce vesteşte acel foc din cer. Atîta mă chinuieşte, de-mi vine să-mi iau lumea-n cap. Las' că în douăzeci şi cinci de ani, de cînd am pus cununiile, numai pricină de vrajbă îmi cată. Mă zgîrie cu unghiile şi mă împunge cu boldul...

— Cum se poate una ca asta ? s-a umflat de mirare şi de mînie pan Tadeus.

— Da-da... s-a tînguit cu lacrimi nacialnicul. N-am să vă mai spun că, de cînd cu cometa asta, a dracului, nu a lui Dumnezeu, atîta şi-a ieşit din fire, sărmana...

— Cum o chiamă ?

— Adelaida. Atîta şi-a ieşit din fire sărmana mea Adelaida, încît mi-a trîntit în cap strachina de supă. Noroc că nu era prea fierbinte zama.

— Şi domnia-ta ai stat aşa şi nu i-ai făcut nimic ?

— Am stat aşa, cu braţele căzute, şi cu ochii la icoana maicii domnului. «Pamfilie — s-a mirat ea — acuma semeni într-adevăr cu domnul nostru Isus.»

Pe cînd nacialnicul vărsa lacrimi jalnice, s-a auzit cornul de peste Nistru sunînd a doua oară, şi soarele s-a uitat la lume de pe zarea asfinţitului. Alte cornuri au dat glas dinspre calea Iampolului. Moş Pokotilo şi Kopiţki s-au înălţat în picioare ş-au încălicat, înţelegînd că se apropie privighetorii înainte ai măriei-sale Nicoară. Iar nacialnicul crăiei s-a plecat pe-o coastă, ameţit de trudă şi somn, în cele din urmă licăriri ale focului din vatră.

Un pîlc de călăreţi a sosit gonind şi a poprit scurt în vederea fluviului adulmecînd singurătăţile. După ei, cu patru cai albi încordîndu-se bulziş, căruţa domnească a trecut mai aproape ; şi peste ape, către tabăra de dincolo, a mugit cornul de bour al lui Ile Caraiman.

Pokotilo şi Kopiţki au ieşit înaintea călăreţilor şi căruţei.

— În jumătate de ceas e aici şi măria-sa, a strigat Ile ieşind de subt covergă.

Din fruntea pîlcului de călăreţi s-a desfăcut vatamanul Agapie Lăcusteanul, venind spre moş Elisei.

— Dacă-i veste bună, nu mai trimet oameni către măria-sa, a grăit el.

— Veste bună, Agapie, a răspuns Pokotilo. Cum vezi, dincolo se şi aprind focurile taberii. De la Costandie Şah venit-au ştiri ?

— După înţelegere, dacă e tăcere e şi linişte, şi treaba merge fără sminteală. Cel din urmă sol de la hatmanul Costandie a sosit cînd purcedeam de la

Ostrov. Ne-a întărit tocmeala că şi el va fi pe Nistru, în unghiul hotarului nohailor, în ziua de 11 noemvrie, tot aşa după rînduiala noastră: Apletin înainte, şi domnia-sa îndată după Apletin.

Caraiman, vatamanul, şi privighetorii săi au văzut cu mirare cum vin de la mal oşteni către nacialnicul crăiesc care dormita la foc, cum îl înalţă copăcel şi-l duc prin prund la podul umblător, ce avea a trece cu cele din urmă căruţe ale asaului.

În umbra amurgului a sosit cu grosul sotniilor şi măria-sa Nicoară. Luna aproape plină s-a înălţat din răsărit, luminînd întinderi mari, şi în urmă spre stepă şi spre ţărmul moldovenesc, descoperind ca dintr-o pîclă stîncăriile albe de deasupra Sorocii.

Douăzeci şi două de sotnii s-au îmbulzit la vad, fremătînd. Îmbrăcămintea sură a oştenilor moldoveni părea întuneric de peşteră între zare şi luciul apei. Cînd şi cînd scăpărau cremeni în copitele cailor. Căruţele îşi ţineau rîndul la podul umblător. Nicoară Potcoavă, Elisei Pokotilo, Tadeuş Kopiţki au stat îndelung neclintiţi pe cai, priveghind trecerea, primind înştiinţări, trimeţînd porunci, aşa ca să nu fie în acel loc mai mult zvon decît la o viitură de ape. Mai ales glasurile oştenilor nu pătrundeau deasupra acelui zvon nedeslușit şi surd.

La al patrulea ceas al nopţii, malul stîng se linişise. Au intrat pe podină căruţa domnească şi cei care zăboviseră. Brudnicii locului căzuseră de mult de trudă la celalalt ţărm, şi au venit la trecerea podului umblător oşteni din sotniile asaului Elisei.

Cînd Potcoavă a pus piciorul pe malul drept, străjile au dat înştiinţare, şi de la toate focurile taberii s-au ridicat oştenii hăulind şi urînd bun venit măriei-sale. A ieşit, însă, poruncă să fie linişte. Sotniile să-şi vadă de cină şi odihnă. Începînd de luni, 12 noemvrie, războiul măriei-sale porneşte, nu din zbur-

dăciune, ci din mînie şi durere. În acea noapte de 12 noemvrie, de mult nădăjduită, măria-sa priveghează şi ajunează.

Tabăra s-a liniştit în scurt răstimp. Luna s-a înălţat în cer senin; şi s-a arătat mai sus de lună, cătră creştetul bolţii, şi cometa cea în chip de paloş de flacără.

Oamenii veniţi întru întîmpinarea măriei-sale cercau în felurite chipuri să afle veşti de ce spune lumea despre steaua cu coadă, în alte părţi, încolo spre Kiu. Că pe-aici, dincoace de Nistru, lumea încă nu şi-a venit în fire. Îndeamnă doi călugări de la mănăstirea Neamţu pe gospodari să-nchine tot ce au la sine şi împrejurul lor sfîntului lăcaş.

— Da' de ce? s-a hlizit Dominte, feciorul cel mai mic al Gîrbovului.

— Cum de ce? s-au mirat cei care întrebau; căci vine sfîrşitul lumii, oştene.

— Ba să vă spuie bădica meu Nechita, oameni buni, a grăit cu sfiiciune Dominte, că dacă s-ar prăpădi lumea, apoi vite, straie şi bani n-or folosi nimănui, fie oşteni, fie călugări.

Oamenii ascultau cu mirare pe acel firoscos care rostea asemenea adevăr înţelept.

— Pe lîngă bădica Nechita, mai spunea şi măria-sa vodă Nicoară că oamenii din Ţara Moldovei să nu se teamă de moarte, ci mai degrabă de viaţă, dacă e vorba ca viaţa să rămîie aşa de rău întocmită precum este...

— Iaca şi asta-i adevărat... îngînau oamenii.

La ceasul miezului-nopţii, cînd tabăra era luminată ca-ntr-un amurg, de la focuri, lună şi cometă, Nicoară a întrebat pe Elisei asaul, care priveghea lîngă sine, ce ştire poate să-i dea despre boierul de la Iampol.

— Căci am poftit să-i văd ochii şi să-i ascult glasul,

a zis măria-sa, ca să cunosc dacă-mi este ori nu cu priință.

Atunci Elisei bătrînul a făcut un semn lui Strămurare, care de mult aștepta în preajmă ca o momîie mută. Și acel om de credință a pășit pînă la măria-sa și, punînd în pămînt genunchiul stîng, a tras dinainte-i, de la șold, o traistă roșie de lînă și a scos căpățîna lui Gavril Pîrjol, spălată și gătită cuviincios, și a așezat-o pe traista păturită, fără a spune nimic.

Nicoară s-a întors spre acea vedenie, și pe obrazul său s-a așternut deodată aurul lunii. Vedea obrazul vicleanului și ochii stînși ; dar glasul n-avea să i-l audă niciodată, în veci.

S-a întins asupra pămîntului și cerului o întristare de piatră și Nicoară a oftat. Apoi a făcut semn să se înlăture de lîngă sufletul său acel gunoi de om.

Tot în tăcere Strămurare a coborît lîngă apă ; a dat drumul căpățînei pe un talaz către sforul fluviului și a rămas privind cum se duce, pînă ce s-a scufundat. Iar în vremea asta, asaul Elisei povestea cu glas domol măriei-sale întîmplarea în care se prăpădise cuviosul Agatanghel.

Nicoară a ascultat cu luare-aminte ; obrazul îi era pălit de mîhnire. După ce moș Pokotilo a tăcut, măria-sa a înălțat privirea către bolta văzduhului.

— Vra să zică, a șoptit el, în noaptea aceea, cînd a fost ridicat, s-a uitat și el la acest semn ?

— Da... Ieșise și ibovnica lui cu dînsul.

— Aceea, a dat lămurire pan Tadeus, e una Leonora Frumoasa. I-au trimes-o stăpînii lui de la Liov să-l privegheze.

— Da, da... a suspinat Nicoară. Acuma acea Leonoră se uită poate la semn singură și nu înțelege nimic.

Cei doi prietini au privit nedumeriți pe hatman. Cerul cu stele era nalt și depărtat ca niciodată.

Moş Elisei Pokotilo s-a sculat de la vatră, şi luciul lunii i-a sticlit pe fruntea-i pleşuvă.

— Slăvite voievoade, a zis el închinîndu-se, eu mă duc să poruncesc încălărarea sotniilor mele şi să trezesc pe fratele măriei-tale. În noaptea asta cată să călcăm două poşte, să luminăm calea înainte. Cînd ajungi măria-ta la Prut, eu pun stăpînire pe vămile de la Tazlău şi Oituz.

Nici Alexandru, nici Gînj bătrînul nu dormeau. Cel dintăi pleca cu moş Elisei şi era neliniştit ca un harmasaraş în primavară. Al doilea rămînea cu măria-sa.

Mezinul a sărutat pe Nicoară, strălucindu-şi la lumina focului ochii şi rîsul, apoi a primit mîngîierea şi îmbrăţişarea unchesului, cuprinzîndu-l de după grumaz. În tăcere, unii au rămas, alţii s-au dus.

Se auzea ronţăitul şiragurilor de cai la conoveţe. Cineva cînta, singuratic, la un foc ce se stîngea:

Pentru tine, fă Ileană,
A-nflorit iarba-n poiană...

Nu tîrzie vreme, Nicoară a ascultat tropotul înăbuşit al cailor depărtîndu-se pe calea stîncăriilor albe de sus. Cetăţuia Sorocei rămînea goală şi pustie la o parte. În tîrg era oarecare tulburare, dar crainicii măriei-sale Nicoară dăduseră de cu sară înştiinţare de linişte şi pace.

Din dimineaţa de 13 noemvrie, grosul călărimii lui Nicoară Potcoavă s-a mişcat înainte, lăsînd în urmă privighetori. Mişcarea către scaunul Ţării Moldovei era rînduită a fi cu popasuri dese, ca să fie vreme de înştiinţare a satelor şi de primire a veştilor de la căpitanul Cozmuţă Negrea, care urma calea Lipşei spre Suceava, şi de la hatmanul Costandie, care suia din Ţara-de-Jos spre Fălcii, Tecuci şi vărsarea Trotuşului în Siret.

La 16 noemvrie, vestitorii lui Șah arătau că cetatea Bender, pe Nistru, fusese deșertată de puținii ismailiteni care o păzeau. N-aveau nici o putere; grămădiseră în căruțe calabalîcul și se trăseseră în hotarul Bugeacului subt ocrotirea lui Demir-han. Din acea parte nu era nici o neliniște; Demir Ghirai își ținea cuvîntul. Sotniile lui Apletin grăbeau spre drumurile Galațului și Brăilei și spre vămile muntenești, țintind potecile de la Cașin. Se vestise pretutindeni venirea lui Ion Nicoară-vodă. Neavînd nici o stricăciune, lumea sta cu pace la sălașele ei. Au început a fi popriți, după izvodul lui Cozmuță, unii boieri din Țara-de-Jos, și sînt trimeși la grosul călărimii hatmanului Șah.

La Potîrnicheni, în hotarul de odinioară al ținutului Iași, i-a sosit lui Nicoară vestire și de la căpitanul Cozmuță. Spun răzășii din satele de către miazănoapte că la turcii din cetatea Hotinului s-a simțit intrarea de oști în olatul moldovenesc, deci, după obicei, baș-buluc-baș a închis cu zăvoare porțile de fier și așteaptă. În satele din lungul drumului Lipșei, se ridică răzășime tînără, cerîndu-se la oastea măriei-sale.

S-a vestit în toate părțile de îndemnul măriei-sale Ion Nicoară să fie popriți și dați stăpînirii nouă boierii haini din războiul lui Ion-vodă; iar acei care nu au avut păcat, nici mînia norodului pentru asupriri și jăcuiri, să nu se teamă de nimic. Deasemenea satele să prindă și să deie în mîna oștenilor măriei-sale pe slujitorii păgîni care vor fi umblînd în țară după dabile, peșcheșuri și plocoane.

Se aleg în sate vornici dintre oamenii care au fost în războiul lui Ion-vodă din Țara-de-Jos în anul 1574.

Cei care doresc să iasă la oaste cu măria-sa Ion Nicoară, să-și caute cal bun, straie de iarnă, și să-și ia la ciochine merinde pe zece zile. Altfel, căpitanul

Cozmuță nu-i primește; și să se știe că asta nu-i oaste de dobîndă și sînt oprite cu strășnicie răutățile, furtișagurile și ucisurile. Cine poftește să intre în oastea măriei-sale Ion Nicoară, apoi intră numai cu jurămînt.

Au venit vești și de la asaulul Elisei Pokotilo, în privința boierilor vînzători și a liniștirii oamenilor. Fără să-l îndemne cineva, Dominte a cutezat să intre în ziua de 18 noemvrie, duminică, într-o biserică a unui sat și, cu sfială, și-a spus și el părerea despre steaua cu coadă și despre mintea puțină a celora care socot că vine sfîrșitul omenirii. Vine numai sfîrșitul răilor, după ce se vor săvîrși slujbele de pomenire ale răposatului Ion-vodă și se va deschide județul măriei-sale Ion Nicoară la Iași. Așa socoate și bădica său Nechita, mare înțelept.

În aceeași zi de duminică, Elisei Pokotilo trecea cu sotniile sale Siretul la Scheia, grăbind spre Tazlău. Totîrnac, cu o sută de săbii, apucase în lungul Siretului, spre Bacău, ca să închidă pasul Oituzului. Lixandru mezinul a înștiințat pe asaul că ar avea nevoie de o zi ca să treacă în grabă pe la un loc de domnia-sa știut, la apa Moldovei.

— Cît mă duc și mă intorc eu, asaule, oamenii pot face o zi popas de hodină.

A răspuns liniștit și cu blîndeță asaulul:

— Domnia-ta, Alexandre, nu putem ieși cu nici un chip din hotăririle măriei-sale. Peste cinci zile trebuie să fim amîndoi la Iași. O parte din oameni rămîn să privegheze la ținuturi. cu sutașii cei mai destoinici. Cu două sotnii trecem la Iași, ca să ne facă rînduială nouă cum va socoti măria-sa.

Mezinul a răspuns cu ațîtare:

— Nu se poate să nu mă duc, asaule, pînă unde am eu treabă.

— Fără învoire?

— Răspund eu faţă de măria-sa.

— Nu cuteza a trece domnia-ta peste hotărîrea de care îţi vorbesc.

Alexandru a privit cu mînie pe bătrîn; moş Elisei a înţeles că în acea mînie stă o mare primejdie, ca în nourul de furtună trăsnetul. A tăcut.

— Mă duc cu orice preţ! a izbucnit mezinul.

Asaulul a oftat. Ar fi putut da poruncă de oprelişte, dar s-a stăpînit. După cum îl prevestise măria-sa, acel tînăr se scufunda într-o rătăcire, ca într-o arşiţă de friguri.

Alexandru a făcut semn călăreţilor celor mai de-aproape, scrîşnind:

— Veniţi după mine!

Oştenii au aşteptat semnul asaulului.

— Duceţi-vă, a grăit moale acesta şi a adăogit din ochi semn de întoarcere.

Ei au încuviinţat, înţelegînd, şi s-au luat cu repeziciune după căpitanul lor. Dar acel căpitan buiac nu mai avea nici o luare-aminte asupra lor şi-i uitase. L-au urmărit îndelungă vreme. Au pus în pas cînd îşi domolea el fuga, s-au avîntat iar cînd l-au văzut pornind din nou viforos.

Unul din cei doi călăreţi ostroveni era Dominte Gîrbovu, care fusese cuvîntăreţ în biserică la Scheia. Al doilea era un om posomorît şi tăcut, unul Mitrea Bogza, fost cioban.

L-au dus pe mezinul Alexandru aşa, cu domoliri şi iuţeli, pînă într-un loc unde se făcea în dreapta o pădure bătrînă. Acolo dintrodată căpitanul Lixandru a oprit năprasnic, punîndu-şi fugarul în două picioare. Apoi a săltat ca o lăcustă peste şleah, intrînd în luncă, subt lucirea asfinţitului.

Bogza a oprit, şi-ndată, după el, Dominte.

— Unde Dumnezeu s-o fi ducînd? s-a mirat ciobanul.

— Știe dracu...: a îngînat Gîrbovu cel mezin.

Bogza a rînjit:

— Apoi n-om îndrăzni să intrăm și noi unde se duce domnia-sa, ca să nu dăm într-o primejdie, să întîrziem și să ne prăpădim sotniile.

— Ba ne-om întoarce grabnic, a zis Dominte, ca să dăm sama către asaulul nostru; altfel, se supără bădica Nechita și mă mustră cu pumnul.

CAPITOLUL XXXIV

La scaunul Țării Moldovei

În ziua de joi 22 noemvrie, fiind în preajma Sculenilor pe Prut, Nicoară Potcoavă a fost vestit de Costandie Șah cum că Petru Șchipu-vodă nu se află la Iași. A ieșit de două săptămîni de la scaunul său, trecînd Dunărea la Isaccea ca să închine daruri beilor din cetățile Dunării, avînd de gînd să-și urmeze calea către Țarigrad. Străjile lui turcești s-au dus cu el pînă la vadul Oblucitei, iar de acolo s-au întors alene. La Iași încă n-au putut ajunge. E bine să fie apucat scaunul țării fără nici o întîrziere.

Deci în sara de joi 22 noemvrie, Nicoară Potcoavă a trecut Prutul, și la 23, vineri, privighetorii săi au suit cu repeziciune dealul Popricanilor.

Venea și Șah hatman pe drumul tătărăsc, răzbind pe la Răducăneni, pînă în dealul Ciricului.

De la Popricani, cu douăsprezece sotnii, Nicoară Potcoavă s-a desfăcut de uncheșul Petrea Gînj, și, ocolind pe lîngă pădurea Copoului și prin valea Păcurarului, a lăsat două sotnii la Galata.

Urmînd a ocoli prin Miroslava, a ieșit în valea Bahluiului s-apoi la opustul iazului de la Frumoasa. A

prins toate înălțimile și drumurile de trecere de la Bucium, a pus oameni în mănăstirea de lîngă iaz și a împresurat curtea domnească pe din vale. Șah venea de la Ciric, uncheșul Petrea dinspre dealul Copoului. Căruțele oștimii stăteau zăgăzuite la intrările tîrgului.

Cînd a pătruns cea dintăi sotnie descălărată a lui Nicoară dinspre valea iazului către poarta cea mică a curții domnești, lîngă odăile siimenilor, au prins a ieși din vecinătăți oameni feluriți, cu scări, topoare și tîrnăcoape, ca să dea sprijin. Se îndemnau chemîndu-se unii pe alții și au prins a bate în porți cu topoarele și a dărîma cu tîrnăcoape crăpăturile zidurilor.

Pe deal, la porțile cele mari din față, către Sfîntu Neculai Domnesc, s-au auzit tunete. Potcoavă, stînd în priveliște pe toloaca Frumoasei, a înțeles că unchețul Petrea a ajuns la poarta cealaltă a cetății și a pus sănețe în bătaie asupra turnului de deasupra intrării clopotniții paraclisului, unde se îmbulzeau de obicei străjerii.

Soarele, pe cer senin, abia se cumpănea către al șaptelea ceas al zilei. În tîrg, către valea de la Carvasara, unde se afla și hanul neguțătorilor turci, pornise mare zvoană; bătea a primejdie clopotul cel mare de la Sfînta Vineri. Tot de-acolo se înălța un fum des de la o casă aprinsă, și adierea zilei îl purta de la vale spre deal, adică de la miazăzi spre miazănoapte. Vîntul arăta măriei-sale Nicoară că vremea bună se prelungește.

Veneau către el din dreapta, prin laturea mănăstirii Frumoasa, călăreții zaporojeni, trimeși de Costandie, ca să-i vestească apropierea. Călărețul din frunte avea dinaintea sa, în șa, o muiere despletită, călăuză veselă, care-i purta pe oșteni pe poteci cunoscute numai de localnici.

În vremea asta, în zidurile de la mănăstirea Sfîntu Sava, se închisese cu mare grabă şi frică înaltpreasfinţia-sa mitropolitul Anastasie, aşteptînd de la credincioşii săi veşti, ca să înţeleagă ce are de făcut. Soseau în pripă, unii după alţii, preoţi, călugări, diaconi, şi gîfîiau la uşa stăreţiei, aşteptîndu-şi rîndul. Iar egumenul Macarie se tot purta pe lîngă camară, ţinîndu-se de fălci şi tînguindu-se, parcă l-ar fi durut măselele.

— Înaltpreasfinte, a strigat subţire diaconul al doilea de la mitropolie, Cristea Sîrbu, îngenunchind lîngă prag, nici nu s-a mai văzut asemenea oaste în tîrgul nostru. Se umplu uliţile de oşteni călăreţi.

— Înaltpreasfinte, s-a spăimîntat cu glas gros şi cumplit diaconul întăi, Anania Bîrlea, n-avem alta de făcut decît să ne-nchinăm şi noi cu cea mai mare grabă.

— De ce, Ananie ? a zîmbit preasfinţitul Anastasie.

— Apoi, înaltpreasfinţite, după ce i-au detunat pe darabani[1] şi nemţi cu săneţele oştenii lui căpitanu Petrea, de au căzut vreo doi din clopotniţă ca ciorile, au pătruns asupra slujitorilor domneşti din vale pedestraşi ai lui Potcoavă, şi cînd au tras săbiile ş-au început a-i sîngera pe ai noştri, gata — aman ! Cădem la mila măriei-sale Nicoară, să ne ierte şi să ne slobodă în lumea noastră, unde om vedea cu ochii, ori să se milostivească măria-sa a ne primi în leafă.

— Frumos război, n-am ce spune, a rînjit părintele Anastasie mitropolitul. Chiar acum i s-a năzărit lui vodă să se ducă la împărăţie, lăsînd ţara de izbelişte. Asupra lui să cadă blăstemele pentru prădăciuni şi pojaruri.

A îngenunchiat în faţa înaltului şi preotul cel bătrîn de la Sfînta Vineri, popa Chirică.

[1] *Daraban* — oştean din pedestrime.

— Ba, înaltpreasfinţite, să nu păcătuim, a înălţat sfinţia-sa glas; crainicii strigă de un ceas de vreme, prin toate părţile, că măria-sa Ion Nicoară nu vine cu duşmănie asupra ţării şi nu va fi asuprit, ucis şi prădat nimeni. Numai păgînilor de la Carvasara să le fie frică; pe aceia îi taie cît te-ai şterge la ochi.

— Strigă crainicii asta? s-a mirat părintele mitropolit.

— Strigă, înaltpreasfinte; fac cruce şi mărturisesc pe sufletul meu. Mai strigă acei crainici că măria-sa vine cu oaste de ţară şi cu ajutor de la fraţi creştini. Şi va intemeia judecată la scaunul ţării.

— Ce fel de judecată?

— Să judece pe cei mari ai lumii, înaltpreasfinte.

— Se sumeţeşte acest domnişor a se aşeza jude în locul lui Dumnezeu?

— Se sumeţeşte, înaltpreasfinte, n-avem ce-i face. E plin tîrgul de călărime; tot năboiesc, tot năboiesc oşteni din toate părţile. Şi căruţe vin dinspre podul Păcurarului, şi dinspre Sărărie, şi de către Ciric; tună şi detună, şi nu înţeleg, înaltpreasfinte, de ce se bucură aşa prostimea.

— I-a venit vremea să se desfăteze şi ea, a zîmbit a treia oară mitropolitul.

Diaconul cel subţire şi balan, şi diaconul cel gros şi negru şi popa Chirică cel cu barba căruntă şi ochii bulbucaţi s-au sculat în picioare şi au plecat frunţile către poruncile înaltului lor.

— Poruncesc să se tragă clopotele la mănăstiri şi biserici, a hotărît mitropolitul. Şi arhiereul Gherontie să iasă înaintea biruitorului cu pîne şi sare. Şi dacă închinăciunea e bine primită, am să văd; socot că mă voi osteni şi eu pînă la curte, să îmblînzesc leul şi pardosul.

Îndată s-au sunat clopotele la Sfîntu Neculai cel bogat, biserica domnească a curţii, la mănăstirea

Sfîntu Sava, la Sfînta Vineri, la Dancu și la toate bisericile și mănăstirile, pînă la Golia, în capătul tîrgului.

Vlădica Gherontie, locțiitorul mitropolitului, a ieșit cu sobor de preoți și călugări, venind cu icoane și făclii la curtea domnească, să se plece lui vodă cel nou, îngenunchind cu pîne și sare.

Caimacanii și dregătorii lui vodă Șchiopu dăduseră dos la față. Se ascunseseră prin măhălăli, alții avuseseră vreme să iasă către pădurile de la Păun și Repedea.

Căpitanii de la curtea domnească, cei care închinaseră armele, au cerut măriei-sale vodă cel nou milă și ocrotire să intre sub mîna măriei-sale, cunoscînd ascunzătorile boierilor dregători și făgăduind să-i aducă de grumaz la picioarele preaslăvite ale stăpînului Ion Nicoară-voievod.

În vreme ce se așezau zece sotnii de ostroveni la curtea domnească și la mănăstirea Frumoasa, zaporojenii lui Costandie Șah străbăteau tîrgul la pas, cu căruțele cu covergă după fiecare sotnie. Cîntau și-și jucau caii.

Costandie s-a abătut la curtea domnească, găsind acolo îmbulzeală de curteni de rînd, monahi și popor. Și-a făcut loc călare, a oprit la treptele spătăriei celei mari descălicînd singur, pe cînd straja rămînea călare cu săbiile trase. Ion Nicoară-vodă a coborît cu brațele deschise. Amîndoi hatmanii s-au îmbrățișat și s-au sărutat. Mulțimea a dat glas de slavă, pe cînd Nicoară și Costandie intrau la sfat în spătărie.

A venit vestire de la mitropolitul Anastasie că înaltpreasfinția-sa e gata să se plece cu supunere în fața măriei-sale și să-l ungă domn, au a doua zi, sîmbătă, au a treia zi, duminică, așa cum va porunci slăvitul stăpîn și cum e gustul măriei-sale.

Înaltpreasfinţitul Anastasie s-a înfăţişat, plecat din şale, în negreaţa rantiei şi a camilafcei; binecuvîntînd poporul îmbulzit, a suit domol treptele de la spătărie, şi străjile i-au făcut loc să intre la măria-sa. Despre ce s-a grăit acolo nu s-a ştiut şi s-a ţinut taină. Înaltpreasfîntul părea împăcat şi bucuros cînd a ieşit din spătăria cea mare. Şi-a făcut loc pînă în foişor, deasupra adunării poporului, şi, după ce a mai binecuvîntat o dată, înainte de-a începe vorba, a înghiţit strîmb, răsucindu-şi capul de la dreapta spre stînga.

— Să trăiască măria-sa! a cuvîntat înaltpreasfinţitul Anastasie din cerdac. Măria-sa porunceşte în ziua de duminică, 25 noemvrie, parastas şi praznic pentru odihna sufletului răposatului Ion-vodă, fratele mai mare al măriei-sale. Atuncea să se adune poporul la biserici. Iar ziua încununării măria-sa o va hotărî la vreme, avînd alte treburi mai grabnice. Şi să se ştie că măria-sa nu vine voievod din mila necredincioşilor ismailiteni, ci vine cu oaste creştinească şi cu puterea săbiei sale, aducînd norodului nădejde ca să trăiască slobod, cum au trăit şi moşii noştri din veac.

La vorbele preaînaltului s-au tălăzuit asemenea tunete de hăuliri, mugete şi chiote de bucurie, cum nu se pomenise niciodată la vreo domnie nouă.

Mitropolitul Anastasie, bătrîn încă în putere, cu plete negre, sprîncenat şi cu dinţi albi, se îndreptase din şale şi asculta cu luare-aminte acele chemări prelungi, căutînd să-şi dea sama dacă-i bună şi din inimă zvoana aceea de glasuri şi de chiote. Căci înaltpreasfinţia-sa de mult era deprins să vadă oştenii cu cealmă[1] împrejurul norodului. Şi inima ace-

[1] *Cealmă* — turban.

lui norod era cu îndoială și cu frică, întocmai ca inima înaltpreasfinției-sale.

A adaos înaltpreasfințitul Anastasie:

— Măria-sa mai poruncește negustorilor și breslelor să coboare obloanele și să-și scoată marfa. Nimănui nu-i va lipsi un capăt de ață. Măria-sa Ion Nicoară-voievod vine ca părinte și prietin al tuturor.

S-a învăluit iar furtună de glasuri. Clerici mulți, adunați grabnic în foișor, au cîntat cu glasuri înalte:

«Sfînt, sfînt, sfînt domnul Savaot —
Plin e cerul și pămîntul de mărirea lui...»

Cînd au contenit cîntările, înaltpreasfinția-sa mitropolitul Anastasie a mai îndemnat poporul să se înfățișeze la slujba de vecernie, cînd se vor trage clopotele la toate bisericile tîrgului. Și fiecare să umble cu liniște și cuviincios, ca să nu-l supere pe măria-sa.

Însă după slujba de vecernie, prostimea, purtînd făclii, s-a îmbulzit către curtea domnească. Acolo straja fiind în putere și neclintită ca un părete de cremene, făcliile s-au îndreptat spre Sfînta Vineri și au umplut ulița de la Carvasara. Lumea a stîrnit tumult, și glasuri multe au strigat împotriva negutătorilor păgîni.

A trecut o strajă de șase călăreți și a îndemnat lumea să se împrăștie, căci, din porunca măriei-sale Nicoară, negutătorii ismailiteni au fost ridicați și duși la curte, în temnița de subt turnul porții. Dar lumea nu s-a liniștit. Aparii de la cișmea au înălțat coromîslele[1] și au poftit să bată cu ele pe dumnealui Sima Ghiorț, mare-armaș al domniei Șchiopului, care stă ascuns în beci între poloboacele cu vin, chiar acolo în casa lui de lîngă biserică.

---

[1] *Coromîslă* — cobiliță.

Aceste vorbe au zădărît care nu se mai află mulţimea; şi Şahîn, starostele breslei aparilor, s-a suit pe o scară pe care o ţineau alţii cu putere subt dînsul şi a grăit astfel:

— Oameni buni, acuma-i vremea noastră ca să-i plătim lui Sima Ghiorţ pentru toate răutăţile pe care le-a săvîrşit împotriva omenirii sărmane. Să-l pîrîm la măria-sa Nicoară pentru urgia cu care ne prigoneşte.

— Să-l pîrîm, să-l pîrîm la măria-sa! au încuviinţat unii mai vîrstnici, de-o samă cu starostele.

— Ba să-l răpunem acuma! au răcnit barbaţii mai tineri şi femeile.

S-a pornit o învălmăşeală în viermătul de oameni, tălăzuindu-se între chiote de mînie şi ţipete de durere.

Atuncea s-a arătat călare, lîngă biserică, uncheşul Petrea Gînj, chemat de straja dintăi. Domnia-sa era impresurat de oşteni încălăraţi, cu suliţi. Darabana a sunat, poruncind linişte.

Lumea s-a domolit cu greu.

— Ce poftiţi, oameni buni? a întrebat cu glas puternic căpitanul Petrea.

Nu s-a ştiut deocamdată ce poftesc oamenii cei buni. Deocamdată au poftit cu toţii să strige.

Darabana a mai bătut o dată.

— Să vorbească cel de pe scară! a poruncit uncheşul Petrea. Pe cît înţeleg e omul dumneavoastră.

— Aşa-i! au încuviinţat unii.

— Ba nu-i omul nostru! au răcnit alţii.

A sunat iar darabana a treia oară. Călăreţii ostroveni au aplecat suliţile.

— Eu nu-s nici al unora, nici al altora, a strigat starostea de pe scară; eu îs omul lui Dumnezeu. Şi ca un umilit ce mă aflu pe lumea asta, mă rog domniei-sale căpitanul Petrea să-l judece pe Ghiorţ mare-

armaş, după tînguirea noastră, ori să ni-l deie în labă, să-l judecăm noi.

Se făcuse tăcere ca după alinarea unei furtuni.

— Ce aveţi domniile-voastre împotriva lui mare-armaş? a întrebat căpitanul Petrea.

— He-he! Cîte avem noi! a rînjit starostea Şahîn, zbîrlindu-şi barba şi mustăţile cărunte.

Deodată s-a auzit un glas subţire şi mînios cerînd loc, şi dinaintea căpitanului Petrea, între făclii, s-a înfăţişat o ţigancă încă tînără, cu cozile împletite cu arginţi atîrnîndu-i pe lîngă urechi.

— Asta-i Trandafira! ziceau barbaţi şi femei din mulţime.

— Eu sînt, a ţipat ţiganca, rupîndu-şi dintrodată de pe piept cămaşa şi jucîndu-şi sînii goi. Una dintre ţîţe, cea din stînga, era neagră şi ciumpăvită[1]. Of! a ţipat ea, să se uite căpitanii şi voievozii ce ne face armaş-mare.

A prins a lălăi un cîntec înfricoşat:

Ghiorţ ne spînzură-n cîrlige,
De ne arde şi ne irige
Sima Ghiorţ!

— Unde-i Sima Ghiorţ? a strigat cu mînie căpitanul Petrea.

— În palatul lui de lîngă biserică, a răspuns Şahîn starostea. Între poloboace, în pivniţă; aşa îl pîrăsc slujitorii lui.

— Să mi-l aduceţi! a poruncit unchesul.

— Aista-i venit de la căpcăuni, a înştiinţat starostea de pe scară. Cine intra la armaş-mare nu mai ieşea, ori ieşea împuţinat ca această biată Trandafira.

---

[1] *Ciumpăvit* — ciopîrţit, mutilat.

— Să-l aducă aici, striga ca într-o nebunie ţiganca ; să-l pălească slăvitul căpitan cu sabia.

O parte din poporul adunat a intrat în palatul marelui-armaş, dărîmînd în puţine clipe totul. Cu lemne, cu topoare, au răzbit. L-au adus pe armaşul-mare, boţit, ghiontit şi suduit, dinaintea căpitanului Petrea.

Trandafira s-a repezit asupra lui ca o caie cu ghiarele, ţipînd iar :

— Of ! păgîne şi căpcăune,

Tu la ţîţe ne înjunghii
Şi ne baţi pene subt unghii...
Sima Ghiorţ !

Mare-armaş Sima Ghiorţ nu era om mare, nici voinic. Era un slăbănog spîn, cu petec negru de catifea peste ochiul stîng. Tremura subt ameninţarea mulţimii, cu mîinile legate la spate, încovoiat cu umilinţă dinaintea stăpînirii nouă.

Trandafira s-a zvîrlit cu ghiarele asupra ochiului sănătos. Lumea s-a tălăzuit iar. Darabana a cerut întărîtat linişte.

— Vi-l dau ! a strigat unchesul.

Într-o clipă, balaurul cu o mie de capete a rupt şi a mistuit jertfa.

CAPITOLUL XXXV

Temelii ale puterii domneşti

Duminică, în 15 noemvrie, au sunat toate chimvalele bisericilor şi mănăstirilor din tîrgul de scaun, vestind slujbă mare cu parastas şi pomenire a răposatului voievod Ion.

Fuseseră poruncite deasemenea din tîrg în tîrg şi din sat în sat, în tot cuprinsul tării, slujbe la fel şi praznice. Aşa că pe acea vreme lină de toamnă, cum nu mai fusese niciodată în veac, cîntau sonurile revărsîndu-se în văzduh şi plutind pe aripi nevăzute. În margine de crînguri înfloriseră alunii şi îmbobociseră cornii. La curtea domnească slobozise floare o creangă de liliac, lîngă fereastra unde odihnea Ion Nicoară.

Măria-sa nu prea avea somn. Ardeau făcliile în camara sa pînă la miezul-nopţi, şi revărsarea zilei îl afla umblînd la odăi şi la oşteni în tot cuprinsul cetăţuii. Sîmbătă, cu strajă tare, a ieşit călare spre dealul lui Păun, şi a coborît prin viile de la Bucium. Duminică, în tot cuprinsul curţii domneşti, s-au întins mese de praznic pentru oşteni, şi la toate bisericile şi mănăstirile s-a îmbulzit lume sărmană la ospeţe. Măria-sa a priveghiat din cerdacul spătăriei şi, la inchinarea oştimii, a ridicat deasupra frunţii sale pocalul, sorbindu-l pînă la cea din urmă picătură. Altă mîncare decît puţină colivă într-un talger de lut măria-sa n-a gustat în acea zi.

În alcătuirea străveche a acestei mîncări se amestecă grîul, mierea şi laptele, de care nu trebuie să fie lipsită fiinţa omenească. Cei în viaţă cinstesc morţii, împărtăşindu-se din ea, mărturisind astfel că n-ar fi lipsiţi de bunurile vieţii. Dar coliva e o mîncare dulce numai a praznicelor. Sărmanii nu mai pot s-o aibă în toate zilele vieţii, deşi muncesc şi robesc de la leagăn pînă la mormînt.

La al patrulea ceas al dimineţii, Nicoară a coborît scările spătăriei, şi popa Chirică s-a suit în foişor şi a binecuvîntat pe ostrovenii domniei, cu braţele întinse, ca şi cum ar fi vrut să le potolească lăcomia. Sfinţia-sa a rostit închinare de laudă voievodului, şi atunci oşteni aşezaţi în lungul zidurilor pînă hăt de-

vale, la odăile siimenilor, au prins a detuna unul după altul din săneţe, aşa că au fost fulgere şi trăsnete, de s-a uimit şi s-a mirat, cum nu se poate spune, prostimea aburcată pe ziduri ca să vadă petrecerea de la domnie.

Către ceasul al cincilea al zilei, măria-sa Ion Nicoară a ieşit cu Costandie hatman şi cu unchesul Petrea, avînd în jur o sotnie de oşteni cu suliţi. Au trecut pe la praznice, ca să vadă petrecerea mulţimii. Unde ajungea măria-sa, numaidecît prindeau a bate clopotele bisericii, şi norodul dădea glas de slavă iar psalţii cîntau aşa de năprasnic, încît le erau obrazurile ca de postav roş.

La Sfînta Vineri, sărăcimea a îngenunchiat înaintea calului alb al măriei-sale ; numai starostea Şahîn a rămas în picioare şi, închinîndu-se de trei ori către voievod ca la o icoană, a arătat care-i ruga poporului :

— Să ne dai stăpînitor drept, măria-ta, care să nu rîdă de schilozi şi cerşetori, cum rîdea Ghiorţ ; să nu-i anine în cîrlige şi să-i ardă cu frigări înroşite ; să nu străpungă sînii muierilor şi să le farme palmele în ţîţîna uşii, cum se arată în cîntecele alcătuite de cobzarii noştri ; pentru care Ghiorţ şi-a primit întăia osîndă, iar cea de-a doua are a o primi de-acum înainte în veac şi pururea în fundul tartarului. Ci, măria-ta, binevoieşte a ne da un dregător milostiv ; şi-l cerem pe căpitanul Petrea, care se află acum în stînga măriei-tale, lîngă inima măriei-tale. Şi noi l-om asculta şi din poruncile domniei nu vom ieşi.

— Încuviinţez cererea norodului, a zis Potcoavă. Şi cum te chiamă pe domnia-ta ?

— Eu îs Şahîn, starostea aparilor, şi oricînd slujitor al măriei-tale. Ţi-or pomeni veşnic numele săr-

manii, pentru bunătatea ce le-o arăţi, preaslăvite stăpîne!

— Am aflat, staroste Şahîn, de întîmplarea de vineri şi de mînia norodului împotriva lui Ghiorţ. Unde-i Trandafira?

— Aici, doamne! a răspuns cuviincios ţiganca, ridicîndu-se din genunchi.

Era curat îmbrăcată şi-i sunau arginţii cosiţelor.

Măria-sa Ion Nicoară s-a uitat o clipă la ea, apoi a întors în loc şi s-a dus.

Calicii fără mînă ori picior, strîmbi şi orbi au bătut metanie în pulberea medeanului ş-au prins a se jelui, cîntînd:

Doamne, miluieşte-ne,
De păgîni păzeşte-ne,
Bunătate să ne-ngădui,
Altă pită nu ne trebui...

Cînd s-a întors alaiul la curtea domnească, îl aştepta descălicat subt foişor pe măria-sa un sol grabnic de la asaulul Elisei. S-a închinat cu cuşma în mînă. Era Mitrea Bogza, cel ce fusese în tinereţa sa cioban.

— Ce ţi-i voia? a întrebat Nicoară.

Oşteanul s-a apropiat, plecîndu-şi fruntea. Nicoară a priceput că i se aduce o veste tainică şi a chemat pe sol după sine, ducîndu-l sus în pridvor.

— Acuma spune.

— Slăvite stăpîne, a răspuns Bogza, mă trimete asaulul nostru ca să vestesc cum că Alexandru coconul, fratele măriei-tale, a ieşit fără voie de subt mîna asaulului nostru şi s-a răzleţit singur, încolo, cătră Moldova. Am umblat o vreme după domnia-sa coconul, fiind cu mine şi Dominte Gîrbovu, pînă-ntr-un loc ce-i zice Subt Boura, după cît am aflat. Acolo

l-am lăsat, avînd datoria să ne întoarcem la sotniile noastre.

— Da. Şi pe urmă ?

— Pe urmă — nimica, slăvite stăpîne. Asaulul nostru trimete vestirea asta, şi atîta-i.

Nicoară a privit pe oştean fără să clipească.

— Bine, a zis măria-sa încet. Acuma du-te la cuhnii, să te ospăteze. Aşteaptă pînă ce-ţi dau răspuns. Unde-i acuma asaulul Pokotilo ?

— Slăvite stăpîne, asaulul nostru a intrat în munte, nici nu-l mai pot găsi ; mi-a poruncit să rămîn aice la curte pînă ce-a veni şi domnia-sa cu unii boieri pe care i-a apucat de grumaz.

— Bine. Înfăţişează-te căpitanului Petrea ; spune-i şi lui ce mi-ai spus mie. Du-te !

Potcoavă grăia c-o voce blîndă, dar îndată ce Bogza a coborît din pridvor, tot lăuntrul său i s-a cutremurat de furtună. S-a învîrtit în juru-i, cătînd ceva. După aceea a intrat în camara unde îşi avea patul de odihnă şi s-a trîntit cu faţa în jos pe poclăzi. După o clipită a săltat în picioare şi a cătat cingătoarea cu armele de război. A prins-o cu repeziciune, apoi a aruncat-o.

— Ce-mi folosesc toate ? mormăia el înăbuşit, ca într-o rătăcire fugarnică. Toate se împlinesc bine, şi deodată vine acest prag la care mă poticnesc. Omeneşti slăbiciuni pe care nu le pot birui !

S-a aşezat într-un jîlţ şi s-a scobit la chimir, scoţînd cartea presviterei şi ţinînd-o între două degete ca pe ceva de preţ. A privit-o lung ş-apoi a aruncat-o cu aţîţare pe duşamea, ridicîndu-se şi umblînd în neştire, între uşă, pat şi masa de abanos, înflorită cu sidef. În camara aceea strîmtă, cu puţine lucruri amestecate, unele scumpe, altele de rînd, numai c-o icoană în colţul răsăritului, cu candela stînsă, fără

scorţuri pe păreţi şi lăvicere pe jos, ca şi cum într-un ceas al zilei de vineri toate ar fi fost luate de un val, i se părea că se înăbuşă, ca într-o străinătate pustie, într-o închisoare. Lovi cu mînie sunducul înflorit de subt fereastră. După sunet a înţeles că-i gol.

— Ah! a gemut el, lovind iar cartea de jos cu cizma şi trimeţînd-o subt măsuţa de abanos.

S-a oprit. Auzea îndărătul uşii tusa uncheşului Petrea. S-a îndîrjit asupra sa însuşi. S-a întors, dar n-a izbutit să zîmbească bătrînului care intrase.

Oşteanul cel vechi îl privea cu îngrijorare.

— Ce se va fi întîmplat, măria-ta? Mi-a spus Bogza de Lixandru al nostru. Fii cu îngăduinţă; nu-l judeca prea aspru; ţi-i frate şi s-a purtat întotdeauna ca un viteaz.

— A călcat poruncile domnului său... a zis domol, însă cu străşnicie, Potcoavă, privind aţintit la mare-armaş.

Ca şi cum ar fi fost lovit în piept, bătrînul a şovăit înspre domn, căutîndu-i mîna; ochii i s-au aburit de lacrimi.

— Măria-ta, nu-l osîndi pînă ce nu se va afla ce este. În clipă încalic cu cîţiva oameni şi purced. Pînă mîne sară ţi-l aduc aici. Fii blînd şi milostiv; sînteţi prunci dintr-o mamă.

Nicoară a oftat; a părut că se îmblînzeşte; însă privirea îi era aceeaşi.

— Du-te, mare-armaş, adă-l aici pe acel rătăcit.

Bătrînului îi curgeau lacrimi în mustaţa sură. Nu se clintea încă din loc.

— Du-te, uncheşule, a adaos Nicoară cu blîndeţă, punîndu-i mîna pe umăr.

Uncheşul a plecat fruntea şi a ieşit numaidecît. I s-a lovit sabia de uşă.

«Semn rău», şi-a zis în sine Potcoavă ; a zîmbit el singur de asemenea eres, care-i dovedea slăbăciunea sa în acest ceas.

A deschis uşa şi a strigat caraulei :

— Dă înştiinţare să vie logofătul Radu.

Pe urmă Nicoară şi-a adus aminte că vel-logofătul cel nou e împovărat de treburi. Deşi era zi de sărbătoare, Radu Suliţă avea în camara logofeţiei, împrejurul său, pe meşterul de scrisoare moldovenească şi pe cei doi ucenici ai lui, pentru întocmirea şi trimeterea la scaunele de ţinuturi a poruncilor măriei-sale. Cu cea mai mare grabă şi fără întîrziere, jupînii staroşti şi pîrcalabi aveau a trimete la curtea măriei-sale Ion Nicoară pe cel mai vîrstnic dintre căpitanii de mazîli şi răzăşi, ca să intre în divanul de judecată al domniei, care îşi începe treburile cît de curînd.

— Dacă n-am fi noi, se tînguia diacul de moldovenie, bătrînul Ştefan Hristofor, ce-ar face domniile ? Ar fi întru mare nevoie. Pe cînd aflîndu-ne noi aici, scriem poruncile şi le trimetem, şi toată lumea trebuie să deie ascultare. Să ştii, măria-ta, că Ştefan Hristofor e stîlpul logofeţiei încă din vremea răposatului Petru Rareş-voievod. Se schimbă măriile-lor destul de des, după ale lumii nacazuri şi nevoi, pe cînd logofeţia rămîne statornică, slujind domnia. Nici turcul n-are ce ne face ; nici măria-sa n-are ce ne face ; noi n-atîrnăm de schimbări ; noi sîntem logofeţia şi cunoaştem toate încheieturile şi rînduielile Ţării Moldovei. Aşa acuma, dacă am scris poruncile, treaba merge strună. Aceşti ucenici Mîţu şi Codoman, n-au altă treabă decît să taie şi să ascută pene bune de gîscă ; eu scriu, şi domnia ţării n-are nici o grijă.

Moş Hristofor se purta cu greu de colo pînă colo nu numai din pricina anilor, ci şi dintr-a unei omeneşti slăbăciuni, plăcîndu-i foarte vinul din viişoara

domniei-sale de la Bucium, din care își aducea în fiecare zi la curte un clondir de-o ocă. Adevărurile pe care le dovedea tuturor celor ce pofteau să-l asculte și îndrăzneala pe care o arăta mai-marilor săi, în puterea acelui clondir trebuia căutată. Altfel era om bun, cu nasul mare și rușinos. Nu s-amesteca în treburile politicești. Era Ștefan Hristofor Pană-de-gîscă, cu ființa domniei-sale închinată logofeției Moldovei.

Mițu și Codoman, ucenicii, slabi și firavi ca și meșterul lor, însă tineri, îl înștiințaseră pe moș Hristofor că vel-logofătul cel nou e cărturar și scriitor mai mare decît toți cărturarii și scriitorii de pe lumea asta. He-he ! De asta nu-i păsa domniei-sale ! Pe Ștefan Hristofor nu-l putea birui nimeni.

— Ascultă, măria-ta :

«Jupîne pîrcalabe de la ținutul Covurluiului, cel ce-ai fost așezat la domnia nouă a măriei-sale Ion Nicoară, scoală-te, ia aminte și trimete la scaunul domniei măriei-sale pe căpitanul de mazîli cel mai cuminte și mai bătrîn de la ținutul domniei-tale cu grabă și așa să faci, iar nu altfel.

Măria-sa vodă a poruncit, vel-logofăt și-a pus pecetea, Ștefan diac a scris.»

— E bine, moș Hristofor ; să se trimeată poruncă la fel la celelalte douăzeci de ținuturi.

— N-am spus eu ? a rîs blînd moșneagul, cu gura-i știrbă, foindu-se în rantia-i sură. Le facem toate. Dar mai întăi și mai întăi să scriu acea carte pe care mi-a poruncit-o însuși vodă. Căci, dacă n-oi scri-o azi, se supără măria-sa. Cartea aceea cu iazul de la Miroslava, unde este neînțelegere între niște călugări și mișeii țărani. Le spun eu acelor țărani

și-i ameninț că dacă nu se astîmpără, apoi au de-a face cu sabia măriei-sale.

— Moș Hristofor, a răspuns Radu vel-logofăt, măria-sa a poruncit pentru jalba sătenilor de la Miroslava, că intră călugării de la Goruni fără dreptate în iazul lor cu năvodul, și-l pustiesc.

— Atuncea să-i ameninț pe călugări?

— Se-nțelege.

— Bun! Las' pe mine, măria-ta, într-o clipeală i-am amenințat. Ce se pricepe Evantie Simandra, diac de elină și latinie, dragă doamne! Ce se pricepe Radomir Koțmanski, cel de sîrbie și leșască? Dumnealor nu dau pe aici cu săptămînile. Numai cînd și cînd îi chiamă domnia. Iar Ștefan Hristofor e stîlp!

Turnați cerneală în ulcică, băieți.

Pana de gîscă e roasă și cam scîrțîie, dar pentru niște monahi urgisiți, merge.

Ascultă, măria-ta vel-logofete:

«Cuvioșia-ta, părinte starețe de la schitul Goruni, să nu cumva să vă mai vîrîți cu voloacele în iazul de la Miroslava al răzășilor și vecinilor de la Miroslava, căci dacă mai cutezați, apoi nici dracu nu vă scapă din mîna lui mare-armaș.

Măria-sa vodă a poruncit, vel-logofăt și-a pus pecetea, Ștefan diac a scris.»

Cînd și-a ridicat ochii tiviți cu roș de pe carte, moș Hristofor a clămpănit de două ori din fălci goale și a prins a tremura. Văzuse, oprit în ușa deschisă, pe vodă. Nicoară ascultase cartea de amenințare cu sprînceana încă mînioasă, dar cînd diacul cel bătrîn s-a spăimîntat, măria-sa a prins a se însenina și a zîmbit.

Aprodul care trebuia să vestească vel-logofătului porunca era în dosul măriei-sale, cu umerii ridicați

pînă la urechi de groază. Cum s-a înseninat măria-sa, ochii lui moş Arvinte aprodul s-au bucurat.

— Bună carte! a încuviinţat vodă. Pe cît înţeleg, acesta-i diacul cel bătrîn de care mi-ai vorbit, logofete Radule...

— Da, măria-ta, a răspuns Radu Suliţă zîmbind, acesta e vestitul în toată lumea Ştefan Hristofor, diac de moldovenie la logofeţia cea mare a Ţării Moldovei.

— Eu sînt, măria-ta, a suspinat, cu lacrimi în ochii bulbucaţi, bătrînul. Învrednicitu-m-am să văd faţa măriei-tale, viteazule; acuma aş putea să mor, dacă n-aş avea de scris atîtea în astă camară domnească...

Nicoară a privit cu milă spre edecul logofeţiei, apoi s-a îndreptat spre vel-logofăt.

— Dacă aţi isprăvit, Radule, aş avea ceva să-ţi spun. Vino după mine.

Bătrînul şi ucenicii s-au închinat cu mare smerenie către faţa măriei-sale. Vodă şi vel-logofătul au ieşit.

— Am fost prea tulburat şi mîhnit, prietine, a zis Nicoară după ce au ajuns în camara sa de odihnă.

Diacul a băgat de samă un jîlţ răsturnat pe duşamea. După aceea s-a dus drept la măsuţă, s-a aplecat şi a cules de jos cartea presviterei. Nicoară i-a luat-o din mînă şi a vîrît-o cu grijă în chimir, la locul ei, ca pe un odor scump. Au ridicat amîndoi jîlţul; diacul l-a tras către fereastră; Nicoară s-a aşezat în el; vel-logofătul a rămas în picioare.

— Îmi pari tare îngrijorat, mărite doamne, a vorbit Radu Suliţă, privindu-l cu luare-aminte pe stăpînul său.

A ascultat apoi cu fruntea plecată răspunsul, cumpănind în sine ce putea face şi ce putea spune.

— Socot, a grăit el cu linişte, că greşala fratelui măriei-tale nu-i nici din duşmănie, nici din uneltire. E o greşală de tinereţe. Fii îngăduitor, slăvite, căci

sîntem oameni, şi toate cele omeneşti nu ne sînt străine.

— Acuma sînt mai liniştit, prietine, a răspuns Nicoară, căci şi eu sînt om, cum spui, şi-l înţeleg; şi mînia mea a fost firească deoarece, cum să-ţi spun? Să ştii că n-am alt prietin lîngă mine, diece, şi-ţi cunosc înţelepciunea, de aceea am dorit să te văd, în asemenea împrejurare... Cum să-ţi spun? S-ar fi cuvenit să fiu eu mai nerăbdător decît Lixandru şi să mă duc grabnic unde s-a dus el, deoarece am fost chemat; iar Lixandru nu-i aşteptat. Şi cu toate acestea m-am înfrînat şi stau aici, unde mi-i datoria.

Diacul a plecat fruntea:

— Măria-ta, dacă dumnealui coconul Alexandru se înşală, atunci chiar înşelarea îi va aduce pedeapsa; ochii care îl vor întîmpina vor fi săgeţi înveninate. Să ne fie milă de el. Se va întoarce cu inima frîntă.

Nicoară a luat mîna diacului.

— Prietine, ai dreptate, a şoptit el, cu ochii duşi pe geamul ferestrei, departe. S-aşteptăm.

Vel-logofătul Suliţă a simţit fierbinţeala de friguri în acea mînă puternică.

— Pînă vinerea viitoare, mărite stăpîne, nădăjduiesc că se vor tocmi toate; şi fratele măriei-tale se va întoarce cu uncheşul Petrea. În acea zi de vineri se va deschide în spătăria cea mare judecata vinovaţilor vînzători.

Joi, c-o zi înaintea deschiderii divanului de judecată poruncit, măria-sa a fost înştiinţat că marele-armaş Petrea Gînj a sosit de la Dăvideni cu alai. Nicoară s-a repezit în foişor. A privit dinaintea treptelor spătăriei. I s-au înnegurat privirile. Ceea ce aştepta el nu se vedea. În trăsura uşoară a dăvideanului se afla Iorgu Samson cu presvitera Olimbiada. Din căruţa cu covergă a domniei, cobora uncheşul Petrea şi badea Ghiţă Botgros, trăgînd după ei umbra firavă şi

trudită a mezinului Alexandru. Ile Caraiman a sărit şi el din chilna de dinainte, lăsînd caii în grija slujitorilor de la odăi, şi s-a alăturat ca să dea sprijin celui bolnav.

Se vedea fără nici o îndoială că mezinul e împuţinat şi pierit. Îşi înmlădia moale trupul, sprijinit şi dus de subsuori. Obrazul lui frumos şi alb ca fildeşul i se prăvălea cînd pe-un umăr, cînd pe altul, cînd în piept.

Presvitera a băgat de samă că măria-sa aştepta sus, în foişor; a păşit repede în straiu-i negru şi îmbrobodită strîns cu matasă cernită; a ridicat pripit cele cîteva trepte şi, cu mînile la tîmple, s-a repezit abia stăpînindu-şi bocetul de jale; a cuprins dreapta lui Nicoară şi şi-a plecat asupra ei fruntea.

Nicoară o întreba numai cu ochii înfricoşaţi ca de-o vedenie cumplită. N-avea glas, dar cu acei ochi cerea o lămurire. A făcut un semn aprozilor şi caraulelor să lipsească din jurul său.

— Ce s-a întîmplat cu Lixandru? a gemut el cu fundul gurii uscat de arşiţă.

— Era să moară, mărite stăpîne; a stat fără răsuflare multă vreme; abia l-am scos din umbra morţii, dar nu mai are nici o legătură cu lumea asta.

Presvitera vorbea încet şi repede, privindu-l cu agerime.

Nicoară a mai încercat o întrebare, al cărei sunet Olimbiada nu l-a auzit, dar a dat răspunsul ce i se cerea.

— Cum a ajuns la casa mazîlului nostru, Lixandru s-a repezit să vadă pe copilă. A chemat, a întrebat. Casa pustie. Bătrînii se aflau la cină la logofătul Iorgu. El nu căta decît o singură fiinţă — aşa cum o visase în rătăcirea lui de dragoste. Dar copila nu mai era pe astă lume, mărite stăpîne. De la Sîntilie

a adormit de veci și se află îngropată lîngă lespedea lui David Călărețul...

Presvitera s-a oprit. Nicoară o privea ațintit și fără mișcare.

— Spune, presviteră...

Abia a șoptit ; ea știa ce trebuie să răspundă :

— Cînd a înțeles, Lixandru s-a repezit pe poteca livezii, a găsit mormîntul proaspăt... Căzuseră din pomi cîteva mere în țărîna încă moale. A dat un răcnet, a căzut cu fața în jos ; s-a zvîrcolit pălind cu fruntea lespedea mormîntului celui vechi. A rămas pierit, abia după două zile s-a deșteptat în el puterea vieții. Dar l-ai văzut singur, măria-ta, că nu mai trăiește cu oamenii ; trăiește cu închipuirile lui bolnave.

Nicoară Potcoavă a tăcut, c-o silință ca să scuture de pe el negura acelui ceas al desnădejdii. A ieșit cu presvitera Olimbiada după el, a auzit glasuri, a înțeles după mișcarea slujitorilor unde se află bolnavul, a trecut și a deschis o ușă, a văzut pe uncheș la marginea unui divan, și alături, mezinul, secătuit și senin, întins subt o pocladă, cu tîmpla pe un puișor de pernă.

S-a dus la el ; i-a pus mîna pe frunte. Ochii bolnavului s-au deschis fără să-l vadă.

— Frățioare... a șoptit Nicoară, ca în anii de demult, cînd trăia maica lor Calomfira...

— Puiule, te chiamă bădița tău... a mormăit uncheșul.

Bolnavul a tresărit la chemarea fratelui său. Era sunet cunoscut, dar stîns și depărtat ; n-ajungea nimic la înțelegerea lui.

Nicoară s-a ridicat domol ; parcă nu i se mai isprăvea timpul cît i-a trebuit să se înalțe în picioare.

— Presviteră Olimbiadă, a șoptit el ; rămîi aici și-l priveghează pe acest copil sărman. Uncheșule, te aș-

teaptă treburile armășiei. Mai stăm de vorbă după ce mă liniștesc.

Cum a trecut de prag, Nicoară a fost ajuns de suspinele stăpînite ale bătrînei. Bolta pe subt care trecea era goală și pustie. Slujitorii se retrăseseră în cotloane, ca să lese loc slobod durerii și tînguirii.

Potcoavă a trecut spre camara sa cu pas nesimțit. Cînd a ajuns la ușa deschisă, a auzit glasuri. Vorbea diacul; îi răspundea ca într-o îngînare de priveghi cineva, care nu putea fi decît Ghiță Botgros.

Domnul s-a oprit, întorcînd urechea.

— Domnia-ta, diece, se ruga Botgros, fie-ți milă de mine și închină-mă măriei-sale ca să-i fiu slujitor ohavnic. După cîte prăpădește, să cîștige macar un suflet ce-i va fi cu priință.

— Bade Ghiță, nu lăcrima, că nu ești muiere, a grăit vel-logofăt Radu. Închinarea domniei-tale, măria-sa o va primi cu bunăvoință. În asemenea ceasuri numai prietinii îi pot aduce mîngîiere.

— Așa-i, diece. Degeaba ne-om tîngui, degeaba ne-om zbuciuma, degeaba om întreba; răspuns nime n-o da. De ce se veștezește floarea, de ce tace privighetoarea, de ce sacă izvorul... Iaca, m-aude măria-sa. În genunchi te rog, slăvite, nu mă lepăda de la fața măriei-tale.

CAPITOLUL XXXVI

Divan de judecată

După porunca măriei-sale, în ziua de vineri 30 noemvrie, s-a deschis, în spătăria cea mare din palatul domnesc, divanul de judecată al țării împotriva boierilor vînzători din anul 74.

Se aflau juzi douăzeci şi doi de răzăşi din cei mai bătrîni de la ţinuturi, şase dregători ai domniei şi înaltpreasfinţia-sa mitropolitul Anastasie, cap al divanului. Măria-sa Ion Nicoară-voievod a priveghiat deschiderea, stînd cu spada şi buzduganul în tronul său, avînd îndărăt doisprezece din ostrovenii săi, cu săbiile goale.

Porţile cetăţuii erau deschise şi se dăduse învoire norodului să umple ograda, numaicît să fie cuviincios şi paşnic şi să nu tulbure divanul măriei-sale cu chiote, larmă şi sudălmi asupra ticăloşilor aduşi la judeţ. Paza ogrăzii o îndeplineau două rînduri de oşteni cu suliţi.

Vremea urma a fi lină şi blîndă. La al treilea ceas al dimineţii soarele a bătut cu putere în ferestrele spătăriei. Divanul cel mare se deschisese şi mitropolitul Anastasie rostise rugăciunea «Împărate ceresc». Juzii s-au ridicat în picioare. Cînd rugăciunea s-a isprăvit, vodă s-a aşezat în tron, iar judecătorii au urmat a sta drepţi, închinîndu-se apoi odată toţi cătră stăpînitorul ţării.

Mitropolitul Anastasie a grăit :

— Fraţilor, drepţi-creştini, măria-sa Ion Nicoară ne îndeamnă să începem a judeca, astăzi şi în zilele următoare, pînă la 20 dechemvrie, o samă de boieri vinovaţi de vînzarea domnului lor şi a ţării, acum trei ani, în vremea războiului lui Ion-vodă cu otomanii. Zice măria-sa aşa, că nu se află pacat mai cumplit decît acela săvîrşit de aceşti boieri pămînteni ; e mai mult decît omorul tatălui, mamei şi fraţilor, e vînzarea ţării, pacatul lui Iuda, cu blăstăm pînă la sfîrşitul lumii.

Iar măria-sa porunceşte să vadă noroadele pieirea acelor boieri acuma, săvîrşindu-se pedeapsa lor în această scurtă a noastră viaţă, fără a se îndelunga pînă la sfîrşitul veacului.

Mitropolitul Anastasie s-a oprit privind la măria-sa. Fața voievodului era mîhnită și pălită de veghere.

— Acestea sînt întocmai poruncile mele, a zis măria-sa cu glas limpede.

Atunci părintele mitropolit s-a așezat în jilț. A venit în fața divanului Radu, logofătul cel mare, îmbrăcat ca oștean și cu sabia la șold ; a deschis condica vinovaților, întocmită după izvodul căpitanului Negrea, și a pus-o pe masa judecății. A adaos și o însemnare a acelora care aveau a fi cercetați în ziua aceea.

S-a închinat :

— Cinstiților juzi, măria-sa mai adaogă încă ceva, pe lîngă cele spuse de capul cinstitului divan. Dreptatea e legată la ochi ; paloșul ei lovește fără milă !

Divanul s-a înfiorat, în tăcere.

S-a strecurat în stînga înaltpreasfințitului Anastasie diacul de moldovenie Hristofor și a arătat, c-o unghie tivită negru, pe însemnarea de pe masă, pe cel dintăi chemat la județ, rostindu-i numele cu glas tare :

— Domnia-sa pîrcalabul Irimia !

— Lipsește ! a dat răspuns aprodul de la ușă.

Divanul a rămas o clipă nedumerit.

— Nu-i nimica, a grăit blînd Hristofor. Măritul divan să hotărască — chiar înainte de a fi prins domnia-sa pîrcalabul.

Părintele mitropolit a grăit :

— Împotriva acestuia mărturisește țara întreagă.

Juzii au ridicat mîinile : «Așa este !»

— Atuncea îl osîndim la pieirea prin sabie, a hotărît moale și tremurat părintele mitropolit.

Juzii au înălțat brațele, încuviințînd.

— ...Așa că îi punem cruce, s-a smerit diacul de moldovenie Hristofor.

Foindu-și șalele în halatu-i sur cu guler de blană de rîs, Hristofor s-arăta mai grăbit decît se cuvenea.

Vel-logofăt Radu l-a poprit din ochi, strunindu-l oarecum ca pe-un cal bătrîn şi nătîng.

— Acuma cine vine la rînd? s-a tulburat diacul Hristofor. Acuma vine la rînd, a răspuns tot el, dumnealui pîrcalabul de Crăciuna, Haralambie Panţu. Pe acesta, s-a jîmbat el, l-a prins ca pe o găină în cuibar dumnealui asaul Grigore Apletin zaporojanul. Să vie Haralambie Panţu!

— Vine! a răspuns moş Arvinte, aprodul de la uşă, foindu-şi şi el umerii gîrbovi, c-o bucurie ciudată. Pe-aicea, boierule, l-a îndemnat el pe pîrcalabul Haralambie.

Acel pîrcalab era numai o umbră jalnică. Abia se tîra pe arcurile moi ale picioarelor. Se uita spăriat, clipind din ochi, cînd la divan, cînd la măria-sa.

La întrebarea părintelui mitropolit, a dat din cap încuviinţînd că într-adevăr şi el a fost în steagul de călărime boierească ce s-a închinat păgînilor la anul 74.

Diacul Hristofor a şoptit ca pentru sine:

— Îi punem cruce, şi să-l descăpăţineze, şi-l şterg cu cerneală de pe însemnare. Gata!

Părintele mitropolit Anastasie a rostit osînda.

Pîrcalabul de Crăciuna a privit rătăcit în juru-i, a dat să cadă în genunchi, tinzînd un braţ spre măria-sa. Aprozii l-au luat şi l-au dus. Moş Arvinte a clătinat din cap în urma lui.

S-a auzit din foişorul de-afară glasul puternic al crainicului, vestind:

— Haralambie Panţu, pîrcalab de Crăciuna, să i se ia capul.

Un tunet prelung de glasuri ale mulţimii de-afară a pătruns pînă la cinstitul divan.

Au mai fost judecaţi cu aceeaşi rînduială boierii vinovaţi de la ţinutul Putnei — Anastasie Trotuşanu, vornic al doilea, Ştefan Dîmbu, vistiernic şi strîngă-

tor de dabile, plocoane şi peşcheşuri, Vasile Belei, Costandin Mîndru şi Niţă Bou, vornici de poartă, Zaharia Frîncu şi Zaharia Stegaru, foşti vornici de Focşani, şi în sfîrşit Costea Lepădatu, spătar la domnia lui Petru-vodă Şchiopu.

S-au aflat cu toţii de faţă la chemarea divanului, au mărturisit şi au suferit mustrarea înaltpreasfinţitului Anastasie, după aceea au trecut către o mustrare mai aspră, în tumultul de ameninţări şi sudălmi ale norodului.

Străjile ogrăzii aplecînd suliţile, norodul s-a potolit întrucîtva.

Pe podina din fundul ogrăzii, dincolo de odăile doamnei, s-a arătat gîdea Ismail Harapu, cercînd tăişul paloşului cu puricarul mînii stîngi ; după aceea, suflecîndu-şi mînicile cămăşii roşe, a ţipat subţire şi gîngav :

— Bîr-bîr-bîr-bîr !

— Berbecii ! Berbecii ! a urlat mulţimea, desfătîndu-se de priveliştea acelui gealat mare şi blînd, de o sută de ocă greutate, adus din ţara Abisiniei de turci, şi vîndut curţii Moldovei la domnia Lăpuşneanului.

N-avea nevoie de altă mîncare decît de-o ocă de chebap de berbec pe zi şi nu făcea nici un fel de altă slujbă, nici se pricepea la altceva pe lumea asta, fiind cu puţintică minte şi mut. Dormea cu satîrul lui alături, şi, în lungul zilelor de lene, îl tot ascuţea pe o lespede de grezie şi-l ungea după aceea cu seu de oaie. Ismail Harapu rămăsese neschimbat, necunoscîndu-şi anume stăpînii, fiind numai braţul puterii domneşti, fără auz şi fără cuvînt.

După puţinul răstimp de linişte, norodul a zvonit iar :

— Berbecii ! Să-i taie !

Un stol de raţe sălbatice a trecut vîjîind prin lumina de sus către iazul de devale.

— Babă Marie, a strigat cineva din norod, ţi se duc raţele la baltă.

Mulţimea a hohotit : tocmai în acea clipă a tresărit al doilea ţipăt al gealatului :

— Ai, ai !

Ismail Harapu dădea o singură lovitură osînditului îngenunchiat, şi capul se desfăcea rostogolindu-se pe podină. Gîdea îl ridica numaidecît, în priveliştea poporului, hîrîind cu colţii lui albi ca de tigru.

În liniştea apăsătoare a divanului juzilor, s-a simţit, după hăulirile şi tăcerile mulţimii de-afară, că a început lucrarea cea crîncenă.

Între mila de om ce-l frămînta şi hotărîrea îngheţată a dreptăţii, i-a nălucit lui Nicoară un gînd de întristare : «Întăia putere statornică la domnia Moldovei e diacul, îşi zicea măria-sa ; iar a doua, gîdea.»

Cu un ceas înaintea amiezii, domnul s-a ridicat din tron şi a zis către jupînii juzi, surîzînd lînced :

— Destul. Ajunge fiecărei zile răutatea ei. Mîni, sîmbătă, aveţi mai multă muncă, şi tot astfel şi-n alte zile, ca să se istovească izvodul. Ne vin prinşi şi de la scaunele de ţinuturi.

— Măria-ta, a grăit vel-logofăt Radu, am dat înştiinţare la ţinuturi că leşurile celor tăiaţi le pot ridica femeile şi pruncii lor, ca să le îngroape la bisericile unde vor găsi de cuviinţă. Stăpîne, a adaos în şoaptă vel-logofăt, înainte de prînzare te pofteşte presvitera să treci pe la camara fratelui măriei-tale, să-l vezi. A prins a se înfiripa.

— Aud ş-un cuvînt de bună vestire... a suspinat Potcoavă.

A dat drumul străjii. Numai cu vel-logofătul Radu, a intrat în camara mezinului. Într-o tăcere neclintită, unde nu răzbătea de-afară vuietul mulţimii, şi-n umbra uşoară ce se strecura de la văzduhul asfinţitului prin fereastra îngustă, presvitera veghea din-

tr-un jîlţ. Mezinul era îmbrăcat în straiul lui de oştean, fără cingătoare şi arme; şedea în fundul patului, cu spatele răzemat în perina de părete. Avea un zîmbet veşted, fără lucire. Nu cugeta la nimic. Întristarea lăuntrică sta în ochii lui ca într-o apă moartă.

Cînd a intrat Nicoară, bolnavul totuşi s-a mişcat. I-a auzit glasul şi a întors puţintel fruntea. Fratele mai mare s-a aşezat cu luare-aminte lîngă el şi i-a cuprins mîna.

— Lixandre, a şoptit foarte încet Nicoară... Lixandre...

— Da... a îngînat mezinul.

— Lixandre, spune ce doreşti...

— Bădiţă, bădiţă! a ţipat pe neaşteptate nefericitul.

— Spune, l-a îndemnat dulce Nicoară, cuprinzîndu-l de după grumaz.

Ochii bolnavului s-au umezit, lucind ca două stele în ceaţă. Obrajii lui Nicoară au fost cuprinşi o clipă de palmele reci ale bolnavului.

— Bădiţă, m-am coborît în vîrtej... subt faţa pămîntului... la nepoata bătrînilor... cum o chema? Am uitat... Şi, cînd am coborît eu în vîrtej, ea s-a înălţat, ş-am văzut-o plutind departe... departe... departe... către cometă. Atuncea n-am putut ieşi de unde mă aflam; dar acuma trebuie să mă duc şi eu acolo, după dînsa...

Trudit, şi-a plecat tîmpla pe umărul stîng. Din ochii închişi picurau lacrimi. Presvitera Olimbiada asculta, umbrindu-şi privirile cu năframa.

— Măria-ta, a şoptit ea, dacă a început a-şi aduce aminte, putem avea nădejde de însănătoşire.

— S-ar putea asta?

— Fii încredinţat, mărite stăpîne.

— Trebuie să ne mulţămim şi c-o nădejde, presviteră.

Olimbiada l-a privit şi i-a văzut ochii îngheţaţi. S-a spăimîntat, frîngîndu-şi mînile.

— Cel care împlineşte ce are poruncit, a urmat vodă, apoi să-şi primească partea ; numai să nu fie împovărat mai mult decît poate răbda.

Presvitera şi-a plecat fruntea asupra mînii cu inelul domnesc :

— Slăvite stăpîne, fii tare pînă la urmă. Domnul-Dumnezeu te va încununa.

— Ce spui, presviteră Olimbiadă ? a rîs amar Nicoară.

— Stăpîne, nu păcătui şi nu huli împotriva celor sfinte.

— Ah, presviteră, dacă ar fi milă şi dreptate dincolo de stele... Dar nu-i. Cerul e pustiu şi nu răspunde desnădejdii noastre. Puterea cu care biruim pustia morţii nu e decît în noi, mişeii pămîntului.

— Vai, grăieşti ca un păgîn, stăpîne, nu ca un creştin.

— Vorbesc ca un biet om, presviteră.

CAPITOLUL XXXVII

Prietinul şi cumătrul Neculai Strămurare

În una din nopţile fără sfîrşit care au urmat, stînd treaz în chilie şi singur numai cu sufletul său, Nicoară Potcoavă a auzit zvon în pridvor şi glasul caraulei :

— Măria-sa hodineşte.

— Vin de la domnia-sa Grigore Apletin asaul. Vestire grabnică !

Nicoară a bătut cu buzduganul în foaia de aramă de lîngă crivatul său. Tunetul a izbucnit. Măria-sa l-a năbușit cu palma.

Caraula a strigat:

— Pas la măria-sa!

Potcoavă s-a ridicat în capul oaselor în așternut. Caraula a intrat cu făclie aprinsă, făcînd loc solului. A întărit făclia în sfeșnic și s-a dat înapoi, către lucirea slabă de candele a pridvorului.

Vodă a cunoscut numaidecît pe sol:

— Dumneata ești, Strămurare?

— Eu sînt, doamne, și-s bucuros c-am putut veni într-un suflet pînă la măria-ta.

Vorbind, Strămurare își aruncă lîngă ușă dulama, apoi își feri de privirea măriei-sale buzduganul, sucind pe sine chimirul de piele.

— Se vede că ești grăbit, Strămurare? a întrebat Potcoavă.

— Apoi, măria-ta, dacă am pătruns aicea, le-oi spune pe toate dintrodată. Cînd ne-am așezat la domnie, uncheșul Petrea m-a mînat la ținutul Putnei ca să aduc de la asaul Apletin vești. Puțin am stat; asaul Grigore Apletin m-a chemat și mi-a spus s-aduc măriei-tale vestea cea mai bună, cum că s-a aflat urma pîrcalabului Irimia.

— Spune! a strigat vodă sărind la Strămurare și zguduindu-l de umeri.

— Asta fac, slăvite stăpîne. S-a aflat urma pîrcalabului.

— Vra să zică nu-i ieșit din țară?

— Nu, stăpîne. S-a ajuns cu străjile Șchiopului, care se întorceau de la vadul Oblucițel întîrziind prin sate, cătînd mîncare și muieri, după naravul lor. Cinci sute de năvrapi cu baș-buluc-bașa lor se chiamă că-i un început de putere, la care s-au adăogat unii boieri de țară cu slugile lor și oameni de strînsură.

S-a făcut o oaste de două mii de călăreţi. Pe lîngă asta, credincioşii pîrcalabului chiamă în leafă şi dobîndă pe oameni mai vechi, care s-au oştit în Ţara-de-Jos, acu trei ani; şi năimeşte ori ia cu sila pe ciobani şi pe fugarii de prin sate de subt mîna boierilor. Aşa că tot sporindu-şi oastea, pîrcalabul a ajuns destul de grabnic din ţinutul Bacăului în ţinutul Vasluiului, şi eu sînt numai cu trei zile înaintea lui, arătîndu-ţi măriei-tale, după cîte am priceput şi chibzuit cu asaulul Grigore, că acel îndrăzneţ ar avea încredinţarea cum că la scaunul Iaşilor măria-ta ai puţine sotnii, iar celelalte sînt împrăştiate la ţinuturi. Deci ferindu-se de drumuri mari şi ascunzîndu-se de vederea călărimilor noastre, pîrcalabul Irimia rîvneşte să ajungă numaidecît la Iaşi, cătîndu-şi drum printre dealurile de subt codru şi pe potecile cotite; şi numai ce s-a arăta în preajmă şi va lovi prin spate; căci măria-ta, adicătelea, stai numai la faţă în priveală şi n-ai nici o grijă de primejdia dinspre miazăzi.

— Aşa socoate el? s-a mirat Nicoară.

— Da, aşa socoate.

— Apoi, Strămurare, să ştii că cel care purcede la pieirea sa întăi şi-ntăi îşi prăpădeşte mintea. Mie nu mi-i grijă de oastea lui. Poftesc să-l am viu în puterea mea.

— Cred că s-ar putea, mărite stăpîne. Am eu prietini şi cumetri în calea lui, la Tomeşti, la Goruni şi mai încolo în Boroseşti. Mă înţeleg cu dînşii. Cum simţesc ei apropierea pîrcalabului, ne înştiinţează. Cu voia măriei-tale, ne-om pricepe să-l închidem într-o capcană.

— Să vedem, a zis pe gînduri vodă.

Cît îi vorbise şi-i povestise Strămurare, Nicoară trăsese pe el straiele, îşi încălţase cizmele şi încinsese sabia. A deschis fereastra spre cetăţuia tăcută a curţii.

Apoi s-a întors la așternutul învălmășit și a bătut iarăși în foaia de aramă.

Caraula a intrat.

— Deșteaptă aprozii, a poruncit măria-sa. Să vestească adunare în spătăria cea mică, chemînd pe mare-armaș Petrea Gînj, pe vel-logofăt Radu, pe hatman Costandie. Dacă a sosit în noaptea asta, precum vestise, asaul Elisei Pokotilo, să fie chemat și domnia-sa. Am nevoie în clipă de toți, și în noaptea asta nu mai doarme nimene. Să purceadă călăreții în vecinătăți să dea vestire sutașilor, ca să steie gata și cu caii în bună stare pe la gazdele lor, așa ca să se poată ridica îndată la porunca noastră și s-aștepte a doua vestire de la noi. Du-te și dumneata, Strămurare, și vezi să se îndeplinească întocmai poruncile mele. Se pare că vestirea ce mi-ai adus îmi va liniști sufletul.

De cînd îl cunoșteau credincioșii săi, rareori dovedise Nicoară Potcoavă o ațîțare asemănătoare ca aceea din noaptea de luni 15 dechemvrie. Ieșise deodată din tăcerea-i posomorîtă ; dădea iarăși preț zilelor vieții sale.

Aprozii au petrecut pe măria-sa în spătăria cea mică, aprinzînd douăsprezece făclii în sfeșnicul cel mare atîrnat în bagdadie. Nicoară s-a așezat în jilț, avînd lîngă sine deocamdată numai pe Strămurare și Ile.

În tăcerea cămării a răzbit trîmbițarea cucoșilor celor bătrîni de la curtea domnească.

— Aceștia-s cucoșii Chiajnei, a zis Ile Caraiman.

Măria-sa a rîs, șoptind mai mult către sine :

— Se adaogă și aceștia la cele statornice ale domniei Moldovei.

Cei doi credincioși ai lui vodă s-au privit nedumeriți, nepricepînd tîlcul vorbirii lui.

— Erau optsprezece, a lămurit Ile. Am jertfit pînă acuma şase pentru prînzurile măriei-tale.

— Acuma înţeleg de ce i-am dovedit atît de greu, a zîmbit măria-sa. Samănă cu baba, stăpîna lor.

Aprodul cel bătrîn, moş Arvinte, a clătinat din cap.

— Mărite doamne, a îndrăznit el, aceşti trîmbiţaşi ai demonului o chiamă în toate nopţile pe Chiajna. Dacă nu i-om jertfi pe toţi, nu facem bine. Unul dac-a rămînea, să se ştie că acela are s-o cheme şi din gropniţa ei. La domnia sfînt-răposatului Ion-vodă, era vorba să fie aduşi nişte meşteri nemţi de la Olandia, ca s-aşeze ornic în turnul de la poartă...

— Vremea trece şi ne alungă şi fără ornic, a zîmbit cu blîndeţă măria-sa către aprod.

Moş Arvinte s-a înfricoşat de asemenea cuvinte ş-a tăcut lîngă uşorul uşii. Apoi urechea lui, obişnuită cu sunetele şi răsunetele pridvoarelor, a auzit înaintea tuturor sosirea credincioşilor măriei-sale.

— Vin şi dumnealor... a îngînat el.

— Bătrînule, a grăit iar măria-sa, privind gînditor pe aprod, pare-mi-se că te cunosc.

— Aşa-i, măria-ta, am slujit la răposatul Ion-vodă. Pe urmă postelnicul lui vodă Petre m-a alungat; iar acuma m-am înfăţişat eu singur din voia mea la uşa măriei-tale. Încă de-atuncea, pe cînd stăpînea cu milă pentru noi, sărmanii, răposatul vodă Ion, eu am spus de cucoşii Chiajnei, să-i taie pe toţi.

A intrat Costandie Şah cu asaulul său Mircio Popovski, apoi Agapie Lăcusteanu şi Alexa Vulpea căpitan, mare-armaş Petrea, vel-logofăt Radu, şi, la urmă, mai grăbit decît toţi, căpitan Cozmuţă Negrea, abia descălicat la curte înaintea miezului-nopţii. Acesta a păşit pînă la jilţul domnesc, închinîndu-şi fruntea pe dreapta măriei-sale. Îi erau ochii ca într-un abur şi-i bătea inima, cunoscînd nacazul cel mare al stăpînului său, de care auzise în clipa cînd descăli-

case. Dar toţi ceilalţi credincioşi, care se tulburaseră atunci la întoarcerea mezinului, erau liniştiţi; şi însuşi măria-sa părea că depărtase de sine negura acelei urgii.

Cînd Nicoară a făcut semn lui Strămurare să vorbească, moş Arvinte aprodul a ieşit, după rînduială, de la sfatul de taină.

Solul lui Apletin a început a vorbi cu glas gros şi cumpănit, arătînd ieşirea la lume a pîrcalabului Irimia.

Într-un răstimp scurt, în vreme cît istorisea Strămurare, Nicoară a simţit că se cufundă într-o întunecime adîncă şi binefăcătoare. Cînd s-a trezit, i s-a părut că adormise lungă vreme. Dar solul încă nu isprăvise ce avea de spus. Adunarea îl asculta cu multă luare-aminte.

Cînd toate au fost ştiute, Costandie Şah a primit îndemn să arate către măria-sa ce crede.

— După cît socot eu, a răspuns hatmanul, e bine să trimetem vestire lui Grigore Apletin să umble în urma pîrcalabului fără a ieşi la vedere şi la bătălie. Să fie umbletul lui ca o nelinişte care să-l grăbească pe pîrcalab. Deasemenea zaporojenii mei dinspre ţinutul Bîrladului şi ostrovenii măriei-tale de către Siret să privegheze, mişcîndu-se după împrejurări, cum le vom trimete noi poruncă, aşa ca drumul acelei oşti pe care o aşteptăm să nu se schimbe. Să fie împinşi neprietinii aşa cum împing hăitaşii vînatul la ţiitori.

— Bună poruncă şi bună socoteală, s-a învoit Nicoară. Toate trebuie să fie întocmite aşa încît să aşteptăm fără a ne pripi. Bine este iarăşi, după a mea părere, chiar dimineaţă în revărsarea zilei, să ieşim cu toţii în partea cealaltă a dealului Păun, să cunoaştem cu ochii noştri poienile, pădurile şi rîpile din partea aceea a locului; ş-apoi după noi să vie să le cunoască şi căpitanii şi asaulii cu anume oameni.

Astfel, dragilor mei, a încheiat vodă, s-ar putea ca, din jocul întîmplării, să iasă pentru noi o bucurie pe care să n-o poată birui nici obida cea mai neagră. Mai avem vreme, a adăogit domnul, să dormim cinci ceasuri...

«Trudit trup și trudit suflet»... a suspinat către sine însuși Radu vel-logofăt.

În aceeași zi, prietinul Strămurare a suit iarăși printre vii, călare, la Păun în deal, ș-apoi a coborît de ceea parte, spre răzășii de la Tomești. Prin stejarii cei vechi pe subt care trecea el, șușuia domol adierea statornică de la miazăzi.

«Și asta-i o minune a vremii de-acuma, gîndea în sine călărețul, ca și minunea stelei ce a ieșit în cer; nu vrea să se-ntoarcă din crivăț vîntul cu nici un chip. Se vede că întăi trebuie să isprăvim lucrarea ce avem noi aici, la Iași, și după aceea,

Vină, iarnă, nici nu-mi pasă!»

Fluiera un viers de voinicie, străbătînd poienile deșarte. Copitele calului foșneau prin frunzele moarte. Asta era poteca veche din vremea hoției, în preajma scaunului domniei lui Petre-vodă Șchiopu, cînd se ducea să-și cate ascunzătoare și sălaș la gazdele sale de la răzășia Tomeștilor. Acuma, subt aripa măriei-sale Nicoară, Strămurare, hoțul de altădată, are altă putere și altă inimă.

A călărit în pas, de-a coasta, vreme de trei pătrare de ceas, pînă ce-a ajuns la niște bordeie săpate în malul de lut galben. Deasupra malului de lut galben, se apleca streașină de pădure.

Strămurare a descălicat la al nouălea bordei, a dus calul subt un sarai șubred de stuf, și cînd s-a întors în bătătură, boldeiul cu coada cîrligată i-a lins mîna;

și-n ușa deschisă îl aștepta cumătrul Timofte, prieten bun.

— Cumătre Neculai, i-a strigat cu voie-bună Timofte, scuturîndu-și pletele cărunte și arătîndu-și numai un colț alb în gura-i neagră, te-am socotit pierit și, iaca, ne-a ajutat cel-de-sus să ne vedem iară. Te-a visat baba Maranda as' noapte, ș-a dat în bobi, arătîndu-i-se că numaidecît sosești de la drum lung.

— Drum lung, bade Timofte — lung de la curtea domnească din Iași pînă aici.

— Așa? s-a mirat cumătrul Timofte. Iaca-i bun. Decît să te vîneze alții pe domnia-ta, mai bine îi vînezi domnia-ta pe alții. Hai, intră; așează-te pe marginea vetrei, că pe laiță bolește de inimă rea săraca mea babă Maranda. Eu mă duc să dau o leacă de orz calului dumnitale și numaidecît mă-ntorc.

Timofte a ieșit. Baba Maranda s-a răsucit pe laiță, gemînd.

— Ce-i, lele Marandă? De ce-i fi fiind dumneata bolnavă? a întrebat cu blîndeță omul domnesc.

— Vai și of și iar vai, cumătre Neculai, a gemut baba întorcînd spre oștean obrazu-i veșted. Trei feciori am avut, și unul, precum știi, a pierit la oaste în Țara-de-Jos; iar aceștialalți doi au intrat de optsprezece luni în tagma în care erai și dumneata, cumătre Neculai, în voinicie și răutăți. Și s-aude că acuma s-a așezat putere mare la domnie, de-i sparge pe cei ce săvîrșesc blăstămății; ș-or pieri și bieții noștri feciori în furci, cu juvăț de gît, cumătre Neculai. Vai de zilele noastre cele pustii! Cam de pe cînd te-ai tras dumneata de-aici spre munte, am mers tot în scădere. Iar de cînd s-au pustiit băieții, am lăsat casa din sat și ne-am așezat aicea la bordeiul de la vie... Ca să ne putem vedea batîr din cînd în cînd băieții... Viețuim

aicea ca sălbătăciunile, dar am fi de pieirea capului dacă rămînem fără băieți.

— Călin și Florea ?

— Întocmai cum spui, cumătre Neculai. Poate te-i întîlni cu dînșii, cînd dau pe-aici din săptămînă în săptămînă ; sfătuiește-i să se întoarcă pe căile dreptății. Poate s-a găsi și pentru ei pită la domnia lui Ion Nicoară-vodă...

— Măi babă Marandă, a grăit din prag cu supărare moșneagul ; nu mai boscorodi atîta ; că iaca îți stă răsufletul. Mai bine închide ochii ș-ascultă.

Iaca așa o ducem noi, cumătre Neculai, a îngînat cu glas scăzut Timofte. Trăim zile grele, și baba nu mai are mult. Apoi cînd n-a mai fi nici ea, nu știu ce m-oi fac . Doar să mă întovărășesc cu lupii din codrul Boroseștilor.

— Ba este acolo schit, moșnege, a țîrîit baba. Te-i face monah și mi-i ceti pomenirile și iertarea înaintea împărăției de sus.

Strămurare a tușit cu hotărîre și a stupit în cenușa din vatră, ca și altădată cînd poposea acolo, pribeag.

— Luați aminte, cumetre și cumătră, a vorbit el cu glasu-i lin. Dacă trec cumva flăcăii voștri pe-aici..

— La noapte... a țîrîit baba Maranda.

— Dacă trec la noapte Călin și Florea pe-aici, atuncea eu i-aș povățui cum să se răscumpere. N-am venit pentru dînșii anume, dar văd că ar putea folosi și ei în treaba pe care vreau s-o pun la cale cu badea Timofte.

Baba s-a tînguit :

— Ba povățuiește-i, ba povățuiește-i, cumătre Neculai, să mi se îndelunge viața și să mai apuc o primavară.

— Mai taci, babă, și închide ochii dracului, a icnit bătrînul. Dacă or veni, i-a povățui, și pace bună. Iar dacă n-or veni, m-a povățui pe mine, și-i tot aceea.

Nu-ţi uita vorba, cumătre ! Şi spune-ne ce se petrece la curtea domnească. S-aude că acolo-i mînia lui Dumnezeu. Harapu de-abia îşi trage sufletul de atîta căsăpie. Îi taie pe boieri ?

— D-apoi pe cine ?

— L-a tăia oare şi pe ceauş Drăghici, carele ne-a asuprit ?

— De ce să nu-l taie ? Pîrîţi-l la măria-sa, şi gata !

— Auzi dumneata ? Măi, măi, măi ! se schimbă lumea ; asculţi tu, ori dormi, babă Marandă ?

— Ba dorm... dormire-ar acel Drăghici somn de veci.

Strămurare a tuşit iar ş-a stupit în şperlă, după aceea a vorbit :

— Luaţi aminte, măi cumetri. La domnie s-a deschis divan de judecată împotriva boierilor care au vîndut pe măria-sa Ion-vodă.

Baba a murmurat :

— Pieri-le-ar sămînţa...

— Şi-i taie Ismail gîdea cu satîrul, a urmat cumătrul, de i-a ostenit braţul şi a slăbit Ismail gîdea. Aşa că a ieşit poruncă de la medelnicerul cel nou Mitrea Lăcusteanul să i se adaoge harapului la tainul de-o ocă de carne încă o halcă de-o litră.

— Şi-i taie unul după altul ? Mira-m-aş !

— Îi taie după cum îs judecaţi, bade Timofte.

— Măi, măi, măi ! Să ştii să toate-s din pricină c-o ieşit steaua cea cu coadă.

A ţîrîit iar baba :

— Steaua-i cu coadă, dar măria-sa-i cu paloş. Numai pe feciorii noştri să nu-i taie...

— Babă, a răsărit în sus moşneagul ; dacă nu taci, îţi pun căluş.

— Da' că tare-mi pasă mie de căluşul dumitale ! Şi nu-ţi uita, cumătre Neculai, vorba !

Atuncea Strămurare le-a spus ce avea de spus, în mare taină. Şi după ce s-a despărţit de bătrîni, făgăduindu-le să se întoarcă în curgerea nopţii, a încălicat şi a purces să cate tocmai în sat la Goruni niste cuscri şi alţi cumătri, oameni cumsecade şi mai cu samă vrednici la treburile pe care le punea el la cale.

CAPITOLUL XXXVIII

Aici, la curtea veche...

Aici, la curtea veche,
Sub nouă pojaruri şi nouă cenuşi
Spulberate-n tumult,
Tu, omule, scurmă
Din urmă în urmă,
Spre inima vie a pămîntului,
Pînă la palida piatră nestemată,
Lacrimă îngheţată
A unor crunte dureri de demult...

La cîteva zile după aceea, în 19 dechemvrie, cu puţin înainte de a se lumina dimineaţa, în preajma locurilor pe care le călcase Strămurare, umblînd cătră bordeiele de lîngă răzăşia Tomeştilor, s-a simţit un zvon ca de albine cînd se învălmăşesc la roit. Dar era toamnă tîrzie şi ştiubeiele se aflau coborîte în temnice, şi albinele nu ies la nunta lor decît în soare şi-n primavară ; era roit şi zvon de oameni, sosiţi în pripă între păduri şi corhane, pe poteci ferite şi singuratice. Era oastea unui îndrăzneţ cunoscut, cu numele Irimia pîrcalabul, vestit la domnia lui Ion-vodă.

Irimia pîrcalabul sosea cu năvrapi şi pămînteni de strînsură, bine călăuzit de oameni iscusiţi din partea locului, avînd în juru-i şi un steag de boieri şi boiernaşi moldoveni. Boierii şi boiernaşii aceştia de ţară

cum se știe, sînt cei mai aprigi oameni de gîlceavă și harț, dintre toți oamenii trăitori pe lumea asta. Umbletul lor călare este fală în straie scumpe. Și aceștia se bucurau că vor apuca vînătorește și năprasnic curtea domnească și scaunul, zdrobind cele douăsprezece sotnii ale lui Potcoavă, cît e el de Potcoavă și de hatman !

Poate să aibă și douăzeci de sotnii, și tot atîta-i. Și chiar și treizeci ; dar atîta n-are, hoții lui fiind împrăștiați în dobîndă la ținuturi. Nici n-apucă oștenii lui Potcoavă să-și spele ochii la cișmele, și boierii cu năvrapii dau năvală tăcută la curte și la Carvasara și impresură mănăstirile țăpuindu-le vîrtos. Abia se va însenina vremea de prînzișor, și stăpînirea se schimbă în mîna boierimii, trimețîndu-se numaidecît vestire și poftire lui Petru-vodă, să vie fără întîrziere la scaunul său, împreună cu ismailitenii ce i s-au mai dat de către beii din cetățile Dunării.

Acel murmur și zvon de roi era sporit și de uimirea nouă a oștimii pîrcalabului pentru schimbările din catapiteazma cerului, vestind fuga și depărtarea dușmanului. Era a treia noapte de cînd cometa pălea și se-nvălea ca într-un hobot de aur în străfundurile văzduhului. În zorii ce se revărsau, au prins a trece cu grabă, către acel hobot de aur, stoluri de rațe sălbatice din balta Cristeștilor, unde-i vărsarea Jijiei în Prut.

Pîrcalabul a încălicat, ca să suie cu năvrapii și boierii în pisc, la Păun. A trimes pe Ioniță Zbierea cel tînăr și pe Costăchel Turcea să urnească oștimea pedestrită pe drumul văii, împingînd-o cu luare-aminte, așa ca să ajungă și gloatele cu toată puterea furcilor, și topoarelor, și coaselor, și ghioagelor țintuite la iaz, lîngă mănăstirea Frumoasa, drept subt curte. Și după ce or urni prostimea, să vie după domnia-sa.

Pîrcalabul purta cușmă cu surguci și pene albe care

i se învăluiau în jurul frunții. Era un barbat încă sprinten și se ținea tare în șa, cu toate că trecuse de al cincizecișidoilea an al vieții. Chica și barba îi erau încă negre corb și ochii scăpărători.

La dreapta și la stînga lui se aflau Moghilă paharnic și Jurja vistiernic, barbați greoi și plini ca niște saci. Grăbind la deal, gîfîiau și ei ca și caii.

— Cei cu tragăn [1] n-ar trebui să iasă la război... a mormăit pîrcalabul ca pentru sine ș-a apucat înainte. Călăuzii țărani, proaspăt năimiți la Tomești, s-au luat îndată după «măria-sa» pe căluții lor mărunți dar vrednici. Stăpînindu-și o clipă fugarul, boierul Irimia a întrebat :

— Care-s feciorii moșneagului ?

— Noi sîntem, măria-ta, Călin și Florea, cei care am venit acuma din voinicie la bătrînii noștri.

— Cunoașteți bine potecile ?

— Ca niște căpriori sălbatici, a rînjit Florea.

— Atuncea-i bine. Boierii au poruncă să iasă în Tomoroagă, cum îi spune Brudea pădurarul. Acolo să mă duceți pe mine mai întăi și mai întăi. Da' tu cine ești, măi ? a strigat el către un om zbîrlit și c-un căciuloi dintr-o oaie în cap, cu buzdugan plumbuit atîrnat la încheietura mînii drepte.

Acel zbîrlit călărea pe un cal pag care-și tot mușca zabala.

— Dar voi ceilalți care sinteți ? a adaos pîrcalabul către un șirag de alți călăreți țărani.

— Noi sîntem straja măriei-tale și te ducem unde poftești ! a răspuns cel calare pe calul pag. Ne-au năimit domniile-lor Vascan și Dinga. Cu noi ajungi numaidecît la curtea domnească, măria-ta. Las' că știm locurile, dar ne pricepem și la hart, stăpîne. Sîntem vechi întru acest meșteșug.

---

[1] *Tragăn* — meteahnă, defect.

— Cum te chiamă pe tine ?

— Eu îs Strămurare. Vei fi auzit măria-ta de mine.

— Eşti cumva Strămurare cel pe care urma să-l suie în furci Ghiorț armaşul ?

— El, măria-ta.

— Acuma-i vremea să te răscumperi tu, măi Strămurare, ca să intri iar în rîndul oamenilor şi-n slujba domniei.

— Da, măria-ta. Iar aceştialalți sînt oameni tot de-ai noştri, aleşi pe sprînceană.

— Bun ; hai fără întîrziere, că se face ziua mare.

— În jumătate de ceas sîntem unde trebuie, măria-ta. Cum poruncițı domnia-voastră ? Să se ducă unul dintre ai noştri să abată şi pe boierii din urmă pe poteca asta ?

— Să se ducă. Iar noi suim ca să fim înaintea lor.

Doi dintre călăreți au rămas în urmă. Ceilalți l-au dus mai departe pe pîrcalab.

Cei doi au abătut la vale pe boierii bătrîni rămaşi în urmă. Au dat apoi vestire care-i drumul cel bun către dumnealor Turcea şi Tudoran, căpitenii ale steagului.

— Tot la dreapta, tot la dreapta, au îndemnat ei ; şi grăbiți, că se face ziuă !

Cum s-a făcut ziuă, a izbucnit deodată cu străşnicie un muget de corn de bour ; au detunat sănețe ; ostrovenii au ieşit bulucuri-bulucuri din vii, dînd glas mare, învîrtind deasupra capului săbiile şi pălind în coastă gloata lui Irimia ; au prăvălit-o la vale ş-au pus-o în risipă. A fost o nălucire a unui prăpăd de puhoi. S-a împînzit în văzduh un răcnet al pieirii, care a poprit steagul de boieri şi l-a întors în loc. Turcea şi Tudoran au trimes cu grabă pe cei doi călăuzi pe urma pîrcalabului, iar ei au poruncit intrarea în harț cu săbiile.

După cum spune la istorisirea împăratului celui mare Alexandru Machedon, ostrovenii năboiţi din văi tăiau în pedestrimea vrăjmaşă «precum se taie». Şi în urma steagului de boieri, au zvîcnit de subt poală de pădure zaporojenii cu arcanele pregătite. Ei aveau nevoie mai mult de călăreţi vii, doborîţi din şa, şi de caii şi straiele acelor călăreţi. Au făcut cerc înspre şes alte sotnii, sprijinind pe cei ieşiţi de subt poala de pădure.

Era o vînătoare grăbită, a cărei privelişte, din poteca ce ducea în pisc la Păun, boierul Irimia n-o vedea, dar îi auzea tumultul.

Năprasnic, în pădurea goală, l-a apucat pe pîrcalab spaima, ca şi cum s-ar fi aşezat îndărătul lui, în şa, moartea, schelet cu hîrca rînjind. Cu toată înfiorarea şi greaţa, boierul a întors peste umăr barba-i neagră, o dată din dreapta ş-o dată din stînga, holbînd ochi rotunzi şi sîngerînd în acelaşi timp cu pintenii calul de subt el. A văzut pe feciorii lui Timofte şi pe Strămurare cu soţii lui dîndu-i ocol prin pădure cu caii lor mărunţi şi aţinîndu-i calea.

Era călăuzit şi dus, cum i se făgăduise.

A hohotit cu amar, trăgînd sabia. În pisc, la Păun, se întreţeseau umbre printre mestecenii albi. A cotit de către ele tocmai cînd îl ajungea din laturea stîngă Strămurare, care a zvîrlit asupra lui arcanul ; şi îndată au prins de coardă alţi doi călăreţi, ca să oprească avîntul năprasnic al calului. Au descălicat şi s-au năpustit primindu-l pe boier în braţe. El se zbuciuma cu mînie, bătîndu-i în cap cu straja săbiei ; însă acei ţopîrlani neruşinaţi rîdeau de subt căciuli buhoase şi-l cetluiau cu luare-aminte şi fără grabă.

— Hai şi te închină lui vodă Nicoară ! i-a poruncit rînjind Strămurare.

Pîrcalabul a privit cu trufie în jur, pufnindu-şi pe nas mînia. L-au purtat mai mult de subsuori pînă la

mesteceni. Acolo aştepta măria-sa Nicoară, avînd alături pe mare-armaş Petrea, iar mai încolo alţi dregători şi Costandie, hatmanul zaporojenilor.

Din şa, Nicoară l-a privit în tăcere cu ochi îngheţaţi pe pîrcalabul vînzător. L-a privit îndelung şi i s-a schimonosit obrazul de răutate.

Pîrcalabul şi-a sucit într-o parte barba neagră şi ochii bulbucaţi scrijelaţi de sînge.

A gemut, mestecînd clăbuci crunţi :

— Hingherilor !

— Într-adevăr, s-a înveselit moş Petrea, am prins cînele.

Larma harţului dintre ponoare şi de la cîmp se depărtase, domolindu-se. Soseau în pripă pîlcuri de ostroveni şi de zaporojeni împresurînd piscul de la Păun, făcînd alai măriei-sale.

În ceasul al cincilea al dimineţii, domnia-sa pîrcalabul Irimia era lepădat ca un sac de grăunţe dinaintea treptelor de la spătăria cea mare, şi pardoseala de cărămidă a ogrăzii a sunat de greutatea lui.

Mulţimea îmbulzită lîngă ziduri şi pe ziduri a slobozit răcnete şi sudălmi spurcate ; iar clopotul din turla porţii a bătut numai într-o dungă, de trei ori. Slujitorii lui mare-armaş au slobozit din legături pe pîrcalab şi l-au pus pe picioare.

— Hai la podină ! Hai la podină ! urla norodul.

Irimia s-a îndîrjit între braţele celor care îl tîrau şi s-a trîntit la pămînt. Armăşeii l-au purtat pe sus.

Cînd a bătut iarăşi de trei ori clopotul în dungă, s-a arătat un crainic în firida clopotniţii care da spre tîrg şi a răcnit cu glas înalt :

— Oameni buni, astăzi îşi primeşte osînda, după hotărîrea înaltului divan, Irimia vînzătorul. Blăstămat fie în veac !

Mulţimea de tîrgoveţi s-a îmbulzit piept lîngă piept, subt boltă. Unii pluteau, înotînd pe deasupra celor-

lalți. Țipau muieri ; cîntau jalnic cerșetori orbi ; puhoiul omenesc se adăogea mereu.

În foișorul spătăriei celei mari s-a arătat deodată mezinul ; și-a aplecat, o clipă, peste parmaclîc, obrazul supt și pălit, apoi s-a desfăcut de vederea celor de jos. După ce-a ajuns pe pardoseala ogrăzii, a trecut furiș spre podină. A întors urechea spre strigătele întărîtate ale poporului.

Dintrodată, a răsărit în fund Ismail gîdea ; a ținut dinaintea obrazului său lustruit negru paloșul și, scoțînd o limbă mare, a lins oțelul luciu. Mulțimea se bucura totdeauna cu vîlvă de șăgile harapului. Întracolo s-a îndreptat mezinul Lixandru, tot scuturîndu-și fruntea cînd auzea acel nume pe care-l uitase : Irimia ! Irimia pîrcalabul ! Străjile îi făceau loc cu milă, căci săracul nebun era fratele măriei-sale.

Dintre dregătorii ce se aflau în priveliște lîngă vodă, a întors fruntea mare-armaș Petrea Gînj și l-a văzut venind pe mezin. Părea într-o ațîțare nemaipomenită.

Barabancii [1] și-au bătut dobele. Ismail gîdea a ridicat pe neașteptate paloșul.

Mezinul a făcut un salt înainte și s-a înălțat în vîrful degetelor ca să vadă mai bine. În el era un vălmășag fioros de întîmplări adevărate, amestecate cu visuri ale somnului și visări ale treziei.

Unchеșul a venit grabnic lîngă el oprindu-l cu pieptul.

— Unde te duci, copilule ?

Mezinul n-a răspuns, ca și cum n-ar fi auzit. A întrebat el însuși, tainic :

— Acolo-i Irimia ?... Tatăl fetei mele ?

— Puiule, tu n-ai ce căuta aice, l-a mustrat unchеșul. Întoarce-te la chilia ta.

---

[1] *Barabanci* — toboșari.

Nebunul n-auzea.

— Acuma știu că o chema Ilinca, a șoptit el. Și tatu-său se duce după dînsa. Mă duc și eu.

— Nu se poate.

Uncheșul i-a pus mîna pe umăr și l-a oprit. S-au apropiat doi aprozi să-l ajute.

Mezinul și-a arătat colții ; s-a smuncit cu putere ; s-a ferit din brațele slujitorilor și s-a abătut la pieptul bătrînului.

C-un răcnet de mînie a tras de la chimirul lui mare-armaș jungherul din teaca de fildeș și l-a fulgerat subt coasta stîngă a bătrînului ; a privit o clipă cu mirare sîngele ce-i răzbise subt pumni și, cu aceeași repeziciune, a întors fierul asupră-și.

Uncheșul a șovăit, cuprinzîndu-l cu brațele. Fapta n-a fost înțeleasă de cei din jur decît în clipa cînd mezinul a căzut la picioarele lui moș Petrea, zgîrcindu-se ca un vierme. Peste el a căzut și uncheșul horcăind, cu trandafiri pe buze subt mustața-i albă.

Pokotilo se zvîrlise de lîngă măria-sa.

— Ce este ? a strigat Nicoară.

— Mărite doamne, l-a înjunghiat pe moș Petrea.

Nicoară s-a oprit ; obrazul i s-a făcut alb ca varul. Moș Elisei îngenunchiase și ridicase către sine, pe brațul stîng, capul marelui-armaș. Mezinul își contenise spasmurile.

— L-ai omorît pe tatu-tău, a hîrîit dojană către mort zaporojanul cel bătrîn, ridicînd pumnul.

Puțini au înțeles acele cuvinte rostite într-o limbă străină.

Pokotilo s-a întors apoi cu glas schimbat către prietinul său :

— De-acuma-i gata, feciorule, i-a șoptit, le-ai isprăvit pe toate...

Și-a plecat fruntea suspinînd. Gînj s-a întins ș-a rămas înlemnit în brațele zaporojanului.

— Pokotilo, a îngînat Nicoară, nu cutez a înțelege ce-ai spus.

— Nu mai știu, măria-ta, poate am rostit vorbe nesăbuite. Nu le băga în samă.

Moș Elisei a privit pieziș în jur. Cei de față stăteau încremeniți ; încă nu-și veniseră în fire.

Nicoară și-a dus palmele deasupra ochilor, apoi și le-a smuls în jos. Din locul unde se afla, s-a repezit spre treptele spătăriei. Vel-logofătul Radu l-a urmat. Nicoară s-a răsucit cu privirile uscate :

— Radule, poruncește să fie ridicate trupurile și să fie așezate în pridvorul de la casa doamnei și să li se dea îngrijirile de cuviință.

— Da, mărite stăpîne.

Radu s-a oprit ; Nicoară a pătruns în pridvor prin învăluirea de slujitori, barbați și muieri, care alergau din toate părțile, frîngîndu-și mînile. La trecerea domnului rămîneau înlemniți pe unde se aflau.

— Lipsiți cu toții de aicea ! a poruncit măria-sa.

Slujitorii și slujnicele s-au îmbulzit la ieșire. În tăcerea ce s-a așezat, Nicoară auzi gemetele și tînguirile presviterei. A pătruns în camară. Bătrîna se învîrtea în neștire, ca și cum ar fi orbit deodată ; își tremura pumnii la tîmple. S-a oprit simțind intrarea lui Nicoară.

— Vai, vai, vai ! se tînguia clătinîndu-și fruntea.

— Spune, presviteră Olimbiadă, i-a poruncit Nicoară. Dacă știi, nu mă lăsa în îndoială.

— Ce să spun, măria-ta ? s-a ferit bătrîna. Spun că mare pacat s-a săvîrșit !

Băgînd de samă privirea ațintită și grea a lui Potcoavă, și-a lepădat brațele în lungul trupului și abia i s-a auzit șoapta înspăimîntată :

— Din ce-ai înțeles, măria-ta ? Cine ți-a spus ?

— Nu întreba, presviteră ! Vorbește, spune adevărul.

— Adevăr, măria-ta; îndoită nenorocire, măria-ta, căci fiul şi-a omorît părintele.

— Presviteră, nu se poate... nu se poate! a gemut Nicoară înfricoşat.

Olimbiada a tremurat din cap de sus în jos, privindu-l prin lacrimi. A adăogit în şoaptă, aprig:

— Toate se trag din trufia mamei domniilor-voastre. Jupîneasa Calomfira n-a vrut să aflaţi că vi-i tată un om din prostime. S-o judece Dumnezeu!

— N-o va judeca nimeni în veci, a răcnit cu îndîrjire Nicoară privind-o duşmănos. Plătesc eu pentru toate, eu, cel mai nefericit!

— Vai, stăpîne, a ţipat îngenunchind presvitera, îţi agoniseşti pedeapsă la scaunul împărăţiei din veac. Ce-ar putea să te lumineze? Cine ar putea să te mîngîie? Căci primavara măriei-tale e veştezită şi pierită...

Descîntîndu-i parcă, presvitera i-a şoptit cu desnădejde două stihuri elineşti:

Peste pustiul inimii,
Apune soarele-amintirii...

Potcoavă a rîs rătăcit:

— Ha-ha! Presviteră Olimbiadă, vorbeşti ca Haricleea din cartea lui Heliodor; dar eu nu sînt o jucărie ca Teaghene; sînt luptător care mi-am împlinit hotărîrea şi mai găsesc în mine putere de-a merge pînă la sfîrşit. Ha-ha!

Bătrîna s-a ridicat şovăind şi apărîndu-se ca de-o iazmă.

În pridvor au sunat paşi. Nicoară s-a întors cătră uşă:

— Dumneata eşti, vel-logofete Radule? Intră!

Diacul s-a oprit în prag ca lovit în piept de-o spaimă nouă în acel ceas al spaimelor. Cum putea fi

domnul său atît de liniştit? Trecuse dincolo de desnădejde şi i se rătăcise mintea?

— Vel-logofete Radule, s-a aflat că bătrînul a fost părintele nostru, al meu şi al lui Lixandru.

Diacul s-a închinat şi a sărutat dreapta măriei-sale.

— Vel-logofete, a poruncit domnul, să se adune divanul. Izvodul nostru cu cei vinovaţi s-a istovit. Dar mai avem jalbe ale sărmanilor împotriva nesăţioşilor. Să se judece şi să se aleagă dreptatea.

Diacul s-a închinat:

— Se va săvîrşi întocmai, slăvite domn.

— Şi mai am de împlinit una, vel-logofete Radule. În ziua de duminică 21 dechemvrie, să se facă pomenirea fratelui nostru răposat Ion, în toate bisericile, la Iaşi, la ţinuturi şi în oricare sat va ajunge porunca noastră, cinstindu-se astfel de către norod jertfa măriei-sale.

— Da, stăpîne, se va da vestire.

— Şi încă ceva, vel-logofete. Tot în acea zi să se adune la ospăţ domnesc dregătorii noştri şi căpiteniile de răzăşi din sate care se vor afla atunci în tîrgul de scaun.

Aşa să se facă!

În ziua de 21 dechemvrie, barabancii sunau dis-de-dimineaţă dobele pe uliţi şi crainicii strigau la răspînteni:

— Ascultaţi, ascultaţi poruncile măriei-sale!

Lumea se strîngea buluc împrejurul slujitorilor şi aţintea urechile cu luare-aminte. Ajunsese pînă în cele mai depărtate măhălăli vestea întîmplărilor înfricoşate de la curte.

— Măria-sa porunceşte ca trupurile celor doi morţi iubiţi ai săi, mare-armaş Petrea şi Lixandru mezinul, astăzi la al patrulea ceas, să fie îngropate cu alai şi pomeni în afara tîrgului, subt dealul Copoului, la bise-

ricuța de lemn a lui Sfîntu Neculai cel sărac, la sîejarul vechi, în dreptul altarului. Să doarmă acei oșteni, tînărul și bătrînul, în apropierea oamenilor sărmani pentru care și-au pus viața și să nu li se stîngă pomenirea.

Și strigau iar crainicii :

— S-audă tot omul, și tîrgovățul și țiganul, că în bisericile tîrgului se împart colaci și colive nevoinicilor, vădanelor și calicilor, din dania măriei-sale, pentru pomenirea răposaților săi.

Nicoară a ieșit apoi în priveliște umblînd călare pe ulițile tîrgului, cu oștenii săi credincioși împrejur. Era în straiele-i scumpe, dar surguciul cu pană îi lipsea de la cușmă, și îi era obrazul slăbit și ca dăltuit în grezie.

Întorcîndu-se la curtea domnească, printre noroadele care prăznuiau la biserici, în zvon de clopote, măria-sa a intrat la ospăț.

S-a așezat în capul mesei și a privit în juru-i, numărînd cu strîngere a inimii, în jîlțuri, la masa lungă, pe prietinii săi. Unii lipseau. Cei de față au băgat de samă umbra de amurg ce se așternuse pe fața domnului.

Înaltpreasfinția-sa mitropolitul Anastasie a rostit rugăciunea de lucrare a dinților. Nicoară s-a închinat către meseni și i-a poftit, cu mîna, să șadă.

După ce s-a vestit la cuhnii că cinstiții meseni așteaptă, stolniceii s-au înfățișat cu tot șiragul de vase de aramă cu capac, după datina curții, trecîndu-le întăi pe dinaintea măriei-sale și descoperindu-le o clipă.

Cînd vodă poftea să guste dintr-un fel de bucate, apoi stolnicul cel mare, Alexa Vulpea, c-o lingură nouă de lemn gusta mai întăi.

După stolnici au urmat cuparii. Și paharnicul cel mare al acelui ceas, moș Elisei, luînd credința din

cupă ca şi stolnicul cel mare din lingură, a închinat măriei-sale băutura.

Nicoară a gustat puţină mîncare şi vin, dar a îndemnat pe Costandie şi pe asauli, pe căpitanii săi ostroveni şi pe căpitanii răzăşimii de ţară să se îndestuleze cu prisosinţă.

Cînd s-au istovit bucatele ş-au mai umplut o dată cuparii pocalurile, toată lumea ospăţului a stat în picioare, şi vodă a pomenit pe răposatul Ion-voievod. După asta a adăogit :

— Iubiţilor mei fraţi şi oşteni, împlinindu-ne datoria cuviincioasă către măria-sa pentru liniştirea inimii noastre, acuma petrecerea ce-am avut la scaunul Ţării Moldovei conteneşte. Bem picătura din urmă pentru domniile-voastre care rămîneţi, şi noi ne-om duce la Praguri, unde-i slobozia noastră.

O uimire mîhnită s-a arătat pe multe obrazuri. Cei mai mulţi însă aflaseră în cursul dimineţii hotărîrea domnului şi erau mai puţin uimiţi.

S-a ridicat Mitrea lăcusteanul, care fusese, în acele patru săptămîni cît ţinuse trecerea măriei-sale, dregător jitnicer şi pitar ; şi-a mîngîiat barba căruntă şi pletele albe şi a răspuns pentru toţi răzăşii ce se aflau de faţă :

— Doamne, bucuroşi fost-am noi pămîntenii de venirea măriei-tale ; şi mîhniţi ne aflăm că te duci. Ne-ai învăţat dreptatea, ne-ai împuţinat asupritorii şi ne-ai îndemnat spre volnicia ce au avut părinţii noştri în veac. Nemilostive vremi stau încă asupra noastră, dar ne rămîne de la măria-ta nădejdea izbăvirii ; credem într-însa ş-o vor cunoaşte alt rînd de oameni, cînd fi-vor vremi mai prielnice.

Mitrea lăcusteanul a venit la voievod, punîndu-şi buzele pe inelul cu pecete, şi măria-sa l-a îmbrăţişat.

Duminică sara, Radu vel-logofăt, care ţinea şi vistieria măriei-sale, a pus în mîna căpitanilor şi

asaulilor leafa sotniilor, cîte doi taleri de oştean. S-a vestit că alţi trei taleri de cap se vor plăti la Braţlau ori la aşezările de la Dnipru, de către Iacob Lubiş, zaraful măriei-sale.

Deasemeni Nicoară a binevoit a dărui cîte jumătate de taler tuturor slujitorilor vechi ai curţii domneşti, care-l slujiseră cît trecuse măria-sa pe la acea domnie.

În dimineaţa de luni 22 dechemvrie, călărimile lui Nicoară Potcoavă s-au mişcat cu aceeaşi rînduială strînsă cu care veniseră.

Au rămas patru sotnii la Iaşi, cu căpitanul negrean Cozmuţă, şi alte sotnii în alte părţi, ca să privegheze un răstimp tihna ţării. Iar grosul oştirii a trecut înainte de amiază Prutul.

Presvitera Olimbiada Filipeanca a făcut măriei-sale o rugăminte pentru amărîtele ei zile :

— Măria-ta, m-aş ruga să nu mă leşi aici de izbelişte şi singură. Ci să-mi îngădui să trec şi eu în Ucraina, ş-apoi poate mi-oi găsi popas şi alinare la o mănăstire de maici, lîngă cetatea cea vestită a Kiului. Dacă încuviinţezi asta, apoi înainte de toate m-oi duce la mine acasă la Filipeni, ca să-mi strîng şi să iau cu mine puţine straie, precum şi unele lucruri şi odoare rămase de la soţul meu preotul.

— S-a face şi asta, presviteră, a răspuns Nicoară Potcoavă. Să mă aştepţi la Filipeni.

Presvitera a ascultat cu inima bătînd aceste vorbe nenădăjduite. Deci măria-sa Nicoară se ducea să mai vadă locul unei primaveri şi al unei iubiri.

L-au însoţit pe Nicoară Potcoavă, în această călătorie scurtă, şi tovarăşii de odinioară, mai împuţinaţi acum şi mai întristaţi decît în anul 76.

Bătrînii au întîmpinat cu lacrimi şi suspine pe măria-sa. Pe urmă Nicoară a dorit să fie singur şi a ieşit în livada casei celei mari a mazîlului Dăvi-

deanu. A căutat lespedea de pe mormîntul strămoșului David Călărețul și a găsit alăturea, lîngă tufe de bărbănuc verde, cu foi grase și lucii, țărînă proaspătă, subt care dormea acel «sufletel» de care îi vorbise presvitera Olimbiada într-o carte. Cartea aceea Nicoară o mai purta cu sine.

A stat singur, în tăcere, trimețînd acelei copile, pe veci pierdută, un gînd zadarnic, ce plutea după cometă, în străfundurile înghețate ale cerului.

Presvitera s-a dus la Filipeni ca să-și adune lucrurile de care nu voia să se despartă și a făcut danie ucenicei sale Safta curtea și sălbătăciunile.

Cînd Olimbiada și Nicoară Potcoavă, cu sotniile care străjuiseră în preajma Dăvidenilor, au ajuns la vadul Lipșei, au găsit pe ostroveni năcăjind la trecerea Nistrului. Miazănoaptea se încununase de neguri și zvîrlise din crivăț asupra lumii harmasarii rotitori ai celui dintîi viscol al iernii.

— Vă cunosc, a rîs amar Nicoară, am mai luptat cu voi și v-am biruit !

CAPITOLUL XXXIX

Istorisirea cumătrului Neculai

Soarele lunii lui cuptor a anului 1578 era în toiul arșiței, pe o vreme de secetă, cînd începe în Moldova secerișul holdelor.

La hanul lui Gorașcu Haramin, răspîntene de drumuri spre Suceava, Iași, Piatra și Roman, se adunaseră cîțiva călători de departe, căutînd ocrotire de zăduf subt umbra nucilor. În jurul acelor călători se adăogaseră și localnici, ca să-și mai aline truda și să adie asupra lor răcoarea locului. Și mai ales să afle vești din lume.

Era într-o zi de joi, 22 a lunii. Călătorii se puseseră subt ocrotirea hanului în două răstimpuri. Întâi sosiseră de către miazănoapte, urmînd drumul cel mare al apei, doi călăreţi pe cai mărunţi, veniţi după cît se vedea, de departe, avînd la tarniţă o parte din tarhat, iar cealaltă parte în desagi mari atîrnaţi pe cai de schimb, pe care îi mînau alături.

Haramin i-a privit lung şi a dat din cap. Îi plăceau caii robaci şi totodată buni umblători, pe care îi băgase de samă în cealaltă toamnă, cînd intrase în ţară vodă Nicoară cu oaste de moldoveni şi cazaci de la Praguri. I s-a părut chiar că ar fi cunoscînd pe acei călăreţi, dar nu-şi mai aducea aminte cînd i-a văzut, cu ce prilej şi unde. Poate la Roman, cînd au fost tăiaţi fraţii Grumeza, dregători ai lui Petru-vodă Şchiopu.

După aceşti doi străini sosiră la prînzişor, pe calea Războienilor şi Tuchilaţilor, trei ciobani de la munte, după socotinţa hangiului. Purtau la şold glugă şi în cap pălării late în bouri, chimir de piele peste cămăşi spălate în zer, şi opinci cu boturile întoarse în laturi. Arme aveau, ca şi ceilalţi, însă nu la vedere. Saricile le purtau în dosul tarniţilor ; în acele sarici aveau ascunse, de bunăsamă, baltagele cu coadă scurtă.

Aceştia din urmă s-au odihnit o vreme, despovărîndu-şi, ca şi cei dintăi, caii. S-au uitat la umblătorii căzăceşti care se desfătau slobozi în pajişte, rupînd cu hărnicie smocuri uscate de iarbă.

— Buni cai, a grăit cel mai vîrstnic dintre ciobanii munteni, ştiu să-şi agonisească singuri. Îs buni la asemenea lucrare şi huţanii noştri. Domniile-voastre nu sînteţi din partea locului ?

Unul din barbaţii cei sosiţi din miazănoapte a clătinat din cap. Aşa-i, nu erau din partea locului. Însă n-a întors răspuns.

Unul din ei era cărunt, cam zbîrlit şi cu privirea încețoșată. Tovarăşul lui era mai tînăr, smead la față şi cu ochii sclipind ca picături de păcură.

Ciobanul cel vîrstnic s-a aplecat spre soţii lui, unul de-o samă cu el şi celalalt încă fecior tînăr, şi le-a spus cîteva vorbe în şoaptă. Aceia au încuviinţat.

— Poftim pe jupîn gazda să se apropie de nişte oameni flămînzi, dar mai cu samă însetaţi, a grăit el înspre partea unde se afla hangiul, între gospodarii din partea locului.

Haramin s-a grăbit numaidecît :

— Pită am, a dat el încredinţare, iar păpuşi de brînză aveţi domniile-voastre.

— Aşa este, jupîne gazdă, dar ne-ar mai face trebuinţă un ulcior de vin.

— Se poate.

Hangiul s-a întors către oaspeţii dintăi :

— Dar domniile-voastre ce-aţi pofti ?

— Am pofti şi noi cîte ceva ; însă n-avem parale mărunte.

— Nu-i nimic. La hanul lui Haramin călătorul îşi poate potoli setea şi foamea şi fără de-a schimba zloţi.

— Taleri de argint, jupîne Haramin.

— Fie. Şi fără de-a schimba taleri de argint.

Străinul cărunt a rîs :

— Multe rînduieli bune sînt în Ţara Moldovei.

— Adevărat, a încuviinţat hangiul. Afară de rînduiala domniilor... Cam de unde veţi fi venind domniile-voastre ?

— Unui om de treabă cum eşti dumneata îi putem spune. Venim din Ţara Leşască.

— Aşa ? Veţi fi fiind prietini ? Căci fraţi n-aş crede...

— Ba fraţi sîntem. Nu fraţi dintr-o mamă, ci fraţi dintr-o durere.

Haramin şi-a şters de sudoare fruntea cu mînica de la cămaşă şi s-a uitat la el cu mirare.

— Pe dumneata nu ştiu unde te-oi fi văzut, om bun, dar tovarăşul dumnitale a mai umblat pe aici şi a stat şi în popas la noi.

— Se poate, a zis străinul cel cărunt.

— Aşa este, bade Goraşcu, a dat celălalt încredinţare ; văd că ai bună ţinere de minte.

— Îţi cunosc viersul, s-a bucurat hangiul, căci şi eu fost-am cîntăreţ în zilele mele. Te chiamă Ile şi ai trecut pe aici în altă vară, c-un diac. Acela ne-a spus întîmplări de care-şi aduc aminte şi azi oamenii de pe la noi.

Ciobanii ascultaseră cu ochii boldiţi asemenea schimb de vorbe. Şi-au părăsit îndată locul şi au venit dincoace.

— Jupîne gazdă, a poruncit cel vîrstnic, nu ne lăsa mai mult întru suferinţă. Adă-ne degrabă ulciorul, căci vrem să cinstim cu aceşti fraţi dintr-o durere.

Haramin a strigat :

— Dusu-m-am şi m-am întors numaidecît.

Nu tîrzie vreme s-a întors gîfîind, cu două ulcioare de cîte trei ocă. Unul l-a aşezat în stînga sa, iar pe celălalt l-a împins dinainte.

— Îngăduiţi, oameni buni, a grăit el, să chem şi pe aceşti gospodari din valea Moldovei să cinstească din ulciorul meu. Iar după ce l-om istovi pe acesta al meu, vi-l slobod şi pe al domniilor-voastre.

— Aşa să fie, a încuviinţat ciobanul cel vîrstnic. Om scoate şi păpuşile de brînză afumată, şi jupîn gazda ne-a da pită, ş-a binevoi să poruncească slujitorului său cel numai c-un ochi să frigă la gratar o halcă de slănină potrivită pentru o adunare ca a noastră. Şi să afli, cinstită gazdă, că aicea în acest chimir, se găsesc bani schimbaţi.

Fratele mai tînăr din aceeași durere, Ile Caraiman, s-a uitat cu luare-aminte la ciobani și s-a trezit în el un viers cu harțag, cîntîndu-l cu dulce glas :

— Astăzi beau și mîne beau,
Mă mir bani de unde iau.
Nici cu coasa nu cosesc,
Nici cu sapa nu prășesc,
Banii la chimir sporesc...

Of-of ! a suspinat el, de multă vreme nu mi s-a dezghețat inima.

Ciobanul cel cărunt i-a răspuns numaidecît, dețunînd cu glas gros :

— Băui azi și băui mîne,
Băui patruzeci de zile ;
Băui preț de nouă cai,
De vin nu mă săturai...

— De aceștia mi-ai fost, măi frate ? s-a bucurat călătorul cel zbîrlit din Țara Leșască. Bate palma ; și poftesc a cinsti vin dintr-o cupă cu dumneata.

După ce s-a istovit ulciorul cel dintăi, păstorul cel bătrîn a dat în el cu piciorul depărtîndu-l, și a tras spre sine ulciorul său, făcîndu-i începătură.

— Uiu-iu ! fraților, a chiuit el, să știți că eu îs Pahomie cel vestit, cioban de la Piatra Teiului pe apa Bistriței ; și acesta e frate-meu dintr-o mamă, iar acestalalt e fecior lui și nepot mie. Noi ne-am ridicat de la locurile noastre și ne ducem încolo, peste Nistru, unde am auzit că s-ar afla un viteaz cu faimă ieșit din părțile noastre, iar numele lui e Botgrozna.

— Am auzit și noi de dînsul... a întărit hangiul.

— Apoi eu vă voi spune domniilor-voastre, a încuviințat călătorul cărunt, că partea aceea de lume de unde vin eu cunoaște cu frică ori mirare pe acel

călăreț fără trudă, cu sabie cutezătoare, căruia zaporojenii i-au pus nume Iuri Botgrozna.

— Va fi avînd și altă poreclă?

— N-aș crede, oameni buni și fraților. Între oamenii de la apa Moldovei, îi zicea badea Ghiță Botgros.

— S-ar putea una ca asta? s-a umflat, holbîndu-se, hangiul.

— Se poate, a strigat Pahomie ciobanul de la Piatra Teiului. Dacă n-ar fi, nu s-ar povesti; și nu s-ar umplea lumea de faima lui. Numaidecît, chiar azi, purced să-l caut.

Străinul venit de la Ieși a zîmbit:

— Bine faci; toți cei din breasla ciobăniei, pe care aveți să-i întîlniți pretutindeni în șesuri, au să vă arăte potecile care duc la salașul acelui viteaz. Unii au să vă călăuzească într-un codru, alții într-un munte.

— Dar dumneata, prietine străine, l-ai cunoscut? a grăit cu ațîțare Pahomie, înfățișînd călătorului de departe ulciorul.

Bînd, străinul făcea semn de încuviințare cu ulciorul.

— L-am cunoscut și eu! s-a lăudat hangiul.

Ciobanul a întors numai o clipă un ochi spre Haramin, apoi iar s-a răsucit la omul său.

— Dacă domnia-ta, prietine străin, l-ai cunoscut, atuncea spune ce știi, ca să ne întărești inimile.

— S-ar putea, a răspuns străinul, copleșit de arșița zilei și de închinări, numai cît n-am vreme. Mai am de umblat depărtată cale pînă la o soră ce-am avut, să văd dacă se mai află pe lume.

— Dar, mă rog, unde te duci domnia-ta?

— Mă duc tocmai la apa Tazlăului, subt Duruitoare.

— Așa de departe?

— Așa.

— Și numai pentru o soră, ca s-o vezi o clipă, bați dumneata atîta drum?

— Soră-mea poate nu mai este, a răspuns cu mîhnire călătorul; dar vreau să-mi alin sufletul la un schit în pustie. M-a ajuns dorul de munți și ape de la noi; m-am proslăvit și eu în tagma cîntecului de mai nainte.

— Dacă-i așa, îți sărut mîna, bădică; și eu ți-oi spune, după cît te văd, că încă nu ți-a venit vremea să te faci schivnic. De aceea, după ce ți-am sărutat dreapta, te întreb, creștine, dacă n-ai putea dumneata, din dragoste pentru frați, să jertfești un ceas ca să mai stai cu noi, ținînd sfat, și povestind întîmplări de pe lume.

— Ba aș putea.

— Atunci te poftesc s-apuci cu stînga ulciorul, ca să te mai întărești și să mai îmblînzești pe maica domniei-tale durerea.

Astfel, la hanul lui Haramin, badea Neculai, cel fost în voinicie lîngă Pobrata și lîngă Iași, a spus istoria lui Iuri Botgrozna viteazul.

— Să știți domniile-voastre, oameni buni și fraților, că atunci cînd l-au adus cu viclenie slujitorii crăiei leșești la Liov pe măria-sa Nicoară și l-au pus la închisoare în tainița cetățuii...

— Aha-aha! a mormăit Haramin. Am oblicit noi de blăstămăția asta, dar n-am crezut.

S-a uimit ciobanul Pahomie de-a rămas mut, clătindu-și numai fruntea.

— Făcut-au acei catolnici asemenea mișelie?

— Făcut-au, căci stăpînul lor cel negru de la Țarigrad le-a poruncit. Cînd l-au pus, cum spun, la închisoare pe măria-sa Nicoară, la dumnealui șoltuzul Liovului s-a înfățișat, ca să primească prețul vînzării, un oarecare boier leah cu numele Roman Barbă-Roșă. Pe acest Roman Barbă-Roșă, la o nevoie, cînd el pusese zălog la zarafi biserica Uspenia din

Moghilău, îl răscumpărase de la pedeapsă măria-sa Nicoară, împrumutîndu-i douăzeci şi cinci de taleri...

— Şi tocmai acel Barbă-Roşă l-a vîndut pe măria-sa ?

— Tocmai acela.

Ciobanul Pahomie a stupit cu greaţă şi a scrîşnit o sudalmă înfricoşată. Apoi s-a grăbit să-l îndemne pe badea Neculai :

— Nu-ţi uita vorba, bădică... Zădărăşte-ne, ca să ne doară.

Pribeagul de la Lehia a urmat :

— Cînd s-a întîmplat treaba asta, noi care ne-am aflat în partea aceea de lume am scrîşnit şi am suduit ca şi fratele Pahomie. Iar Botgrozna n-a scrîşnit, nici n-a suduit. A luat cu sine pe feciorii Gîrbovului, Nechita şi Dominte, şi, cum se aflau călări pe cai, l-au aşteptat prin norod pe Roman Barbă-Roşă. Cînd a ieşit a doua oară de la şoltuz acel boier Roman, tot cu buzele umflate, şi a trecut prin norod mormăind supărat că-i tot purtat cu vorba, Nechita şi Dominte l-au prins în juvăţuri ş-au pornit cu repeziciune în lungul uliţii, tîrîndu-l prin colb, cu Botgrozna pe urma lor.

«Nu lăsaţi, nu lăsaţi !» răcnea Botgrozna, dînd pinteni şi trăgînd paloşul.

Are un paloş de pe vremea potopului. A ajuns din urmă pe feciorii Gîrbovului, a dat cu paloşul numai o dată şi i-a lăsat să se ducă înainte cu capul, iar trupul a rămas în medean. Îndată s-au grămădit în jur noroadele, hătcăind leşul.

În vremea asta se făcea judecata măriei-sale Nicoară. Iar ostrovenii s-au adunat împrejur de Liov, sfătuindu-se cum să-l scape. În ziua hotărîtă să i se ia capul, măria-sa a fost adus pe podina cetăţuii şi s-a uitat la lume fără supărare şi fără frică.

A strigat măria-sa de sus către norodul îmbulzit cîtă frunză şi iarbă :

«Să ştiţi, oameni buni, că pieirea mea e poruncită de turci ; şi ne aflăm într-o vreme cînd păgînii sînt mai tari decît craiul, iar craiul doboară pe un luptător al creştinătăţii. Oare va mai putea ridica fruntea Ştefan-crai de subt asemenea ruşine ?

Făcutu-mi-am datoria ce aveam, a mai zis măria-sa ; acuma pot să mor. Din sîngele meu va creşte răscumpărarea cum creşte grîul dintr-o sămînţă. Nu voi pieri întreg. Rămîneţi cu bine şi aduceţi-vă aminte de mine !»

Aşa a grăit măria-sa Nicoară, şi asemenea vuiet s-a stîrnit şi atîta s-au tălăzuit mulţimile, încît gîdea a fost cuprins de sfială şi a pregetat să-l lovească pe măria-sa. Apoi, şovăind, a pălit de două ori, cum nu i se întîmplase niciodată.

Atuncea au dat năvală ostrovenii întîrziaţi. Au suit pe sute de scări şi s-au înălţat la podină. Iar Iuri Botgrozna şi feciorii Gîrbovului şi unul Strămurare, pe care dumneavoastră nu-l cunoaşteţi, dar eu îl cunosc, şi căpitanul Cozmuţă, şi vatamanul Agapie băteau în lănceri cu săbiile şi-i alungau.

A fost la Liov o răsmeriţă cum nu s-a mai pomenit. A curs mult sînge şi au pierit destui dintre ai noştri ; mai mulţi decît la Moldova. Şi acel viteaz cu soţii lui a răpit trupul şi căpăţîna măriei-sale Ion Nicoară. Au cercat stăpînitorii vremelnici de la Liov să încredinţeze lumea cum că Potcoavă ar fi fost îngropat la biserica moldovenească ; dar domnul nostru Nicoară a fost luat cu puterea de vitejii lui. Aceştia au pus pe vraciul cel vestit Bilboe să-i deşerte cinstitul trup, ca să-l spele cu fierturi de buruieni şi să-l ungă cu undelemn. Făcîndu-şi loc cu puterea, au izbutit să treacă pînă în pămîntul slobod al zaporojenilor şi au dus pe măria-sa la Zid Negru, în-

gropîndu-l într-o peşteră tăinuită în stîncăriile Dniprului...

Badea Neculai s-a oprit şi s-a uitat cu mînie în juru-i. Săracii ţărani vărsau lacrimi în colbul bătăturii.

L-a întrebat cu blîndeţă ciobanul cel cărunt :

— De ce te-ai supărat, domnia-ta ?

— M-am supărat, căci văd pe unii ducîndu-se acolo de unde mă întorc eu. Vă rog să-mi spuneţi domniile-voastre ce-am să fac eu în pustia unde mă duc ?

Să-mi pun fustă şi tulpan ? Să lepăd sabia şi s-apuc mătura ? Să văd iar răutăţile şi asupririle ? Pe cînd în slobozia noastră trăiesc oameni volnici. Fără această rînduială pe care am cunoscut-o, viaţa mea n-are nici un preţ.

— Faci cum vei binevoi... l-a ispitit ciobanul Pahomie cu viclenie.

— Am să fac cum voi binevoi... a rostit cu tărie badea Neculai privind aţintit. Eu am rîvnit la tihnă. Alţii au intrat oşteni în leafă la curtea craiului şved Iuhan, ori la împăratul nemţilor. Au stat ce-au stat şi acu prind a se întoarce. Nu le place mîncarea de pe-acolo, nici cum clămpănesc oamenii din gură. Socoteam şi eu să mă alin la Tazlău. Dar mai bine aş face altfel.

— Crezi domnia-ta că te-ai putea întoarce la Praguri ?

Badea Neculai a strigat cu întărîtare :

— Proclet şi treclet să fie cine va face altfel !

Pahomie a venit iarăşi la străinul cel cărunt şi i-a apucat dreapta, sărutîndu-i-o.

Cei doi străini călători, care veniseră din sus, şi-au scînteiat unul spre altul privirile.

Badea Neculai s-a aşezat pe tarniţă.

— Aici ne-a fi masul, frate Ile, a grăit el ; şi-n trei săptămîni om bate în poartă la Zid Negru, cerind găzduire presviterei Olimbiada, la chinovia nouă ce se întocmeşte întru pomenirea răposatului Ion Nicoară-voievod. Acolo găsim şi pe diac, care ceteşte în cărţi şi străjuieşte mormîntul din stîncă.

A adăogit privind departe :

— Fraţilor ciobani şi fraţilor ţărani, ne-a spus nouă diacul Radu că măria-sa Nicoară a trecut ca un vis al noroadelor. Din duhul său care nu se stînge ne-om aprinde noi şi alţii de după noi cum se aprinde lumina din lumină.

CUPRINS

Redactor responsabil : Popa Teodora.
Tehnoredactor : Tudor Ion.

Dat la cules 01.06.1962. Bun de tipar 01.10.1962. Apărut 1962. Tiraj 70145 ex. broşate. Hîrtie tipar de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli editoriale 20,13. Coli tipar 14,25. Planşe tiefdruck 1. A. nr. 0451/1962. C.Z. pentru bibliotecile mari 8R. C.Z. pentru bibliotecile mici 8R—31.

Tiparul executat sub comanda nr. 20635 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii 1, Bucureşti — R.P.R.